

§ 1 Val av chefsjustitieombudsman

Val av chefsjustitieombudsman

Val av chefsjustitieombudsman företogs.

Anf. 1 KARIN ENSTRÖM (M):

Fru talman! I egenskap av ordförande i riksdagens konstitutionsutskott är det min uppgift att meddela kammaren att utskottet enhälligt föreslår att riksdagen till ny chefsjustitieombudsman ska välja justitierådet Erik Nymansson.

Jag ser att justitierådet tillsammans med sin familj och företrädare för justitieombudsmannaämbetet inklusive nuvarande chefs-JO sitter på åhörrärläktaren. Jag vill hälsa er alla varmt välkomna till riksdagen i dag.

Justitieombudsmannen infördes redan i 1809 års regeringsform och har alltså mer än 200 år långa anor. Det är en av våra viktigaste institutioner för att främja rättssäkerhet och höja den rättsliga kvalitetsnivån i myndighetsutövningen. I vårt land har JO, som Justitieombudsmannen förkortas, riksdagens uppdrag att säkerställa att staten förblir god, att myndigheterna och deras företrädare följer lagarna och att den enskilde får komma till sin rätt.

Det är konstitutionsutskottet som föreslår justitieombudsman, och det är riksdagen som väljer dem. Från början valdes *en* justitieombudsman. Numera behöver vi fyra stycken varav en chefsjustitieombudsman, och de väljs för en period på fyra år.

Nuvarande chefs-JO Elisabeth Rynning har begärt att bli entledigad från sitt uppdrag. Elisabeth Rynning tillträdde som chefs-JO den 5 september 2016. I hennes ansvarsområden ingår bland annat allmänna förvaltningsdomstolar, hälso- och sjukvård och skolväsen. KU vill tacka Elisabeth Rynning för det värv hon har utfört som chefsjustitieombudsman. Stort tack, Elisabeth!

Ett enigt KU beslutade vid sammanträdet den 10 juni 2021 att föreslå att riksdagen väljer justitierådet Erik Nymansson till ny chefsjustitieombudsman.

Erik Nymansson är född 1960 och arbetar sedan 2010 som justitieråd i Högsta förvaltningsdomstolen. Innan dess arbetade han sammanlagt cirka 14 år i Finansdepartementet, bland annat som expeditions- och rättschef. Erik Nymansson har också varit särskild utredare i flera statliga utredningar och ledamot i Domarnämnden.

Prot. 2020/21:140
14 juni

*Val av chefsjustitie-
ombudsman*

Erik Nymansson tillträder sin post som chefsjustitieombudsman den 1 oktober 2021.

Fru talman! KU föreslår alltså enhälligt att riksdagen till ny chefsjustitieombudsman väljer Erik Nymansson.

Följande skrivelse hade kommit in från konstitutionsutskottet:

Chefsjustitieombudsmannen Elisabeth Rynning har meddelat att hon önskar bli entledigad från den dag då en ny chefsjustitieombudsman kan tillträda, dock senast från den 1 oktober 2021.

Konstitutionsutskottet har berett frågan om val av en ny chefsjustitieombudsman.

Konstitutionsutskottet föreslår enhälligt att riksdagen för tiden fr.o.m. den 1 oktober 2021 till dess nytt val har genomförts under fjärde året därefter till chefsjustitieombudsman väljer justitierådet Erik Nymansson.

Stockholm den 10 juni 2021

På konstitutionsutskottets vägnar

Karin Enström

Kammaren biföll konstitutionsutskottets förslag och valde därmed *för tiden från och med den 1 oktober 2021 till dess nytt val genomförts under fjärde året därefter till*

chefsjustitieombudsman

Erik Nymansson

§ 2 Val till Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner

Val till Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner företogs.

Följande skrivelse hade kommit in från konstitutionsutskottet:

Till riksdagen

Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner består enligt 13 kap. 14 a. § riksdagsordningen av en ordförande och fyra andra ledamöter, varav en ska vara ordförandens ersättare. De väljs var för sig av riksdagen året före ett ordinarie val till riksdagen för tiden till dess ett nytt val till nämnden har ägt rum. Val till nämnden bereds av konstitutionsutskottet (tilläggsbestämmelse 13.14 a.1).

Konstitutionsutskottet föreslår enhälligt att riksdagen för tiden till dess att ett nytt val till nämnden har ägt rum till ordförande i Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner omväljer f.d. justitiekanslern Anna Skarhed, till ledamot och ersättare för ordföranden omväljer generaldirektören Thomas Rolén samt till ledamöter omväljer f.d. chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura, näringspolitiska chefen Tanja Rasmusson och landshövdingen Sven-Erik Österberg.

Kammaren biföll konstitutionsutskottets förslag och valde därmed *för tiden från och med den 14 juni till dess nytt val till nämnden genomförts till*

ordförande i Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner
Anna Skarhed, f.d. justitiekansler

ledamot och ersättare för ordföranden i Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner
Thomas Rolén, generaldirektör

ledamöter i Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner
Elisabet Fura, f.d. chefsjustitieombudsman
Tanja Rasmusson, näringspolitisk chef
Sven-Erik Österberg, landshövding

§ 3 Meddelande om statsministerns frågestund

Tredje vice talmannen meddelade att vid frågestunden *torsdagen den 17 juni kl. 14.00* skulle frågor besvaras av statsminister Stefan Löfven (S).

§ 4 Anmälan om fördröjda svar på interpellationer

Följande skrivelser hade kommit in:

Interpellation 2020/21:789

Till riksdagen

Interpellation 2020/21:789 Vård till personer som utsatts för sexuella övergrepp som barn
av Marléne Lund Kopparklint (M)

Interpellationen kommer att besvaras längre fram.

Skälet till dröjsmålet är tillfälligt förhinder att närvara i kammaren.

Stockholm den 10 juni 2021

Socialdepartementet

Lena Hallengren (S)

Enligt uppdrag

Marianne Jenryd

Expeditionschef

Prot. 2020/21:140
14 juni

Interpellation 2020/21:798

Till riksdagen

Interpellation 2020/21:798 Vårjakt på råbock i hela landet
av Erik Ottoson (M)

Interpellationen kommer att besvaras torsdagen den 2 september 2021.

Skälet till dröjsmålet är tidigare inbokade arrangemang.

Stockholm den 10 juni 2021

Näringsdepartementet

Jennie Nilsson (S)

Enligt uppdrag

Annica Sandberg

Expeditionschef

Interpellation 2020/21:818

Till riksdagen

Interpellation 2020/21:818 En förnyad utredning om militärtransporter
på Estonia

av Mikael Oscarsson (KD)

Interpellationen kommer inte hinna besvaras inom tidsfristen.

Skälet till dröjsmålet är tjänsteresor och andra sedan tidigare inbokade
arrangemang.

Interpellationen kommer att besvaras den 9 september 2021.

Stockholm den 11 juni 2021

Justitiedepartementet

Mikael Damberg (S)

Enligt uppdrag

Jenny Kvarnholt

Expeditionschef

§ 5 Ärende för hänvisning till utskott

Följande dokument hänvisades till utskott:

Skrivelse

2020/21:212 till skatteutskottet

§ 6 Ärenden för bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:

Trafikutskottets betänkanden och utlåtande

2020/21:TU12 Förarbevis för vattenskoter

2020/21:TU15 Järnvägsfrågor

2020/21:TU17 En strategi för hållbar och smart mobilitet

2020/21:TU18 Förlängd giltighetstid för yrkeskompetensbevis

Näringsutskottets betänkanden
2020/21:NU17 Regelförenkling för företag
2020/21:NU26 Riksrevisionens rapport om effektutvärderingar av näringspolitiken
2020/21:NU29 Anpassningar till EU:s marknadskontrollförordning

Prot. 2020/21:140
14 juni

§ 7 Granskningsbetänkande våren 2021

Konstitutionsutskottets betänkande 2020/21:KU20
Granskningsbetänkande våren 2021
föredrogs.

*Gransknings-
betänkande
våren 2021*

Inledning

Inledning

Anf. 2 KARIN ENSTRÖM (M):

Fru talman! I mer än 200 år har riksdagens konstitutionsutskott granskat att regeringen och statsråden i sin ämbetsutövning har följt grundlagarna och andra lagar och regler som styr regeringsarbetet.

Konstitutionsutskottets ledamöter är alla folkvalda och tillhör olika politiska partier, men granskningen är formell och handlar inte om vad som kan anses vara politiskt önskvärt eller klandervärt.

KU:s granskning kan sägas innebära att politiskt ansvar utkrävs på konstitutionell grund. Att det konstitutionella snarare än det politiska perspektivet ska ligga till grund för utskottets granskningsarbete är av central betydelse. Det förpliktar men erbjuder samtidigt öppningar till samförstånd över partigränser där samförstånd inte alltid råder.

I betänkandet redovisas utskottets granskning av statsrådets tjänsteutövning med anledning av de särskilda anmälningar som inkommit till utskottet från riksdagsledamöter. Konstitutionsutskottet beslutade också under hösten 2020 att närmare granska regeringens hantering av ett antal frågor med koppling till coronapandemin.

Totalt har KU behandlat 28 ärenden. Två granskningsärenden har bordlagts av utskottet då nya uppgifter tillkommit i dessa ärenden. Det gäller utbildningsministerns hantering och kommunikation angående Pisaundersökningen 2018 och regeringens styrning av Svenska kraftnät.

Vad KU kommit fram till mer i detalj återkommer vi till under debatten, som är indelad i ett antal avsnitt.

På ett övergripande plan kan jag nämna att utskottet påtalar brister i 16 ärenden och att 6 av dessa ärenden avser brister kopplade till regeringens hantering av coronapandemin.

Årets granskning är en av de mest omfattande som gjorts i modern tid, och utskottet kan i dag inför kammaren redovisa ett gediget och väl genomarbetat betänkande med eniga slutsatser, vilket är en framgång.

Jag vill passa på att tacka utskottskansliet för ett mycket väl genomfört arbete och även rikta ett varmt tack till alla ledamöter i utskottet för ett gott samarbete. Jag tror att vi genom årets och även tidigare års granskningsarbete bygger vidare på en god grund för att kunna lyckas även framöver.

Fru talman! Efter den inledande debatten kommer utskottet som sagt att debattera granskningsbetänkandets kapitel och ärenden mer i detalj.

Granskningsbetänkandet inleds med ett kapitel där vissa frågor om regeringens förhållande till riksdagen behandlas. Därefter följer ett kapitel om handläggningen av vissa regeringsärenden med mera och ett kapitel om vissa frågor om regeringens ansvar för förvaltningen. I det fjärde kapitlet behandlas vissa frågor om statsråds tjänsteutövning.

Betänkandet avslutas med ett femte kapitel som handlar om olika frågor rörande regeringens hantering av coronapandemin. I dagens debatt kommer detta kapitel att debatteras direkt efter den här inledande delen.

Jag kommer nu, i min inledning, främst att fokusera på den del av granskningen som rör regeringens hantering av coronapandemin.

Fru talman! Över hela världen har coronavirusets följder varit påtagliga och tragiska. I Sverige har viruset orsakat stort personligt lidande, och många har blivit svårt sjuka eller avlidit. Fram till slutet av maj hade över 14 400 personer avlidit med covid-19. Samtidigt har pandemin även andra långtgående följder för såväl individ som samhälle som ännu inte låter sig överblickas. Många av de åtgärder som har vidtagits finns det i nuläget inte underlag för att utvärdera. En mer fullständig analys och bedömning av regeringens hantering av pandemin måste därför anstå. Utskottet har anledning att återkomma till dessa frågor i senare betänkanden.

Granskningen tar sikte på de delar av regeringens åtgärder rörande coronapandemin som är möjliga att bedöma redan i dag, i ljuset av vad som är känt eller borde ha varit känt när de vidtogs. Konstitutionsutskottets särskilda uppgift har varit att granska åtgärderna i ett konstitutionellt hänseende.

Fru talman! Utskottet anser att regeringen brustit i hanteringen av pandemin, och vi påtalar brister i ett flertal ärenden. Det handlar om besöksförbud inom äldreomsorgen, testning och smittspårning, tillgången på skyddsutrustning och annan sjukvårdsmateriel, beredningen av snabbpropositioner samt pandemilagen, regeringens agerande avseende coronastrategin samt införande av deltagargräns för allmänna sammankomster och offentliga tillställningar.

Jag skulle kort vilja beskriva några av dessa ärenden.

Det första handlar om testning och smittspårning. Gällande uppdraget till Folkhälsomyndigheten att ta fram en nationell strategi i mars 2020 för att utöka testningen anser utskottet att regeringen inte agerade tillräckligt snabbt givet det behov som fanns av att snabbt utöka testningen och smittspårningen. Målsättningen om 100 000 tester per vecka uppnåddes först i början av september 2020.

Enligt utskottet är det tydligt att de oklarheter som rådde i ansvarsfrågan och i frågan om ersättning till kommuner och regioner för den utökade testverksamheten bidrog till att testningen inte ökade i den takt som föresatts. Regeringen hade kunnat ingå en överenskommelse tidigare än vad som nu skedde.

Det andra ärendet jag vill lyfta upp är besöksförbudet inom äldreomsorgen. Granskningen visar att regeringen vidtog vissa åtgärder för att begränsa smittspridningen inom äldreomsorgen före beslutet om ett nationellt besöksförbud. Regeringens åtgärder var dock inte tillräckliga. De äldre var särskilt utsatta, vilket var väl känt, och behovet av nationell vägledning och styrning innebar att regeringen enligt utskottet borde ha agerat mer aktivt.

Det tredje jag vill lyfta upp är hanteringen av den så kallade pandemilagen. När det gäller pandemilagen framgår att regeringen ansåg att de tillfälliga bemyndigandena i smittskyddslagen från våren 2020 var otillräckliga. Trots det påbörjade regeringen arbetet med pandemilagen först efter sommaren 2020. Enligt utskottet måste det ha stått klart för regeringen att de tillfälliga förändringarna i smittskyddslagen skulle upphöra att gälla den 30 juni och att det skulle kunna finnas behov av att ha ett effektivare regelverk på plats så snart som möjligt. Arbetet med att ta fram mer användbar lagstiftning borde därför ha påbörjats tidigare.

Under hösten 2020 tvingades regeringen påskynda arbetet med pandemilagen med anledning av den ökade smittspridningen. Utskottet konstaterar att tidsramen för riksdagens behandling av ärendet blev extremt kort. Enligt utskottet hade detta kunnat undvikas om regeringen hade påbörjat arbetet med att ta fram lagen tidigare.

Fru talman! Det fjärde jag vill lyfta upp i denna del är regeringens agerande avseende coronastrategin. Av granskningen framgår att regeringen inte fattat något särskilt beslut om strategin. Såvitt framkommit har det heller inte varit regeringens avsikt att strategin skulle styra myndigheterna. Samtidigt har det från myndighetshåll anförts att strategin var något man skulle arbeta med genomförande av och i linje med. Utskottet framhåller att det inte finns något konstitutionellt utrymme för regeringen att styra myndigheterna utan regeringsbeslut.

Granskningen har också omfattat beredningen av strategin. Att ta fram och publicera en strategi är inte någon åtgärd som måste vidtas vid en kris. Enligt utskottet kan dock en väl avvägd strategi för regeringens arbete under en omfattande och långvarig kris vara en god ordning för en effektiv krishantering, men om en strategi behövs är en fråga som regeringen får ta ställning till från fall till fall.

Om regeringen väljer att ta fram en strategi är det emellertid, enligt utskottet, viktigt att strategin är väl förankrad hos hela regeringen och berörda delar av Regeringskansliet samt att relevanta beredningsformer vidtas i enlighet därmed vid utformningen av strategin. Det har inte gått att klarlägga ifall detta har skett i tillräcklig utsträckning. För att möjliggöra en granskning av hur strategin tagits fram och beretts hade det varit önskvärt att arbetet med den dokumenterats. Utskottet påtalar även bristerna i regeringens agerande gällande den ändring av strategin som under vintern 2021 gjordes på regeringens hemsida.

Utskottet har också granskat andra ärenden. Jag vill nämna att utskottet i den delen noterar brister i ärenden som bland annat rör dåvarande miljö- och klimatminister Isabella Lövins agerande i samband med SMHI:s försäljning av viss verksamhet samt regeringens hantering av Skogsstyrelsens föreskrifter avseende nyckelbiotoper.

Utskottet konstaterar även brister i ett flertal ärenden rörande justitie- och migrationsminister Morgan Johansson. Det handlar om brister i hanteringen av riksdagens tillkännagivanden och skriftliga frågor samt uttalanden.

Mina moderata kollegor kommer att återkomma till flera av dessa ärenden i dagens debatt.

Fru talman! Med detta anmäler jag på konstitutionsutskottets vägnar resultatet av den granskning som redovisas i vårt betänkande enligt 13 kap. 2 § regeringsformen.

Anf. 3 HANS EKSTRÖM (S):

Fru talman! Jag vill inleda med att säga något om konstitutionsutskottets granskningsuppdrag. Konstitutionsutskottet har i sin årliga granskning av regeringen granskat regeringens förhållande till riksdagen, handläggningen av regeringsärenden, regeringens ansvar för förvaltningen och statsråds tjänsteutövning.

Regeringsmakten är stark, och regeringen styr riket. Då är det viktigt att också riksdagen är stark i utövandet av inte bara sin lagstiftande funktion utan också sin kontrollmakt. Som granskare är det naturligt att en stor del av konstitutionsutskottets arbete består i att uppmärksamma brister och tillkortakommanden, men minst lika viktigt är att konstruktivt uppmärksamma hur lagar och regler bör tillämpas och dra slutsatser för att inte uppkomna brister ska upprepas.

Konstitutionsutskottet har granskat alla inkomna ärenden. Det är naturligt att tyngdpunkten i konstitutionsutskottets arbete har kommit att kretsa kring regeringens och riksdagens hantering av coronapandemin. Jag vill därför börja där, och sedan kommer mina utskottskollegor att kommentera mer i detalj, vad gäller både coronahanteringen och den övriga granskning som konstitutionsutskottet haft till uppgift att hantera.

Pandemin har varit och är en enorm utmaning för samhällen och regeringar över hela världen. Man kan konstatera att det mesta i Sverige har fungerat och att människor på alla nivåer har gjort heroiska insatser för att hantera följderna och dämpa effekterna av pandemin. Men självfallet har vi också sett brister inom det område som vi är satta att granska, nämligen regeringens arbete. En del brister handlar om saker som borde och kunde hanterats tidigare av nuvarande och tidigare regeringar. Med facit i hand kan vi säga: Varför gjordes inte detta tidigare? Men ärligt – det är inte många av oss, oavsett parti, eller för den delen medierna eller allmänheten, som har ropat efter detta.

Låt oss nu dra lärdomar. Detta lär inte vara den sista civila kris eller pandemi som vi som samhälle tvingas hantera. Tre lärdomar vill jag lyfta fram särskilt. För det första: en starkt beredskap inför fredstida kris. För det andra: starkt författningsberedskap så att verktyg finns när det otänkbara inträffar. Och för det tredje: en starkare välfärd med ett särskilt fokus på de allra svagaste.

En styrka gällande krishanteringen har varit att den i huvudsak har kunnat ske i stor politisk enighet och konsensus.

Det ska också framhållas att coronahanteringen har resulterat i över 700 regeringsbeslut och åtgärder för hundratals miljarder kronor. Det är kanske inte konstigt att vi bland dessa har hittat ett antal brister.

Vad gäller frågan om en strategi konstaterar vi att det inte finns något krav på att en sådan ska finnas och att till exempel den borgerliga regeringen inte hade någon sådan under finanskrisen. Regeringen har inte heller beslutat om någon sådan. Däremot kom det som regeringen kommunicerade på sin hemsida att uppfattas som en sådan och blev styrande för statliga verk. Det är inte tillfredsställande.

Okklarheterna runt ansvar och kostnad för testning och smittspårning kom antagligen att fördröja starten av dem. Vid hanteringen av besöksförbudet inom äldreomsorgen uttryckte utskottet förståelse för bristande beredning vid införandet beroende på behovet av snabba åtgärder. Däremot

borde en omprövning ha skett, och vid omprövningen borde också andra intressenter ha hörts för att man skulle ha ett tillräckligt beslutsunderlag.

Besöksförbudet innebar en kraftig inskränkning i människors fri- och rättigheter. Och då är bra beslutsunderlag naturligtvis extra viktigt.

Vi konstaterar att vid framtagandet av pandemilagen startades beredningen onödigt sent, och därigenom fick arbetet forceras i slutet av hösten.

Deltagargränsen vid allmänna sammankomster och offentliga tillställningar var nödvändig, men den var också en allvarlig inskränkning i de grundläggande fri- och rättigheterna och innebar också en stor påfrestning för vissa samhällssektorer såsom kulturen och idrotten. Därför borde dessa inskränkningar kontinuerligt ha omprövats.

KU har härutöver granskat frågor som rör regeringens förhållande till riksdagen, handläggning av vissa regeringsärenden och vissa frågor om statsråds tjänsteutövning.

Avslutningsvis vill jag tacka vårt kansli som har gjort en fantastisk insats under detta omfattande granskningsarbete. Jag vill också tacka mina kollegor i utskottet för årets granskningsarbete.

Anf. 4 MATHEUS ENHOLM (SD):

Fru talman! Årets granskning har likt förra årets granskning varit speciell på många sätt. Coronaviruset har inte bara gjort att vi har fått arbeta på nya sätt, utan det har även varit en stor del av det vi har granskat i år, alltså regeringens agerande med anledning av pandemin.

Innan jag säger mer om detta vill jag, likt tidigare talare, tacka mina kollegor i utskottet och kansliets personal som alla har arbetat hårt in i det sista för att vi skulle hinna klart trots de tuffa förutsättningarna i år.

Konstitutionsutskottets uppgift är, som sagt, att granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Det är viktigt att denna kontrollfunktion för riksdagen fungerar även under en pågående pandemi, vilket den har gjort trots de tuffa förutsättningarna. Vi har i år granskat 28 ärenden, och vi har pekat på brister i 16 fall.

Särskilt utmärkande för årets granskning har varit de många ärendena relaterade till pandemin som vi har haft att ta ställning till. Ett tydligt mönster i årets granskning är att vi har haft anledning att uttala oss om flera av dessa ärenden.

Kortfattat kan sägas om dessa ärenden att den samlade bilden har varit att regeringen i flera fall kunde ha agerat snabbare, tydligare och mer kraftfullt för att stävja pandemins skadliga effekter på samhället.

Sverige som land särskiljer sig från andra länder i och med vårt långtgående självbestämmande för kommuner och regioner. Den som normalt ansvarar för en verksamhet gör det också under en kris. Trots detta har utskottet tidigare vid ett flertal tillfällen konstaterat att regeringen vid en krissituation har det yttersta ansvaret om den märker att kommuner och regioner inte mår med.

Under pandemin har det visat sig att det inte har fungerat tillfredsställande, och mycket har berott på kommunikationen och att det har tagit tid att fatta beslut som kommuner och regioner kan luta sig mot.

Fru talman! Vi har även under vårens granskning hanterat andra ärenden än de coronarelaterade. Två av dessa ärenden är, som har nämnts tidigare, ärendet om Anna Ekström och Pisaundersökningen och ärendet om

regeringens styrning av Svenska kraftnät. Det får vi återkomma till mer nästa år när vi står här.

Innevarande år vill jag särskilt sätta fokus på det faktum att vi varken har reservationer eller särskilda yttranden i betänkandet. Det är således ett enigt betänkande som vi debatterar. Jag ser nu fram emot att lyssna till detta när mina utskottskollegor tar vid.

Anf. 5 LINDA MODIG (C):

Fru talman! Årets granskning av regeringen har dominerats av frågor kopplade till regeringens hantering av coronapandemin. Åtta av tio utfrågningar har handlat om coronapandemin, och jag återkommer snart till den i denna inledning.

Låt oss börja med granskningens själva syfte. Att kontrollera hur regeringen och myndigheterna sköter sitt arbete – riksdagens kontrollmakt – är en av riksdagens viktigaste uppgifter. Kontrollmakten utövas på olika sätt. Den utövas av den oberoende Riksrevisionen, vars uppgift är att granska vad statens och därmed skattebetalarnas pengar går till och hur effektivt de används. Den utövas av riksdagens ombudsman, Justitieombudsmannen, som bevakar varje människas rätt att bli behandlad enligt lagen. Den utövas av enskilda ledamöter av denna kammare som genom frågeinstituten, interpellationer och skriftliga frågor kontrollerar regeringen. Och den utövas av konstitutionsutskottet med den speciella uppgiften att granska att regeringen och de enskilda statsråden följer reglerna.

Fru talman! När konstitutionsutskottet granskar regeringens och statsrådets tjänsteutövning granskas både vad som gjorts och vad som inte gjorts. Att som regering få information och inte agera på den, när en myndighet inte kan eller förmår agera korrekt själva, att förhålla sig passiv, är agerande som kan leda till att brister uppstår. Så är också fallet i ett par av årets granskningsärenden. Ett av dem rör Skogsstyrelsens föreskrifter om nyckelbiotoper. Det är ett ärende i årets granskning med stor praktisk betydelse för enskilda personer.

En grundprincip i vår rättsordning är legalitetsprincipen, principen om den offentliga maktens lagbundenhet, enligt vilken alla samhällsorgan, inklusive regeringen, är bundna av gällande rätt. Skogsstyrelsen har under ett antal år tillämpat myndighetsföreskrifter i strid med regeringens bemyndigande. Myndigheten har registrerat nyckelbiotoper, vilket för den enskilde skogsägaren i princip inneburit att skogen blivit osäljbar, eftersom de certifieringsregler som de flesta skogsägare är anslutna till innebär att nyckelbiotoper ska bevaras. Genom årens lopp har skogsägare blivit bötfällda för avverkning i nyckelbiotoper. Nyckelbiotopsregistreringen är ett intrång i den privata och grundlagsskyddade äganderätten och har alltså skett utan att Skogsstyrelsen haft rättslig grund. När myndigheten själv insett det och samtidigt insett att den varken kan tillämpa eller upphäva den felaktiga myndighetsföreskriften har den i september förra året informerat regeringen om detta. Enligt utskottet ankommer det på regeringen att hantera den uppkomna situationen, vilket inte har gjorts på ett tillfredsställande sätt.

Fru talman! I all tillbakablickande granskning ligger frestelsen att vara efterklok nära till hands. Det är lätt att vara efterklok och svårare att vara förklok. Det måste man vara ödmjuk inför. För Centerpartiet har utgångspunkten i årets coronagranskning varit att Sverige och världen har utkäm-

pat, och fortfarande utkämpar, ett krig mot en osynlig fiende, ett dödligt virus. Vilken regering som helst som styrt Sverige hade förmodligen gjort fel, brustit i olika avseenden och begått misstag. När vi betraktar KU:s granskning av regeringens hantering av coronapandemin kan vi se att allt inte blev rätt. Men det är också viktigt att understryka att allt inte heller blev fel. Vi måste ta vara på lärdomarna och erfarenheterna som har gjorts under pandemin.

Ytterligare en anledning för Centerpartiet till att det i årets granskning varit mycket viktigt att vinnlägga sig om att KU håller sig till det som framkommit, till det vi vet, till det som är belagt eller påvisat, och att motstå frestelsen att spekulera och insinuera, är att vi inte bara befinner oss i en pandemi, utan även vad Världshälsoorganisationen kallar infodemi. Med infodemi menas en viral spridning av missledande information som gör det svårare för människor att förstå sjukdomens allvar och vad som behövs för att bekämpa den.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap beskriver i en nyligen publicerad rapport att konspirationsteorier om covid-19 är ett hot mot demokratin på flera plan. Till stor del handlar de om att avvisa eller misstolka etablerad medicinsk expertkunskap och att misstänkliggöra statliga och privata aktörer och deras avsikter. Men konspirationsteorier skyndar även på radikaliseringsprocesser som polariserar samhället. När förtroendet för myndighetsutövning, i synnerhet i kristid, är underminerat kan andra konspiratoriska berättelser kopplas på och leda till våldsbejakande extremism. Samtidigt bereder konspirationsteorier marken för, eller är redan en del av, främmande makts informationspåverkan mot Sverige.

Vi måste därför våga och orka se och förhålla oss till att det som just nu sker framför våra ögon är ett skolexempel på hur information och kunskap utsätts för stora påfrestningar i ett samhällsligt krisläge.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag rikta ett varmt tack till presidiet och kollegorna i konstitutionsutskottet och särskilt till all personal på vårt eminenta utskottskansli, utan vilken vi skulle stå oss slätt. Personalen vid KU gör viktiga arbetsinsatser och ger oss folkvalda ypperliga förutsättningar att verka i våra uppdrag. Det har varit ett tungt granskningsår, med den uppskjutna vårgranskningen vi genomförde i höstas och nu den sedvanliga vårgranskningen, som många menar är den mest omfattande på 16 år. Jag önskar alla – naturligtvis inklusive talmanspresidiet – en riktigt skön sommar med vila och återhämtning, så att vi när vi ses i höst har kraft att ta oss an den här mandatperiodens sista riksmöte.

Anf. 6 JESSICA WETTERLING (V):

Fru talman! Det är alltid roligt att komma efter Linda Modig i talarstolen, för då slipper jag sänka den så mycket.

Konstitutionsutskottet har som uppgift att granska regeringens arbete och har så gjort i över 200 år. Precis som förra året har pandemin påverkat granskningsarbetet. Förra året försköts granskningen till hösten. Detta år har vi tagit egna initiativ att granska regeringens arbete kopplat till coronapandemin. Denna mandatperiod är minst sagt historisk på flera sätt. Det är nästan svårt att ta in när man är ny ledamot som kom in 2018. Vi har även givetvis behandlat de KU-anmälningar som inkommit från riksdagsledamöter under året.

Att återigen kunna lämna ett enigt granskningsbetänkande under en fortsatt pågående kris känns stort och viktigt. Jag får erkänna att jag i början av årets granskning var tveksam till om det skulle gå, men det gick. Till stor del beror det på att vi har ett fantastiskt kansli till vår hjälp. Men det är också så att vi alla i utskottet gemensamt har arbetat konstruktivt och ansträngt oss. Stort tack till kansliet och utskottet! I år har vi behandlat 28 ärenden. I 16 av dessa har vi konstaterat någon form av brist. I några andra ärenden har vi medskick för framtiden.

Fru talman! Förutom att granska regeringens hantering av pandemin, som är ett eget kapitel i betänkandet, har vi granskat förhållandet mellan regering och riksdag. Enkelt förklarar man säga att det berör riksdagens utövande av sin kontrollmakt. Vi har även granskat regeringens handläggning av vissa regeringsärenden och regeringens ansvar för förvaltningen. Till sist har vi i granskningen ett kapitel som rör statsråds tjänsteutövning. I år, precis som förra året, handlar det väldigt mycket om vad ministrar får eller inte får säga enligt anmälaren. Numera är det även kompletterat med vilka bilder ministrar får eller inte får lägga upp på framför allt sociala medier.

Fru talman! Ibland verkar det som att vissa riksdagsledamöter inte vill att ministrar ska få delta i den politiska debatten alls. Men KU:s uppfattning är att de inte bara får utan även bör delta i politiska debatter. Det är dock självklart viktigt att det som sägs inte kan uppfattas som försök till styrning av en myndighet eller som att ministern har egna uppfattningar i ärenden som är föremål för senare beslut av regeringen. Dessutom är det givetvis viktigt att det som sägs är korrekt, så att det inte uppfattas som att ministern försöker vilseleda dem som lyssnar. Ibland kan det också vara så att ministrar faktiskt inte har kunskap om det som de babblar om, och då får de anledning att lära sig något nytt genom KU:s granskningar.

Fru talman! När det gäller utskottets granskning av regeringens hantering av coronapandemin är det viktigt att påminna om att vår granskning skiljer sig från den som Coronakommissionen gör. Vi granskar enbart regeringens hantering av pandemin, medan kommissionen granskar flera delar av samhällsapparaten. KU:s granskning är tillbakablickande och kontrollerar exempelvis att man uppfyllt beredningskravet, medan kommissionen har i uppdrag att blicka framåt och bedöma åtgärdernas effekt.

Fru talman! Det senaste året har många av våra friheter och rättigheter på olika sätt inskränkts och inte alltid känts lika självklara. Det beror givetvis på pandemin. I årets granskning har vi i KU fått reflektera mycket över detta. Flera av de ärenden som vi har granskat kopplat till pandemin berör inskränkningar och begränsningar som har gjorts. Enligt våra grundlagar får man endast göra begränsningar i våra fri- och rättigheter för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett dem och inte heller sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen.

KU konstaterar att besluten om att införa deltagargränser för allmänna sammankomster och offentliga tillställningar samt införa besöksförbud inom äldreomsorgen innebar betydande inskränkningar i våra grundläggande rättigheter. Dessutom bereddes de på ett sätt som inte var optimalt, med få remissinstanser som dessutom hade väldigt kort tid på sig att komma med svar.

I ett mindre akut skede borde regeringen ha kunnat följa upp besluten och ta in synpunkter från fler instanser. Man borde också ha övervägt om inte Justitiedepartementet skulle ha varit mer involverat i diskussionerna med myndigheterna om behovet av fortsatta inskränkningar i våra fri- och rättigheter. En annan slutsats av utskottet är att dessa beslut borde ha omprövats kontinuerligt och oftare än vad som gjordes.

Anf. 7 TUVE SKÅNBERG (KD):

Fru talman! I dag debatterar KU sitt granskningsbetänkande KU20, som är mycket omfattande. Under 15 år har jag varit mer eller mindre delaktig i KU:s granskning som suppleant eller ordinarie. Vad jag kan minnas har vi tidigare inte kommit i närheten av detta, även om det har varit svåra och stora ärenden genom årens lopp. Det som är särskilt tungt detta år är naturligtvis coronapandemin och granskningen av regeringens handlande under den.

Jag vill börja med att tacka ledamöterna i KU. Vi har gjort ett gott arbete tillsammans. Det har i all huvudsak skett under goda, konstruktiva, vänliga och politiskt neutrala förhållanden. Men framför allt vill jag tacka kansliet – kanslichefen, vice kanslichefen och de olika personer som arbetar i personalen i kansliet. Vårt betänkande hade varit fjäderlätt – bokstavigt talat, höll jag på att säga – utan kansliets mycket gedigna arbete. Vad gäller det tidsmässiga vågar jag inte ens uppskatta hur många mantimmar som ligger bakom, men det är ett mycket betydande arbete. Tillsammans med kansliet har vi i KU återigen gjort ett mycket gediget arbete och lagt oss vinn om det.

Betänkandet är enigt. Det har det varit sju år i rad nu. Detta kostar på för oppositionen, men framför allt för regeringssidan – vi möts i det som är sakligt visat och går inte utöver det. Det är inte en granskning som är politisk på något sätt. Det är inte heller en medicinsk granskning – man skulle ha kunnat tycka att detta skulle ligga nära till, men det är anvisat till andra att göra en sådan.

Det är 28 ärenden vi har provat. I 16 av dem påpekar vi brister i större eller mindre utsträckning. 6 av de bristerna gäller coronapandemin och regeringens hanterande av den. Det ska sägas, när vi nu den här dagen kanske särskilt fokuserar på coronapandemin, att inte allt regeringen gjorde blev fel. Mycket gjordes rätt. Vi får inte glömma att det var en ny sjukdom vars förlopp var okänt. Som en kris alltid gör kom den helt oväntat. Sedan har vi hittat brister som vi kommer att anmäla för kammaren.

Jag vill också säga att vi ska gå vidare med att lära av denna kris. Vi måste lära för civil krishantering. Vi måste också vässa de redskap vi har. En sådan utredning – en kommitté för detta – har aviserats.

Vad är då grunden för KU:s granskning? Vad är det vi sysslar med?

Den här debatten kallades fram till 1968 för dechargedebatten. De av oss som inte längre är purunga kanske kommer ihåg detta uttryck; det kommer från franskans "décharge", som betyder "avlastning". I detta sammanhang handlar det om beviljad ansvarsfrihet för fullgjort uppdrag och betecknar en av parlamentet beviljad ansvarsfrihet för regeringens medlemmar. Det är ungefär som i en förening, som vi alla på olika sätt har erfarenhet av, där det finns en punkt där styrelsen beviljas ansvarsfrihet.

Denna betydelse går tillbaka till 1810 års riksdagsordning, där det i 76 § stod så här: ”Allt hvad riksdagen efter granskning godkänt eller lämnat oanmärkt, bör anses hafva vunnit decharge i afseende på det granskade, och ingen ny, till ansvarighet förbindande, granskning af ny riksdag i samma mål vara tillåten.”

Vi kallar inte längre detta för dechargedebatten, och vi anmäler vår granskning – den är inte uppe till någon votering. Men i kap. 13 § 1 i den nu gällande regeringsformen föreskrivs att KU ”ska granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning”. Det är detta vi gör.

RFR14, *Konstitutionella kontrollfunktioner*, eller KU:s lilla gröna, som den populärt kallas, är en handbok för oss i KU. I denna granskning står det på sidan 11 att KU år 1968 framhöll att grundtanken är att granskningen ska vara administrativ och inte politiskt inriktad. År 1968 beslutade man att granskningen inte skulle vara politisk. De av oss som har varit med så länge tänker kanske på andra saker från 1968.

Nu ska man vara ärlig och säga att det tog ett bra tag innan detta förverkligades. De sju senaste åren har det faktiskt varit opolitiskt och utan reservationer, men en viss uppkörningssträcka får man ändå säga att det har varit.

Enligt grundlagspropositionen 1973:90, sidan 415, är granskningen numera inriktad på rättskontroll och administrativ praxis. Granskningen ska i första hand vara inriktad på att kontrollera om statsråden i sin tjänsteutövning och Regeringskansliet i sin handläggning av regeringsärendena har följt gällande regler och vedertagen praxis. Vid underlåtenhet att handla prövas frågan om skyldighet att handla förelåg enligt regler och praxis.

De bakgrundsregler som i första hand åsyftas när det gäller granskningen är procedurregler och kompetensregler i regeringsformen och riksdagsordningen, det vill säga regler om lagrådsremisser, normgivningskompetens, propositionsavlämnande och den typen av uppgifter.

Konstitutionsutskottet iakttar, som jag har nämnt, stor försiktighet när det gäller att göra en politisk bedömning. Vi prövar inte om regeringen har gjort rätt. Vi kan varken i förväg eller i efterhand gå in och göra en politisk bedömning eller anvisa en politisk väg. Vi kan dock säga: Det här blev fel utifrån regelverket. Vi kan vara den goda revisorn, som pekar mot en bättre väg för framtiden. På det sättet kan konstitutionsutskottet staka ut vägen för framtida regeringar så att de gör ett ännu bättre arbete.

Anf. 8 ANNA SIBINSKA (MP):

Fru talman! Sverige befinner sig fortfarande i den största krisen sedan andra världskriget. Många människor har blivit svårt sjuka eller avlidit. Vi kan ännu inte överblicka alla konsekvenser för individen och samhället.

I årets granskning av regeringens hantering av pandemin fokuserar utskottet på de åtgärder som kan värderas redan i dag i ljuset av vad som var känt, eller borde ha varit känt, när de vidtogs.

Kriser kräver snabba beslut. Samtidigt måste demokratin och rättssäkerheten värnas även under en pandemi. Detta är en komplicerad balansgång, vilket vi också kan se i de ärenden vi har granskat.

Ansvarsprincipen är en av tre bärande principer för svensk krishantering. Principen innebär att den aktör som har ansvar för en fråga eller en verksamhet i normalfallet har ansvar för denna även under en kris. En så-

dan ordning borgar för att beslut fattas där det finns rätt kompetens och erfarenhet. Men pandemin har drabbat samhället brett och visat på behovet av en nationell samordning mellan olika aktörer och olika nivåer. Också detta är en balansgång.

Den svenska förvaltningsmodellen, med våra självständiga myndigheter, skiljer oss från andra länder. I Sverige kan en minister inte peka med hela handen. Här fattar regeringen kollektiva beslut, och vi måste gå den långa vägen med lagstiftning och riksdagsbeslut. Visserligen finns det en möjlighet att göra detta mer skyndsamt under en civil kris, men det behövs fortfarande både beredningsunderlag och remissrunder.

I grund och botten handlar det om skyddet av individens fri- och rättigheter – inskränkningar av dessa måste vila på lag. I den ena vågskålen ligger människors liv och hälsa; i den andra vågskålen ligger deras frihet och demokratiska rättigheter.

Naturligtvis måste regeringen sträva efter att så långt som möjligt hitta den här delikata balansen. Men det är också naturligt att det i efterhand finns saker att lära och göra bättre i framtiden. Detta har vi även sett i våra utfrågningar; både statsråd och myndighetsföreträdare vittnar om att de har lärt mycket på vägen och att det behövs bättre lagstiftning för att kunna hålla den här balansen i framtida kriser.

Regeringen har redan aviserat en översyn av lagstiftningen. Även den kommer att behöva ta hänsyn till den viktiga avvägningen mellan snabba beslut och rättssäkra beslut.

Slutligen vill jag säga att detta var första gången som jag deltog i det intensiva arbetet med granskningsärenden i konstitutionsutskottet. Det har varit spännande, lärorikt och viktigt. Denna granskning kan ju leda till att utskottet kan uttala sig vägledande och därmed bidra till utvecklingen av praxis. På så sätt ska en regering, oavsett vilken färg den har, kunna styra riket på ett välfungerande sätt i enlighet med våra grundlagar.

Jag vill också passa på att tacka kansliet, presidiet och ledamöter i utskottet för ett gott samarbete och för en bra introduktion.

Regeringens hantering av coronapandemin (kapitel 5)

Anf. 9 IDA KARKIAINEN (S):

Fru talman! Vi kommer nu in på kapitlet om regeringens hantering av coronapandemin. Det är delvis granskningar som vi själva har tagit initiativ till men också granskningar som gjorts efter anmälningar av riksdagsledamöter. Vi har tagit initiativ till denna granskning själva eftersom detta är den största civila kris som det svenska samhället har varit med om under modern tid.

För en del kan det tyckas märkligt att konstitutionsutskottet granskar det här, eftersom regeringen har tillsatt Coronakommissionen för att göra delvis detsamma. Men våra uppdrag skiljer sig åt. Enkelt förklarar man säga att Coronakommissionens uppdrag är bredare än konstitutionsutskottets uppdrag. Coronakommissionen har till uppdrag att utvärdera hanteringen av virusutbrottet och utbrottets effekter i ganska bred bemärkelse, medan vårt uppdrag i konstitutionsutskottet är att granska enbart regeringens hantering och agerande i förhållande till hur regeringsmakten bör utövas enligt konstitutionella krav.

Prot. 2020/21:140

14 juni

*Gransknings-
betänkande
våren 2021*

Inledning

*Regeringens hantering
av coronapandemin
(kapitel 5)*

Det innebär att frågor som har att göra med innehållet i de åtgärder som har vidtagits för att bekämpa pandemin inte tas upp i granskningen i någon större bemärkelse – om det är någon som undrar. Vidare är vår granskning tillbakablickande, precis som tidigare talare har varit inne på. De saker vi tar upp rör hanteringen av frågor som kan sägas vara någorlunda avslutade.

Fru talman! Jag skulle vilja börja med några övergripande reflektioner.

Den 1 februari 2020 fattade regeringen det första beslutet kopplat till pandemin, nämligen att klassa det nya coronaviruset och sjukdomen den orsakar som en allmänfarlig och samhällsfarlig sjukdom. Detta beslut gav därmed myndigheterna mandat att använda nödvändiga smittskyddsåtgärder. Därefter fattades cirka 700 regeringsbeslut, och man beslutade om 40 propositioner, 200 förordningar och 150 myndighetsuppdrag under 2020 för att hantera coronapandemin. Det var många mycket ingripande åtgärder och samtidigt åtgärder för att hålla samhället öppet.

Regeringen styr riket och har det övergripande ansvaret. Men vår förvaltningsmodell – vårt sätt att styra landet – innebär att regeringen inte är allsmäktig. Vi har ingen sådan konstitutionell fullmaktslag för civila kriser. Vi har delegerat ansvaret till kommuner, till regioner och till myndigheter. Kommunerna är ansvariga för äldreomsorgen, och regionerna är ansvariga för hälso- och sjukvården.

Men i en kris är det viktigt att veta vem som gör vad; annars riskerar krisen att förvärras. Därför utgår den svenska krisberedskapen från det vi kallar för ansvarsprincipen, det vill säga att den som har ansvaret för ett område ska ha det också under en kris. Det finns en politisk debatt om huruvida denna princip borde ändras. Alternativet är kanske just en sådan konstitutionell fullmaktslag, men så fort kriser går över är vi inte särskilt beredda att ge regeringen större befogenheter. Jag är dock säker på att vi kommer att diskutera detta en tid framöver.

Jag kommer nu att kommentera några av ärendena i detta kapitel.

Fru talman! Vi börjar med tillgången på skyddsutrustning och annan sjukvårdsmateriel. Ganska snabbt uppstod brister i tillgången på skyddsutrustning i framför allt hälso- och sjukvården, och jag tror att vi alla minns hur hela samhället ställde upp för att tillverka och fördela skyddsutrustning. Det var en solidarisk handling utan dess like.

Redan före pandemin, närmare bestämt 2018, tillsatte regeringen en utredning som skulle titta på hälso- och sjukvårdens beredskap vad gäller bland annat skyddsmateriel. Att ha en lagerhållning som räcker i tre veckor och som är beroende av den globala marknaden är inte något som är hållbart för att klara en pandemi; det tror jag att alla skriver under på vid det här laget.

Vidare pekade Myndigheten för samhällsskydd och beredskap den 6 februari i sin nationella lägesbild på behovet av att regioner och berörda aktörer säkerställer tillgången på skyddsmateriel och personlig skyddsutrustning och att det kan uppstå brister i tillgången. Den 8–9 februari såg Socialstyrelsen ännu inte några indikationer på restnoteringar i leveranser av skyddsutrustning.

Men när pandemin därefter ökade i sin omfattning i snabb takt i hela världen och efterfrågan på skyddsutrustning sköt i höjden – då kraschade också marknaden. Leveranser fastnade i långa bilköer vid stängda gränser. I sista sekund betalade en aktör mer än någon annan, och leveranserna vände till dem som betalade mest.

Den 13 mars inkom regionerna Stockholm, Skåne och Västra Götaland med en skrivelse till regeringen där de efterfrågade en nationell samordning för att säkerställa leveranserna av skyddsutrustning. Det ledde till att regeringen bara några dagar senare, den 16 mars, gav Socialstyrelsen i uppdrag att på nationell nivå säkra tillgången på skyddsutrustning.

Utskottet framhåller vikten av att uppdrag till myndigheter utformas i dialog med berörda aktörer, att den kommuniceras tydligt och att nödvändiga synpunkter inhämtas. Vi konstaterar även att det inte fanns några upparbetade rapporteringsvägar för att snabbt kunna samla in information, bland annat om hur läget såg ut i kommunerna – något som borde ha funnits.

Slutligen är det viktigt att, även i en kris, dokumentera avstämningar så att de inte bara sker muntligen. Det finns en förståelse för att arbetet i en pandemi behöver prioriteras, men viss dokumentation är viktig både som ett led i uppföljningen och för att möjliggöra en granskning.

Fru talman! Vi kommer nu till frågan om besöksförbudet inom äldreomsorgen. Detta är en av de mest ingripande åtgärder som regeringen har fattat beslut om. Det var en betydande inskränkning i främst de boendes grundläggande rättigheter och en begränsning av deras rätt att ta emot besök i sitt eget hem. Men med tanke på äldres utsatthet för coronaviruset gjordes bedömningen att besöksförbudet var nödvändigt.

Vissa åtgärder för att begränsa smittspridningen inom äldreomsorgen vidtogs även före beslutet om ett nationellt besöksförbud. Regeringen uppmånade bland annat kommunerna att instifta regionala och lokala besöksförbud. De tidiga åtgärderna visade sig trots detta inte vara tillräckliga, och mot bakgrund av vad man visste om de äldres utsatthet och behovet av nationell vägledning och styrning borde regeringen enligt oss i utskottet ha agerat än mer aktivt – något regeringen själv också har uttalat.

Fru talman! Utskottet pekar i detta ärende på att vi förstår att det nationella besöksförbudet behövde komma till stånd snabbt, inte minst med tanke på att det i dialog med Sveriges Kommuner och Regioner konstaterades att kommuner och regioner inte själva hade något mandat att fatta beslutet.

Vi har förståelse för den begränsade beredning som skedde givet förhållandena tidigt under våren 2020. Däremot pekar vi på att när beslutet kom om att förlänga besöksförbudets giltighetstid var förhållandena inte längre desamma. Då hade man kunnat ha en bredare inhämtning av bland annat synpunkter från olika instanser för att kunna belysa de olika perspektiven i ett sådant här ingripande beslut. Beslutet hade också kunnat omprövas något oftare, bland annat genom en kortare giltighetstid.

Genom regeringens beslut i november 2020 att bemyndiga Folkhälsomyndigheten att meddela föreskrifter om besöksförbud skapades en sådan ordning, som också kunde ta hänsyn till olika regionala behov. Detta var ett bra initiativ, men det borde ha kommit till stånd lite tidigare, närmare bestämt i anslutning till att det nationella besöksförbudet upphörde den 1 oktober 2020.

Fru talman! Vi går nu över till frågan om distansundervisning.

Vår utbildningsminister Anna Ekström sa det klokt: Skolorna är det sista vi ska stänga och det första vi ska öppna.

Att stänga skolor är en långtgående åtgärd som påverkar barn och unga men också alla som yrkesarbetar och har barn i skolåldern. Påverkan på

samhället av den här typen av åtgärder både här och nu och i framtiden kan och kunde antas bli stor.

Under 2020 fattade regeringen ett antal beslut avseende distansundervisning inom skolväsendet i syfte att hantera pandemin. Framst rör det sig om åtgärder som går ut på att stödja eller möjliggöra för huvudmännen inom skolan att genomföra undervisningen på ett smittsäkert sätt. Men det handlar även om att det vid behov ska vara möjligt att stänga ned skolor.

Beredningen av dessa ärenden när det gäller urval av myndigheter och berörda organisationer som fått yttra sig anser vi i utskottet vara godtagbar. Vi noterar däremot att tidsfristerna har varit påfallande korta, och det kan därmed ifrågasättas om myndigheterna har getts reella möjligheter att sätta sig in i förslagen för att kunna lämna synpunkter och därmed kunnat bidra till att ärendena blivit tillräckligt belysta.

Utskottet vill, med hänsyn till de konsekvenser som distansundervisningen kan ha för elevers lärande, betona vikten av att det görs en uppföljning av effekterna av distansundervisning. Det är därför bra att regeringen har gett i uppdrag till Skolinspektionen att granska fjärr- och distansundervisningen.

Fru talman! Det sista ärende jag ska nämna – och jag är medveten om att jag har dragit över min talartid och ber om ursäkt för det – är Coronakommissionen och socialministerns agerande i förhållande till den. Anmämlaren ville att vi skulle titta på om det var rätt eller fel av socialministern att vara med på Coronakommissionens pressträff om delbetänkandet gällande äldreomsorgen.

Vi i utskottet säger att det varken var rätt eller fel men konstaterar att Coronakommissionens uppdrag skiljer sig från de kommittéer och särskilda utredningar som regeringen regelbundet tillsätter.

Rent formellt är ju Coronakommissionen också en utredning, men eftersom den har ett uppdrag att granska regeringens hantering av en viss fråga eller situation är det angeläget att de har ett stort respektavstånd mellan varandra.

Fru talman! I ett och ett halvt år har vi levt ett mycket märkligt liv. Världen har förändrats dramatiskt, och människor har gjort stora upppoffringar. Det har bitvis känts surrealistiskt.

Aldrig trodde jag att politiska ledare i olika stater skulle peka finger åt varandras metoder i stället för att söka samarbete och förståelse mellan länder. Aldrig trodde jag att vi skulle lägga fram en statsbudget med förslag för över 100 miljarder. Aldrig trodde jag att ett stängsel vid gränsen mellan Haparanda och Torneo skulle skilja Sverige och Finland åt under min livstid. Aldrig trodde jag att vi inte skulle äta vår tisdagsmiddag hos mormor och att hon varje torsdag i stället skulle räcka över plättar med hjortronsylt till oss över balkongräcket. Aldrig trodde jag att hon inte skulle få leka med sina barnbarnsbarn. Aldrig trodde jag att toalettpapperet skulle ta slut i affären. Aldrig trodde jag att utskottssammanträden skulle hållas via Skype. Aldrig heller trodde jag att vi skulle få se en sådan solidaritet i samhället som vi har sett nu med alla människor som ställer upp och har ställt upp för sina medmänniskor. Det är underbart fint att se de initiativ som har tagits runt om i världen och i Sverige för att hjälpa varandra, oavsett om det handlar om att sjunga utanför äldreboenden, ringa äldre för att bryta ensamheten en stund eller handla åt grannen.

Fru talman! Den annorlunda tillvaron är en av många smärtsamma påminnelser om saker som vi tar för givna. Flera saker som vi också har tagit för givna sedan många år tillbaka är Sveriges livsmedelsförsörjning, krisberedskap och lagerhållning av läkemedel, för att inte tala om en slimmad sjukvårdsorganisation. Pandemin har just pekat på välfärdens behov och framför allt på äldreomsorgens strukturella brister med låg bemanning, otrygga anställningar och dåliga arbetsvillkor.

Vi hade redan innan pandemin börjat bygga upp den civila beredskapen, men det tar tid. Och maratonloppet är inte slut ännu. Vi måste hålla ut med restriktioner. Människor insjuknar fortfarande. Vård- och omsorgspersonal sliter fortfarande, och företag kämpar fortfarande.

Jag är säker på att vi kommer att återkomma till coronahanteringen i kommande betänkanden i utskottet.

Det finns många lärdomar att dra, fru talman. Konstigt vore något annat.

Anf. 10 IDA DROUGGE (M):

Fru talman! Över 14 000 människor har mist sitt liv i sviterna av covid-19. Vi har granskat delar av den hantering som har skett till följd av detta. Vi har granskat den del som rör regeringens arbete men inte hela regeringens arbete, varken i tid eller i rum.

Flera granskningar som rör corona lär tillkomma från oss i konstitutionsutskottet. Utöver denna granskning tillkommer exempelvis Granskningskommissionens granskning, i folkmun kallad Coronakommissionen. Varför vill jag påminna om detta? Jo, för att 14 000 människor har mist livet.

Trots de allvarliga brister som vi har funnit är de varken den första eller sista pusselbiten i granskningen. Granskning är viktigt av många, många skäl: för att dra lärdomar, för att bli bättre, för att utkräva ansvar och för att generera någon typ av, om möjligt, tillstymmelse till förklaring, upprättelse och redogörelse som kan vara till gagn för dem som lidit.

Det finns så mycket som jag anser att regeringen kunde ha gjort annorlunda och bättre. Det finns delar som har varit bra och delar som har varit dåliga. Det som vi har granskat blir viktigt att trycka på i det här sammanhanget. Det rör konstitutionella fel som strider mot det regelverk som styr hur regeringen bör agera.

För att citera en stor, känd kvällstidning, Aftonbladet, anses vår kritik frätande. Lena Mellin sammanfattar slutsatsen av vår granskning väl: Regeringen har agerat lamt, tamt och långsamt.

Sverige hade säkerligen kunnat vara mer förberett för en sådan här kris. För detta bär samtliga partier ett stort ansvar. Det har dock varit vår ambition i konstitutionsutskottet att inte vara efterkloka utan att göra den här granskningen. De brister som vi har landat i är vad man vid tidpunkten visste och vad man hade kunnat göra. Det är för lamt, för tamt och för långsamt, givet vad regeringen vetat vid tidpunkten. Testning och smittspårning är en av de fördjupningar som jag vill göra för att visa på detta.

WHO basunerade tidigt ut att vi skulle testa, och testa brett, för att kunna smittspåra. I Sverige ansåg Folkhälsomyndigheten först att spridningen var för liten för att det skulle tjäna någonting till. Ganska kort efter ansåg man att spridningen var för stor för att det skulle vara medicinskt motiverat. Till detta kom ansvaret för olika prioriteringsgrupper. De eko-

nomiska följderna av den testning som ägde rum kom att bli otydliga, liksom vem som skulle göra och vem som skulle betala.

Det kan ibland låta som att olika aktörer stod upp för sin ekonomi på något sätt. Givetvis ville ju alla att testningen skulle komma igång. Hur våra skattemedel får användas är reglerat i lag, så det handlar ytterst om ifall det finns laglig grund för att använda skattepengar till olika delar av testningen.

Här hade regeringen kunnat agera både tydligare och snabbare. Man satte målet att 100 000 personer skulle testas per vecka, och det tog fram till september 2020 innan man uppnådde det. Först i början på juni började det lösa sig. Det var då man landade i den slutliga överenskommelsen, och då ökade testningen.

Tillgången på skyddsutrustning är ett annat ärende som också visar på att regeringen har varit för lam, för tam och för långsam. Under hela våren var ju frågan om bristen på skyddsutrustning stor. Det är svårt att föreställa sig hur det skulle kunnat undgå någon i Sverige. Min kollega Ida Karkiainen har här på ett förtjänstfullt sätt beskrivit hur det tog sig uttryck, att Sverige gick samman för att lösa den delen av krisen. Ändå tog det till september innan Myndigheten för samhällsskydd och beredskap fick i uppdrag att kartlägga vilka konsekvenser som skulle kunna uppstå på grund av den här typen av brist inom andra samhällsviktiga verksamheter än sjukvård och omsorg. Myndigheten skulle också kartlägga hur omfattande bristerna var och om det krävdes några extra insatser för att avhjälpa dem. Det handlade till stor del om verksamheter som är statliga: kriminalvården, polisen, Migrationsverket. Vi kan också konstatera att dessa verksamheter till dels fick brist på utrustning.

Ett motsvarande uppdrag fick Socialstyrelsen tidigare under våren, i mars. Där gick det förhållandevis fort att kartlägga bristerna på utrustning inom sjukvården. Desto längre tid, sex veckor för att vara exakt, tog det att göra det för kommunerna. Det anser utskottet var alltför lång tid.

Socialstyrelsen fick också ett uppdrag att agera kompletterande inköpsaktör – man formulerade det på det sättet. Man uttryckte också att Socialstyrelsen skulle säkerställa en nationell tillgång till skyddsutrustning.

I den ökade globala konkurrensen blev det oerhört svårt att få tag på utrustning. Leveranser stoppades, skickades till andra länder eller försvann. Komponenter och delar av leveranser saknades. Därtill ökade givetvis priserna kraftigt på den här typen av materiel. I den här situationen blev det väldigt svårt, särskilt för mindre regioner och kommuner, att konkurrera och arbeta.

Det här uppdraget uppfattades olyckligtvis på olika sätt av olika aktörer. Otydligheten i fråga om hur regioner och kommuner tolkade det avhjälpes som vi kan se relativt fort. Socialstyrelsen hade en dialog med regioner och kommuner, och om det fanns oklarheter inledningsvis blev de snabbt lösta. Socialstyrelsens uppdrag var kompletterande; ansvaret låg likt tidigare till fullo kvar på regioner och kommuner.

Gentemot leverantörer tog det dock längre tid innan oklarheterna blev tydliga, enligt uppgifter som vi har fått från Sveriges Kommuner och Regioner. Även om regeringen via Socialstyrelsen löpande försökte informera leverantörerna om hur ansvarsfördelningen såg ut och att de i första hand skulle vända sig till regioner och kommuner kan vi konstatera att detta var ytterst olyckligt. Den här typen av otydlighet riskerar att göra att

arbetet försenas, och detta skedde i en tid när just tiden var så central kopplat till att skydda oss från denna smitta.

Regeringens coronastrategi stadgar att man ska sätta in rätt åtgärder vid rätt tillfälle. Regeringen ska fatta de beslut som krävs när de krävs. Ett enigt konstitutionsutskott kan dock konstatera att så inte har varit fallet.

Anf. 11 MIKAEL STRANDMAN (SD):

Fru talman! Konstitutionsutskottets granskning av regeringens hantering av coronapandemin skiljer sig, som flera här tidigare sagt, från Coronakommissionen, som granskar väldigt brett. Vi har mer granskat regeringens hantering och de författningsenliga aspekterna av regeringens handlande. Utifrån den begränsningen kan man i huvudsak säga att det hela har kokat ned till två huvudfrågor eller axlar.

Den första axeln gäller själva ansvaret vid en samhällskris som pandemin. I ena änden av axeln har vi Sveriges ganska unika förvaltningsmodell med självstyrande kommuner och regioner och självständiga myndigheter. I den andra änden har vi 1 kap. 6 § regeringsformen, det vill säga att regeringen styr riket och ansvarar inför riksdagen.

När man hör debatten här kan man ibland tro att Sverige inte längre har en centralmakt, men det har vi faktiskt. Visserligen utgår den svenska modellen för krisberedskap från ansvarsprincipen: De som har hand om en verksamhet under normala förhållanden har även hand om den i kris och ytterst även i krig. Samtidigt ingår det i regeringens uppgift att styra riket att hantera konsekvenserna av en kris som drabbar landet och dess befolkning. När de enskilda aktörerna inte mäktar med detta är regeringen skyldig att gå in, styra upp och ta ett helhetsgrepp. Det är kring denna axel vi i konstitutionsutskottet har varit tvungna att bedöma när det har varit påkallat för regeringen att ta detta ansvar.

Den andra axeln handlar mer om mänskliga fri- och rättigheter å ena sidan och å andra sidan samhällets behov av att snabbt få ett skydd mot en sådan här dödlig pandemi som sprider sig snabbt. I en auktoritär regim är det kanske ganska enkelt; där kan regeringen snabbt fatta beslut och begränsa människors fri- och rättigheter. Vi såg ju bland annat i Kina hur fort de stängde ned landet. Men i Sverige har vi inte det systemet, lyckligtvis. Det finns ju också väldigt stora nackdelar med ett sådant system.

När man ska göra sådana här begränsningar krävs det att det tas fram förslag som ska beredas, skickas ut på remiss och sedan slutligen klubbas i riksdagen. Det tar naturligtvis mycket längre tid. Därför är det viktigt att man har en beredskap för detta, att man har ordnat en författningsberedskap och förberett sig inför vad som förhoppningsvis inte komma skall. Om ett worst case scenario faktiskt inträffar ska det dock vara klart. Här har vi varit tvungna att ta ställning till hur väl regeringen hade förberett sig inför de tillfälliga pandemilagarna och så vidare.

Låt mig då komma in på de enskilda ärendena. Jag tänkte först ta upp testning och smittspårning.

Här uppdagades det ganska tidigt i pandemin att kommuner och regioner inte mäktade med detta. Visserligen hade pandemin klassats som allmänfarlig sjukdom, och vi hade en smittskyddslag som trädde i kraft. Men i och med att detta var en så pass stor smitta, en världsomfattande pandemi – smittskyddslagen är ju egentligen inte anpassad för sådant utan mer för könssjukdomar och andra begränsade utbrott – var det påkallat för reger-

ingen att gå in och ta ett större helhetsansvar tidigare än vad som nu skedde.

Till skillnad från våra nordiska grannländer, som kom igång med bred testning av allmänheten redan i slutet av mars och början av april, tog det ändå till midsommar innan vi var där. Mycket av det handlade om trivialiteter, kan man tycka, som vem som skulle betala hit och dit. Här har vi från konstitutionsutskottet uttryckt att det är en brist att detta inte kom på plats och löste sig tidigare.

När vi hade SKR här på utfrågning menade de att de inte kunde agera bara på ett uttalande i medierna från statsministern om att pengar inte var något problem. Vi måste ha ett myndighetsbeslut på att vi får de här pengarna för att kunna börja sätta igång allt det här, sa de.

När det gäller tillgång till skyddsutrustning anser KU att uppdraget till myndigheterna borde ha utformats tydligare. Regeringen borde också ha agerat tidigare för att säkra tillgången till skyddsutrustning inom samhällsviktig verksamhet.

När det gäller deltagargränser för allmänna sammankomster och offentliga tillställningar anser KU att betydande inskränkningar i grundlagsskyddade fri- och rättigheter skulle ha förberetts utförligare. KU anser också att Justitiedepartementet borde ha haft kontakt med Folkhälsomyndigheten om frågorna.

Här är det mycket om detta med författningsberedskap och att man verkligen dels har förberett lagförslagen, dels kontinuerligt gör en omvärldsbevakning och samlar information och omprövar.

När besöksförbudet på äldreboenden förlängdes borde regeringen ha tagit in synpunkter från fler myndigheter och aktörer. Regeringen borde också ha fattat ett tidigare beslut om möjlighet till lokala besöksförbud.

Vad gäller beredningen av pandemilagen och snabbpropositioner borde arbetet med att ta fram en pandemilag ha påbörjats tidigare än sommaren 2020. Förseringen ledde till att både Lagrådet och riksdagen fick kort tid på sig att hantera lagförslaget.

Med detta sagt vill jag nu tacka kansliet och mina kollegor för ett enigt granskningsbetänkande och önska alla en god sommar.

Anf. 12 LINDA MODIG (C):

Fru talman! Det har nu gått ett år och tre månader sedan Världshälsoorganisationen deklarerade att covid-19-utbrottet var en pandemi med en global smittspridning. Coronapandemin har drabbat Sverige och världen hårt med sjukdom, död och mycket lidande. Fler än 14 574 personer har dött med sjukdomen i Sverige. Personalen inom hälso- och sjukvården har gjort heroiska och osjälviska insatser i fronten mot en osynlig och tidigare okänd fiende under mycket lång tid.

Samtidigt har coronapandemin banat väg för nya vetenskapliga upptäckter och bedrifter. Att under den här tiden kunna skapa vacciner, utveckla dem, testa dem och få dem godkända så att halva svenska folket nu har fått sin första dos och en fjärdedel är vaccinerade med två doser – det är inget mindre än helt fantastiskt.

Fru talman! Av de elva coronaärenden som KU har granskat har brister i regeringens hantering av coronapandemin identifierats i sex av dessa. Fem av dessa ärenden har KU i september förra året beslutat om och valt att närmare granska.

Det gäller att se och ta del av KU:s granskning av regeringens hantering av coronapandemin med rätt förväntningar. Det finns, som flera kollegor har påpekat, anledning att klargöra att KU:s granskning inte gör anspråk på att utgöra en granskning av huruvida beslutade och viktiga åtgärder varit ändamålsenliga och effektiva. Det är en fråga för Coronakommissionen.

KU:s uppdrag inriktas i första hand på om regeringens åtgärder och om beredningen av regeringsärendena har levt upp till de konstitutionella krav som ställs på regeringsmaktens utövande. KU:s granskning utgår från de konstitutionella förhållanden som gäller i Sverige och kan därför heller inte svara för hur olika länders vägval att bekämpa smittspridningen har fallit ut.

Fru talman! Centerpartiet krävde i maj förra året att regeringen skaffade sig verktyg för att bekämpa pandemin. Att Sverige av omvärlden uppfattas ha valt en annan väg beror till stor del på regeringens passivitet. Redan förra våren, när smittspridningen först fick fäste i det svenska samhället, stod det klart att nuvarande lagstiftning inte kunde tillhandahålla nödvändiga verktyg för att stoppa smittspridningen. Sverige har fram till pandemilagens införande inte kunnat begränsa shoppingcentrum eller kollektivtrafik så som andra länder har kunnat göra.

Det är fortfarande obegripligt att regeringen försökte hantera den värsta katastrof Sverige drabbats av på många år med alkohollag, ordningslag och goda råd fram till januari i år när pandemilagen, tack vare riksdagens välvilliga inställning till ett skyndsamt förfarande, kunde beslutas.

Konstitutionsutskottet anser att arbetet med pandemilagen borde ha kunnat påbörjas redan i början av sommaren förra året. Det dröjde också till september 2020 innan regeringen gav MSB i uppdrag att göra en behovsanalys gällande skyddsutrustning inom annan samhällsviktig verksamhet. Enligt utskottet stod det redan tidigt under 2020 klart att det kunde bli nödvändigt att vidta åtgärder för att säkra tillgången på skyddsutrustning och sjukvårdsmateriel.

Fru talman! I ärendet om utökad testning och smittspårning har konstitutionsutskottet konstaterat att oklarheterna i ansvarsfrågan och i fråga om ersättning för utökad testverksamhet bidrog till att testningen inte ökade i förväntad takt. Om regeringen hade ingått överenskommelsen med Sveriges Kommuner och Regioner tidigare skulle det sannolikt ha medfört att testningen hade utökats i snabbare takt än vad som skedde.

I Centerpartiets följdmotion rörande pandemilagen instämde vi i de remissynpunkter som JO och Folkhälsomyndigheten fört fram gällande behovet av att föreskrifter inte gäller längre än vad som är absolut nödvändigt. Dessa instanser förordade begränsad giltighet respektive obligatorisk omprövning efter viss tid. Den åtgärden tillsammans med andra rättssäkerhetsgarantier föreslog Centerpartiet i följdmotionen för att öka riksdagens möjligheter att förutse och bedöma lagens tillämpning. Tyvärr vann dessa yrkanden inte majoritet i kammaren.

Hur vanskligt det är att införa betydande inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter har pandemin tydligt visat. Exempelvis anförde regeringen i promemorian *Förbud mot att hålla allmänna sammankomster och offentliga tillställningar med fler än åtta deltagare* att utgångspunkten var att en sådan begränsning inte skulle gälla längre än fyra veckor. Efter att dessa bestämmelser införlivades i pandemilagen kan vi nu konstatera

att de i själva verket kommit att gälla i 28 veckor, drygt fem månader, det vill säga inte i närheten av fyra veckor.

När man väl ger sig in i att tumma på grundläggande fri- och rättigheter är det svårt att bedöma varaktigheten i till och med tillfälliga begränsningar. Utan spärrar som en i förväg bestämd giltighetstid eller en obligatorisk omprövning kan sådana begränsningar bli gällande under lång tid.

Bland de grundlagsfästa fri- och rättigheter som har påverkats kraftigt negativt av deltagartaken finns religionsfriheten, alltså friheten att för var och en, ensam eller tillsammans, utöva sin religion. Fysisk närvaro i en regelbunden gemensam gudstjänst, tillsammans med delaktighet i förvaltandet av och mottagandet av sakramenten, är för många medlemmar av många trossamfund en del i det religiösa livet som inte kan ersättas med digitalt förmedlade alternativ.

Religionsfriheten är en absolut rättighet som också bärs upp av andra grundlagsfästa fri- och rättigheter som mötesfriheten, yttrandefriheten och föreningsfriheten. Att inte på djupet analysera begränsningarna för religionsfrihetens utövande är ett förhållningssätt som Centerpartiet anser inte är acceptabelt när den här sortens grundlagsfästa fri- och rättigheter inskränks.

Besluten under förra året om deltagargräns för allmänna sammankomster och offentliga tillställningar innebar betydande inskränkningar i grundlagsskyddade fri- och rättigheter. Konstitutionsutskottet menar att en omprövning borde ha skett på ett mer kontinuerligt, formaliserat och brett sätt än vad som gjordes.

En annan grupp som sett sina grundläggande rättigheter kraftigt beskurna är de av våra äldre som bor på särskilda boenden. Inför förlängningen av beslutet om besöksförbud på landets samtliga äldreboenden kunde regeringen, enligt utskottet, ha vidtagit fler åtgärder, exempelvis genom att inhämta synpunkter från fler instanser för att ytterligare belysa vilka konsekvenser ett förlängt besöksförbud skulle ha för de boende och deras anhöriga. Det hade också enligt utskottet varit en fördel om regeringens bemyndigande till Folkhälsomyndigheten om regionalt avpassade beslut hade beslutats samtidigt som det nationella besöksförbudet upphörde att gälla den 1 oktober 2020.

Fru talman! För Centerpartiet liksom konstitutionsutskottet har det varit mycket angeläget att få till stånd en översyn om de konstitutionella förutsättningarna för legalt handlande under fredstida kris. Frågan väcktes redan efter flodvågskatastrofen, och såväl pandemins utbrott som KU:s granskning aktualiserar återigen behovet av att se över frågan. Vi ser nu fram emot att regeringen återkommer med tillsättandet av en parlamentarisk kommitté för att göra en sådan översyn.

Anf. 13 JESSICA WETTERLING (V):

Fru talman! Mycket har redan sagts när det gäller det här kapitlet: Regeringens hantering av coronapandemin. Det är svårt att sammanfatta över 400 sidor av vårt granskningsbetänkande. Även om inte allt handlar om coronapandemin är det en stor del som gör det. Det tenderar också att bli ganska mycket upprepningar. Eftersom vissa andra har överskridit sina talartider ska jag försöka att hålla mig till i alla fall den tid som jag har anmält.

Fru talman! När det gäller utskottets granskning av regeringens hantering av coronapandemin vill jag igen påminna om att vår granskning skiljer sig från den som Coronakommissionen gör.

Våra fri- och rättigheter är ju självklara. Men det senaste året har många av dem inte längre känts lika självklara. Det beror givetvis på den pandemi som har varit och som vi pratar om i dåtid men som fortfarande pågår. I utskottet har vi under detta år och i årets granskning fått reflektera mycket över pandemin och inskränkningarna i våra fri- och rättigheter. Flera av de ärenden som vi har granskat är kopplade till pandemin och de inskränkningar och begränsningar som har gjorts.

Våra grundlagar är tydliga; man får endast göra begränsningar i våra fri- och rättigheter för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. En begränsning får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen.

I fråga om besluten om att införa deltagargränser för allmänna sammankomster och offentliga tillställningar samt införandet av besöksförbud inom äldreomsorgen konstaterar vi i utskottet att detta innebar betydande inskränkningar i de grundläggande rättigheterna. Dessutom bereddes de på ett sätt som inte var optimalt. Det var väldigt få remissinstanser, som dessutom ibland hade enbart ett fåtal timmar på sig att svara. I ett mindre akut skede borde regeringen ha följt upp besluten och tagit in synpunkter från fler instanser. Man borde ha övervägt att involvera Justitiedepartementet i diskussionerna med myndigheterna om behovet av fortsatta inskränkningar i våra fri- och rättigheter.

Det framstår som att Folkhälsomyndighetens ord har vägt väldigt tungt. Det är inte konstigt, eftersom det är en expertmyndighet. Men Folkhälsomyndighetens generaldirektör fick under en av våra utfrågningar en direkt fråga om vilka överväganden Folkhälsomyndigheten har gjort när det gäller intrången i enskildas fri- och rättigheter, till exempel när det gäller begränsningen i fråga om åtta personer. Utskottet fick svaret att det övervägandet ligger på regeringen och att Folkhälsomyndighetens avvägningar främst rör hälsosidan.

Alltså borde regeringen kanske ha övervägt om inte Justitiedepartementet skulle ha varit mer involverat just när det gällde proportionalitet. Man skulle ha omprövat kontinuerligt och oftare om de beslut man fattat var på goda grunder och fortfarande var proportionella mot samhällssituationen. När det gäller båda dessa beslut dröjde det också länge innan regeringen gav myndigheterna i uppdrag att analysera möjliga förändringar och anpassningar av förbuden.

Fru talman! Även om tillfälliga restriktioner ibland kan vara nödvändiga, särskilt vid en sådan här stor kris för samhället, bör långvariga besöksförbud undvikas med tanke på de boendes psykiska hälsa. Med en förordning som hade gällt under kortare tid hade behovet av ett fortsatt förbud kunnat omprövas, och man hade i stället kunnat överväga andra, kanske mindre ingripande åtgärder. Man hade också kunnat överväga större flexibilitet när det gäller det regionala perspektivet.

Fru talman! Jag vill också säga något kort om pandemilagen. Det gäller tidpunkten för när regeringen började ta fram sitt förslag till pandemilag. Enligt regeringen påbörjades arbetet efter sommaren 2020. Enligt utskottet borde regeringen ha förstått behovet av att ha ett regelverk på plats så snart

som möjligt inför att de tillfälliga reglerna skulle sluta gälla den 30 juni 2020. Arbetet borde därför ha kunnat påbörjas redan tidigare.

Under hösten 2020 ökade smittspridningen igen, och arbetet med pandemilagen påskyndades för att lagen skulle kunna börja gälla tidigare än planerat. Tidigareläggandet i kombination med att arbetet påbörjades först efter sommaren påverkade förutsättningarna för remissbehandlingen och även Lagrådets granskning. Precis som Lagrådet konstaterar vi i utskottet att tidsfristen för remissinstanser var mycket kort med tanke på lagförslagens innebörd och komplexitet. Detsamma gäller den tid som Lagrådet fick på sig och tiden för riksdagens behandling. Det blev extremt kort. Det hade kunnat undvikas om regeringen hade påbörjat arbetet i ett tidigare skede, kanske redan när man hade identifierat att bemyndigandelagen inte gick använda, enligt regeringen.

Fru talman! Det finns väldigt mycket mer man skulle kunna grota ned sig i när det gäller regeringens hantering av coronapandemin. Nyfikna lyssnare eller tittare får väl hänvisas till att läsa vårt betänkande. Det är som sagt på över 400 sidor och blir kanske bra semester- eller sommarläsning.

Precis som kollegor har sagt tidigare finns det mycket som hade kunnat göras annorlunda. Det finns säkert också saker som hade kunnat göras bättre. Men det är väldigt lätt att vara efterklok och att recensera.

Till sist vill jag nämna några fler iakttagelser som vi har gjort. Det är viktigt att dokumentera även under en kris. Tydlig kommunikation är också synnerligen viktigt, för att undvika fördröjningar och oklara budskap som förvärrar och försvårar hanteringen av en kris.

Anf. 14 TUVE SKÅNBERG (KD):

Fru talman! Vi har i vår debatt kommit till den del som handlar om regeringens hantering av coronapandemin. Jag har förstått att det är många som lyssnar på debatten, utöver dem som är här i kammaren. Jag fick en fråga om KU verkligen har varit enigt under alla de här sju åren vi har haft det som målsättning. Det finns enstaka exempel på reservationer som har lämnats in, men i allt väsentligt har KU, som jag sa, varit helt enigt. I år finns det ingen reservation alls. Det ska noteras.

Vad finns då att säga om regeringens hantering av coronapandemin utifrån KU:s uppdrag att granska? Som har framkommit tidigare är det på sex punkter, av ett antal ytterligare, som KU påpekar brister. Det kan sammanfattas, som har gjorts tidigare, med framför allt långsamheten och handlingskraften. Det kan utvecklas, som tidigare talare också har gjort, med de konstitutionella brister som finns även i fråga om den speciella konstitution som vi arbetar med och behovet av att för framtiden lära av den här civila krisen. Det är riktigt.

KU har granskat regeringens åtgärder när det gäller testning och smittspårning. Vi har konstaterat att regeringen under våren 2020 genomförde flera åtgärder, bland annat gällande ersättning till kommuner och regioner och uppdrag till myndigheter. De val som regeringen gjorde när det gäller ersättning för testning ledde till en osäkerhet hos kommunerna och regionerna om ersättningen skulle täcka kostnaderna för alla prioritetsgrupper. Det var också oklart om regionernas ansvar för smittskydd inkluderade två av de fyra prioritetsgrupperna.

Enligt KU:s betänkande är det tydligt att oklarheterna i ansvarsfrågan och i fråga om ersättning för utökad testverksamhet bidrog till att testningen inte ökade i förväntad takt. Det var först vid överenskommelsen med Sveriges Kommuner och Regioner i början av juni som det blev tydligt att ersättningen skulle ges för alla prioritetsgrupper. KU noterar att regeringen hade kunnat ingå en överenskommelse tidigare. Det hade sannolikt medfört att testningen hade utökats i snabbare takt än vad som skedde.

KU konstaterar vidare att ändringen av förordningen om statsbidrag till regioner och kommuner samt av uppdraget till Folkhälsomyndigheten att skyndsamt ta fram en nationell strategi för att utöka testningen inte bereddes tillräckligt skyndsamt. Förordningen var heller inte ute på remiss utan diskuterades muntligt med kommuner och regioner.

I en kris är det förståeligt att regeringen måste begränsa inhämtningen av synpunkter och upplysningar för att kunna agera skyndsamt, men samtidigt hade regeringen kunnat få bättre beslutsunderlag om den hade skickat förslaget på remiss till ett begränsat antal instanser. Vi understryker också betydelsen av regeringsformens beredningskrav även under en kris.

Vidare lyfter KU tillgången på skyddsutrustning och annan sjukvårdsmateriel som en brist. Vi har granskat regeringens åtgärder för att säkra tillgången på sådan sjukvårdsutrustning och sjukvårdsmateriel inom hälso- och sjukvården. I mitten av mars 2020 gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att säkra tillgången till skyddsutrustning på nationell nivå.

I granskningen har SKR framfört att det var oklart vem som skulle köpa in produkter till kommuner och regioner, och flera av leverantörerna av sjukvårdsmateriel uppfattade det som att de endast skulle sälja till Socialstyrelsen. Socialstyrelsen har å andra sidan framfört att dess uppdrag var att komplettera kommunerna och regionerna, vilket myndigheten också meddelade leverantörerna. Därför betonar KU vikten av att uppdrag till myndigheter utformas i dialog med berörda aktörer, att det kommuniceras tydligt och att nödvändiga synpunkter inhämtas.

Under granskningen har det också framkommit att det var svårare att bedöma behovet av skyddsutrustning och materiel hos kommunerna än hos regionerna. Därför förutsätter KU att regeringen överväger om beställningarna om rapporteringsvägar för kommuner behöver ändras för att säkra en snabb och täckande nationell bild av läget på kommunal nivå.

När det gäller skyddsutrustning inom annan samhällsviktig verksamhet gav regeringen först i september 2020 MSB i uppdrag att göra en behovsanalys, vilket var två månader efter att MSB hade begärt att få göra det. Enligt KU skulle regeringen ha genomfört åtgärder tidigare än vad som skedde för att säkra tillgången på skyddsutrustning och annan materiel inom samhällsviktig verksamhet vid sidan av hälso- och sjukvården. Under hösten 2020 rapporterade också flera samhällsviktiga myndigheter om brist på skyddsutrustning.

Vi framhåller även att Socialstyrelsens muntliga rapporter till Regeringskansliet borde ha dokumenterats. Det är något som KU har återkommit till under årens lopp och där regeringen har brustit även i det här fallet. Det är nödvändigt som ett led i uppföljningen och för att nu möjliggöra för KU att genomföra en granskning.

När det handlar om deltagargränser vid allmänna sammankomster och offentliga tillställningar noterar vi att dessa innebar betydande inskränkningar i grundlagsskyddade fri- och rättigheter. Andra kollegor har lyft

detta med eftertryck, och det förtjänar att lyftas och beaktas, fru talman. Sådana åtgärder riskerar att ge en rad negativa konsekvenser för fri- och rättigheter men också för enskilda företag, kyrkor och föreningar. Dessa åtgärder för att bekämpa smittspridningen av covid-19 måste vägas mot andra värden, och övervägandena måste göras kontinuerligt.

Förordningen och ändringsförordningen i mars 2020 om förbud mot att hålla allmänna sammankomster och offentliga tillställningar bereddes genom att synpunkter hämtades in under hand från ett fåtal berörda myndigheter, som fick mycket begränsad tid på sig. Förordningsändringarna under hösten 2020 gick till ett större antal remissinstanser, som fick några dagar på sig. Enligt KU bör en förordning som gäller tills vidare och som begränsar grundläggande fri- och rättigheter omprövas kontinuerligt. Det är ännu viktigare när beredningen har skett på kort tid.

Som den tidigare talaren från Centern lyfte är detta alldeles speciellt viktigt när det gäller några av de känsligaste fri- och rättigheterna, till exempel religionsfriheten. Att i en civil kris där människor dör i stort antal beröva folk möjligheten att mötas i gudstjänst och sakrament är ett oerhört långtgående ingrepp. Där borde regeringen enligt min mening ha varit mer observant och bearbetat frågan. Det ryms under KU:s notering om att övervägandena måste göras kontinuerligt.

Det dröjde till oktober 2020 innan Folkhälsomyndigheten fick i uppdrag att utifrån det epidemiologiska läget analysera möjliga förändringar av förordningen om förbud mot att hålla allmänna sammankomster och offentliga tillställningar. Enligt KU borde uppdraget ha beslutats tidigare. Dessutom borde även synpunkter från fler instanser än Folkhälsomyndigheten ha hämtats in. Man skulle sammanfattningsvis kunna säga att omprövningen borde ha skett mer kontinuerligt samt att det borde ha formaliserats och varit bredare än det var.

Sedan kommer vi till besöksförbudet inom äldreomsorgen, och även detta är ett känsligt kapitel. Människor låg ensamma och dog. Med de direktiv som fanns släpptes de anhöriga inte in för att hålla handen och vara närvarande under den sista sträckan i livet. Det är inte tillfredsställande.

När det gäller införandet av besöksförbud inom äldreomsorgen konstaterar vi inledningsvis att beslutet om ett besöksförbud på landets äldreboenden innebar en betydande inskränkning i de boendes grundläggande rättigheter och en begränsning av deras rätt att ta emot besök i sitt eget hem. Granskningen visar att regeringen tidigt höll sig informerad om utvecklingen av smittspridningen inom äldreomsorgen, bland annat genom löpande myndighetskontakter. Vissa åtgärder för att begränsa smittspridningen genomfördes även före det nationella besöksförbudet.

De tidiga åtgärderna visade sig dock inte vara tillräckliga. Mot bakgrund av vad man visste om de äldres utsatthet och behovet av nationell vägledning och styrning borde regeringen ha agerat mer aktivt. Under beredningen inför besöksförbudet fick bara ett fåtal instanser lämna synpunkter, och de fick mycket begränsad tid på sig. Den begränsade beredningen och den mycket korta tiden får ändå anses godtagbart med hänsyn till det brådskande ärendet och till att regeringen även innan detta hade löpande kontakter med myndigheterna.

Till sist vill jag nämna något om den tillfälliga pandemilagen. KU nämner att arbetet med den borde ha kunnat påbörjas redan i början av sommaren. Jag vill också nämna något om coronastrategin.

Vi har granskat regeringens agerande avseende coronastrategin. Enligt regeringen var avsikten inte att strategin skulle styra myndigheter. Från myndighetshåll uppfattade man dock att strategin var något man skulle arbeta med att genomföra och även förhålla sig till, och därför påpekar och betonar KU att det inte finns något konstitutionellt utrymme för regeringen att styra myndigheterna utan formella regeringsbeslut. Därför finns det skäl att understryka betydelsen av att information om regeringens arbete inte kommuniceras på ett sätt som verkar styrande för myndigheterna.

Man måste inte ta fram och publicera en strategi i en kris. Om regeringen väljer att ta fram en strategi är det enligt KU ändå viktigt att strategin är väl förankrad hos hela regeringen och berörda delar av Regeringskansliet samt att en relevant beredning sker när strategin utformas. Vid granskningen har det inte gått att utreda om detta har skett i tillräcklig utsträckning. För att en sådan granskning ska vara möjlig hade det varit önskvärt att arbetet hade dokumenterats.

Fru talman! Jag ber om ursäkt för att jag drog över min talartid med flera minuter.

Anf. 15 TINA ACKETOFT (L):

Fru talman! Häromdagen letade jag efter ett foto i mobilen och skrolade tillbaka i tiden. Det är ganska roligt att göra det med jämna mellanrum. Jag hamnade då i slutet av februari, närmare bestämt den 28 februari 2020, på en båt på en flod i Indien med många av er som sitter här i kammaren i dag.

Jag minns att vi hade väldigt mycket att prata om, som vi alltid har. Det är sällan svårt att hitta ett samtalsämne i denna församling. Men jag minns inte en enda längre diskussion om någon pandemi eller om eller hur Sverige eventuellt var riggat för att klara av ett virus – ett virus som snart skulle lamslå hela landet, EU och faktiskt hela världen. Där på flodbåten och under alla de besök som vi var på i Indien var det inte coronaviruset som fick oss att flitigt nyttja handspriten utan den fruktade indiska magbacillen, som vissa av oss fick känna av.

Sedan kom vi hem den där första veckan i mars 2020. För var dag den våren och sommaren blev vi alla mycket mer varse coronaviruset. Så småningom lärde vi oss om covid-19, hur vi skulle tvätta och sprita, hålla avstånd, spridningsrisker, symtom och vem som var eller inte var i en riskgrupp och så vidare. Plötsligt kändes det som om tillvaron förändrades något enormt, både helt oförutsägbart och väldigt fort.

Vi har fått lära oss att det är bra med planering men att flexibilitet, snabbtänkthet och is i magen nog ändå är våra bästa vänner om vi ska klara av vardagen som den ser ut. Covid-19-pandemin är på många sätt unik. Det måste vi beakta när vi bedömer regeringens agerande.

Alla kriser är unika. Det ligger i deras natur. Men här har vi haft ett väldigt långt förlopp, vilket innebär att ledningen måste gälla inte bara i nuläget utan också i olika tänkbara fortsättningar. Lägg därtill att pandemi-bekämpning inte är någon exakt vetenskap, vilket visats inte minst av att annars tämligen lika länder har agerat väldigt olika.

Fru talman! En stor del av KU:s arbete har varit att granska regeringens agerande i denna pandemi. Som har påtalats här av föregående talare har vi också funnit klara brister i regeringens agerande. Det är brister som till sin natur är återkommande i utskottets årliga granskningar och som för

min del gör att jag är övertygad om att regeringen både behöver ta till sig denna kritik, eller påtalade brister, och förändra sina rutiner, tydliggöra vad det är som gäller, var ansvaret ligger och vem som ska utföra någon-ting. Detta måste tydligt dokumenteras. Men jag är lika övertygad om att vi behöver en förändrad modell för att kunna hantera framtida allvarliga kriser i fredstid.

Vår författning säger att det är regeringen som styr riket. Det är inte Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, MSB eller någon annan myndighet som gör det. Ansvarsprincipen kan inte innebära att alla, eller de facto ingen, har ansvar. Det är regeringen som brett ska samla kunskap och fakta till sig. Det är regeringen som ska göra avvägningar för hela samhällets bästa. Det är regeringen som ska peka ut vägen framåt. Man kan delegera mycket till myndigheter, regioner och andra, vilka beror helt på vilken kris vi står inför. Men man kan inte delegera det slutliga ansvaret.

En fråga som KU kommer tillbaka till i flera av ärendena rörande regeringens hantering av coronapandemin är regeringsformens beredningskrav, som ju gäller även i kris. Här har regeringen att balansera behovet av att få fram beslut snabbt med att de samtidigt ska vara tillräckligt beredda. Här finns en klar förbättringspotential, kan man snällt uttrycka det som, som bör stämma till eftertanke och åtgärder i Regeringskansliet för att förbättra författningsberedskapen. Det är något som KU lyfter fram i sin kritik och som också Lagrådet har påpekat i annat sammanhang.

I granskningen om utökad testning och smittspårning understryker KU bland annat bristen på ett fullgott remissförfarande. När det gäller granskningen om tillgång på skyddsutrustning och annan sjukvårdsmateriel pekar KU på bristen på dokumentation av kontakten mellan Socialstyrelsen och Regeringskansliet.

Vid granskningen rörande deltagargräns för allmänna sammankomster och offentliga tillställningar fann vi en klar brist i att beslutet hanterats både för snabbt och för långsamt, en bedrift i sig. Vid införandet hade för få remissinstanser tillfrågats, och de hade fått för kort tid på sig att svara. Samtidigt väntade regeringen för länge med beredningen när den skulle förlänga förordningen och skapade på så sätt onödigt långa tidsbegränsade förordningar. KU menar att omprövningar borde ha skett mer kontinuerligt, mer formaliserat och bredare än som nu var fallet. Samma typ av brister fanns i regeringens beredning av snabbpropositioner och pandemilagen, vilket redogjorts för här tidigare.

Vi granskar regeringens agerande här, vilket också Coronakommissionen delvis gör. Men KU granskar med fokus på de konstitutionella aspekterna, medan kommissionens uppdrag är att utvärdera de konkreta åtgärder som vidtagits för att begränsa spridningen.

I vår granskning av besöksförbud inom äldreomsorgen hade vi att förhålla oss till frågan om skärningspunkten mellan smittskydd och den personliga friheten. Var det rimligt att vi i vår omsorg om de äldsta och mest utsatta berövade dem deras frihet och kanske mest fundamentala rättighet, den att träffa sin familj och sina vänner?

Det gjordes för att man inte skulle få in smittan på boendena. Samtidigt visade Coronakommissionen i sin första rapport, som just handlade om äldreomsorgen under pandemin, så tydligt på att smittan kom in på andra vägar, vägar som ledde till tusentals avlidna med diagnosen covid-19.

Vad än värre är: Mycket av det som kommissionen pekade på var strukturella brister som varit välkända under en lång tid och av många. Det är ett misslyckande inte bara av denna regering utan även av tidigare regeringar, av politiker på flera nivåer, av ledning och faktiskt också av personal ute i verksamheterna. Jag kan bara hoppas att vi alla lärt av detta och att Coronakommissionens förslag på åtgärder får det gehör som det så innerligt förtjänar.

Mot bakgrund av vad man visste om de äldres utsatthet och behovet av nationell vägledning och styrning borde regeringen ha agerat mer aktivt. Under beredningen som föregick besöksförbudet inhämtades synpunkter från bara ett fåtal instanser. Dessa fick en mycket begränsad tid på sig, vilket förvisso kan anses rimligt i en kris.

Men vid beslutet att förlänga besöksförbudets giltighetstid, när regeringen hade haft tid på sig att agera mer planerat, kan vi inte se att denna begränsade beredning är acceptabel. Det ledde också till att man inte tillräckligt belyste vilka konsekvenser en förlängning skulle ha för de boende och deras anhöriga. Med en kortare giltighetstid av förordningen hade behovet av ett fortsatt förbud kunnat omprövas och andra mindre ingripande smittskyddsåtgärder övervägas.

Fru talman! Coronakommissionen säger tydligt att vi misslyckades med att skydda de äldre. KU säger att regeringen genom sitt agerande onödigt förlängde tiden när de äldre berövades rätten till sin familj och sina vänner. Jag säger att i valet mellan skydd och frihet måste den individuella friheten i alla lägen väga extra tungt.

Anf. 16 ANNA SIBINSKA (MP):

Fru talman! Det är de äldre som har burit den tyngsta bördan under den pågående pandemin. De har tvingats till flest uppoffringar och störst isolering, eftersom de har löpt störst risk att bli svårt sjuka eller avlida till följd av covid-19. Allra mest utsatta har kanske de äldre varit som bott i särskilda boenden.

Jag måste säga personligen att det gör ont i mig när jag tänker på alla dem som har lämnat oss utan att kunna ta farväl av sina nära och kära. Det nationella besöksförbudet inom äldreomsorgen som infördes mellan den 1 april och den 30 september förra året och de lokala besöksförbud som funnits efter det har varit en allvarlig inskränkning av de boendes grundlagsskyddade rätt till privat- och familjeliv.

Även om detta gjordes i syfte att värna de boendes liv och hälsa är det viktigt att vi påminner oss om att behovet av smittskydd ständigt måste vägas mot individers grundläggande rättigheter och livskvalitet. Utskottet konstaterar att överväganden måste göras om det proportionerliga i valda åtgärder och att dessa åtgärder ska ses över kontinuerligt.

Så som situationen såg ut våren 2020 var besöksförbudet en nödvändig åtgärd för att skydda den mest sårbara gruppen under pandemin.

Utskottet menar att inskränkningar inte ska gälla längre och vara mer ingripande än nödvändigt. Det är en viktig lärdom framåt: Sådana ingripande åtgärder måste tidsbegränsas och löpande omprövas.

Fru talman! Till skillnad från vad som gäller vid krig finns ingen reglering i regeringsformen som ökar handlingsutrymmet för regeringen vid civila kriser, exempelvis vid en pandemi. Som jag lyfte i mitt inledningsanförande är det av stor vikt att vi drar lärdom av erfarenheterna från

coronapandemin också för att få ett mer ändamålsenligt regelverk på plats för framtida kriser.

Redan Grundlagsutredningen, från år 2000, framhöll att det fanns behov av att utvidga regeringens handlingsutrymme i civila kriser. Det skulle kunna innebära att regeringen skulle kunna fatta beslut som under normala förhållanden ska fattas av riksdagen genom lag. Förslaget mötte dock stark kritik från remissinstanserna och genomfördes aldrig. Den pågående pandemin har minst sagt aktualiserat denna fråga. Konstitutionsutskottet uttalade flera gånger under förra året att det finns skäl att överväga en översyn av förutsättningarna för legalt handlande vid fredstida kriser.

Vi behöver helt enkelt ett effektivt system för hantering av civila kriser, men vi behöver även värna individens fri- och rättigheter. Detta är en komplicerad balansgång. Utskottet ser därför positivt på att regeringen i december aviserade att en parlamentariskt sammansatt kommitté ska tillsättas med uppdraget att göra en översyn av regleringen.

Snabbpropositionerna är ett exempel på det utrymme för flexibilitet som ändå finns i våra grundlagar. Vid en kris medges att propositioner bereds skyndsamt, vilket gjordes vid 23 tillfällen under 2020. Utskottet ser ingen anledning att anmärka på regeringen i denna del av granskningen. Samtidigt är det naturligtvis bekymmersamt för demokratin när remisstider förkortas och riksdagsledamöter får kort om tid för att fullgöra sitt arbete som lagstiftare. Därför bör möjligheten till snabbpropositioner, som förutsätter förkortad motionstid och en utskottsbehandling på några få dagar, användas mycket sparsamt.

Genomgående under hela krisen, så långt vi har granskat, är det tydligt att regeringen löpande har tagit till vara tidigare erfarenheter och anpassat sina insatser efter detta. Det gäller inte minst den tillfälliga pandemilagen. Den behövdes för att få till stånd en mer träffsäker reglering eftersom möjligheterna till adekvata åtgärder mot smittspridning i förbudsförordningen och i tillfälliga bemyndiganden i smittskyddslagen framstod som otillräckliga efter våren 2020. Utskottet konstaterar dock att regeringen borde ha kunnat påbörja arbetet med pandemilagen tidigare, redan i början av sommaren.

Den som kommer ihåg stämningen under försommaren 2020 minns att det fanns ett starkt tryck kring att få till lätnader i restriktionerna och börja öppna upp samhället. Inte minst gällde detta i förhållande till kultur- och idrottsevenemang under en period när smittspridningen minskade i snabb takt.

Vår granskning har också visat att både regeringen och Folkhälsomyndigheten var mycket medvetna om att alla åtgärder som infördes behövde få acceptans i samhället i stort för att få önskad effekt. Först i oktober började smittspridningen öka igen i Sverige. Arbetet med den tillfälliga lagen påbörjades i augusti, och i det arbetet togs erfarenheterna från våren i beaktande. Arbetet påskyndades under hösten med anledning av den ökade smittspridningen, och ikraftträdandet tidigarelades.

Utskottet betonar vikten av att regeringen även i brådskande ärenden inhämtar de upplysningar och yttranden som behövs vid beredningen av regeringsärenden. Det ökar förutsättningarna för att de åtgärder som vidtas ska bli så träffsäkra som möjligt.

Fru talman! Det är svårt att under en pågående global kris till fullo utvärdera alla de vägval som måste göras. Jag är övertygad om att vi kommer

att få anledning att återkomma till regeringens hantering av coronapandemin många gånger till under åren som kommer.

Anf. 17 PER-ARNE HÅKANSSON (S):

Fru talman! En bred folklig acceptans med betoning på att skapa medvetenhet och på kunskapsspridning har varit av stor vikt för att hantera pandemin och de utmaningar som uppstått och alltjämt finns.

Även om Sverige kanske inte följt med i den intensiva lockdown-våg som svept över världen har det genomförts en rad inskränkningar och begränsningar som berört var och en av oss varje dag.

Jag tänker i detta anförande uppehålla mig kring en del av de områden som ingår i kapitel 5 om regeringens hantering av coronapandemin.

Fru talman! Till att börja med ska jag säga några ord om vår svenska hälso- och sjukvård, som ju utsatts för stark prövning och en rad utmaningar.

Varje dag och varje natt har stora och avgörande insatser för enskilda människor genomförts på vårdinrättningar i landets olika delar. En av frågorna som särskilt belysts i vårt granskningsbetänkande och som betonades i inledningsskedet av virusutbrottet var hur vi skulle hantera intensivvårdens resurser. Många har kanske i minnet de ögonblicksbilder från överfulla italienska sjukvårdsinrättningar som kablades ut över världen. Det finns anledning att påminna om att detta var ett område där oron var stor. Det kom också uppmaningar från Italien och även från andra tidigt drabbade länder att man skulle ha just en beredskap för intensivvårdsplatser.

Det vi har i dag och som inte fanns då är ett mer omfattande perspektiv och ett underbyggt underlag när det gäller ett händelseförlopp som ingen fram till dess hade ställt inför.

Utskottet konstaterar i sitt ställningstagande att de åtgärder som regeringen vidtog i syfte att på ett nationellt plan samordna och koordinera intensivvårdsplatserna i allt väsentligt var motiverade och att den omfattande kapacitetsökning som genomfördes av regionerna våren 2020 svarade mot de behov som uppstod.

Det framgår också att Försvarsmakten, på uppdrag av Socialstyrelsen, i slutet av mars 2020 lät upprätta ett fältsjukhus i Stockholm, i Älvsjö, och ett i Göteborg, vid Östra sjukhuset. I Stockholm behövde intensivvårdsplatserna inte tas i bruk. I Göteborg användes en del av de platser som gjordes tillgängliga. Fältsjukhusen, som också fanns på fler platser, kunde sedermera avvecklas i omgångar från juni till augusti 2020.

I sammanhanget kan nämnas att regeringen i mars 2020 beslutade om ett uppdrag till Socialstyrelsen att inrätta en samordningsfunktion för intensivvårdsplatser. I detta uppdrag ingick att skapa en nationell lägesbild.

I de utfrågningar som utskottet har hållit med Sveriges Kommuner och Regioner, Socialstyrelsen och socialministern framkom detta: När belastningen var som högst handlade det om dubbelt så många eller något mer jämfört med normalsituationen. Och i utfrågningarna lyfte representanter från Sveriges Kommuner och Regioner fram att man gärna hade sett ett mer utbrett samråd. Det hör dock till bilden att händelseförloppet var mycket intensivt och oförutsägbart. Och den dialog som skedde med Socialstyrelsen gick ut på att ge stöd till regionerna i deras ansvarstagande.

I december kom Socialstyrelsen med en delredovisning av sitt uppdrag till regeringen. Man bedömde då att det fanns fortsatt behov av en nationell

samordning i frågor rörande intensivvårdsresurser och att arbetet med att stärka den samordnande funktionen behöver fortsätta.

Fru talman! Testning och smittspårning har ett särskilt avsnitt i granskningen, och i den första meningen i utskottets ställningstagande slås det fast att den svenska modellen för krisberedskap utgår från ansvarsprincipen. Det har berörts här i salen tidigare i dag också.

Frågan ställdes på sin spets när testningen och smittspårningen intensifierades. Det är ju regionerna som enligt hälso- och sjukvårdslagen och smittskyddslagen är ansvariga för sjukvård och smittskydd. Folkhälsomyndigheten ansvarar bland annat för samordningen på nationell nivå och ska ta de initiativ som krävs för att upprätthålla ett effektivt smittskydd.

Regeringen vidtog under våren 2020 åtgärder för att utöka testningen och smittspårningen. Åtgärderna innefattade bland annat beslut om ersättning till kommuner och regioner för merkostnader med anledning av coronapandemin. Kopplat till frågan om ersättning framgår att det uppstod oklarheter om regionernas ansvar för smittskydd – om det inkluderade alla medborgare eller enbart vissa grupper inom hälso- och sjukvården, som personal och riskgrupper – och att detta skulle ha varit en orsak till att det inte kom igång i större skala förrän efter sommaren.

Dessa oklarheter i ansvarsfrågan, utifrån finansieringsformen, ledde fram till att en överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Regioner sedermera togs fram där ersättning från staten skulle utgå för testning av alla prioriterade grupper.

Fru talman! Utskottet har också granskat området som innefattar beslut om deltagargräns för allmänna sammankomster och offentliga tillställningar, en sak som ju innebär klara inskränkningar i människors fri- och rörlighet.

Regeringen beslutade vid fem tillfällen 2020 om deltagargränser för allmänna sammankomster och offentliga tillställningar. Alla samhällsområden, mer eller mindre, har drabbats. För en del arrangemang har digitala sammankomster blivit ett alternativ, och mer än en av oss har säkert tagit del av devisen ”vi ställer inte in, vi ställer om”.

Det finns dock anledning att betona vissa områden kring detta. Religionsutövandet har berörts och är självklart grundläggande. Med åtta personer som gräns har kyrkor och samfund genomfört sina gudstjänster, och endast vid begravningar har undantag tillåtits med max tjugo närvarande deltagare.

För egen del hade jag ett digitalt möte med Svenska kyrkan och en del andra trossamfund för att stämma av läget under pandemin. Ingen av deltagarna ifrågasatte att ett gemensamt ansvar krävdes och att restriktionerna självklart skulle följas. Men det fanns också synpunkter på hur man skulle ha kunnat organisera sina mässor och kanske ha kunnat få ta in fler än åtta.

I utfrågningen med inrikesminister Mikael Damberg och med statsminister Stefan Löfven berördes dessa frågor, och båda framhöll det centrala: Det var komplexa avvägningar som skedde, men det centrala var just att skydda liv och hälsa. Utifrån detta bör de begränsningsrestriktioner som har införts bedömas.

Fru talman! Utskottet har också granskat regeringens arbete med beredning av snabbpropositioner. Till skillnad från vad som gäller vid krig eller krigsfara, som också har nämnts här tidigare i dag, saknas en särskild

reglering i regeringsformen för civila kriser. Bestämmelserna som finns i regeringsformen och riksdagsordningen ska gälla även i krissituationer.

Det vidtogs under 2020 av regeringen flera åtgärder för att bekämpa pandemin. Bland annat tog man fram 23 propositioner med budget och lagförslag som alla krävde utifrån situationen påkallad skyndsam hantering. Antalet är betydligt större än vid tidigare kriser som vårt land genomlevt. Av dessa snabbpropositioner innehöll 12 förslag till extra ändringsbudget, och 11 innehöll lagförslag.

Genomgången visar att merparten av propositionerna med lagförslag som regeringen överlämnat till riksdagen innehållit förslag som också granskats av Lagrådet. I de flesta fall har Lagrådet lämnat dem utan erinran. Regeringen har också i väsentlig grad följt Lagrådets synpunkter och förslag. Den interna beredningen inom Regeringskansliet och dialogen med riksdagens förvaltning, i första hand finansutskottet när det gällde budgetfrågorna, har skett enligt de rutiner som finns utarbetade.

Fru talman! Någon citerade tidigare dagspressen och vad man hade ansett om den situation som vi har hanterat i granskningen. Var och en har självklart sin bild och beskrivning av den situation vi har upplevt. För egen del fastnade jag dagen efter vår utfrågning, den 27 april, för ledarkrönikan i Dagens industri. Där löd rubriken ”Sverige bevarade sin frihet under pandemin”, och i texten framhölls följande: ”Om man alltså försöker titta på de stora dragen och inte enskilda felaktigheter, måste bedömningen bli att Sverige har lyckats bra.”

Så långt Dagens industri. Det är också en bild att ha med i den samlade bedömning som vi kan göra efter ytterligare granskning och uppföljning av situationen.

Anf. 18 LARS JILMSTAD (M):

Fru talman! Vi i konstitutionsutskottet tycker förstås precis som alla andra att det lidande och den tragik som coronapandemin vållat är det som överskuggar alla andra konsekvenser. Men den granskning av coronapandemin utifrån ett konstitutionellt perspektiv som vi förra sommaren beslöt att göra har också blottlagt andra allvarliga följder.

Dessa följder kan i det som jag nu väljer att ta upp sägas vara av två slag. Det ena är att grundlagsfästa fri- och rättigheter på kort tid och utan någon större debatt har välts över ända. Det andra kan sägas vara att när vi nu, tvingade av pandemins allvar, ändå har beslutat att åsidosätta väsentliga fri- och rättigheter har det kommit att brista i effektivitet och snabbhet.

Jag tänker i det följande ta upp besöksförbudet i äldreomsorgen och bestämmelserna om begränsat deltagarantal vid olika aktiviteter.

Också de mest hängivna grundlagsivrarna inser att sådana inskränkningar som grundlagen vill förhindra var nödvändiga. En särskilt förmildrande omständighet skulle förstås ha varit om till exempel besöksförbudet i äldreomsorgen hade lett till att många människoliv hade sparats.

Det tragiska är att så inte blev fallet. Anhöriga fick inte besöka sina äldre anförvanter, men dessa blev ändå sjuka och fick i många fall dö i ensamhet eller i varje fall utan att kunna hålla barn och barnbarn i handen.

Det fanns, som påpekats här tidigare, mycket tidigt kunskap om att hög ålder, ofta i förening med kroniska sjukdomar, gör att smittspridningen i samhället riskerar att drabba personer på äldreboenden särskilt hårt. Det visste även regeringen.

Prot. 2020/21:140

14 juni

*Gransknings-
betänkande
våren 2021*

*Regeringens hantering
av coronapandemin
(kapitel 5)*

Som också har sagts här tidigare ledde vissa tidiga åtgärder och rekommendationer ganska tidigt till minskningar i besök på äldreboenden. Men Coronakommissionen kritiserade att det dröjde från i början av mars till den 1 april innan ett formellt besöksförbud trädde i kraft.

Utskottet har förståelse för att besöksförbudet är ingripande och att det fanns behov av noggranna överväganden, men när det visade sig att de tidiga åtgärder som vidtogs inte var tillräckliga borde regeringen ha agerat mer aktivt.

Trots att regeringen alltså tog tid på sig innan besöksförbudet infördes blev det en extremt kort och begränsad remissrunda. Utskottet tycker att mer underlag hade kunnat inhämtas och noterar att Sveriges Kommuner och Regioner vid utskottets utfrågning ansåg att utformning och genomförande hade blivit bättre om SKR hade konsulterats tidigare.

Utskottet tycker ändå att allvaret i situationen och vikten av snabbhet gör att beredning och remisshantering kan anses godtagbar.

Men den ursäkten finns inte när det gäller regeringens beslut att förlänga besöksförbudets giltighetstid. Då hade fler instanser kunnat tillfrågas, och då hade konsekvenserna av ett besöksförbud kunnat belysas bättre. Utskottet menar att ett bättre underlag därigenom hade kunnat skapas för bedömningen av om den fri- och rättighetsinskränkning och risken för negativa konsekvenser för de boendes välbefinnande som besöksförbudet innebar alltså var proportionerliga. Sådana åtgärder borde dessutom, enligt utskottets mening, ha vidtagits i ett så tidigt skede som möjligt för att en utvärdering av besöksförbudets effekter på de boendes livssituation inte skulle fördröjas.

Även om tillfälliga restriktioner ibland kan vara nödvändiga talar om sorgen om de boendes psykiska hälsa för att långvariga besöksförbud bör undvikas. Med en kortare giltighetstid av förordningen hade behovet av ett fortsatt förbud kunnat omprövas, och andra mindre ingripande smittskyddsåtgärder hade kunnat övervägas i syfte att inte låta inskränkningarna gälla längre och vara mer ingripande än nödvändigt. Då hade också i ett tidigare skede en ordning som innebar en större regional flexibilitet kunnat övervägas, där behovet av besöksförbud kontinuerligt kunnat vägas mot smittläget i olika delar av landet.

En sådan ordning skapades genom regeringens beslut i november 2020 att bemyndiga Folkhälsomyndigheten att meddela föreskrifter om besöksförbud som på ett annat sätt kunde ta hänsyn till olika regionala behov. Detta var enligt utskottet ett bra initiativ, men beredskapen att få en lämplig reglering på plats framstår emellertid som bristfällig. Det hade varit en fördel om bemyndigandet i stället hade beslutats i anslutning till att det nationella besöksförbudet upphörde att gälla den 1 oktober 2020.

Sammantaget har det alltså handlat om både brister som har att göra med att slå vakt om grundlagsfästa fri- och rättigheter och bristande effektivitet i de åtgärder som undanröjer dessa friheter. Paradoxalt, kan tyckas, men så ser ibland verkligheten ut.

Fru talman! Även när det gäller de av KU granskade åtgärderna för att begränsa deltagandet i allmänna sammankomster och offentliga tillställningar handlar det om betydande inskränkningar i grundlagsskyddade fri- och rättigheter. Här menar jag att det dessutom handlar om att åtgärderna potentiellt kan hota demokratin – åtminstone med det innehåll som vi är vana vid.

Tänk tanken att vi nästa sommar, med ett par månader kvar till valet, skulle ha samma restriktioner som under förra sommaren. Då blir det inga torgmöten, inga sommartal inför publik, inga flygbladsutdelningar och givetvis ingen dörrknackning. Och demonstrationer är förstås inte att tänka på. Visst går det, som vi har sett, att komma ganska långt med digitala möten, men medge att det blir torftigare! Och lyfter vi blicken och ser ut över omvärlden finns det redan exempel på val som har ställts in eller skjutits upp, och det finns också exempel där man med fog kan misstänka att ledare har använt pandemibegränsningar som ett sätt att förhindra fria val eller maktskiften. Därmed blir det oerhört viktigt att begränsningar görs med omdöme och varsamhet, att de löpande omprövas och att de är både förstäneliga och väl kommunicerade.

Jag ska inte här gå igenom de många tillfällen då begränsningar infördes eller förändrades, men utskottet pekar på att alla sådana åtgärder, även när det är bråttom, bör föregås av att regeringen genom att ta in upplysningar och yttranden skaffar sig ett bra underlag. Då blir åtgärderna mer träffsäkra och effektiva.

Precis som för besöksförbudet i äldreomsorgen var tiden för remissomgången synnerligen begränsad. Utskottet understryker att när grundläggande fri- och rättigheter inskränks är det angeläget att en sådan förordning kontinuerligt följs upp och omprövas. Detta är än mer angeläget när den ursprungliga beredningen har varit skyndsam. Nu gav regeringen ett sådant uppdrag till Folkhälsomyndigheten först i oktober förra året. Det borde enligt utskottet ha skett tidigare.

Under hösten, kan vi påminna oss, infördes eller aviserades vissa lättnader, samtidigt som den andra vågen av smittspridning tog fart. Man kan nog säga, precis som inrikesminister Damberg gjorde vid utskottets utfrågning av honom, att regeringens tajmning inte var "helt optimal".

Fru talman! Hur denna förödande pandemi har bekämpats och fortsätter att bekämpas ska förstås granskas ordentligt. Vi behöver lära både av det som har gått bra och av det som har gått mindre bra. KU:s granskning har satt konstitutionella konsekvenser och risker under lupp. Det är viktigt att så har skett!

Anf. 19 PER SÖDERLUND (SD):

Fru talman! Jag vill börja med att tacka utskottet för ett gott samarbete som har resulterat i ett enigt betänkande. Det är något som både jag och mitt parti ser ett stort värde i. Jag vill även rikta ett stort tack till vår fantastiska och mycket kunniga kanslipersonal. De är ett ovärderligt stöd i vårt arbete.

Konstitutionsutskottet har granskat ett antal områden som rör regeringens hantering av coronapandemin. I flera fall har beredningen av ärenden inom Regeringskansliet präglats av skyndsamhet. Det får anses naturligt att beredningstiden i vissa ärenden kortats ned jämfört med under mer normala förhållanden. Det är dock viktigt att ärenden bereds i god ordning även under sådana samhällskriser som vi har upplevt under den senaste tiden.

I utskottets granskning av distansundervisningen inom skolväsendet har det framkommit att tidsfristerna för att inkomma med yttranden har varit påfallande korta, i regel mindre än 24 timmar och vid ett par tillfällen enstaka timmar. Utskottet anser att det har funnits ett uppenbart behov av

att agera under knappa tidsförhållanden men konstaterar samtidigt att utrymmet för berörda myndigheter och organisationer att lämna synpunkter på förslag och att anpassa sina verksamheter till författningsförändringar har varit i underkant.

Fru talman! Kommissioner som Coronakommissionen är mycket ovanliga och regleras egentligen inte i lag. Senast en liknande kommissionen tillsattes var när regeringens hantering av tsunamin skulle granskas.

När det gäller den kommission som ska granska regeringens hantering av en viss fråga kan det möjligtvis sägas vara extra viktigt att slå vakt om kommissionens självständighet i förhållande till regeringen. Utskottet vill därför understryka vikten av att kontakter, inklusive pressträffar, med kommissioner som Coronakommissionen sköts utifrån ett väl tilltaget respektavstånd som fullt ut svarar mot den självständighet som kommissionen både bör och ska åtnjuta. Utskottet utgår från att regeringens fortsatta kontakter med Coronakommissionen kommer att vara präglade av ett sådant respektavstånd.

Vad gäller regeringens agerande avseende coronastrategin finns det inte något formellt krav på att regeringen ska besluta om en strategi i kris-tider, även om det enligt utskottet kan vara en god ordning för en effektiv krishantering. Regeringens coronastrategi har inte beretts och beslutats inom regeringen, och det har inte varit regeringens avsikt att den skulle styra myndigheterna. Regeringens avsikt med strategin var att den skulle utgöra en gemensam beslutsgrund inom regeringen. Trots det har det från myndighetshåll anförts att man skulle arbeta utifrån regeringens coronastrategi.

Det verkar alltså som att regeringen har varit otydlig mot i varje fall vissa myndigheter i frågan. Det finns därför enligt utskottet skäl att understryka betydelsen av att information om regeringens arbete inte kommuniceras på ett sätt som verkar styrande för myndigheternas arbete. Vidare framhåller utskottet att det i de fall regeringen då väljer att anta en strategi är viktigt att den bereds och förankras hos regeringen enligt gällande ordning. Utskottet har inte kunnat klarlägga om det har skett i tillräcklig omfattning i det aktuella ärendet.

Fru talman! Den 28 maj 2020 intervjuades statsministern i Sveriges Radio om testning för covid-19. Statsministern menade då att regionerna hade sagt att de skulle testa alla kategorier, det vill säga kategori 1–4. Samma dag publicerade SKR ett pressmeddelande där man meddelade att man tog ansvar för testning av priogrupp 1–3 och att SKR inte hade fått frågan om grupp 4.

Utskottet har konstaterat att det inte fanns någon överenskommelse mellan regeringen och SKR om att regionerna skulle testa alla kategorier vid tiden för uttalandet. Statsministerns uttalande var därmed inte korrekt vid den aktuella tidpunkten. Möjligtvis skulle kontakterna mellan regeringen och SKR ha kunnat vara tydligare.

I en intervju med tyska medier den 18 juni 2020 sa utrikesministern att alla i Sverige som ville testa sig för covid-19 kunde göra det. Jag minns det uttalandet väldigt väl, för jag ville själv testa mig vid den tidpunkten men fick inte göra det. Jag insåg att det skulle leda till en KU-anmälan ganska snart, vilket det också gjorde.

I en intervju i TV4 den 22 juni förtydligade utrikesministern att uttalandet hade avsett Stockholmsregionen. Vid den aktuella tidpunkten stämde alltså inte uttalandet.

Utskottet framhåller vikten av att statsråds uttalanden är korrekta. När det gäller uttalanden i utländska medier kan sådana få betydelse även i ett utrikespolitiskt sammanhang.

Anf. 20 ERIK OTTOSON (M):

Fru talman! Jag vill börja med att tacka kollegorna i utskottet och vårt fantastiska utskottskansli för det hårda och många gånger svåra arbete som har gjorts under våren inom ramen för vår granskning.

Vi har tillsammans visat att KU inte är en relik från det förgångna utan att vi bär och förvaltar en viktig konstitutionell uppgift att granska och uppmärksamma de brister som vi finner. Vi har tillsammans utfört arbetet väl och kan nu överlämna ett mycket gediget betänkande till kammaren.

När man granskar regeringens hantering av en kris är det som tidigare sagts viktigt att vi bedömer regeringens agerande rättvist och inte är efterkloka. Ett krisförlopp är ofta svårtolkat och kaotiskt, varför en regering måste åtnjuta viss förståelse för att den inte visste hur allt skulle bli redan från början.

Samhällets tekniska utveckling har dock inneburit att vi nu har bättre förutsättningar att genom en enkel sökning på internet skapa en bild av vad man rimligtvis borde ha vetat och vid varje given tidpunkt visste.

Exempel kan vara nyhetsartiklar där partiföreträdare krävt ökad takt i testningen av allmänheten, diskussion om att stänga skolor, behov av lagstiftning, risken för en andra våg av smittspridning och så vidare. Man kan ganska väl återskapa kunskapsläget under pandemins olika skeden, och mot bakgrund av vad utskottet då finner kan vi på flera punkter konstatera att regeringens hantering av pandemin har brustit.

Jag vill inleda med frågan om så kallade snabbpropositioner. Här konstaterar utskottet att regeringen har gjort betydande avsteg från de gängse rutinerna för beredningen av propositioner, vilket i flera fall säkerligen varit nödvändigt. KU väcker ändå frågan om det inte hade varit möjligt att ge beredningen av dessa ärenden mer tid genom att inleda arbetet tidigare. Omvärldsbevakning och framförhållning är två begrepp som i detta sammanhang förtjänar att nämnas.

Under våren 2020 kom regeringen till riksdagen med en föreslagen lagstiftning i syfte att ge regeringen verktyg att hantera pandemin. Vi i KU fick möjlighet att lämna synpunkter på lagstiftningen, vilket vi gjorde.

Vi framförde bland annat behovet av en underställandemekanism som gjorde att regeringen kunde agera snabbt men också att regeringen därefter var tvungen att underställa sitt beslut en prövning i riksdagen. Liknande mekanismer finns redan i exempelvis lagen om elektronisk kommunikation, LEK.

Ganska snart efter riksdagens beslut om propositionen och tillägget om underställandemekanismen meddelade socialministern att hon och regeringen ansåg att lagstiftningen inte kunde användas med någon framgång.

Vi var nog många som fick uppfattningen att regeringen i praktiken dissade denna lagstiftnings användbarhet. Vi var nog också många som trodde att detta skulle leda till ett nytt lagförslag i närtid – inte minst med

Prot. 2020/21:140
14 juni

*Gransknings-
betänkande
våren 2021*

*Regeringens hantering
av coronapandemin
(kapitel 5)*

tanke på att den aktuella lagstiftningen skulle löpa ut den 30 juni samma år, alltså ganska tätt där inpå.

Några sådana lagförslag kom inte i närtid. I stället väntade regeringen till efter sommaren med att inleda arbetet med att ta fram en ny lag som gav regeringen de verktyg den behövde för att fullt ut kontrollera pandemin. Detta gjorde regeringen trots att det redan under våren 2020 varnades för en andra våg av smittspridning under hösten. Jag återkommer till behovet av omvärldsbevakning och framförhållning.

Fru talman! Under pandemin har i praktiken ett nytt sätt att gå i skolan uppstått. Tidigt övergick man, främst i andra länder, till att stänga skolor och försöka bedriva undervisningen på distans. I Sverige valde vi en annan väg, vilket utskottet inte värderar. Vi konstaterar dock att när Sveriges regering slutligen valde att införa distansundervisning inom vissa skolformer gick det väldigt fort. Det gick fort i alla delar, såväl beredningen som tiden mellan beslutet till dess att alla skolor förväntades ha infört denna extremt stora förändring i arbetssätt. Även här återkommer jag till omvärldsbevakning och framförhållning.

I dagarna har många ungdomar tagit studenten, efter en gymnasietid där en stor andel av undervisningen skett på distans. KU betonar därför vikten av att effekterna av distansundervisningen följs upp. Detta får inte leda till en ”förlorad generation” till följd av pandemin. Rätten till kunskap och verktygen att bygga sin framtid får inte begränsas för att man haft otur att gå i skolan under en pandemi.

Fru talman! Slutligen vill jag säga några ord om regeringens så kallade coronastrategi.

Regeringen har inte skyldighet att ha en beslutad strategi för att hantera en kris. De flesta kriser är alltför korta och intensiva för att det ska vara en klok hantering att lägga resurser på framtagandet av en strategi. Denna kris har dock, som vi vet, varit mer utdragen och på många sätt varit annorlunda. Jag tillåter mig att gissa att detta var ett av skälen till att regeringen kände behovet att beskriva vad regeringens strategi var.

När regeringen väl har landat i att man vill ta fram en strategi finns det däremot formkrav. Det är inte frivilligt. Om en strategi ska styra myndigheter krävs ett beslut. Utskottet konstaterar att det inte var syftet med strategin, men efter vår granskning kan vi konstatera att den ändå uppfattades som styrande för myndigheter. Då måste den vara beslutad.

Ingen korrekt beredning har heller gjorts av ärendet. Det finns saker som regeringen kan bereda men inte behöver besluta, men även detta lägre ställda krav har regeringen missat att uppnå.

I en kris, när det är viktigt med tydlig kommunikation, är det olyckligt att regeringen brustit även i detta avseende.

Anf. 21 DANIEL ANDERSSON (S):

Fru talman, ärade ledamöter och åhörare! I det här blocket har konstitutionsutskottet behandlat vissa frågor om regeringens förhållande till riksdagen och granskat bland annat samråd, hanteringen av skriftliga frågor och interpellationer med mera. Jag kommer att göra tre nedslag.

I konstitutionsutskottet har vi bland annat granskat statsministerns hantering av samråd med EU-nämnden. Här handlar det om överenskommel-

sen om återhämtningsplan och långtidsbudget i samband med rådsmötet i juli förra året, detta utifrån att det tycks ha funnits en viss otydlighet i samrådets slutskede.

Efter granskning av handlingar och utfrågning i det aktuella ärendet kan utskottet konstatera att det inte fullt ut var tydligt vad det aktuella samrådet omfattade när statsministern redogjorde detta för nämnden, vilket kan ha lett till missförstånd hos EU-nämndens ledamöter.

Det är av vikt att upprätthålla den struktur och tydlighet som förväntas vara på plats mellan regeringen och EU-nämnden, oavsett frågans storlek. Därför skriver utskottet tydligt i ställningstagandet att regeringen bör se över rutinerna gällande samråd – detta för att tydliggöra vad EU-nämndens ledamöter i ett samråd faktiskt har att förhålla sig till.

Fru talman! KU har även granskat regeringens information till Utrikesnämnden i samband med auktionen av 5G-licenser som genomfördes av Post- och telestyrelsen, PTS, under hösten 2020. Vid granskningen har det framkommit uppgifter om omfattningen av Utrikesnämndens verksamhet under 2020. Konstitutionsutskottet framhåller vikten av att Utrikesnämndens verksamhet upprätthålls.

Fru talman! En viktig funktion i riksdagens kontrollmakt är frågeinstitutet, det vill säga möjligheten att ställa skriftliga frågor eller interpellationer till regeringen. I riksdagsordningen finns beskrivet hur den praktiska hanteringen av interpellationer och frågor ska gå till samt vilka tidsfrister som ska gälla.

För skriftliga frågor gäller exempelvis att en skriftlig fråga som ges in senast en torsdag klockan tio ska besvaras av ett statsråd senast klockan tolv följande onsdag. Om riksdagsarbetet kräver det får talmannen efter samråd med gruppledarna besluta att svaret i stället ska lämnas inom 14 dagar. Om ett svar inte lämnas inom den tid som anges i tilläggsbestämelsen ska statsrådet meddela Riksdagsförvaltningen när frågan kommer att besvaras eller att den inte kommer att besvaras.

Det ska noteras att det inte finns någon formell skyldighet för ett statsråd att besvara frågor eller interpellationer, men det hör till undantagen att så inte sker.

Fru talman! Fyra anmälningar i årets granskning rör skriftliga frågor och interpellationer. I två av ärendena har utskottet granskat dåvarande miljö- och klimatministerns hantering av interpellationer. Vi konstaterar att statsrådet, även om hon skulle avgå den 5 februari, hade haft möjlighet att svara på de interpellationer som anmälningarna tar upp. Interpellationerna var ställda vid en sådan tidpunkt att svarstiden inföll före statsrådets avgång. Jag vill tillägga att utskottet understryker att statsråd som har aviserat sin avgång ändå har att fullgöra sina förpliktelser som statsråd fram till avgången.

I de andra två ärendena har utskottet tittat på skälen till att justitie- och migrationsministerns svar på två skriftliga frågor dröjde cirka tre månader. Vi konstaterar att den självklara utgångspunkten måste vara att både skriftliga frågor och interpellationer besvaras inom den tid som anges i riksdagsordningen och att det som kan ha relevans för frågan om ett statsråds förmåga att lämna ett svar på en skriftlig fråga eller en interpellation i rätt tid är beredningen av själva svaret, inte att man vill invänta exempelvis ett regeringsbeslut.

Prot. 2020/21:140
14 juni

*Gransknings-
betänkande
våren 2021*

*Vissa frågor
om regeringens
förhållande till
riksdagen (kapitel 1)*

Fru talman! Att få vänta tre månader på att få svar på sin skriftliga fråga är givetvis inte acceptabelt, och Regeringskansliet skriver också till oss i utskottet att det är olyckligt. Dock finns en intressant frågeställning om huruvida det är mer värt för riksdagens ledamöter att få det något tråkiga svaret att frågan för närvarande bereds i Regeringskansliet eller att få ett något fördröjt men fullödigare svar – en intressant tanke att ha med sig.

Vidare är det intressant att notera hur utvecklingen av skriftliga frågor ser ut. Justitieministern angav under utskottets utfrågning att antalet skriftliga frågor under de senare åren formligen exploderat, och vi kan nog efter att ha gått igenom underlaget säga att det är en korrekt beskrivning.

Fru talman! Antalet skriftliga frågor var 788 under riksmötet 2014/15. Under riksmötet 2019/20 uppgick antalet till hela 2 144. Andelen fördröjda svar har under samma period minskat, från 19 procent riksmötet 2014/15 till 15 procent riksmötet 2019/20. Det kan också noteras att Justitiedepartementet är ett av de departement som får motta flest skriftliga frågor.

Ungefär 3 000 frågor har överlämnats från riksdagen under detta riksmöte. Det motsvarar nästan tio frågor om dagen, som alla enligt huvudregeln ska besvaras inom en vecka. Ett fullödigt frågesvar kräver uppskattningsvis tio arbetstimmar. Det går inte att bortse från det faktum att om utvecklingen fortsätter på detta sätt kommer mer resurser att behöva fördelas till Regeringskansliet.

Fru talman! Slutligen – detta kapitel har rubriken Vissa frågor om regeringens förhållande till riksdagen, men jag läser något annat. Det handlar om en relation, ett förtroende och en uppbyggd respekt vi alla har kommit överens om och om att detta ska värnas från både regeringens och riksdagens sida.

Anf. 22 ERIK OTTOSON (M):

Fru talman! Detta kapitel i vårens granskning, som ju som sagt handlar om regeringen och dess förhållningssätt till riksdagen, är ett viktigt kapitel. Regeringen styr landet på riksdagens nåder och under riksdagens granskning. Detta är en viktig princip i vårt parlamentariska system, och i detta är KU:s granskning en avgörande del.

En annan viktig del i kontrollmakten är riksdagsledamöternas skriftliga frågor till statsråden för att granska deras tjänsteutövning. Det är mycket riktigt så att statsråden inte måste svara på frågor, men vi konstaterar samtidigt att detta är en viktig del i kontrollmakten. Det kan låta tvetydigt, men sådant är konstitutionsutskottet och dess outgrundliga vägar.

I denna granskning finns det ett ärende som jag tror att jag inte var ensam ledamot i riksdagen om att se komma. Det rör justitie- och migrationsminister Morgan Johanssons svar på skriftliga frågor. Utskottet konstaterar att det tog för lång tid att svara på frågorna, men vi konstaterar också att statsråd inte får ha vilka ursäkter som helst för att försena svar. Det finns på Regeringskansliet ett pm som beskriver detta och att giltiga skäl är exempelvis arbetsanhopning, sjukdom och utlandsvistelser. Detta är också skäl som tar höjd för de begränsade resurser som Regeringskansliet faktiskt har. Jag vill särskilt fästa ledamöternas uppmärksamhet på begreppet arbetsanhopning.

Detta angav också regeringen inledningsvis som skäl till att de granskade frågesvaren var försenade. Svaret från Morgan Johansson under ut-

skottets utfrågning gav däremot en annan bild. Där framkom det för utskottet att Johansson försenat svaren för att han ville ge mer uttömmande svar, vilket han ansåg att han kunde göra om svaren försenades så pass att regeringen hann fatta vissa beslut innan de lämnades. Ministern försenade därför svaren på frågorna för att han ville ge andra svar än han kunde ge inom tidsfristen. Utskottet konstaterar att detta är en brist och att de skäl som Morgan Johansson anger inte får ligga till grund för att försena frågesvar.

Utskottet har också granskat Morgan Johanssons och regeringens hantering av tillkännagivanden och kan konstatera att det även inom detta område föreligger brister. Det rör exempelvis regeringens hantering av riksdagens tillkännagivande om skärpta straff för inbrott. Detta är förvisso ett komplicerat ärende, och utskottet är tydligt med att regeringens beredning kan få ta längre tid.

Regeringen framför att man har vidtagit beredningsåtgärder över tid, men även här framkommer andra uppgifter när utskottet håller utfrågning med justitie- och migrationsministern. Han informerade utskottet om att regeringen under de första två och ett halvt åren i praktiken inte vidtog några konkreta beredningsåtgärder, vilket KU konstaterar inte är skyndsamt nog. Utskottet påpekar också att denna information borde ha kommit riksdagen till del i ett tidigare skede för att en bättre bedömning skulle ha kunnat göras av regeringens handläggning av ärendet.

Fru talman! Utskottet granskar också ett ärende som rör Post- och telestyrelsens auktion av frekvenser för användning inom 5G-nätet. Frågeställningen var i utgångsläget om Utrikesnämnden borde ha informerats om vissa omständigheter kring 5G-auktionen, men som det blir ibland tog utskottets granskning en annan väg än det först var tänkt. KU anmärker inte på något angående denna ursprungliga frågeställning men konstaterar däremot att det under granskningen framkommit uppgifter om omfattningen av Utrikesnämndens verksamhet under pandemin. Vi finner då skäl att framhålla vikten av att Utrikesnämndens verksamhet upprätthålls och konstaterar att andra informationskanaler inte kan ersätta Utrikesnämnden, som regleras i vår grundlag och då är oersättlig.

Anf. 23 PER SÖDERLUND (SD):

Fru talman! Kjell-Arne Ottosson ställde den 27 november 2019 en skriftlig fråga till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson om varför en utredning om djurrättsaktivism inte hade tillsatts. Åtta gånger sköts svaret upp innan frågan slutligen besvarades den 6 mars 2020, alltså mer än tre månader efter att den hade ställts.

Christina Höj Larsen ställde den 10 september 2020 en skriftlig fråga till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson om Sveriges avsikter att bland annat ta emot evakuerade flyktingar från det nedbrunna flyktinglägret Moria på den grekiska ön Lesbos. Efter att svaret hade skjutits upp inte mindre än elva gånger besvarades frågan slutligen den 9 december 2020, i princip tre månader efter att den hade ställts.

Som skäl för att svaren på de aktuella skriftliga frågorna fördröjdes har i de skriftliga svar som lämnats till utskottet i granskningen hänvisats till beredningen i Regeringskansliet, medan statsrådet under utfrågningen anförde att fördröjningen berott på en vilja att ge frågeställaren ett fullödigt svar.

Prot. 2020/21:140

14 juni

*Gransknings-
betänkande
våren 2021*

*Vissa frågor
om regeringens
förhållande till
riksdagen (kapitel 1)*

Enligt utskottet är det en självklar utgångspunkt att både skriftliga frågor och interpellationer besvaras inom den tid som anges i riksdagsordningen. Endast beredningen av svaret på den aktuella frågan är relevant i sammanhanget. Utskottets granskning visar dock att fördröjningen i de aktuella fallen snarare berott på beredning av de regeringsärenden som frågorna avsåg och att statsrådet har velat kunna ge ett svar med ett visst innehåll.

En svarstid på runt tre månader är enligt utskottet inte acceptabel. Justitie- och migrationsministrarnas hantering av de aktuella frågorna har därmed inte levt upp till vad som förutsätts för att frågeinstituten ska fungera som ett instrument för parlamentarisk kontroll.

Fru talman! Alexandra Anstrell lämnade den 4 januari 2021 in en interpellation som var ställd till Jennie Nilsson, om skydd av skog. Enligt riksdagsordningen skulle den besvaras senast den 22 januari. Den 7 januari överlämnades frågan till dåvarande miljö- och klimatministern, Isabella Lövin. Även Johan Hultberg lämnade två interpellationer ställda till Isabella Lövin; dessa lämnade han in den 14 januari. De överlämnades sedan till Isabella Lövin den 15 januari och skulle enligt riksdagsordningen besvaras senast den 29 januari.

Den 18 januari meddelade dock Miljödepartementet att interpellationerna inte skulle besvaras. Som skäl angavs Isabella Lövins planerade avgång inom kort och redan inbokade engagemang. Men den 29 januari hölls interpellationsdebatter i kammaren, och Isabella Lövin besvarade då fyra andra interpellationer.

Konstitutionsutskottet konstaterar att frågorna var ställda i sådan tid att svarstiden inföll före statsrådets avgång. Därmed borde de ha besvarats.

Fru talman! Den 18 mars 2015 beslutade riksdagen om ett tillkännagivande om att regeringen skulle återkomma till riksdagen med ett förslag om att införa ett nytt brott – inbrottsstöld – med minimistraffet fängelse i ett år. I maj 2017 upprepades tillkännagivandet, fast då med tillägget att regeringen skulle återkomma med ett förslag till riksdagen senast den 1 april 2018. Tillkännagivandet upprepades sedan 2019 och 2020.

Det skulle dröja ända till 24 november 2020 innan regeringen överlämnade en proposition som tillgodosåg tillkännagivandet.

Utskottet har förståelse för att det har rört sig om en komplicerad fråga som krävt relativt omfattande utredningsåtgärder. Samtidigt konstateras att konkreta åtgärder för att tillmötesgå de specifika tillkännagivandena inte påbörjades förrän i slutet av 2017, alltså drygt två och ett halvt år efter riksdagens ursprungliga tillkännagivande. Regeringen kan, enligt utskottet, således inte sägas ha behandlat tillkännagivandet med skyndsamhet.

För det granskade ärendet verkar det också finnas en diskrepans mellan vad Morgan Johansson delgav utskottet under utfrågningen och vad regeringen har redovisat till riksdagen. Under utskottets utfrågning uppgav Morgan Johansson bland annat att regeringen under 2015, 2016 och delar av 2017 inte vidtog några konkreta åtgärder med anledning av tillkännagivandena eftersom andra ärenden prioriterades, vilket delvis var en konsekvens av bristande resurser. Detta har inte tidigare framkommit i vare sig regeringens redovisning av tillkännagivandena till riksdagen eller i svar på skriftliga frågor.

Dessa uppgifter stämmer inte heller överens med de svar som inkommit på konstitutionsutskottets skriftliga frågor. I de svaren har det hänvis-

ats till olika utredningar som pågått. Utskottet anser att den information som Morgan Johansson lämnade under utfrågningen borde ha framkommit i redovisningarna till riksdagen. Det skulle ha möjliggjort för riksdagen att ta detta i beaktande när regeringens hantering av tillkännagivanden har varit föremål för bedömning.

Anf. 24 LINDA MODIG (C):

Fru talman! Möjligheterna för riksdagens ledamöter att kontrollera regeringen har belysts i några ärenden i årets granskning. Det har handlat om justitie- och migrationsminister Morgan Johansson, som inte besvarat skriftliga frågor inom den tid som riksdagsordningen anger, och om den tidigare miljö- och klimatministern Isabella Lövin, som inte fullgjort sina plikter som minister fram till avgången genom att inte besvara interpellationer innan hon avgick.

Att riksdagsledamöters frågor och interpellationer också i praktiken kan fungera som de instrument för parlamentarisk kontroll de är avsedda att vara genom att statsråden följer fastlagda regler borde vara en självklarhet och inget som KU skulle behöva påpeka brister i. Ändå har så inte varit fallet. Och vad värre är, när det gäller statsrådet Morgan Johansson är det en upprepad och återkommande brist.

Fru talman! Juris doktor Rolf H Lindblom konstaterar i en artikel i Svensk Juristtidning 1991 att det dominerande inflytandet över den svenska utrikespolitiken historiskt sett har utövats av monarken, riksdagen eller regeringen. Lindholm beskriver i artikeln hur riksdagens inflytande genom parlamentarismen och vissa ändringar i regeringsformen ökade. 1921 tillkom Utrikesnämnden som ett samrådsorgan mellan regering och riksdag i utrikespolitiska frågor.

Enligt 10 kap. 11 § regeringsformen ska regeringen fortlöpande hålla Utrikesnämnden underrättad om de utrikespolitiska förhållanden som kan få betydelse för riket och överlägga med nämnden om dessa så ofta det behövs. Med utrikesärenden menas ärenden som rör Sveriges förhållande till främmande stater eller till mellanfolkliga organisationer. Även de utrikespolitiska sidorna av försvarspolitiken och handelspolitiken omfattas av uttrycket utrikespolitiska förhållanden.

I förarbetena till vår nuvarande regeringsform, där ansvaret för utrikespolitiken i första hand åvilar regeringen, konstateras samtidigt att utrikespolitikens betydelse för rikets säkerhet motiverar att riksdagen ”försäkras sig om en vidsträckt insyn däri och ett starkt inflytande däröver”. Man skulle kunna tro att en klok utrikesminister i en minoritetsregering med bräckligt parlamentariskt stöd skulle vara mån om och vinnlägga sig om att bygga ett starkt och blocköverskridande stöd i frågor som rör Sveriges förhållande till främmande stater och rikets säkerhet.

KU har från tid till annan granskat detta samspel, så även i årets granskning. När coronapandemin ställt det mesta vi kände som det normala på ända har tyvärr inte heller samrådet mellan regering och riksdag när det gäller utrikespolitiken undgått att utmanas. KU uttalade hösten 2015 – KU uttalar det även nu – det angelägna i att bland annat strategiska diskussioner om viktiga utrikespolitiska frågor och händelser liksom säkerhetspolitiska frågor äger rum på en konstitutionellt och politiskt sett hög nivå. KU slår fast vikten av att Utrikesnämndens verksamhet upprätthålls.

Prot. 2020/21:140

14 juni

*Gransknings-
betänkande
våren 2021*

*Vissa frågor
om regeringens
förhållande till
riksdagen (kapitel 1)*

Fru talman! Det är mer regel än undantag att något av konstitutionsutskottets granskningsärenden berör EU-nämndens arbetsformer i något avseende. Regeringen ska enligt regeringsformen rådgöra med nämnden om hur förhandlingarna i rådet ska föras inför besluten i rådet och inför möten och beslut i Europeiska rådet.

Trots att det gått 26 år sedan EU-nämnden inrättades finns det, precis som med all mänsklig verksamhet, fortfarande potential att förbättra och utveckla arbetsformerna. I år handlar det om vikten av att regeringssidan i en intensiv pågående förhandling – en situation som i sig inte är ovanlig för EU-nämnden – klargör för nämndens ledamöter vilka dokument som faktiskt är relevanta och finns på bordet. KU konstaterar att det inte tydliggjordes vad samrådet omfattade, vilket kan ha lett till missförstånd. Regeringen bör därför se över rutinerna för att tydliggöra vad EU-nämnden under ett samråd har att förhålla sig till.

Anf. 25 MIA SYDOW MÖLLEBY (V):

Fru talman! En stor del av granskningen har som tydligt framgått kretsats kring pandemin, och det är inte konstigt. Men vi har ju också haft den vanliga granskningen när vi i utskottet granskar regeringen och enskilda ministrar utifrån de anmälningar som riksdagsledamöter har gjort.

Det avsnitt vi nu debatterar handlar om regeringens förhållande till riksdagen. Här ser vi flera tydliga brister, och jag tänker kommentera tre ärenden som jag tycker sticker ut.

Jag börjar där Linda Modig slutade, med anmälan av samrådet med EU-nämnden i juli förra året. Det var Vänsterpartiets dåvarande partiordförande som gjorde den.

Jag har full förståelse för att det var knöligt med förhandlingarna om EU:s långtidsbudget och återhämtningsplan. Det var många inblandade, det var nattmanglingar och alla deltog inte på alla möten hela tiden. Dessutom skulle regeringen kontinuerligt samråda med och återrapportera till EU-nämnden.

KU har förut uttalat att det är viktigt att det är tydligt vad ett samråd handlar om för att det ska bli meningsfullt och bra. I det här fallet är det uppenbart att man pratade förbi varandra i EU-nämnden och att det blev onödigt rörigt och irriterat när varken statsministern eller övriga från regeringens stab var tydliga med att det tidigare utskickade dokumentet inte längre var aktuellt. Det är alltid lättare att prata med varandra om man pratar om samma sak.

Vid sådana här samrådsmöten har regeringen ett stort informationsövertag, och KU anser att det är regeringens ansvar att tydliggöra vad EU-nämnden har att förhålla sig till.

Ett annat intressant ärende gäller regeringens hantering av tillkännagivanden om skärpta straff för inbrott. Det tog ungefär sex år innan tillkännagivandena kunde anses slutbehandlade.

Som en del i vår granskning av det här ärendet hade vi en muntlig utfrågning av justitie- och migrationsminister Morgan Johansson. Då angav han att det under de första två och ett halvt åren inte vidtogs några beredningsåtgärder alls med anledning av tillkännagivandet och att det framför allt berodde på resursbrist hos regeringen.

I bland annat regeringens kontinuerliga redovisning till riksdagen om vad som gjorts med anledning av detta tillkännagivande har riksdagen fått

information om att beredning av ärendet pågått i Regeringskansliet och att man skulle ta in ytterligare underlag. Detta har också angetts i svaren på KU:s skriftliga frågor om vad som legat bakom att det tagit så lång tid med tillkännagivandena.

Att vi inte kan lita på den information som ges till riksdagen och att konstitutionsutskottet inte får korrekta svar är allvarligt, och det verkar tyvärr som att synen på regeringens förhållande till riksdagen är väldigt olika.

Eftersom KU har en specifik och uttalad roll, att kontrollera att regeringen följer de regler och riktlinjer som finns, måste KU kunna lita på regeringens svar.

Det är tyvärr inte bara i det här ärendet som Justitiedepartementet svarar på ett sätt i de skriftliga svaren och ministern på ett annat sätt i den muntliga utfrågningen. Vi har ett ärende som hanterar två olika anmälningar från ledamöter som inte har fått svar på sina skriftliga frågor inom utsatt tid.

Det finns som bekant ingen absolut skyldighet att svara på alla skriftliga frågor, men de skriftliga frågorna och interpellationerna är viktiga delar i riksdagens kontroll av regeringen. Att inte svara alls är bara tänkt för undantagsfall och om det finns synnerliga skäl, till exempel om 349 ledamöter ställer i princip samma fråga eller att ministern är allvarligt sjuk.

I riksdagsordningen anges att tidsfristen för svar på skriftliga frågor är sju dagar. I de aktuella fallen kom svaren efter 78 respektive 98 dagar. Det är fullkomligt oacceptabelt. Förutom att riksdagen inte kan fullgöra sin kontrollfunktion påverkar det möjligheten till politisk debatt när regeringens ståndpunkt eller planerade åtgärder inte blir kända.

I det här ärendet får vi alltså också nya svar vid den muntliga utfrågningen. Ministern anger att man ville vänta med svaren för att kunna ge en viss sorts svar eftersom man avsåg att göra åtgärder. Det var inte det som stod i de skriftliga svaren till KU.

När ministern under utfrågningen fick frågan om varför KU inte fått korrekta svar på sina skriftliga frågor angav ministern följande: Det är väl precis det som den här typen av utfrågningar är till för, det vill säga att ha ett meningsutbyte där vi kan diskutera formerna och där vi kan fylla på med de svar som jag kan få från utskottets ledamöter. Jag ser det här som en naturlig sak. När vi först har svarat skriftligt svarar vi därefter muntligt.

Det är ganska anmärkningsvärt att en person som varit minister sedan 2014 anser att KU:s skriftliga frågor inte behöver besvaras sanningsenligt eftersom man kan fylla på och föra en allmän dialog om principer vid en muntlig utfrågning.

Jag trodde verkligen att ministern var medveten om att KU inte kallar alla anmälda ministrar till utfrågning utan att vi bara gör det i de fall där vi inte tycker vi har fått tillräckligt klargörande svar på de skriftliga frågorna.

Med tanke på att justitie- och migrationsministern under utfrågningen ägnade så stor tid åt att påpeka hur betungande det är med alla frågor från riksdagsledamöter och att det går åt så mycket arbetstid till att besvara dem vore det väl bra för alla om Justitiedepartementet fortsättningsvis svarar både tydligt och sanningsenligt på frågorna från KU. Då slipper ministern förhoppningsvis ägna tid åt att komma på muntliga utfrågningar i KU.

Anf. 26 TUVE SKÅNBERG (KD):

Fru talman! Vi är nu inne i den avdelning av debatten som handlar om vissa frågor om regeringens förhållande till riksdagen. Jag skulle kunna göra det enkelt för mig och bara instämma med föregående talare, men eftersom alla åtta partier ska upprepa allt får fru talmannen ha lite tålamod.

Som vi har hört har utskottet granskat justitie- och migrationsminister Morgan Johansson och hans hantering av skriftliga frågor. För att uttrycka det kort och koncist understryker utskottet att den självklara utgångspunkten måste vara att både skriftliga frågor och interpellationer besvaras inom den tid som anges i riksdagsordningen. Den beredning som kan ha relevans för frågan om ett statsråds förmåga att lämna ett svar på en skriftlig fråga eller en interpellation i rätt tid är beredningen av själva svaret.

Fördröjningen i de aktuella fallen var emellertid snarare hänförlig till beredningen av de regeringsärenden som frågorna avsåg och att statsrådet velat ge ett svar med ett visst innehåll.

En fördröjning på runt tre månader är inte acceptabel. Justitie- och migrationsministerns sätt att hantera svaren på de skriftliga frågor som uppmärksammas i granskningen har därmed inte levt upp till vad som förutsätts för att frågeinstituten ska fungera som instrument för parlamentarisk kontroll.

Vi har vidare granskat dåvarande miljö- och klimatminister Isabella Lövins hantering av interpellationer. Interpellationerna var ställda i en sådan tid att svarstiden inföll före statsrådets avgång. KU understryker att statsråd som har aviserat sin avgång ändå har att fullgöra sina förpliktelser som statsråd ända fram till avgången.

Vi har också haft en rätt besvärlig granskning. Den gäller regeringens information till Utrikesnämnden i samband med auktionen av 5G-licenser, som genomfördes av Post- och telestyrelsen under hösten 2020.

Mot bakgrund av vad som framkommer i granskningen påminner utskottet om sina tidigare uttalanden om att det är angeläget att strategiska diskussioner om viktiga utrikespolitiska frågor och händelser liksom säkerhetspolitiska frågor äger rum på en konstitutionellt och politiskt sett hög nivå.

Utskottet påminner även om sitt tidigare uttalande att information till partiledare i princip inte kan ersätta samråd med Utrikesnämnden och tillägger att detsamma gäller information till nämnden. Med anledning av uppgifter om omfattningen av Utrikesnämndens verksamhet under 2020 framhåller utskottet slutligen vikten av att Utrikesnämndens verksamhet upprätthålls.

KU har granskat statsministerns samråd med EU-nämnden inför överenskommelsen om återhämtningsplan och långtidsbudget i samband med Europeiska rådets möte i juli 2020. KU konstaterar att det inte tydliggjordes under samrådet att det slutsatsutkast som tidigare delats med EU-nämnden inte längre var aktuellt och att samrådet i stället gällde den muntliga principöverenskommelse som gjorts under pågående möte. Otydligheten kan ha lett till missförstånd om vad samrådet omfattade. Enligt utskottet åvilar det regeringen att under ett samråd tydliggöra vad EU-nämnden har att förhålla sig till. Rutinerna bör därför ses över för att undvika att missförstånd uppstår i framtiden.

Vi har även granskat justitie- och migrationsminister Morgan Johanssons hantering av riksdagens tillkännagivanden om skärpta straff för in-

brott. Vi konstaterar att det tog cirka sex år innan tillkännagivandena kunde ses som slutbehandlade. Konkreta åtgärder för att tillmötesgå de specifika tillkännagivandena påbörjades inte förrän efter drygt två och ett halvt år. Regeringen kan således inte sägas ha behandlat tillkännagivandet med skyndsamhet. Skälet till att åtgärder dröjde var att regeringen prioriterade andra frågor, vilket delvis var en konsekvens av bristande resurser. Den motiveringen har inte framkommit i regeringens kontinuerliga redovisning av tillkännagivanden till riksdagen. Det borde den enligt utskottet ha gjort, vilket också hade möjliggjort för riksdagen att ta detta i beaktande när regeringens hantering av tillkännagivanden varit föremål för bedömning.

Fru talman! Detta var den korta redovisningen av detta ärende.

Anf. 27 TINA ACKETOFT (L):

Fru talman! Ett av de viktigaste verktyg en ledamot har i sitt arbete är att till ett statsråd få ställa interpellationer och frågor som rör statsrådets tjänsteutövning. Det ingår i riksdagens så kallade kontrollmakt och ska inte missbrukas vare sig av riksdagsledamöter eller av statsråd. Man behöver till exempel som ledamot inte ställa frågor som nyss har besvarats, kanske redan ett antal gånger till och med. Som statsråd har man att svara inom den tid och i den form som riksdagsordningen anger, även om man tycker att frågan är tjatig eller irrelevant. Om man ser hinder för detta besvarande meddelar man det.

Det finns visserligen ingen formell skyldighet för statsråd att svara, som vi har hört. Men det hör till undantagen att så inte sker. Det vore väldigt olyckligt om denna så kallade frivilliga modell skulle upphöra. Vårt arbete mellan riksdag och regering bygger, trots våra åsiktsskiljaktigheter i sak, på respekt och förståelse för varandras roller. Detta är en fundamental del av vår demokrati och måste värnas.

Vad gäller den granskning som KU genomförde av justitie- och migrationsminister Morgan Johansson och hans hantering av skriftliga frågor kan jag till viss del sympatisera med statsrådets förklaring till varför hans svar dröjt. Statsrådet ville avvakta en tydligare linje från EU-kommissionen gällande rättsliga förutsättningar för att hämta flyktingar till Sverige utan EU-beslut. Men att det skulle krävas elva så kallade fördröjningsmeddelanden till Riksdagsförvaltningen – det uppgavs att frågan skulle besvaras den 30 september, den 7 oktober, den 14 oktober, den 21 oktober och så vidare fram till den 9 december 2020 – är inte rimligt. Riksdagens folkvalda och våra medborgare ska kunna ställa högre krav än så på ett statsråd.

En annan granskning som också rör förhållandet mellan riksdagen och regeringen gäller regeringens kontakt med Utrikesnämnden. Att sammankalla Utrikesnämnden är inget fritt valt arbete. Det är ett konstitutionellt reglerat organ som inrättats för att ge riksdagen tydlig insyn och ett starkt inflytande inom utrikes- och säkerhetspolitiken. Det finns ingen möjlighet för regeringen att leverera i andra former än vad som föreskrivs i regeringsformen. I detta fall rörde granskningen specifikt regeringens information till Utrikesnämnden i samband med auktionen av 5G-licenser, som genomfördes av Post- och telestyrelsen under hösten 2020, samt omfattningen av Utrikesnämndens verksamhet under 2020. Detta ger anledning till att tydligt markera vikten av att Utrikesnämndens format upprätthålls.

Fru talman! En annan nämnd med ett unikt format, som också är beroende av respekten för arbetssättet och förtroendet mellan riksdag och regering, är EU-nämnden. I denna granskning av statsminister Stefan Löfvens hantering av regeringens skyldighet att samråda med EU-nämnden inför överenskommelsen om återhämtningsplan och långtidsbudget i samband med Europeiska rådets möte den 17–21 juli 2020 konstaterar KU att det inte varit tydligt för alla vad exakt samrådet omfattade, vilket kan ha lett till missförstånd. Jag skulle definitivt vilja säga att det åtminstone ledde till misstro mellan parterna.

Eftersom vi vet att dessa samråd mellan regering och EU-nämnd kan ske med mycket kort varsel, via telefon, mitt i natten, med olika aktörer inblandade och inte alltid med samma personer närvarande är det extra viktigt att det finns tydliga rutiner, om inte rent av övertydliga, så att inget faller mellan stolar eller kan missuppfattas. Det är med andra ord bättre att vara tydlig till en nivå där man nästan kan ses som tjatig och formalistisk i dessa kontakter – allt för att säkerställa att Sverige är en tydlig röst för demokratin både i EU och här hemma.

Handläggning av vissa regeringsärenden (kapitel 2)

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Vissa frågor om regeringens ansvar för förvaltningen (kapitel 3)

Anf. 28 PATRIK BJÖRCK (S):

Fru talman! Kapitel 3, Vissa frågor om regeringens ansvar för förvaltningen, får jag inleda. Det är tre ärenden, fru talman: Skogsstyrelsens föreskrifter avseende nyckelbiotoper, SMHI:s försäljning av viss verksamhet och slutligen Ambassadörens roll i ärendet Gui Minhui.

Innan jag lite kort går in på de ärendena vill jag bara reflektera lite grann över någonting som har tagits upp flera gånger här från talarstolen, nämligen konstitutionsutskottets roll i granskningen. Det har framhållits från ett flertal ledamöter att den ska vara strikt konstitutionell och inte politisk. Jag tror att det är viktigt att man i alla fall reflekterar lite grann över det. För mig är det konstitutionella väldigt politiskt. Det är bara att fundera över hur världen ser ut, hur den är skapt. Det har en enorm betydelse vilken konstitution som styr ett land. Det är den ena delen av det här. Det kanske låter som ordvrängeri från min sida, men jag tycker att det är viktigt.

Sedan är det inte heller helt enkelt att med kirurgisk precision skilja det strikt konstitutionella från det mer partipolitiska. Det tycker jag att vi har kunnat konstatera när vi har lyssnat på talarna här i dag. Jag säger detta inte alls för att upplysa er, ärade ledamöter. Men för dem som lyssnar på debatten kan det vara bra att få en förklaring av vad vi menar med detta. Jag upplever att ni, mina kära kollegor, menar att ni när ni ska se er i spegeln i kväll ska känna att de ställningstaganden ni har gjort inte är beroende av om ni representerar regeringsbärande partier eller oppositionspartier. Det är så jag tolkar vad ni säger. Om ni rodnar när ni ser er i spegeln eller inte är väl upp till var och en av er. Jag tänker inte på något sätt recensera det.

Jag går nu in på de olika ärendena, fru talman, och börjar med Skogsstyrelsens föreskrifter avseende nyckelbiotoper. Linda Modig var inne på

detta. Hon konstaterade – för att hänvisa till vad som är politik och vad som inte är det – att det finns vissa konsekvenser av det här ärendet när det gäller äganderettsfrågor och enskilda medborgares möjligheter att utöva sina rättigheter.

Jag kan hålla med Linda Modig om det och ställer mig bakom detta resonemang. Jag skulle vilja förstärka det och säga att om man ändå är inne på det spåret finns det dessutom naturligtvis ekonomiska konsekvenser. Sverige är ett land som är beroende av ett välfungerande skogsbruk.

Men det är inte detta som konstitutionsutskottets granskning handlar om, utan det handlar om att dessa föreskrifter har utfärdats i strid med regeringens bemyndigande. Detta innebär att det har funnits formellt giltiga myndighetsföreskrifter som Skogsstyrelsen varken anser sig kunna tillämpa eller har behörighet att upphäva. Då har KU konstaterat att regeringen inte har hanterat den uppkomna situationen på ett tillfredsställande sätt. Det är det som är resultatet av vår granskning.

Fru talman! Sedan handlar det om frågan om SMHI:s försäljning av viss verksamhet. Här har man också kommit fram till att det finns synpunkter på hur regeringen har hanterat denna fråga. Man kunde vid granskningen konstatera att Riksrevisionen vid sin årliga revision har kunnat konstatera att kraven på affärsmässighet inte har uppfyllts vid SMHI:s försäljning av denna verksamhet. Det är naturligtvis en enormt viktig princip att denna typ av försäljningar genomförs affärsmässigt. Det är viktigt att komma ihåg att det är myndigheten som har haft ansvaret för denna fråga men att regeringen inte fullt ut sett till att informera sig om hur detta skulle skötas. Det är kontentan. Myndigheten har ansvaret, men regeringen har inte fullt ut följt upp hur detta har hanterats.

Sedan kommer jag till den tredje frågan i detta kapitel som handlar om ambassadörens roll i ärendet om Gui Minhai. Detta är ett ärende som är oerhört komplext, både från konstitutionell synpunkt och från diplomatisk synpunkt. Ärendet har även prövats juridiskt. Detta är alltså ett ärende som har föranlett mycket tankearbete och mycket diskussioner i konstitutionsutskottet när det gäller hur detta skulle tolkas. Konstitutionsutskottet har efter dessa genomgångar kommit fram till att ambassadören har gått utanför sina instruktioner. Utskottet konstaterar också att ambassadören har gjort en annan bedömning av detta. Då gör konstitutionsutskottet bedömningen att det finns en brist någonstans i kommunikationen mellan departement och ambassadör. Annars skulle inte denna otydlighet ha kunnat uppstå. Det är enligt konstitutionsutskottet inte tillfredsställande.

Anf. 29 IDA DROUGGE (M):

Fru talman! Detta kapitel i konstitutionsutskottets granskning rör regeringens styrning av förvaltningsmyndigheterna.

Jag kommer att belysa tre frågor: Skogsstyrelsen och nyckelbiotoperna, SMHI samt fallet med Gui Minhai.

Frågan om Skogsstyrelsen har handlat om nyckelbiotopernas existens. Att räkna och inventera nyckelbiotoper – när det sker och hur det sker – är en fråga som har debatterats ganska länge.

Det är särskilt när detta görs i samband med ett annat tillsynsärende som det också kritiserar. Skogsstyrelsen har för en tid sedan konstaterat att de föreskrifter som man har stött sig på när man har inventerat nyckelbiotoper inte har grund i det uppdrag som regeringen har gett Skogssty-

Prot. 2020/21:140

14 juni

*Gransknings-
betänkande
våren 2021*

*Vissa frågor om
regeringens ansvar
för förvaltningen
(kapitel 3)*

relsen. Vad betyder det? Jo, det betyder att den legalitet som ska finnas, som vi enligt vår konstitution är skyldiga att se till sker i fråga om regeringens styrning över myndigheterna, inte har funnits.

Man har försökt lösa detta genom att skriva på myndighetens hemsida att man, trots att man har dessa föreskrifter och att de är formellt giltiga, inte kommer att tillämpa dessa föreskrifter för att man själv inte heller kan upphäva dem. Det behöver regeringen göra.

Detta tycker jag är ett ganska klassiskt exempel som visar hur passivitet hos en regering kan föranleda att vi från konstitutionsutskottet anser att det är en brist.

Det ligger på regeringen att agera – att upphäva dessa föreskrifter och att göra så att myndigheten kan agera formellt korrekt. Det tycker jag också är en skyldighet i ljuset av de stora konsekvenser ekonomiskt, som tidigare talare var inne på, men också rent privat och kanske känslomässigt som dessa nyckelbiotoper och inskränkningar i äganderätten och möjligheterna att använda och bruka sin mark och sin skog innebär för många.

När det gäller SMHI rör vår granskning dåvarande miljö- och klimatminister Isabella Lövins agerande i samband med SMHI:s försäljning av viss verksamhet, en verksamhet som har kallats SMHI Sjöfart. Det är Riksrevisionen som har granskat huruvida denna försäljning har skett på ett affärsmässigt sätt eller inte. De har konstaterat att så inte har varit fallet med hänvisning till särskilt fyra punkter. För det första har SMHI inte gjort någon extern värdering av denna verksamhet. För det andra har man inte bjudit ut försäljningen till allmänheten, och det har inte funnits konkurrens vid försäljningen av verksamheten. För det tredje har man sålt verksamheten till en före detta chef för samma verksamhet. Chefen var så sent som en månad före försäljningen i tjänst som chef över samma verksamhet. Och för det fjärde har man låtit denna chef kontakta kunderna till bolaget innan han har förvärvat bolaget. Han har haft kontakt med dem för att kunna försäkra sig om att de vill vara kvar som kunder.

Sammantaget gör detta att denna försäljning inte har ägt rum på affärsmässig grund. Vår fråga blir då: Vad kunde och borde ministern, och i detta fall regeringen, ha gjort, och hur borde man ha agerat i sin styrning för att inte låta denna situation uppkomma?

Vår slutsats landar i att man har haft möten och dialog om detta ärende. Regeringen har blivit informerad om olika handlingsalternativ, och det har diskuterats. Men man har inte ställt frågor om och följt upp på vilket sätt man kan genomföra en sådan försäljning och säkerställa att den sker på ett affärsmässigt sätt. Även om man har delegerat till myndigheten att genomföra försäljningen av statlig egendom är det likväl regeringen som är ansvarig för att styra sina myndigheter.

När det gäller Gui Minhai finns det väldigt mycket som redan har sagts i detta ärende, inte minst för att det har varit en process i domstol, så det finns ett omfattande material som vi givetvis har tagit del av.

Jag ska försöka sammanfatta våra slutsatser till två punkter. Den första är att regeringen och departementet tidigt beslutade att ambassadörens uppdrag skulle avslutas i förväg men att det sedan tog väldigt lång tid innan detta skedde, så pass lång tid att händelsen – affärsmötet i Stockholm mellan Gui Minhais dotter och affärsmännen – kunde äga rum. Det var den ena slutsatsen.

Den andra är att kommunikationen mellan Utrikesdepartementet och ambassadören inte har varit tillräckligt tydlig. Detta ska ses i ljuset av att alla vi som är inblandade i detta ärende har förståelse för och insikt om att UD-språket per se inte är tydligt, vilket vi har diskuterat i utskottet. Detta är ett fall där detta uppenbarligen har varit en stor brist och där det har funnits behov av större tydlighet.

De omständigheter som ägde rum före affärsmötet föranleder att det hade funnits skäl att vara ännu tydligare och mer uppmärksam, utförlig och skyndsam i kontakterna med den dåvarande ambassadören.

Anf. 30 MIKAEL STRANDMAN (SD):

Fru talman! Det som utmärker alla de tre ärendena är passivitet från regeringens sida.

När det gäller nyckelbiotoper behöver inte så mycket läggas till vad föregående talare har sagt. Det är en viktig fråga. Människors livsverk och kanske egendom kunde med en skrift klassas som nyckelbiotoper och därmed bli ganska värdelösa. När detta uppdagades borde regeringen snabbare ha ordnat med detta så att det stämde överens.

Vad gäller SMHI:s försäljning av Sjöfart till en tidigare chef inom myndigheten är det ett väldigt intressant fall. Inköp inom den offentliga sektorn är utförligt reglerat genom lagen om offentlig upphandling. Detta har man gjort för att gynna den fria konkurrensen och motverka korrup-tion.

Däremot, gällande försäljning och avyttring av offentligt ägd egendom, har vi inte samma utförliga lagstiftning i Sverige. Regeringen får besluta att överlåta annan lös egendom än aktier, andelar och tomträtt om egendo-men inte längre behövs för statens verksamhet. Försäljning ska genomfö-ras affärsmässigt. Mycket mer än så föreskriver inte våra lagar gällande detta.

Genom förordningen om överlåtelse av statens lösa egendom har rege-ringen delegerat ansvaret för försäljningen av sådan egendom till respek-tive myndighet under regeringen. Myndigheterna ansvarar för att försälj-ningen sker på ett korrekt sätt. Det var således i första hand SMHI:s ansvar att se till att försäljningen av tillgångar i samband med avvecklingen av en del av affärsområdet Sjöfart skedde på ett korrekt sätt. Riksrevisionen har konstaterat att så inte var fallet. Försäljningen uppfyllde inte kravet på affärsmässighet.

Utskottet noterar att SMHI informerade Miljödepartementet om att myndigheten övervägde att avveckla den aktuella verksamheten och tog upp olika handlingsalternativ med departementet. Vid ett möte med depar-tementet konstaterades att en försäljning av lös egendom måste ske affärs-mässigt. SMHI informerade sedan departementet om att myndigheten för-handlade med *en* extern part om försäljningen av tillgångarna. Det är detta man kan reagera lite över. Även om vi har självständiga myndigheter i Sverige kan man tycka att regeringen bör kräva lite mer information om man hör att det bara är en extern part som är intresserad och fråga om det har varit ute på anbud.

Mot den bakgrunden anser utskottet att Miljödepartementet, i den dia-log som förevar, har brustit i fråga om att informera sig om hur SMHI avsåg att genomföra försäljningen affärsmässigt. Som nu skedde fick de-

partementet information om upplägget först i efterhand, i samband med att oppositionen kom med skriftliga frågor och interpellationer.

Det tredje ärendet gäller ambassadören. Man hade beslutat att denna ambassadör så småningom skulle avsluta sin placering på grund av en koppling. Sedan har det varit en lång tidsutdräkt beroende på olika saker som man kanske inte kunnat påverka så mycket, men när man återkommande märker att ambassadören inte släpper det hela är det viktigt att man säkerställer informationen och kommunikationen ännu mer så att det som skedde inte sker.

Utskottet tycker att regeringen borde ha varit tydligare och följt upp detta bättre.

Anf. 31 PER SCHÖLDBERG (C):

Fru talman! Med risk för viss upprepning väljer jag att gå efter mitt manus. När det gäller kapitel 3 har ett omfattande arbete gjorts.

Skogsstyrelsens föreskrifter avseende nyckelbiotoper, SMHI:s försäljning av viss verksamhet och ambassadörens roll i Gui Minhai-fallet är det vi behandlar.

När det gäller Skogsstyrelsen var det vid första anblick Skogsutredningen som såg den komplikation och det moment 22 som fanns där. När vi gick på djupet i ärendet kunde både jag och utskottet de facto konstatera att Skogsstyrelsen i september 2020 lämnade information till Regeringskansliet om att myndigheten ansåg sig ha utfärdat myndighetsföreskrifter i strid med regeringens bemyndigande och att åtgärder från regeringen krävdes.

När det gäller Skogsstyrelsens föreskrifter avseende nyckelbiotoper uttrycker utskottet därför att det ankommer på regeringen att hantera den uppkomna situationen. Nu finns en remissbehandling samt beredning inom Regeringskansliet, men vi skriver ändå att det inte har hanterats på ett tillfredsställande sätt.

När det gäller SMHI:s försäljning av viss verksamhet är det en överlåtelse av statens egendom där regeringen har delegerat ansvaret för försäljningen till respektive myndighet under regeringen. Myndigheterna ansvarar för att försäljningen sker på ett korrekt sätt.

Det var således i första hand SMHI:s ansvar att se till att försäljningen av tillgångar i samband med avvecklingen av affärsområdet Sjöfart skedde på ett korrekt sätt, det vill säga affärsmässigt. I det här fallet var det när Riksrevisionen fann att försäljningen av tillgångar inte uppfyllde kraven på affärsmässighet som läget klarnade.

Utskottet noterar att SMHI informerade Miljödepartementet och att det pågick en process, men vi kan ändå konstatera att Miljödepartementet har brutit i fråga om att informera sig om hur SMHI avsåg att genomföra försäljningen affärsmässigt. Som nu skedde fick departementet information om upplägget först i efterhand.

När det gäller ambassadörens roll i ärendet Gui Minhai är det ett oerhört omfattande och komplext ärende. Det är ett imponerande arbete som gjorts för att klarlägga omständigheterna. UD har en långtgående och detaljerad styrning av sina utlandsmyndigheter, även i konsulära ärenden, när så bedöms vara påkallat.

Utskottet har mot bakgrund av vad som framkommit i utredningen, och med det faktum att ambassadören gör en annan bedömning i minne,

kommit fram till slutsatsen att kommunikationen mellan UD och ambassadören i fråga om anhörigkontakter i ärendet Gui Minhai inte räckte till i tydlighet.

Utskottet noterar den långa tidsutdräkten mellan UD:s bedömning att den dåvarande ambassadörens uppdrag skulle avslutas i förtid och att hennes uppdrag faktiskt avslutades.

Utskottet har i granskningen framhållit vikten av en tydlig och situationsanpassad dialog för att säkerställa att instruktioner uppfattas på rätt sätt. Omständigheterna i detta fall gör att det hade funnits skäl att vara mer utförlig samt i vissa avseenden mer uppmärksam och skyndsam i kontakterna med den dåvarande ambassadören.

Fru talman! Man ska vara väldigt ödmjuk inför alla beslut en regering måste ta, i synnerhet detta år. Att tempo, tajmning och tydlighet är av största betydelse är min lärdom av den här vårens arbete. Efter granskningen är min slutsats därför att det är på dessa områden – tempo, tajmning och tydlighet – som kärnan i utskottets ställningstagande i detta kapitel ligger.

Jag vill avsluta med att rikta ett varmt tack till presidiet, till kollegor och till ett fantastiskt kansli. Jag önskar er en glad sommar.

Anf. 32 MIA SYDOW MÖLLEBY (V):

Fru talman! Jag har helt glömt att tacka alla inblandade de gånger jag tidigare har varit uppe. Tack till utskottsledamöter, till vårt fantastiska kansli och till presidiet här i kammaren, med talmän och övrig personal. Detta är väl den sista debatt som vi är uppe i under detta riksmöte, så jag säger tack och trevlig sommar till alla.

Nu har vi gått över till regeringens ansvar för förvaltningen. Jag kommer bara att beröra två av de tre ärendena här. Jag har ingenting att tillägga i ärendet om Skogsstyrelsens föreskrifter avseende nyckelbiotoper. Det är dock klart att det är anmärkningsvärt när man hamnar i limbo – man kan varken följa dem eller säga upp dem, och regeringen gör ingenting. Det är väl bra att KU påpekar att man måste agera på de signaler man får från myndigheter när saker blir tokiga.

Jag tänkte kommentera SMHI:s försäljning av en del av affärsområdet Sjöfart. Detta har varit uppe väldigt tydligt, men jag tänker ändå säga det jag hade tänkt säga från början.

Jag tycker att det här är ett otroligt anmärkningsvärt ärende. Det är ju inte bara KU som har intresserat sig för denna försäljning, utan Riksrevisionen har som sagt tidigare granskat försäljningen ur sitt perspektiv och konstaterat att den inte har levt upp till kravet på affärsmässighet. Jag kommer att upprepa de punkter av kritiken som har nämnts härifrån tidigare.

Man har alltså inte gjort någon extern värdering av de tillgångar som skulle försälas. Man har heller inte lagt ut dessa till allmän försäljning. Man har inte sagt: Hallå, titta här! Det här ska vi sälja nu. Vad vill ni pröjsa?

Man har låtit en tidigare chef inom området köpa verksamheten och, innan affären varit klar, låtit honom kolla med tidigare kunder om de tänkt vara kvar.

Detta är verkligen anmärkningsvärt och helt emot det regelverk som finns för försäljning av statlig egendom. Vi kan diskutera hur det kunde vara i stället, vilka andra regler som kunde gälla, om man borde få sälja

över huvud taget eller om det skulle vara på något annat vis, men det här är förstas helgalet. Det som poppar upp i mitt huvud är ordet korruption. Det här har dock Riksrevisionen granskat.

Vi i KU har granskat ministrarnas agerande och kännedom om ärendet. Det var i första hand SMHI:s ansvar att försäljningen skulle ske på ett korrekt sätt, eftersom det är SMHI som har fått detta delegerat till sig, men Miljödepartementet var informerade om att försäljningen skulle ske. Vid ett möte med SMHI konstaterades också att den måste göras affärsmässigt. SMHI informerade om att man förhandlade med *en* extern intressent.

Miljödepartementet har inte frågat vidare om hur försäljningen skulle göras affärsmässigt och hur det hela skulle gå till. Miljöministern skaffade sig information om upplägget först när det var genomfört och när riksdagsledamöter började fråga efter information om försäljningen. Detta är förstas en brist. Det är bra att vi är överens om det, så får man lära sig för framtiden.

Det är ganska vanligt i KU:s granskningar att vi noterar att kommunikationen brister. KU har gjort en granskning av den före detta utrikesministern Margot Wallström med anledning av det möte som ägde rum på ett hotell i Stockholm mellan dåvarande Kinaambassadören Anna Lindstedt, ett antal kinesiska affärsmän och Angela Gui, som är dotter till Gui Minhai, en svensk medborgare som är fängslad i Kina.

Det får väl anses ganska klart att ambassadören har agerat självständigt och utan att informera UD om att hon planerade och genomförde mötet på Sheraton. UD menar att de har haft en ingående styrning, men trots det kan man inte säga att kommunikationen har varit tillräckligt tydlig. Man kan undra om det är så att UD:s diplomatiska språkbruk i externa kontakter också gör att det blir väl luddigt och diplomatiskt internt.

UD anser att instruktionerna till den dåvarande ambassadören har varit väldigt tydliga, men hon har inte uppfattat det så. Utifrån de svar som KU har fått på var och hur detta framförts till den före detta ambassadören måste jag säga att det för mig, som inte är van vid UD-språk, inte alls är särskilt tydligt att alla kontakter med Angela Gui skulle skötas via UD. Vi fick vid utfrågningen ett citat från e-post av den före detta utrikesministern, och det var verkligen inte solklart för mig.

Det sirliga UD-språket, som var den term som den före detta ministern använde, kanske funkar bra i normalfallet. Men i det här fallet hade ju UD redan tidigare konstaterat att ambassadören inte funkade i sin roll gentemot Angela Gui, och då borde de kanske varit än mer tydliga i sin kommunikation.

UD har inte heller agerat tillräckligt snabbt på de problem som fanns. Det gick lång tid från det att man gjorde bedömningen att ambassadörens uppdrag skulle avslutas i förtid till det att man agerade, och detta innebar att mötet på Sheraton kunde äga rum.

Det kan finnas många skäl till att det drar ut på tiden, och vid utfrågningen av den före detta utrikesministern Margot Wallström angav hon att det inte var något särskilt anmärkningsvärt med det i detta fall. Men faktum kvarstår: Tidsutdräkten från att UD konstaterade att ambassadören inte kunde vara kvar på sitt uppdrag till att hon sedan faktiskt slutade möjliggjorde det möte som nog de allra flesta anser var klart olämpligt och som låg långt utanför ambassadörens uppgift och det UD ansåg skulle göras i fallet.

UD har signalerat, men sedan har man inte agerat tillräckligt snabbt när ambassadören uppenbarligen inte har uppfattat signalerna. Enligt den före detta utrikesministern hade man tio till tolv samtal med ambassadören om hur kontakterna med Angela Gui skulle skötas, men trots detta slutade det med ett hemligt möte, utan UD:s vetskap, som gjorde att Angela Gui blev orolig för sin egen säkerhet.

UD ville se till att förflyttningen av ambassadören skulle bli bra för henne och att den inte skulle påverka Sveriges relation till Kina negativt, men den långsamma hanteringen resulterade i stället i att det blev ett helt abrupt avslut som dessutom blev riktigt dåligt.

Utskottet konstaterar att det hade funnits skäl att vara mer utförlig samt i vissa avseenden mer uppmärksam och skyndsam i kontakterna med den dåvarande ambassadören.

Anf. 33 TUVE SKÅNBERG (KD):

Fru talman! När det gäller Vissa frågor om regeringens ansvar för förvaltningen har utskottet funnit brister i tre frågor.

I granskningsärendet Skogsstyrelsens föreskrifter avseende nyckelbiotoper tar utskottet upp att Skogsstyrelsen har gjort bedömningen att den utfärdat myndighetsföreskrifter i strid med regeringens bemyndigande och att åtgärder från regeringen krävdes eftersom den inte själv kunde upphäva föreskrifterna.

Skogsstyrelsen har sedan hanterat situationen genom att på sin webbplats informera om att den inte avser att tillämpa de aktuella föreskrifterna, trots att de formellt sett gäller. Detta innebär att det finns formellt giltiga myndighetsföreskrifter som myndigheten varken anser sig kunna tillämpa eller har behörighet att upphäva.

Enligt utskottet ankommer det på regeringen att hantera den uppkomna situationen. Detta har inte gjorts på ett tillfredsställande sätt, fru talman.

Vi har ett ärende om SMHI:s försäljning av viss verksamhet, som bland annat föranleddes av en KU-anmälan från en ledamot för Kristdemokraterna. KU har granskat ärendet och den dåvarande miljö- och klimatministerns hanterande av SMHI:s försäljning av viss verksamhet, och detta är vad vi har kommit fram till.

I första hand var det SMHI:s ansvar att se till att försäljningen av tillgångar i samband med avvecklingen av en del av det aktuella affärsområdet skedde på ett korrekt sätt, däribland affärsmässigt.

Riksrevisionen fann vid den årliga revisionen att den aktuella försäljningen inte uppfyllde kraven på affärsmässighet. SMHI informerade Miljödepartementet om att myndigheten övervägde att avveckla den aktuella verksamheten och tog upp olika handlingsalternativ med departementet. Departementet konstaterade att en försäljning av lös egendom måste göras affärsmässigt. SMHI informerade senare om att myndigheten förhandlade med *en* extern part om försäljning av tillgångarna.

Mot den bakgrunden anser utskottet att departementet i den dialog som förevar har brustit i frågan om att informera sig om hur SMHI avsåg att genomföra försäljningen affärsmässigt. Departementet fick information om upplägget först i efterhand.

Sedan har vi fallet i ärendet Gui Minhai. Utskottet har granskat dåvarande utrikesminister Margot Wallströms agerande, och vår granskning visar att styrningen av ambassaden har varit ingående och involverat såväl utrikesministern som kabinettssekreteraren.

Genom att arrangera det i granskningen aktuella mötet i Stockholm mellan Gui Minhais dotter och kinesiska affärsmän har den dåvarande svenska ambassadören i Kina ansetts agera på ett sätt som gick utanför de instruktioner som getts till henne.

KU konstaterar mot bakgrund av vad som har framkommit att så tycks vara fallet men kan samtidigt notera att den dåvarande ambassadören gör en annan bedömning. Det får enligt utskottet därför anses att kommunikationen mellan Utrikesdepartementet och ambassadören i fråga om anhörigkontakter i ärendet Gui Minhai inte räckte till i tydlighet.

Vidare noterar utskottet den långa tid som förflöt från det att departementet gjorde bedömningen att den dåvarande ambassadörens uppdrag skulle avslutas i förtid till dess att hennes uppdrag faktiskt avslutades. Uppgifter i granskningen talar för att det har funnits välgrundad anledning att hantera ambassadörens situation på ett visst sätt men att tidsutdräkten innebar att det händelseförlopp som ledde fram till mötet i Stockholm kunde fullföljas.

Sammantaget framhåller utskottet vikten av en tydlig och vid behov situationsanpassad dialog för att säkerställa att instruktioner som utgår från Utrikesdepartementet uppfattas på rätt sätt. Med hänsyn till de omständigheter som rådde hade det funnits skäl att vara mer utförlig samt i vissa avseenden mer uppmärksam och skyndsam i kontakterna med den dåvarande ambassadören.

Fru talman! Såvitt jag kan bedöma är detta mitt sista anförande den här våren. Då är det lämpligt att passa på att önska fru talmannen, talmanspresidiet, utskottet med dess ordförande och vice ordförande och alla ledamöter samt kansliet en god och glad sommar. Tack för gott samarbete!

Anf. 34 TINA ACKETOFT (L):

Fru talman! Det är ett enigt utskott som står bakom granskningsbetänkandet. Mycket, om inte allt, är väl därför sagt ett antal gånger. Låt mig ändå lyfta två granskningsområden som jag tycker är speciellt intressanta i den här omgången.

Det första är en anmälan till KU där man begärde att utskottet skulle granska hur dåvarande miljö- och klimatminister Isabella Lövin hanterade SMHI:s försäljning av SMHI Sjöfart.

Under sommaren 2020 kunde vi läsa i Dagens Nyheters spännande politiska reportage att SMHI hade sålt den del av myndighetens verksamhet som säljer prognoser till internationell sjöfart, det så kallade SMHI Sjöfart. Köparen var en före detta chef för verksamheten, och det genomfördes inte någon oberoende värdering av egendomen trots att SMHI Sjöfart under många år hade stått för en stor del av SMHI:s affärsintäkter.

Verksamheten köptes för 5 ½ miljon kronor, vilket onekligen låter billigt om man till det lägger informationen att verksamheten genererade intäkter på 43–49 miljoner kronor årligen. Jag skulle vilja säga att det är ett kap!

Det är i första hand SMHI:s ansvar att se till att försäljningen av tillgångar sker affärsmässigt och på ett korrekt sätt. SMHI informerade Miljö-

departementet om att myndigheten övervägde att avveckla SMHI Sjöfart och tog upp olika handlingsalternativ med departementet.

Men SMHI informerade departementet först senare, efter försäljningen, när departementet hämtade in uppgifter av en helt annan orsak – man ville formulera ett svar på skriftliga frågor och en interpellation om hur affären hade gått till. Detta är naturligtvis frågor som departementet rimligen borde ha ställt redan i samband med att de fick informationen om att SMHI avsåg att sälja enheten och på så sätt uppmärksammat att försäljningen knappast kan kallas för affärsmässig. Detta menade också Riksrevisionen vid sin årliga revision.

Fru talman! Det finns en annan tidningsstory som vi har kunnat följa, och jag tror att vi var många som förbluffat följde rapporteringen i medierna om detta. Sveriges dåvarande ambassadör i Kina, Anna Lindstedt, Angela Gui – dotter till den av Kina frihetsberövade svenska medborgaren, författaren och förläggaren Gui Minhai – och kinesiska affärsmän hade ett möte på ett hotell i Stockholm för att diskutera Gui Minhais situation.

I en anmälan till KU fick vi i uppdrag att granska dåvarande utrikesminister Margot Wallströms agerande i detta fall. Och vad vi har granskat, och vad vi har tagit del av både offentlig och icke offentlig dokumentation, och vad vi har undrat och frågat och undrat igen! För det var onekligen lätt att gå vilse i allt detta, men som alltid gäller det att hålla sig till sitt uppdrag och påminna sig om att KU varken är en domstol eller en ledarredaktion. Vad vi skulle granska var om UD och utrikesministern kan anses ha styrt den svenska ambassaden och ambassadören i Kina tydligt och korrekt.

Vi kom fram till att styrningen hade varit frekvent och involverat både utrikesministern och kabinetssekreteraren och att den dåvarande svenska ambassadören i Kina agerat utanför de instruktioner som getts till henne genom att arrangera mötet i Stockholm. Men vi kunde samtidigt notera att den dåvarande ambassadören gör en helt annan bedömning av läget, vilket per definition innebär att kommunikationen mellan UD och ambassadören inte har varit tillräckligt tydlig.

Det tog också för lång tid för UD från det att man gjorde bedömningen att den dåvarande ambassadörens uppdrag skulle avslutas i förtid till dess att hennes uppdrag faktiskt avslutades, oavsett de uppgifter som har framkommit och som talar för att det har funnits välgrundade anledningar att hantera ambassadörens situation på detta sätt med hänsyn till ärendet Gui Minhai. Om UD hade agerat snabbare hade mötet i Stockholm kunnat undvikas. Diplomati är som vi vet en svår konst, men den är tack och lov inte omöjlig.

Med detta, fru talman, vill också jag sälla mig till sommarkören och tacka kollegorna för ett intensivt och väl utfört arbete – det får jag väl säga även om jag själv har varit delaktig. Jag vill tacka kansliet, utan vars hjälp jag kanske inte ens hade klarat av att komma till mötena i tid. Tack också till fru talmannen!

Anf. 35 ANNA SIBINSKA (MP):

Fru talman! Kapitel 3 handlar om regeringens ansvar för förvaltningen. Konstitutionsutskottet har granskat bland annat Skogsstyrelsens föreskrifter avseende nyckelbiotoper och SMHI:s försäljning av viss verksamhet.

Prot. 2020/21:140

14 juni

*Gransknings-
betänkande
våren 2021*

*Vissa frågor om
regeringens ansvar
för förvaltningen
(kapitel 3)*

Först vill jag säga några ord om SMHI:s försäljning av viss verksamhet. Anmälan hänvisar till uppgifter i medierna som pekar på att försäljningen har haft flera märkliga inslag.

Det är viktigt att påminna oss om att utskottet har att granska regeringen, inte myndigheterna. KU kan konstatera att regeringen har delegerat ansvaret för försäljningen av statens lösa egendom till SMHI. Det var således i första hand myndighetens ansvar att se till att försäljning av tillgångar i samband med avvecklingen av en del av affärsområdet Sjöfart skedde på ett korrekt sätt. En viktig princip är att sådana försäljningar ska ske affärsmässigt.

Granskningen visar att SMHI informerade Miljödepartementet om att myndigheten övervägde att avveckla den aktuella verksamheten och tog upp olika handlingsalternativ med departementet. Vid ett möte med departementet konstaterades att en försäljning av lös egendom måste göras affärsmässigt.

Mot bakgrund av detta anser utskottet att Miljödepartementet i den dialog som förevar har brustit i fråga om att informera sig om hur SMHI avsåg att genomföra försäljningen affärsmässigt.

Det andra ärendet handlar om Skogsstyrelsens föreskrifter om biotoper. Anmälaren hänvisar till Skogsutredningen och menar att begreppet nyckelbiotop har fått mycket stor betydelse i bland annat ärenden om tillsyn enligt skogsvårdslagen och miljöbalken.

Eftersom kunskapen om skyddsvärda områden är en förutsättning för ett strategiskt skyddsarbete tilldelades Skogsstyrelsen medel redan i 1990 års budgetproposition. Syftet var att påbörja inventeringen av värdefulla biotoper som hyser sällsynta växt- eller djurarter i våra vidsträckta skogar.

Därefter följde fler inventeringar i hela landet. Resultaten från dessa är ett kunskapsunderlag inom svenskt miljö- och naturvårdsarbete och ger en bild av var i skogslandslandskapet det bedömdes finnas biologiskt särskilt värdefulla miljöer. Denna information om nyckelbiotoper används av myndigheter vid beslut om formellt skydd och av markägare vid ställningstaganden om frivilliga avsättningar.

Skogsutredningen från 2020 har inte kunnat hitta något uttalat stöd i rättsordningen för Skogsstyrelsen att inventera landets skogar efter nyckelbiotoper. Det råder dock ingen tvekan om att Skogsstyrelsen genom olika uttalanden och riktade anslag haft regeringens uppdrag att genomföra inventeringar.

Skogsutredningen föreslog att nyckelbiotopsregistret gallras och att en annan metod utvecklas för inventering. Utredaren ansåg också att föreskriften om anmälan om samråd omedelbart borde upphävas. Skogsstyrelsen gjorde därefter bedömningen att de agerade utanför bemyndigandet, det vill säga att de utfärdade myndighetsföreskrifter i strid med regeringens bemyndigande.

I granskningen framkommer det att någon begäran från Skogsstyrelsen om att föreskrifterna ska upphävas inte har inkommit till regeringen. Skogsutredningen har varit på remiss och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Konstitutionsutskottet konstaterar att det finns formellt giltiga myndighetsföreskrifter som Skogsstyrelsen varken kan tillämpa eller upphäva. Detta är inte tillfredsställande enligt utskottet.

Anf. 36 PER-ARNE HÅKANSSON (S):

Fru talman! Det är dags för sista kapitlet i dagens granskningsdebatt, som handlar om statsråds uttalanden i olika sammanhang eller i alla fall vissa frågor om statsråds tjänsteutövning, som rubriken lyder.

Konstitutionsutskottet har i flera ärenden genom åren granskat just statsråds uttalanden i olika sammanhang. Som tidigare också har slagits fast utifrån dessa granskningar har statsråd, i likhet med alla andra medborgare, rätt att uttala sig. Just för statsråd kan dock särskilda hänsyn behöva tas, detta oavsett om det handlar om uttalanden på egna sociala medier eller i mer officiella och formella sammanhang.

I en digital och ständigt uppkopplad tid, där snabb kommunikation och närmast omedelbara reaktioner blivit en betydelsefull del av det offentliga samtalet, såväl det som förs här i kammaren som det som sker i olika medier, kan kanske ord som saklighet och balans ibland vara värda att betona. Det kan förvisso vara värt att beakta för såväl statsråd som var och en av oss andra som agerar i den offentliga debatten på olika sätt. Och varje ord kan kanske inte alltid vägas på guldvåg.

För konstitutionsutskottets bedömningar får de uttalanden som vi får in anmälningar om dock vägas mot tillgängliga fakta- och sakuppgifter som kan vidimeras efter ytterligare frågor och inhämtning av uppgifter.

När det gäller de frågor som vi har tittat på här handlar en om justitie- och migrationsministerns uttalande rörande statistik om elevresultat, en andra om antalet frihetsberövade, en tredje om socialförsäkringsministerns uttalande om tillfälliga spelregleringar, en fjärde om utbildningsministerns uttalande om ett partis inställning i en fråga i riksdagen och en femte om näringsministerns samt dåvarande finansmarknadsministerns och nuvarande klimatministerns uttalanden om Arlanda.

När det gäller de granskningar som har gjorts utifrån dessa frågeställningar och anmälningar har det arbete som konstitutionsutskottet genomfört lett till både förtydligande och ytterligare insikt i de sakfrågor som har lagts fram.

Fru talman! En fråga som jag särskilt kan lyfta fram är den om dåvarande finansmarknadsminister Bolunds uttalande om Arlanda, detta med anledning av en tidigare granskning där utskottet hänvisas till bland annat förarbetena i regeringsformen om huruvida det förutsätts att regeringen ska uppträda som en enhet. Några formella regler om enighet finns dock inte. Men i denna fråga handlar det om huruvida regeringen stod bakom det statliga bolaget Swedavias beslut om att inte gå vidare med en utbyggnad av Arlanda. Dåvarande finansmarknadsministerns uttalande gav kanske intryck av att planerna helt eller delvis skulle ställas in. Uttalandet får dock ses i relation till uppgiften att bolaget Swedavia inte det närmaste året såg något behov av ny terminal eller bankapacitet, men att det ansågs viktigt att behålla flexibilitet och beredskap för att kunna fortsätta utveckla flygplatsen på längre sikt.

Man kan säga att den granskning som konstitutionsutskottet gjorde klargjorde inriktningen också i denna fråga.

I och med detta har jag också kommit fram till en avrundning och vill därmed tacka presidiet, talmannen, ledamöterna i salen och medarbetare för ett mycket fint och gediget arbete och önska en fin sommar.

Anf. 37 LARS JILMSTAD (M):

Fru talman! Innan jag glömmer bort det vill jag naturligtvis instämma i alla de tack som tidigare ledamöter har framfört här från talarstolen och tillönska en trevlig sommar.

Kapitel 4 behandlar det som på KU-prosa benämns vissa frågor om statsråds tjänsteutövning. Det handlar genomgående om uttalanden som statsråd gjort och att ledamöter begärt att utskottet ska granska om de har varit korrekta och rättvisande.

Utskottet brukar påpeka att statsråd, liksom politiker i övrigt, naturligtvis ska kunna göra uttalanden och att det också kan vara förståeligt om de i stridens hetta blir tillspetsade. Samtidigt kan statsråd behöva ta särskilda hänsyn. En självklar utgångspunkt för utskottet är att uttalanden ska vara korrekta.

Jag tar inte här upp alla uttalanden som anmälts och som granskats, utan jag väljer att ta upp tre stycken.

Ett av de granskade ärendena rör ett kritiskt Twitteruttalande av justitie- och migrationsminister Morgan Johansson med innebörd att friskolorna skulle ha motsatt sig en ordning som innebär att offentlighetsprincipen ska gälla i deras verksamhet.

Utskottet kan konstatera att det i granskningen inte har redovisats några uppgifter som kan tjäna som grund för att tillskriva friskolorna denna uppfattning. Och att uttalandet har gjorts på ministerns personliga Twitterkonto saknar, precis som utskottet har påpekat i ett annat ärende, betydelse i sammanhanget.

I ett annat ärende, som också rör Morgan Johansson, handlar det om huruvida antalet misstänkta frihetsberövade brottslingar är högre än någonsin tidigare.

Här nöjer sig utskottet med att peka på att det kan vara knepigt med vad som inkluderas i sådan statistik och vilket jämförelseår som ligger till grund för de slutsatser som dras. Utskottet menar att det för det politiska samtalet självfallet är en fördel om det för alla inblandade står klart vilka uppgifter som ligger till grund för ett uttalande.

Däremot ser utskottet en brist när det gäller socialförsäkringsministerns uttalande i april 2020 om ökat spelande på nätkasinon som en följd av att coronapandemin lett till att många förlorat sina jobb eller arbetade hemifrån. Detta var enligt ministern skäl för att införa tillfälliga spelregleringar.

Anmälarer pekar på att statsrådet har grundat sitt uttalande på uppgifter som inte ger utrymme för någon säker slutsats om huruvida spelandet hade ökat eller inte. Utskottet kommer efter sin granskning fram till samma sak och säger som brukligt att statsråds uttalanden ska vara korrekta och att statsrådet ansvarar för sina yttranden och därmed också för att de uppgifter som lämnas är korrekta.

Fru talman! De uttalanden som jag här har tagit upp, och även de övriga som har granskats, kan vart och ett för sig te sig som inte särskilt belastande. Samtidigt menar jag att det är av stor vikt att konstitutionsutskottet fortsatt och närmast pedantiskt granskar om våra främsta politiska företrädare är noggranna i sina uttalanden. De ska kunna göra uttalanden och dessa kan vara tillspetsade, men de ska vara korrekta.

Skulle utskottet vara mindre nitiskt skulle vi, enligt min uppfattning, hamna på ett sluttande plan, ett plan där politiker med fog skulle kunna

ifrågasättas på ett mer fundamentalt sätt än det som har att göra med att väljare låter sina partipolitiska preferenser avgöra vad man har för åsikt om olika politiker.

Slutligen ska sägas att det är än viktigare i sammanhanget att det finns en sådan noggrannhet i statsrådets sätt att bedriva sin tjänsteutövning att beslut som fattas i olika politiska frågor blir både välgrundade och kloka. Om KU:s verksamhet kan främja detta är mycket vunnet.

Anf. 38 FREDRIK LINDAHL (SD):

Fru talman! Vi är nu inne på vissa frågor om statsråds tjänsteutövning. KU har som tidigare sagts till uppgift att granska dessa, får man förmoda, ganska hastigt utkastade påståenden och tweetar från statsråd. En självklar utgångspunkt är att statsrådets uttalanden ska vara korrekta, en utgångspunkt som KU upprepat genom åren och upprepar också i denna granskning.

Vi börjar med justitie- och migrationsminister Morgan Johansson. Statsrådet påstod nämligen på Twitter att svenska friskolor vill dölja för allmänheten hur bra eller dåliga de är och om de skulle driva på en eventuell betygsinflation, samt att detta då skulle försvåra för föräldrar och barn att välja skola. Problemet, fru talman, är bara att utskottet inte funnit några uppgifter som kan tjäna som grund för att tillskriva friskolorna denna uppfattning på det sätt som Morgan Johansson gjorde i sitt inlägg på Twitter.

Statsrådet har under granskningsperioden även passat på att svinga i den viktiga debatten om hur samhället betvingat de kriminella. Han har sedan i efterhand försvarat uttalandet med hänvisning till statistik som han hade tillgänglig på departementet. Som alltid när man hänvisar till statistik är det viktigt att man är noggrann och redovisar vilken statistik man hänvisar till och över vilken tid den förts. Detta gäller i synnerhet när man drar slutsatser från olika jämförelseår.

KU konstaterar att det för det politiska samtalet självfallet är en fördel om det står klart för alla inblandade vilka uppgifter som ligger till grund för bedömningarna som görs av utvecklingen på olika områden.

Liknande slutsatser har KU dragit av statsrådet Ardan Shekarabis påståenden vid en presskonferens där han sa att problemspel på internet ökade i pandemins spår. Även här finns det motstridiga uppgifter om utvecklingen, varför KU uttalar att statsrådet har grundat sitt uttalande på uppgifter som inte ger utrymme för någon säker slutsats om huruvida spelandet ökat eller inte.

Fru talman! Ett kliv från kreativ användning av statistik till något mer häpnadsväckande är när utbildningsminister Anna Ekström den 10 november 2020 postade på Facebook och Twitter: ”Att islamister inte ska driva skolor håller nästan alla med om – även SD:s väljare. Men när regeringens förslag med förbud för olämpliga och kriminella personer att driva skolor kom till riksdagen så röstade varenda sverigedemokrat nej. Undrar om partiets väljare vet om det.” Det är ett anmärkningsvärt påstående. Jag kommer strax till varför.

Till inlägget hade bifogats en bild från riksdagens hemsida som visar hur partierna röstat i en huvudvotering där utbildningsutskottets förslag hade ställts mot en reservation. Av bilden framgår inte vilket ärende som omröstningen avsåg. I ett tillkommande inlägg på Facebook publicerade Anna Ekström en länk till riksdagens protokoll.

Prot. 2020/21:140
14 juni

*Gransknings-
betänkande
våren 2021*

*Vissa frågor om
statsråds tjänste-
utövning (kapitel 4)*

När KU granskade detta påstående framkom det att utbildningsministern valt att endast lyfta fram hur ledamöterna hade röstat i den förberedande voteringen, det vill säga när riksdagen tog ställning till regeringens lagförslag i den aktuella propositionen. Utbildningsministern förteg de skäl som hade anförts i Sverigedemokraternas reservation, där det klart och tydligt framkom att partiet ställde sig bakom hårdare krav för att starta en skola. På KU-språk formuleras detta som att Anna Ekström därmed inte gav en fullt ut rättvisande bild av den inställning som fanns i frågan.

Så här när vi börjar närma oss slutet av debatten vill jag också passa på att tacka mina kollegor i utskottet och kanslipersonalen för deras hårda arbete genom den här omfattande granskningen under våren och därmed också önska en glad sommar till er alla.

Överläggningen var härmed avslutad.
Utskottets anmälan lades till handlingarna.

*Behandlingen av
riksdagens skrivelser*

§ 8 Behandlingen av riksdagens skrivelser

Konstitutionsutskottets betänkande 2020/21:KU21
Behandlingen av riksdagens skrivelser (skr. 2020/21:75 och redog.
2020/21:RS4)
föredrogs.

Anf. 39 DANIEL ANDERSSON (S):

Fru talman! Det parlamentariska läget innebär en rad utmaningar för ansvarsfördelningen mellan riksdag och regering – å ena sidan vad gäller riksdagens uppgift att stifta lagar, besluta om skatter till staten och bestämma hur statens medel ska användas i enlighet med 1 kap. 4 § regeringsformen, å andra sidan vad gäller regeringens uppgift att styra riket och ständigt ansvara inför riksdagen i enlighet med 1 kap. 6 § regeringsformen, samt till syvende och sist vårt gemensamma ansvar att värna och ta hand om vårt land, Sverige, med allt vad det innebär.

Detta ställer krav på samvaron och relationen mellan riksdag och regering för att säkerställa en respekt för regeringsformens bestämmelser och ett fungerande styresskick. Det är just vad detta ärende till stor del handlar om.

I regeringens skrivelse 75 redogör regeringen för vilka åtgärder den vidtagit med anledning av de tillkännagivanden riksdagen har beslutat om. Och i vårt betänkande, KU21, behandlar vi hur riksdagen ser på just regeringens hantering av våra tillkännagivanden. Kortfattat: Detta dokument handlar om huruvida riksdagen är nöjd eller inte med vad regeringen gjort för att följa våra beslut här i kammaren.

Fru talman! Också i år vill vi i konstitutionsutskottet upprepa vad vi har sagt tidigare, nämligen att vi konstaterar att regeringens redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser sedan flera år tillbaka ger en mer utförlig redovisning av åtgärder vidtagna av regeringen och kan anses ge en korrekt bild av riksdagens skrivelser till regeringen. Vi ser självklart positivt på denna utveckling.

När det gäller behandlingen av riksdagens skrivelser på konstitutionsutskottets område redovisas sex tillkännagivanden som slutbehandlade. Vi i KU gör när det gäller dessa ingen annan bedömning än regeringen.

Fru talman! I yttranden från övriga utskott framhålls ett antal synpunkter på regeringens hantering av riksdagens skrivelser. Bland annat framhålls vikten av att regeringen är skyndsamt i sin behandling av riksdagens tillkännagivanden och undviker onödig tidsåtgång.

I förra årets betänkande framhöll också konstitutionsutskottet vikten av att regeringen behandlar riksdagens skrivelser skyndsamt. Frågan om huruvida den redovisade tidsåtgången är rimlig bör bedömas med hänsyn till tillkännagivandets innehåll och de beredningsåtgärder som behöver vidtas. Utskottet vill också påminna om vikten av att regeringen är utförlig i sina redogörelser för vidtagna, pågående och planerade åtgärder.

Fru talman! Låt mig säga några ord om sådant som justitieutskottet lyfter fram i sitt yttrande till KU. Där ifrågasätts nämligen att regeringen anser att tillkännagivandena är slutbehandlade trots att de åtgärder som vidtagits inte kan anses tillgodose det som riksdagen efterfrågar.

KU har tidigare uttalat att det inte kan sägas vara konstitutionellt fel av regeringen att i skrivelsen göra bedömningen att vissa tillkännagivanden är slutbehandlade även om de inte skulle vara tillgodosedda. Det kan dock förutsättas vara ovanligt att så sker eftersom utgångspunkten är att regeringen tillgodoser ett tillkännagivande.

Justitieutskottet lyfter även frågan om när ett tillkännagivande kan anses vara slutbehandlat. Det framhåller att tillkännagivanden som efterfrågar utredningsinsatser från regeringen inte kan anses vara slutbehandlade förrän utredningen är klar, bland annat eftersom en utredning kan läggas ned.

Återigen kan det därför vara bra att påminna om vad vi i KU tidigare har sagt om detta: Vilka åtgärder som ska krävas för att ett tillkännagivande ska anses vara slutbehandlat varierar naturligtvis. Har riksdagen endast begärt en utredning kan det räcka med att en utredning tillsätts, men om riksdagen har begärt förslag krävs normalt att förslag läggs fram av regeringen för att tillkännagivandet ska anses vara slutbehandlat.

KU vill påminna om vikten av att regeringen är tydlig med hur dess behandling av ett tillkännagivande förhåller sig till det som efterfrågas i tillkännagivandet. För att regeringen ska kunna vara tydlig krävs att tillkännagivandet från riksdagen är tydligt.

Jag vill gärna rekommendera såväl regering som kollegor i andra utskott att läsa vårt ställningstagande i sin helhet både i detta betänkande och i de senaste årens betänkanden vad gäller regeringens skrivelse 75 för att på så vis se vårt fulla resonemang och den konstitutionella karta vi försökt framskapa för att tydliggöra vad som kan sägas gälla i den tuffa terräng som detta är.

Fru talman! Låt mig också passa på att säga att vi i konstitutionsutskottet konstaterar att övriga utskott i sina yttranden i vissa fall har gjort en annan bedömning än regeringen av huruvida ett tillkännagivande är slutbehandlat eller inte. Konstitutionsutskottet gör inte någon egen bedömning av de aktuella fallen utan hänvisar till vad som anförts av respektive utskott i deras yttranden.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag yrka bifall till konstitutionsutskottets betänkande 21 *Behandlingen av riksdagens skrivelser*.

Anf. 40 IDA DROUGGE (M):

Fru talman! Det här är ett väldigt viktigt betänkande och ärende. Om man ska försöka förklara det här på ett så enkelt sätt som möjligt kan man säga att det handlar om att regeringen redovisar för riksdagen hur den har agerat på diverse olika beslut som vi har tagit här, exempelvis beslut om ett tillkännagivande.

Utskotten svarar sedan, och det går att läsa om den redogörelsen i det här betänkandet, på vad man tycker om det här. Ibland är vi överens om att ärenden är slutbehandlade, och ibland är vi inte det.

I de fall då riksdagen inte instämmer i regeringens bedömning bollas frågan tillbaka till regeringen, och då blir det upp till regeringen att ytterligare redovisa och vidta nya åtgärder eller säga till riksdagen: Vi avser inte att göra som riksdagen har beslutat i den här frågan på grund av de här och de här skälen. Den möjligheten finns alltid för regeringen. Ytterst blir då såklart frågan för oss i riksdagen vilket förtroende vi har för en sådan regering.

Så fungerar balansen och makten mellan riksdag och regering i de här frågorna.

Utan en sådan här redovisning och uppföljning blir dessa frågor och den här processen extremt svår att följa och ansvaret svårt att utkräva. Därför är det här betänkandet viktigt.

Vi kan titta på exempelvis justitieutskottets uttalande och redovisning här, som även min kollega var inne på. Jag tänkte lyfta fram en annan del i detta, för det finns exempel där på en fråga som justitieutskottet inte anser är slutbehandlad. Det gäller implementeringen av ändringarna av EU:s vapendirektiv.

År 2017 kom EU med ändringsdirektiv, och riksdagen beslutade om ett tillkännagivande till regeringen om att dessa ska implementeras i så liten utsträckning som möjligt. Man ska alltså inte gå längre än vad som krävs för att genomföra det här direktivet. Sverige är annars känt för att använda sig av så kallad gold-plating – vi ska vara bäst i klassen och göra betydligt mer än vad som krävs. Det går ofta ut över konkurrensen, företagandet och diverse olika verksamheter. Det vill riksdagen inte ska ske på det här området.

Regeringen har motiveringen att den lade fram en proposition om ändring av vapendirektivet 2020, och därmed har man slutbehandlat tillkännagivandet. Det är bara det, som justitieutskottet nu konstaterar, att den propositionen avsågs av riksdagen. Alltså kan detta inte vara slutbehandlat. Nu behöver alltså regeringen återkomma med ytterligare åtgärder eller förklara huruvida man avser att leva upp till tillkännagivandet eller inte.

Detta är ett ganska bra exempel som också tydliggör hur ordningen i de här frågorna ser ut.

I konstitutionsutskottet gör vi också olika statistiska redogörelser. Detta beskrivs i diverse olika tabeller i det här betänkandet. Jag skulle vilja rikta särskild uppmärksamhet mot tabellerna 3 och 4. I tabell 3 har vi en sammanställning av antalet redovisade och antalet ej slutbehandlade skrivelser. Man kan se att under de sex år som vi har haft Stefan Löfven som statsminister är över 40 procent av tillkännagivandena inte slutbehandlade: 44 procent, 43 procent, 46 procent, 44 procent, ett rekord på 49 procent förra året och i år nästan samma siffra, 48 procent.

En så här hög procentandel icke slutbehandlade tillkännagivanden har vi aldrig haft tidigare. Den tidigare toppnoteringen gjordes 2001, och den låg på 40 procent.

Regeringen hänvisar till två saker som svar på detta. Den ena är pandemin. Man kan ganska enkelt se att det här är siffror som har funnits länge och därmed säga att detta inte är en fullgod förklaring. Den andra är att riksdagen har utfärdat väldigt många tillkännagivanden. Det senare stämmer visserligen. Riksdagen har fattat väldigt många beslut om tillkännagivanden och har funnit skäl för att det behövs.

Man kan också utifrån tabell 4 konstatera att det även på 90-talet fattades beslut om många tillkännagivanden, faktiskt fler än i nutid. Och då var siffrorna inte desamma som i dag.

Vi kan också se att det i dag finns ganska många tillkännagivanden som har legat i över 10 år. Det är väldigt lång tid. Det finns även några som inte slutbehandlats på över 20 år. Mot bakgrund av att regeringen ska redovisa vilka åtgärder man vidtar och dessutom göra det skyndsamt blir det extra allvarligt i de fall riksdagen kan konstatera att den långa tiden beror på att regeringen inte har agerat alls. Det är skillnad om ett ärende är väldigt komplicerat, om man vidtar åtgärd efter åtgärd och det tar tid för att man behöver utreda många olika saker. Då kan riksdagen vara mer överseende med att det tar tid.

I ett flertal ärenden kan vi dock se att så inte är fallet nu, utan det finns tillfällen då regeringen helt enkelt är passiv. Det skriver vi också om i vårt ställningstagande. Det här är något som man behöver känna till och fundera särskilt på framöver.

Med det vill jag yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag i betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

§ 9 Undantag från sekretess för vissa beslut som rör stöd vid korttidsarbete

Konstitutionsutskottets betänkande 2020/21:KU32
Undantag från sekretess för vissa beslut som rör stöd vid korttidsarbete
(prop. 2020/21:168)
föredrogs.

*Undantag från
sekretess för vissa
beslut som rör stöd
vid korttidsarbete*

Anf. 41 DANIEL ANDERSSON (S):

Fru talman! Korttidspermitteringar innebär att anställda går ned i arbetstid samtidigt som arbetsgivaren får ekonomiskt stöd av staten. De anställda får behålla en stor del av sin lön samtidigt som företagets personalkostnader minskar. För att använda korttidspermitteringen måste arbetsgivare och arbetstagare vara överens om det.

Företagen har kunnat permittera från mitten av mars 2020, och systemet har både förstärkts och förlängts. Det gäller fram till och med den 30 juni 2021. Regeringen har föreslagit att förlänga stödet ytterligare under månaderna juli, augusti och september 2021.

Med möjligheten till korttidsarbete slipper personalen bli uppsagd, och företaget kan snabbt komma igång igen när läget vänder. I stället för omfattande uppsägningar hos en arbetsgivare vid allvarliga ekonomiska problem som orsakats av omvärldshändelser, exempelvis en pandemi eller extremväder, kan fler få behålla jobbet.

Fru talman! Att även staten ska gå in med stöd vid korttidsarbete är för oss socialdemokrater en självklarhet och något som vi länge kämpat för. Stefan Löfven har själv drivit detta under flera år, inte minst under lågkonjunkturen 2008 då han var IF Metalls ordförande. Då tecknade han ett krisavtal för att rädda svenska jobb utan statens hjälp. Avtalet räddade uppemot 15 000 svenska jobb. Men 65 000 försvann. Sverige förlorade betydligt fler jobb än Tyskland, där det redan då fanns ett permanent stöd för korttidsarbete.

Vi har nu sett till att det finns en svensk motsvarighet som kan rädda jobb vid kriser. Att detta har blivit verklighet ger en utökad trygghet för alla Sveriges arbetare. Stödet har funnits där både för arbetstagare och företag under pandemin.

Fru talman! Det ärende som nu behandlas innebär att regeringen föreslår att sekretess inte ska gälla beslut om stöd i ärenden enligt lagen om stöd vid korttidsarbete eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till den lagen. Bakgrunden är att många företag med anledning av spridningen av covid-19 har hamnat i sådana tillfälliga och allvarliga ekonomiska svårigheter som är en av förutsättningarna för att en arbetsgivare ska kunna godkännas av Tillväxtverket för stöd vid korttidsarbete.

Stödet, som finansieras av allmänna medel, kan omfatta väldigt stora belopp per företag. Enligt Tillväxtverket hade fram till den 4 februari i år stöd preliminärt beviljats på sammanlagt 32 miljarder kronor. Det finns därför ett tydligt behov av att allmänheten och massmedierna ges möjlighet till insyn i hur lagen om stöd vid korttidsarbete tillämpas och i handläggningen av ärenden om stöd vid korttidsarbete. Det framhölls redan i samband med införandet av lagen om stöd vid korttidsarbete.

Det berättigade behovet av insyn kan med hänvisning till rådande rättspraxis inte tillgodoses i dessa ärenden, vilket också har lyfts fram i den allmänna debatten. Regeringens slutsats är att det behövs ett undantag från den sekretess enligt 28 kap. 12 § OSL som gäller för uppgift om en enskilds affärs- och driftförhållanden i ärenden enligt regleringen om stöd vid korttidsarbete.

Behovet av insyn bedömer regeringen vara klart störst i fråga om de beslut om stöd som fattas. Om det införs ett undantag från sekretessen för sådana beslut i ärenden om stöd vid korttidsarbete blir det enligt regeringen möjligt att granska till exempel vilka företag som beviljats stöd och med vilka belopp. Undantaget föreslås enbart omfatta sådana beslut som innebär att ett ärende avgörs i sak, det vill säga beslut om godkännande för stöd vid korttidsarbete, beslut om preliminärt och slutligt stöd samt beslut om återkrav av stöd vid korttidsarbete.

För den som är extra intresserad vill jag rekommendera läsning av regeringens proposition och KU:s betänkande.

Fru talman! Regeringen föreslår att ändringen ska träda i kraft den 1 augusti 2021. En övergångsbestämmelse föreslås. Den innebär att äldre bestämmelser fortfarande gäller för beslut om stöd som avser ansökningar

som kommit in före den 22 oktober 2020. Övergångsbestämmelsen föreslås dock upphöra att gälla den 21 oktober 2021.

Konstitutionsutskottet har ställt sig bakom de överväganden som redovisas i propositionen och föreslår att riksdagen antar regeringens förslag.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag i utskottets betänkande 32.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

§ 10 Hållbarhetskriterier – genomförande av det omarbetade förnybartdirektivet

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2020/21: MJU24
Hållbarhetskriterier – genomförande av det omarbetade förnybartdirektivet (prop. 2020/21:185)
föredrogs.

Anf. 42 BETTY MALMBERG (M):

Fru talman! För tio år sedan beslutade EU om att införa hållbarhetskriterier för alla biodrivmedel. Syftet var att främja användningen av hållbara biobränslen. Denna debatt handlar om en utökning av det direktivet, som nu även ska omfatta kriterier för fasta biobränslen och biogas som används för produktion av el, värme och kyla.

Det intressanta med förslaget är att det nu kommer att finnas hållbarhetskriterier för alla typer av bioenergi. Inget annat energislag kommer att ha motsvarande miljökrav, och det ska gälla lika i hela EU. Det blir spännande att se hur det kommer att tas emot.

Moderaterna välkomnar EU:s förslag, och vi håller med regeringen om att den skogsbiomassa som produceras i Sverige ska anses som hållbar i förnybartdirektivets anda.

Vi har dock några kommentarer som rör regeringens proposition. Det handlar dels om handläggningen av direktivet, dels om torvmark kopplad till äganderätt.

Fru talman! När det gäller handläggningen tycker vi att det är anmärkningsvärt att regeringen har tagit mer än två år på sig att lägga fram ett förslag om kriterierna och att vi som lagstiftare får ärendet på vårt bord extremt sent. Det innebär att aktörerna inte riktigt hinner få koll på läget. De får kort tid på sig att anpassa sig till de nya krav som lagstiftningen innebär. Det inverkar också menligt på den demokratiska processen, enligt mig. Det känns helt klart otillfredsställande att besluta i frågor som forceras igenom riksdagen på detta sätt. Själva beslutet kommer alltså att tas i morgon, 15 dagar innan lagen ska träda i kraft.

Moderaterna tycker också att det är anmärkningsvärt att det, trots att det tagit två år att handlägga ärendet, fortfarande saknas avgörande vägledningar. Det skapar en osäkerhet för de aktörer som omfattas. Det finns heller ingen uttalad långsiktighet i hållbarhetskriterierna i förnybartdirektivet. Därför föreslår och förutsätter vi moderater att regeringen kommer att agera inom EU så att kriterierna inte ändras på ett sätt som sedan omöjliggör för omställningen av bränslemarknaden. Bränslemarknaden är näm-

Prot. 2020/21:140
14 juni

*Undantag från
sekretess för vissa
beslut som rör stöd
vid korttidsarbete*

*Hållbarhetskriterier –
genomförande av det
omarbetade förnybart-
direktivet*

ligen i behov av långsiktiga spelregler, vilket är särskilt viktigt i en tid då efterfrågan ökar.

Vi moderater har också en direkt anmärkning mot regeringens förslag, och den handlar om att vi saknar en tydlig definition av begreppet odikad torvmark. Det kan synas vara en petitesse, fru talman, men det torde bli desto mer angeläget då ni hör att det faktiskt kan handla om 13 ½ procent av all Sveriges mark.

Trots detta har regeringen själv inte koll på begreppen utan beskriver effekter som riktar sig mer mot den dikade torvmarken än just den odikade. Okunskapen tycks total. Med tanke på de konsekvenser som dessa skrivningar kan få för ägare till de här markerna är det förvånansvärt att januaripartierna inte ens har brytt sig. Det här läget hade förmodligen inte uppstått om torvbranschen hade varit en av remissinstanserna redan från början, men så var inte fallet. Det är olyckligt.

Vad spelar det då för roll? Jo, avsaknaden av definition innebär att ingen vet vilka torvmarker man de facto avser när man pratar om dessa kriterier. Enligt Moderaternas tolkning skulle förslaget alltså kunna innebära att 13 ½ procent av all mark nu inte kan räknas som hållbar och därmed inte heller kan komma i fråga för energiändamål. Det vi inte ska glömma är nämligen att torven faktiskt är en inhemsk energikälla som skulle kunna vara behjälplig i den svenska beredskapen eller i andra tider av problem.

Dessutom har torv redan nu en viktig funktion i värmekraftverk. Man får nämligen en bättre verkningsgrad, vilket i sin tur innebär att rökgaserna renas bättre. Finns det inte torv att använda till detta måste man i stället importera svavel som ett additiv, som det kallas. Det är alltså en extra ingrediens man använder för att kunna uppnå samma effekt som man i dag får med inhemsk torv. Hur hållbart är det?

Torvbranschen anser att det nya förslaget innebär en överimplementering av direktivet. Det blir i realiteten ett stort intrång i äganderätten och markägarnas möjlighet att bruka och få avkastning från sin egen mark – mark som alltså, än en gång, motsvarar 13 ½ procent av all mark i Sverige. Ur ett markägarperspektiv innebär det i praktiken att staten tillskansar sig naturreservat utan att ge en krona i ersättning till markägaren.

I propositionen antas dessutom all odikad torvmark ha samma egenskaper när det kommer till biologisk mångfald. Det stämmer inte heller, för detta varierar beroende på vilka marker vi tittar på. Sammantaget tyder alltså förslaget på att regeringen tyvärr har dålig kunskap om de speciella situationer som råder för svensk torv – och det trots att vi är ett av världens torvtätaste länder. Det är anmärkningsvärt.

Fru talman! Jag yrkar bifall till Moderaternas reservation 1.

Anf. 43 ELIN SEGERLIND (V):

Fru talman! Vi har den här debatten med anledning av EU-parlamentets och rådets direktiv om främjande av användning av energi från förnybara energikällor och regeringens proposition om därav följande lagändringar.

Regeringen föreslår bland annat hållbarhetskriterier för biobränslen som används för produktion av el eller bränsle. För att ett biobränsle ska kunna räknas som hållbart och få ett så kallat hållbarhetsbesked får det inte komma från mark med stor biologisk mångfald eller med stora kollager.

I förslaget finns också begränsningar gällande hur höga utsläppen av växthusgaser får vara.

Vid omarbetningen av förnybartdirektivet har nya markkriterier tagits fram för att minimera risken för användning av skogsbiomassa från ohållbar produktion vid framställningen av biobränsle och biodrivmedel. Om skogsbiomassan har avverkats i ett land med en nationell eller regional lagstiftning som är tillämplig inom avverkningsområdet och det finns övervaknings- och kontrollsystem som säkerställer vissa i artikeln angivna förutsättningar räcker det att visa på att skogsbiomassan kommer från ett sådant land för att skogsbiomassan ska anses vara hållbar. Ett sådant land klassas som A-land.

Enligt regeringen är Sverige ett sådant land. Sverige ska enligt propositionen betraktas som A-land, och man tar stöd i miljöbalken och skogsvårdslagen. Regeringen menar att dagens skogspolitik med två jämställda mål för miljö och produktion efterlevs.

Vänsterpartiet har en annan syn på det hela. Vi välkomnar hållbarhetskriterierna för att nyttja biomassan hållbart, men förutsättningen för ett hållbart nyttjande av biobränslen och biodrivmedel baserat på skogsbiomassa måste vara en reglering av skogsbruket i sin helhet – en reglering som värnar skogen som ekosystem med dess biologiska mångfald och livsmiljöer. Först i en sådan kontext har hållbarhetskriterierna verklig bäring.

Vänsterpartiet delar inte regeringens uppfattning att vårt nuvarande nationella skogsbruk bedrivs hållbart och att skogspolitiken återspeglar att produktion och miljöhänsyn är jämställda. Sverige når inte vare sig nationella eller internationella åtaganden om att bevara den biologiska mångfalden i skogen. Vårt nationella miljömål Levande skogar har en negativ miljöutveckling bland annat på grund av att livsmiljöer för hotade och känsliga arter minskar. Antalet rödlistade arter där skogen utgör en livsviktig miljö uppgår till över 2 000 och har ökat med 13 procent sedan 2015. Avverkning av skyddsvärda skogar sker fortfarande, och enligt svensk rapportering till EU har Sverige gynnsam bevarandestatus för endast 1 av 15 rapporterade skogstyper.

Regeringen har trots detta inte vidtagit några åtgärder och ser inte heller några problem alls med att rakt av klassa det svenska skogsbruket som hållbart.

Om ett land är ett så kallat A-land räcker det alltså att kunna visa att råvaran är producerad inom regionen för att den ska få det här hållbarhetsbeskedet, till skillnad från ett B-land där det för varje område måste finnas tillräcklig information som visar att det är hållbart. Vänsterpartiet menar att vi i dag inte med öppna ögon kan säga att svenskt skogsbruk aldrig avverkar skog från marker med stor biologisk mångfald eller med stora kollager, eftersom vi vet att avverkningen av våra gamla naturskogor fortsätter.

I ett antal granskande nyhetsinslag har *TV4-nyheterna* nyligen kunnat visa att flera drivmedel, om man ser till hela tillverkningskedjan, inte är fossilfria så som anges. Bland annat kan fossil vätgas ha tillförts i processen. Informationen har sedan använts i reklam för olika företag som vill marknadsföra sig som hållbara. Det är uppenbart att det behövs en tydligare märkning; det är svårt för oss som enskilda konsumenter att värdera och bedöma sanningshalten i ett påstående om att ett bränsle är förnybart

eller fossilfritt. Det behövs en mer precis lagstiftning för att drivmedel som märks som förnybara verkligen också ska vara det.

Därför är det inte heller hållbart att regeringen gör det möjligt att få hållbarhetsbesked utifrån premissen att svenskt skogsbruk alltid och i alla delar är hållbart. Vi vet att det inte är så. Därför menar Vänsterpartiet att regeringen snarast behöver återkomma med förslag till stärkt reglering inom skogsbruket, för att höja miljöhänsynen och göra det svenska skogsbruket hållbart rakt igenom.

Med det yrkar jag bifall till vår enda reservation i det här betänkandet, nämligen reservation 3.

Anf. 44 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD):

Fru talman! Med tanke på Vänsterpartiets representants frontalangrepp på den svenska skogen hade det varit lite intressant att nu i stället ha en debatt om det. Men vi får låta den bollen ligga. Mitt anförande handlar om hållbarhetskriterierna.

Precis som min moderata kollega Betty Malmberg konstaterar även vi kristdemokrater att regeringen hanterat implementeringen av direktivet väldigt utdraget. Det har gått två år sedan direktivet antogs, och den långsamma implementeringen gör att berörda aktörer nu ställs inför en väldigt kort omställningstid för att anpassa sina verksamheter efter det nya regelverket.

Regeringen tar utifrån det omarbetade förnybartdirektivet fasta på att markkriterierna syftar till att skydda mark med biologisk mångfald och förhindra markanvändning för agrobiomassa. Regeringen föreslår att bränsle inte får produceras av biomassa som den 1 januari 2008 var torvmark, om det inte visas att odling och skörd eller avverkning av råvaran inte medför dränering av tidigare odikad torvmark. Syftet är att förhindra att odikade marker dräneras med utsläpp av bundet kol som följd. Med detta skapas en ny skyddsklassning av mark som tas ur bruk från markägares möjligheter till avkastning.

Regeringens förslag måste betraktas som ett anmärkningsvärt intrång i den demokratiska processen liksom ett oacceptabelt intrång i äganderätten. Enligt Sveriges geologiska undersökning, SGU, är Sverige ett av världens mest torvtäta länder, och torvmarker utgör 15 procent av den svenska landarealen.

Av torvmarkerna anses 90 procent vara odikade och blir med regeringens förslag undantagna från möjligheten att utgöra underlag för energitorv. Men det blir också en död hand för all framtid för bruk av dessa marker, och det måste verkligen ses som ett intrång i markägandet utan ersättning.

Enligt SGU är Sverige en betydande producent av odlingstorv i Europa. Odlingstorven används till traditionell odlingsjord och som växtsubstrat vid storskalig växthusodling. Utvinningen av energitorv är i dag ungefär lika stor som utvinningen av odlingstorv räknat i kubikmeter. Energitorv används främst som bränsle vid fjärrvärmeanläggningar och alltid tillsammans med olika typer av träbränsle.

Regeringen gör två antaganden som inte klarläggs. För det första hävdas att all odikad torvmark har biologisk mångfald som är skyddsvärd. Även om den biologiska mångfalden kan variera kraftigt appliceras det nu på all odikad torvmark i hela Sverige.

Odikad torvmark är för det andra svagt definierat och kan uppträda i ett flertal former såsom varianter av diken, kantdiken och ägodelsdiken. Det uppstår därför svårigheter att avgränsa den odikade torvmarken.

Införandet av ett nytt hållbarhetskriterium där biodrivmedel och bio-bränslen inte anses som hållbara om de produceras från mark som den 1 januari 2008 var torvmark där dränering kan ske av tidigare odikad mark beskär handlingsfriheten för markägare och undergräver äganderätten.

Det bör också betraktas som en överimplementering av direktivet. För att få en tydlighet och säkra att markägare kan känna till om de omfattas av propositionens kriterier bör det komma en tydlig definition av vad som anses som odikad torvmark.

Precis som vi hörde tidigare, fru talman, är det direkta felaktigheter i betänkandet. Man blandar korten gällande myrar och dikad och odikad torvmark och håller sig inte till rätt nomenklatur, och därmed blir vikten av riktiga och tydliga definitioner än större.

Miljöbalkens definition av vattenverksamhet samt markavvattning måste iakttas. Genomförd dikning innebär ändrad markanvändning från våtmarksanvändning till markanvändning avseende skogsbruks-, jordbruks- eller torvskördsverksamhet.

Efter genomförd dikning är det inte längre fråga om markavvattning enligt Miljöbalkens definition utan om bortledning av vatten. Bortledning av vatten omfattas inte av de bestämmelser som majoriteten skriver om i betänkandet. Det är inte fråga om markavvattning, för den har ju redan juridiskt skett i och med dikningen av våtmarken. Det var sådant som staten till och med gav bidrag till långt in på 90-talet. Då det är redan dikade torvmarker som det handlar om måste resonemanget utgå från den typen av mark.

Slutligen, fru talman: Om det läggs en död hand över det svenska torvbruket, var ska då trädgårdsnäringen, grönsaksodlare etcetera hämta hem torv som har mindre klimatpåverkan än den svenska torven? Odlingstorven är för alla oss med trädgårdar helt omistlig. Vi köper odlingsjord till våra trädgårdar baserad på torv.

Det gör hela vår trädgårdsbransch, som omsätter många miljarder. Utan torv stannar detta, och det blir ingen vinst för vår planet att försöka ersätta detta med kokosfiber eller andra ohållbara alternativ som ska fraktas hit i stället.

Jag avslutar med att yrka bifall till reservation nummer 2.

Anf. 45 MARLENE BURWICK (S):

Fru talman! En av de allra största frågorna i dag är klimathotet. Vi har talat om det många gånger här i riksdagen och om vikten av att ställa om och av hållbar utveckling.

Effekterna av klimatförändringarna är redan här. Men vi har också många av lösningarna i sikte, och den tekniska utvecklingen går väldigt snabbt. Många svenska företag går i bränschen för omställningen med fossilfritt stål, hållbara batterier och elbilar.

För omställningen och för Sverige är hållbara biobränslen och biodrivmedel väldigt viktiga. Att byta ut fossila komponenter mot förnybara är helt avgörande för att vi ska nå Sveriges uppsatta klimatmål.

I EU:s nuvarande förnybartdirektiv finns krav på att biodrivmedel och flytande biobränslen ska uppfylla kriterier för hållbarhet och för minskade

växthusgasutsläpp för att de ska kunna användas för vissa syften, bland annat stödgivning, förmånsbehandling inom EU ETS, elcertifikatsystem och reduktionsplikten, för att nämna några.

Direktivet har ändrats vid flera tillfällen och omarbetades i sin helhet 2018. Det nu omarbetade förnybartdirektivet ska vara genomfört senast den 30 juni 2021. Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag till beslut.

Det finns två hållbarhetskriterier i direktivet som behöver vara uppfyllda för att biodrivmedlet ska räknas som hållbart. Det första är markkriteriet, som alltså rör marken som råvaran odlas på. Marken får inte ha hög biologisk mångfald eller höga kollager. Det andra kriteriet är att biodrivmedlet ska ge minst 50 procents växthusgasreduktion i förhållande till utsläppen om fossila bränslen i stället hade använts. Det finns också specialregler om man använder sig av restprodukter eller avfall i produktionen. Huvudregeln är då att markkriterierna inte gäller för avfall och restprodukter.

Den stora förändringen efter omarbetningen av förnybartdirektivet är att det nu införs hållbarhetskriterier för användning av fasta och gasformiga biobränslen för produktion av el, värme, kyla eller bränslen. Både markkriterier och krav på minskade växthusgasutsläpp införs för dessa biobränslen. Därutöver höjs kraven på minskade växthusgasutsläpp för biodrivmedel och flytande biobränslen

För biodrivmedel och biobränslen som framställs av skogsbiomassa föreslås särskilda hållbarhetskriterier. Kraven innebär att det ska finnas en lagstiftning i det land där biomassan produceras som bland annat säkerställer skogsförnyring och skydd av arealer som utsetts för naturskyddsändamål och att det vid avverkningen tas hänsyn till att jordbeskaffenheten och den biologiska mångfalden ska bevaras. I direktivet ställs även krav på att landet som skogsbiomassan kommer från ska vara part i Parisavtalet. Landet ska också ha en lagstiftning i enlighet med artikel 5 i Parisavtalet eller ha ett förvaltningssystem för ursprungsområdet som säkerställer att kollager och kolsänkor i skogen bibehålls eller förbättras på lång sikt.

Vidare ställs krav på att det i fråga om avfall eller restprodukter som kommer från jordbruksmark ska finnas övervaknings- eller förvaltningsplaner för att hantera påverkan på jord och markens kollager.

Fru talman! Det här är ett tekniskt och ganska krångligt direktiv, men det är viktigt. För omställningen – och för Sverige – är hållbara biobränslen och biodrivmedel väldigt viktiga. Att byta ut fossila komponenter mot förnybara är helt avgörande för att vi ska nå Sveriges uppsatta klimatmål. Och då behöver vi ha tydliga kriterier för vad som är hållbart.

Anf. 46 BETTY MALMBERG (M) replik:

Fru talman! Tack, Marlene Burwick, för anförandet! Detta är onekligen ett tekniskt och krångligt betänkande, Marlene Burwick. Jag instämmer till fullo i detta. Jag hoppas att Marlene Burwick också förstod att vi i sak är överens när det gäller regeringens förslag. Men det finns en demokratiaspekt som stör mig och Moderaterna. Det handlar just om den korta handläggningstid som vi i riksdagen får. Vi är alltså lagstiftande församling, och vi ska hantera detta på nästan ingen tid alls. Marlene Burwick känner till hur kort tid vi har haft även i utskottet för detta ändamål.

Dessutom rör det en demokratispekt, eftersom det är otydligt och kanske inte tillräckligt berett. Det gäller den otydliga definitionen av odikad torvmark, som alltså rör 13,5 procent av Sveriges totala markyta. Det kan inte anses demokratiskt att man kan köra igenom ett sådant förslag utan att man tydligt definierar vilka markägare som blir berörda av det. Då är det ett ingrepp i äganderätten.

Jag skulle vilja höra Marlene Burwicks syn på dessa två demokratiska aspekter.

Sedan vill jag bara förtydliga, fru talman, att det är reservation 1 jag har yrkat bifall till, så att det inte blir fel.

Anf. 47 MARLENE BURWICK (S) replik:

Fru talman! Tack, Betty Malmberg, för frågan! Betty Malmberg och jag brukar diskutera krångliga och tekniska frågor, och det fortsätter jag gärna med.

Jag skulle vilja börja i den här änden: Det finns som sagt två stycken hållbarhetskriterier som är oerhört väsentliga i det hela. Det ena gäller förstås hur mycket vi ska reducera växthusgasutsläppen med. Det andra gäller markkriteriet.

Jag tror att Betty Malmberg och jag är helt överens om vikten av att ha hållbarhetskriterier och av att ha hållbara biobränslen. Det handlar också om vikten av att vi har en harmoniserad lagstiftning i EU och att vi kan vara eniga om hur de reglerna ska se ut för att vi ska kunna känna trygghet i hållbarheten i dessa frågor. Vi tillhör ju båda partier som tycker att biobrivmedel och biobränslen är väldigt viktiga i omställningen, och då behöver vi också detta.

Min uppfattning är att det är precis det som regeringen svarar i denna proposition, utifrån de markkriterier som finns i direktivet.

När det gäller frågan om tidsaspekten vill jag faktiskt instämma i Betty Malmbergs kritik. Jag tycker också att det är sent. Det är klart att det är bekymmersamt för riksdagen att det blir en så pass kort tid. Nu finns det ett antal goda skäl till att det är sent. Men jag håller med. Det ska inte vara så här kort tid för en så här viktig fråga.

Anf. 48 BETTY MALMBERG (M) replik:

Fru talman! Tack, Marlene Burwick, för svaret! Marlene Burwick och jag brukar inte bara diskutera tekniskt krångliga dokument, utan vi brukar också ha någon form av konsensus i en hel del frågor. Det gläder mig att Marlene Burwick faktiskt kan tillstå att den korta handläggningstid som vi har haft för detta viktiga ärende inte är till fyllest. Och det handlar inte bara om riksdagen, utan det handlar faktiskt också om aktörerna där ute, som på något vis ska hinna ställa om. Det finns inte ens färdiga vägledningsdokument på dessa områden. Det känns inte rätt. Och, som sagt, det handlar om 15 dagar innan lagen ska träda i kraft.

Däremot noterar jag, fru talman, att Marlene Burwick väljer att bortse från demokratifrågan om äganderätten. Det är de facto så att detta dokument inte är till fyllest. Det är otydligt. Det blir en demokratisk aspekt. Man kan inte ens berätta vilka marker man faktiskt avser. Vi är överens om att torvtäkt ska bedrivas på redan dikade marker. Vi är överens om hållbarhetskriterier. Vi är alltså överens om det tekniska. Men vi är inte överens om att man inte här och nu kan presentera vilka marker det är som

man faktiskt kommer att lägga en död hand över. Det tycker jag är en viktig demokratispekt som markägarna har all rätt att känna till.

Jag tycker att Marlene Burwick ska ta tillbaka detta hem till regeringen och säga: Det här måste vi korrigera och definiera.

Anf. 49 MARLENE BURWICK (S) replik:

Fru talman! Tack, återigen, Betty Malmberg, för frågan! När det gäller diskussionen kring implementeringen av det omarbetade förnybartdirektivet har det funnits en bra debatt eller en bra diskussion mellan regeringen och många parter. Det kan vara viktigt att säga det. Efter beslutet i riksdagen är tiden väldigt knapp innan lagen träder i kraft – det är helt korrekt. Men det har funnits en dialog som har varit bra. Många parter är alltså väl informerade om vad detta innebär.

En av Moderaternas reservationer handlar om begreppet odikad torvmark. Där hänvisar utskottet till att det sedan länge är etablerat vad det innebär. Det är en av anledningarna till att vi lämnar den motionen utan åtgärd.

Men till sist, fru talman, vill jag instämma i det som Betty Malmberg säger just om tiden och vikten av att respektera den arbetsgång som riksdagen har. Det gäller både vårt arbete och aktörerna där ute.

Anf. 50 LORENTZ TOVATT (MP):

Fru talman! Jag ber om ursäkt för att jag hastar in här på slutet. Jag trodde att den tidigare debatten skulle ta längre tid. Det är tur att man har en cykel så att man snabbt kan ta sig hit.

Först och främst yrkar jag bifall till utskottets förslag. Det handlar egentligen om hur vi ska använda skog och mark och hur vi ska planera vår energiproduktion och energikonsumtion. De frågorna är alltid knepiga. När man inför nya styrmedel tenderar det att få en effekt på marknaden som innebär att vissa typer av drivmedel ökar i värde eller får ökad försäljning. Det får alltid konsekvenser i ett annat led.

Jag kan ta ett exempel. När vi införde reduktionsplikten i Sverige ökade palmoljan ganska mycket. Vi från Miljöpartiet tyckte rent ut sagt att detta var dumheter. Vi kan ju inte ha en situation där svenska bilar ska gå från fossilt till att tanka palmolja, som får fasansfulla konsekvenser för både den biologiska mångfalden och klimatpåverkan. Det där har vi åtgärdat i ganska stor utsträckning. EU jobbar ganska intensivt med bland annat hållbarhetskriterier för att hålla undan sådana ohållbara bränslen från marknaden.

I den situation vi nu är i ser vi att energibehovet, framför allt när det gäller flytande drivmedel och drivmedel som kommer från bioråvara, ökar kraftigt. Då måste man hela tiden vara där med lagstiftning och se till att man håller borta det som är ohållbart. Att EU tar fram sådana krav på medlemsstaterna är väldigt bra.

Detta är skälet till att vi behöver de här kraven. Det är väldigt positivt att vi nu ställer skarpare klimatkrav på de drivmedel som vi ska tanka och använda som bränsle i olika sammanhang. Det behövs krav på hur vi använder marken. Det behövs också hållbarhetskrav, så att de bränslen som vi använder är så hållbara som det bara är möjligt.

När jag inte var här i salen lyssnade jag på den här debatten i hörlurar. Jag tycker att diskussionen om torv blir lite märklig. Jag trodde inte att jag

skulle säga det här, fru talman, men ibland är det på sin plats: Tack gode Gud för EU! EU ligger ibland mycket längre framme än vad Sverige historiskt sett har gjort gällande vissa energifrågor och hållbarhetsfrågor. Det är jättebra att vi kan få skarpare regler som gör att vi minskar torvanvändningen i svensk energiproduktion.

Delvis handlar det om biologisk mångfald. Man kan naturligtvis diskutera att olika marker har olika hög biologisk mångfald. Det är en jätteviktig aspekt. Men det som inte alls har nämnts i den här debatten är att torv är ett fossilt bränsle. Det verkar många ha passerat utan att notera. Det går inte att säga att torv är ett förnybart bränsle. Svensk lagstiftning har historiskt sett delvis hanterat torv som ett förnybart bränsle, men det är för att vi helt enkelt ligger efter.

Miljöpartiets ingång har hela tiden varit att torv bör anses som ett fossilt bränsle som inte bidrar till klimatarbetet i Sverige. Vi tycker absolut att man ska ställa de här kraven på torvmarker, och vi vill gå längre än så. Vi har infört styrmedel för att öka återvätningen av torvmark. Det i sig är naturligtvis en stor insats för den biologiska mångfalden men inte minst ett väldigt bra sätt att fortsätta att binda kvar koldioxid i marken.

Jag har inte så mycket mer att säga, men jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Anf. 51 BETTY MALMBERG (M) replik:

Fru talman! Jag tackar Lorentz Tovatt för anförandet. Vi är överens om det mesta i detta. Det handlar inte om kriterier på något sätt, utan om en definitionsfråga. Den socialdemokratiska representanten menar på att det är väldigt tydligt definierat och etablerat vad som räknas som odikad torvmark. Saken är den att det inte är så. Enligt torvbranschen själv finns det ingen rejäl definition av detta. Det är i det läget som det är viktigt att någonting händer.

Av Sveriges totala markyta utgörs 13 ½ procent av odikad torvmark. Den dikade berör vi inte; det är en annan fråga. När den odikade torvmarken berörs av detta läggs det en död hand över den markytan. Det innebär också ett intrång i äganderätten, som är en grundläggande rättighet. I ett sådant läge hastas ett betänkande igenom här i riksdagen, och de berörda får inte chansen att yttra sig. Torvbranschen fick inte ens det här sänt till sig. Det är en demokratispekt, Lorentz Tovatt, och det är det som frågan handlar om.

Anf. 52 LORENTZ TOVATT (MP) replik:

Fru talman! Jag tackar Betty Malmberg för frågorna. Vad gäller det här med att det hastats igenom har jag inte den överblicken att jag helt kan bemöta det. Men jag litar väl på Betty Malmberg och Marlene Burwick, som har uppfattat det som att det har hastats igenom. Det är i så fall verkligen beklagligt.

Betty Malmberg säger att vi delvis är på samma linje. Det tror jag att vi i ganska stor utsträckning är. Men jag tror också att det finns vissa skillnader i synen på bland annat torv. Som jag nämnde i mitt huvudanförande är det för mig väldigt viktigt att se torvmarker som en källa till den biologiska mångfald som i dag finns – månne den vara av olika kvalitet på olika sätt. Det finns stora värden avseende biologisk mångfald i mycket av den

torvmark som finns i Sverige i dag. Men utöver det är torv en energikälla som orsakar ganska allvarlig klimatskada.

Vi kanske inte ska lägga en död hand över den markytan, men jag och Miljöpartiet tycker att det är bra om vi åtminstone kan minska den energi som kommer från den marken på det sättet av det skälet att det är skadligt för klimatet. Äganderätten är naturligtvis jätteviktig och central, men klimathotet är viktigare.

Anf. 53 BETTY MALMBERG (M) replik:

Fru talman! Jag tackar för svaren. Det gläder mig att Lorentz Tovatt ändå instämmer i att äganderätten är en viktig fråga. Det är faktiskt en grundläggande mänsklig rättighet som finns inskriven i dokument nationellt, inom EU och globalt.

Det vi är ute efter är varför det saknas en definition av begreppet. Det är inga konstigheter. Utskottet fick en ny definition av begreppet agrobiomassa därför att departementet hade missat det. Då fick vi acceptera att man kom in och ändrade detta – fine! Men detta vill man inte ens definiera, fast det handlar om 13 ½ procent av Sveriges totala markyta.

Jag vill passa på att bemöta det som Lorentz Tovatt säger om att det här är en dålig energikälla. Vissa diskuterar om det är en halvfossil energikälla eftersom det ändå finns en omsättningsgrad. Det vill jag ha sagt. Jag vill också lyfta fram ett exempel från mitt huvudanförande som Tovatt kanske inte hörde. Man använder energitorv i värmekraftverk för att få renare rökgaser och minska utsläppen när man eldar med träbränsle, Lorentz Tovatt. Helt förkastligt är alltså inte detta. Vad man får göra nu, när man inte kan utvinna mer, är att importera svavel. Hur hållbart kan Lorentz Tovatt anse det vara? Och varför säger vi nej till att ha dessa marker för beredskap med en inhemsk råvara i händelse av kris? Det tycker jag vore viktigt att höra.

Anf. 54 LORENTZ TOVATT (MP) replik:

Fru talman! Jag tackar Betty Malmberg för replikskiftet. Det var många frågor. Vi får se om jag hinner gå igenom dem.

Nu vet jag inte den exakta tågordningen för hela det här ärendet framöver, men som jag uppfattade det kommer det att komma definitioner genom att ansvariga myndigheter skriver föreskrifter. Man kan naturligtvis ifrågasätta rimligheten i det. Men jag tror att ett av skälen till det är att man ska kunna ha en differentiering och kunna behandla olika marker på olika sätt. Det tror jag faktiskt att expertmyndigheter är bättre lämpade att göra än politiker. Jag tror att den ordningen nog ändå är att föredra i det här fallet.

Jag går över till klimatargumentet och vad vi ska ha i kraftvärmeverken. Ja, omloppstiden är kortare för torv än för olja och kol, som är helt fossila bränslen. Men den är ändå väldigt lång. Problemet är att klimatkrisen är akut. Vi måste minska utsläppen drastiskt här och nu. Då kan vi tyvärr inte unna oss, så att säga, energikällor som har en omloppstid på 100 år och uppåt och så vidare, utan då får vi fokusera på att elektrifiera och i andra hand använda biodrivmedel som har en snabbare omloppstid.

Sedan var det frågan om värmekraftverken. Nu är jag inte tillräckligt tekniskt bevandrad för att veta exakt vad man kan använda för insatsvara i stället för torv, men låt oss snabbt konstatera att torv står för en liten del

av det som används i våra kraftvärmeverk i Sverige. Många har klarat sig utan. Naturligtvis finns insatsvaror och andra ämnen som man kan använda, och jag tror inte alls att det är ett problem för kraftvärmeverken att konvertera och upprusta sina anläggningar så att de faktiskt klarar en helt fossilfri energiproduktion.

Anf. 55 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD) replik:

Fru talman! Detta är ett smalt ämne, så det finns inte så många frågor att ställa. De flesta frågor är redan ställda.

Nu har tydligen Lorentz Tovatt lyssnat på debatten även om han inte var på plats i kammaren förrän mot slutet. Men som min kollega Betty Malmberg lyfte upp har torven en funktion i fjärrvärmeverken dels för att undvika beläggningar i biopannan, dels för att öka verkningsgraden. Om man inte använder torv är det i dag fossil olja som används. Då är frågan vad som är bäst.

Jag tog upp i mitt anförande att hela trädgårdsbranschen omsätter miljarder. Utan torven stannar branschen upp, och det blir ingen vinst för vår planet om vi ska försöka ersätta torv med importerad kokosfiber eller något annat ohållbart alternativ som fraktas hit.

Vad ska vi använda oss av i stället, Lorentz Tovatt, när regeringen lägger en död hand över stora delar av torvmarken?

Anf. 56 LORENTZ TOVATT (MP) replik:

Fru talman! Jag tackar Kjell-Arne Ottosson för frågorna.

Jag börjar med det jag avslutade förra replikskiftet med, nämligen att det finns många kraftvärmeverk i Sverige som klarar sig utan torv. Det känns som att det finns uppenbara möjligheter att ställa om kraftvärmeverken och uppdatera anläggningarna så att de klarar sig utan torv. Jag ser det inte som ett problem i den övriga verksamheten i dag, utan det är bara en liten del av svensk kraftvärme och fjärrvärmeproduktion som kommer från torv.

Vad gäller trädgårdsbranschen instämmer jag lite i problembeskrivningen. Ofta när vi gröna driver igenom politik som innebär konkret förändring och skillnad i klimatarbetet får vi höra frågor om vad som ska användas som ersättning. Dessa problem kan ofta hanteras. Det finns en mängd historiska exempel på att vi har genomdrivit ambitiös klimatpolitik, och sedan har det uppstått en rädsla för vad som kommer att användas i stället. I slutändan, efter en viss uppföljning, har det gått vägen.

Jag tror att det kommer att ske även när det gäller den jord som trädgårdsmästare använder. Det finns andra näringsämnen som man kan ta med på olika sätt. När vi producerar biogas kan vi till exempel producera biogödsel. Det går att använda restströmmar från det ena och det andra som näringsämnen och liknande i den jord som används för trädgårdsmästeri.

Anf. 57 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD) replik:

Fru talman! Jag tackar Lorentz Tovatt för svaret.

Ja, till viss del går det, men det går inte fullt ut att ersätta torven och torvens egenskaper. Så enkelt är det.

Lorentz Tovatt nämnde att många upplever en rädsla för nyheter. Om det är några som verkligen upplever en rädsla är det faktiskt Sveriges

Prot. 2020/21:140
14 juni

*Hållbarhetskriterier –
genomförande av det
omarbetade förnybart-
direktivet*

skogsägare. Precis som vi hörde tidigare bryr man sig här inte så mycket om äganderätten.

Vi har genom åren noterat att Miljöpartiet har ett mycket avslappnat förhållande till äganderätten, trots att den finns med i FN-stadgan, i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och i vår grundlag. Det tar man inte så stor notis om, och nu ser vi att man vill lägga en död hand över 15 procent, var det väl Betty Malmberg nämnde, av Sveriges yta utan ersättning.

Finns det aldrig någon gräns för Miljöpartiet där man anser, och inser, att här måste faktiskt ersättning utgå?

Anf. 58 LORENTZ TOVATT (MP) replik:

Fru talman! Jag tackar Kjell-Arne Ottosson för replikskiftet.

Det var väl 13 procent. Bara för att dessa kriterier anges i dokumentet betyder det inte att all mark inte kan användas för olika ändamål. Det ska sedan processas av myndigheter och liknande.

Nu blir det lite filosofiskt när vi pratar om äganderätten. Det finns naturligtvis mer okränkbara mänskliga rättigheter än äganderätten, till exempel rätten att inte dödas.

Jag och mitt parti tycker att det viktigaste är att människor ska må bra och behålla sina liv. Mitt i en klimatkris kan inte vi säga att äganderätten på något sätt skulle trumfa människors rätt att till exempel bo kvar där de bor, inte drivas på flykt, inte dö på grund av extrem hetta, inte svälta på grund av att de inte kan odla marken och så vidare. De rättigheterna måste naturligtvis trumfa äganderätten. Det råder det inget tvivel om.

Det kan inte finnas en äganderätt som ger rätt att pumpa ut koldioxid i atmosfären och som inte tar hänsyn till de effekter som det får för människor i Bangladesh, Angola eller Bolivia. Det är vad detta handlar om. De rättigheterna är naturligtvis mycket mer värdefulla än äganderätten.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

*En förnyad strategi
för politiken avseende
alkohol, narkotika,
dopning, tobak och
nikotin samt spel om
pengar 2021–2025*

§ 11 En förnyad strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025

Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU25

En förnyad strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025 (prop. 2020/21:132)

föredrogs.

Anf. 59 YASMINE BLADELIUS (S):

Fru talman! Barn ska inte växa upp med eller fara illa av föräldrar som har missbruksproblem i Sverige. Ingen ska dö av läkemedels- eller narkotikaförgiftning. Barn och unga ska inte lockas att börja använda nikotin eller tobak eller att fastna i ett missbruk. Sverige måste bli bättre på att förebygga den förödande ohälsan orsakad av alkohol, narkotika, dopning,

tobak och nikotin samt spel. Detta är utgångspunkterna i den ANDTS-strategi som vi debatterar i denna kammare i dag.

Fru talman! Propositionen innehåller ett reviderat övergripande mål för ANDTS-politiken och sju långsiktiga mål med prioriterade insatsområden som anger riktningen för ANDTS-politiken i sin helhet. I den nya strategin omfattas även spel om pengar, narkotikaklassade förskrivna och icke-förskrivna läkemedel samt en utvidgning av tobaksbegreppet till att även inkludera nikotinprodukter. Det är ett viktigt och välkommet förslag.

Strategin har ett ökat fokus på narkotikaprevention med brottsförebyggande och brottsbekämpande insatser som också bidrar till strategins mål. Nuvarande ansvarsfördelning mellan myndigheter och samordningen på området kvarstår. I syfte att följa utvecklingen på området föreslås att ett ANDTS-politiskt forum inrättas och att ansvaret för att förvalta effektiva metoder och arbetsätt också tydliggörs.

Fru talman! Varje människa som dör av narkotika eller läkemedelsförgiftning är en människa för mycket. Även om det finns svårigheter i att jämföra olika länders statistik avseende narkotikarelaterad dödlighet, bland annat eftersom sättet att registrera och rapportera skiljer sig åt ganska mycket mellan länder, kan vi konstatera att Sveriges narkotikarelaterade dödlighet är alldeles för hög.

Därför har regeringen de senaste åren vidtagit flera åtgärder för att minska antalet dödsfall orsakade av narkotika. Man har gett Folkhälsomyndigheten i uppdrag att etablera ett varningssystem för att motverka narkotikarelaterade dödsfall. Man har gett Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en kartläggning av akutmottagningarnas rutiner. Man har tillfört medel till Folkhälsomyndigheten för att möjliggöra snabbare klassificering av nya psykoaktiva substanser.

Läkemedelsverket och Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag utrett förutsättningarna för ökat tillgängliggörande av naloxonläkemedel i syfte att motverka överdoser.

Regeringen lämnade 2016 en proposition till riksdagen om att ändra lagen om utbyte av sprutor och kanyler för att förbättra tillgången i hela landet till sprututbyte för personer som injicerar droger.

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag tagit fram ett kunskapsstöd för läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende, LARO, som jag vet är mycket uppskattat och använt.

I juni förra året tillsatte regeringen en särskild utredare för att se över hur insatser för personer med samsjuklighet med missbruk och beroende och annan psykiatrisk diagnos kan ske mer samordnat.

Fru talman! Regeringen kommer också inom kort att tillsätta en utredning med syfte att utvärdera hela den svenska narkotikapolitiken som svar på ett tillkännagivande som ett enigt socialutskott riktat till regeringen. Utredningen ska bland annat föreslå hur en fortsatt restriktiv narkotikapolitik kan kombineras med goda möjligheter för personer med missbruk och beroende att få tillgång till god och nära vård och stöd. Inom ramen för narkotikastrafflagen ska utredningen också se över hur påföljderna fungerar.

Fru talman! Sverige har haft en ANDT-strategi sedan 2011. Den har en viktig stödjande funktion på alla samhällsnivåer och syftar framför allt till att skydda barn och unga mot skadliga effekter orsakade av de olika produkterna. Strategin används som ett arbetsdokument i det viktiga före-

Prot. 2020/21:140

14 juni

*En förnyad strategi
för politiken avseende
alkohol, narkotika,
dopning, tobak och
nikotin samt spel om
pengar 2021–2025*

byggande arbetet på de olika nivåerna – ute i kommuner, landsting och länsstyrelser, i berörda myndigheter och i civilsamhället.

Strategin har varit vägledande för alla de aktörer som omfattas av den, och den har utgjort ett viktigt verktyg för ett samlat arbete på nationell, regional och lokal nivå. Den har varit väl förankrad hos alla aktörer. Det är naturligtvis en framgångsfaktor att strategin omfattar hela befolkningen och att den utgör en utgångspunkt för de så viktiga regionala och lokala strategierna och samordnarna.

Utifrån ett folkhälsoperspektiv är regeringens ANDTS-strategi oerhört viktig, då den sänder tydliga signaler till såväl myndigheter som det civila samhället och anger en tydlig riktning för det långsiktiga arbetet och hur det bör bedrivas.

Fru talman! Om riksdagen i dag väljer att avslå strategin innebär det att viktiga och nödvändiga insatser på folkhälsoområdet försvaras och i vissa fall blir omöjliga att genomföra.

Ytterst drabbar det naturligtvis de barn och unga som växer upp med missbrukande föräldrar eller riskerar att själva hamna i ett missbruk. Dessutom riskerar det att skapa osäkerhet vad gäller inriktningen på arbetet bland aktörer på olika nivåer liksom i det civila samhället under strategiperioden.

Jag tycker att det är beklagligt att en majoritet i socialutskottet väljer att rösta ned denna viktiga strategi för att markera att man inte är nöjd eller politiskt överens i vissa sakfrågor.

Man har inte heller, fru talman, lyckats enas kring något av sina tillägg. Man röstar alltså ned strategin helt destruktivt och på helt olika grunder.

Jag måste också säga att jag ställer mig ytterst frågande till vad dessa partier menar när de i sin majoritetstext skriver att regeringen nu skyndsamt måste återkomma med en ny strategi men samtidigt att det egentligen inte behövs någon strategi och att det viktiga förebyggande arbetet måste fortsätta utan strategi.

Det här gör mig konfunderad, fru talman. Menar dessa partier att det inte behövs en ANDTS-strategi i Sverige? Hur väl förankrat är i så fall det förslaget hos aktörerna?

Fru talman! Jag håller med regeringen men också alla de aktörer som varit i kontakt med oss i socialutskottet via mejl och skrivelser om att det behövs en samlande, stödjande och vägledande ANDTS-strategi för att det viktiga förebyggande arbetet ska kunna fortgå och utvecklas. Jag hade naturligtvis hoppats att vi hade kunnat rösta igenom en sådan strategi här. Nu ser det inte ut att bli så, och det är beklagligt.

Jag vill med detta yrka bifall till vår reservation 1.

Anf. 60 JOHAN HULTBERG (M):

Fru talman! Sedan 2011 har Sverige haft en samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken. Strategin har varit en viktig styråra och ett viktigt verktyg i arbetet på detta centrala folkhälsopolitiska område. Inte minst har strategin varit viktig för att samla de många aktörer – kommuner, regioner, myndigheter och civilsamhällesorganisationer – som alla behövs för att detta arbete ska kunna bedrivas på ett framgångsrikt sätt.

Ett framgångsrikt arbete behöver vara långsiktigt, och jag är övertygad om att en nationell strategi behövs också framgent. Samtidigt är det för mig och Moderaterna alldeles uppenbart att den tidigare strategin, som löpte ut vid årsskiftet, hade allvarliga problem och brister som behöver åtgärdas. En kommande strategi behöver utvecklas och förbättras, fru talman, för det räcker inte att ha en strategi. Det behöver också vara en bra strategi.

Regeringen förmådde tyvärr inte ta fram en ny strategi i tid. Det är beklagligt, men vad som är verkligt allvarligt är att det förslag till strategi som regeringen till slut lade fram inte håller måttet. Den ANDTS-strategi som regeringen till slut lade på riksdagens bord och som vi nu debatterar duger helt enkelt inte. Sex av riksdagens åtta partier ger regeringens strategi underkänt.

I sitt förslag har regeringen förvisso breddat strategin till att omfatta också spel om pengar, och man har hörsammat kravet från en helt enig riksdag på att ta fram en nollvision när det gäller narkotikarelaterad dödlighet. Det är naturligtvis bra och positivt, men i övrigt är det inte mycket nytt i strategin. Framför allt har strategin såväl allvarliga brister som stora luckor.

Det är därför, fru talman, som Moderaterna säger nej till regeringens strategi. Men vi säger inte bara nej, utan vi lägger också fram förslag om vad som behöver förändras och adderas. När vi i riksdagen från höger till vänster avslår regeringens strategi gör vi det med tydliga uppmaningar till regeringen om vad vi vill se i stället.

För det första kräver riksdagen att regeringen snarast återkommer med en reviderad och förbättrad strategi som inte bara anger mål och visioner utan också stakar ut en väg framåt, en strategi med konkreta insatser och tydliggjord ansvarsfördelning. Gör om! Gör rätt!

För det andra kräver riksdagen att en förnyad ANDTS-strategi ska utgå från ett förändrat övergripande mål, ett mål som beaktar varierande skadeverkningar. I stället för att som regeringen jaga snusare bör målet avseende tobaks- och nikotinprodukter vara att minska skadorna på samma sätt som målet är uttryckt när det gäller alkohol och spel om pengar.

För oss moderater betyder det att arbetet framåt behöver fokusera på att minska den livsfarliga tobaksrökningen samt att utveckla och stärka det förebyggande arbetet så att färre börjar med tobaks- och nikotinprodukter.

För det tredje, fru talman, kräver riksdagen att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att klargöra olika produkters skadeverkningar. Detta tillkännagivande hänger naturligtvis tätt ihop med det föregående. En seriös politik behöver utgå från fakta.

För det fjärde kräver riksdagen att regeringen åtgärdar de mycket allvarliga kunskapsbrister som Sverige har avseende den svenska narkotikasituationen och hur den svenska beroendevården ser ut. För att kunna vidta rätt åtgärder och för att kunna utvärdera gjorda insatser behövs bättre tillgång till relevant och pålitlig statistik. Men i dag har vi som land varken koll på hur många tunga narkomaner vi har, hur många som har ett injektionsmissbruk eller hur många som är i så kallad LARO-behandling, alltså får läkemedelsassisterad behandling för sitt opioidberoende.

Detta är alldeles för dåligt. Ska vi kunna minska Sveriges skyhöga narkotikarelaterade dödlighet måste vi få ordning på torpet. Därför är det

viktigt att genomföra de kartläggningar som vi moderater föreslagit och som en klar majoritet i utskottet nu ställt sig bakom.

För det femte kräver riksdagen att regeringen utreder hur ett nationellt kompetenscentrum för ANDTS-prevention kan skapas. Egentligen, fru talman, kanske jag borde ha nämnt detta tillkännagivande först, för ett framgångsrikt ANDTS-arbete bygger naturligtvis på och börjar med ett framgångsrikt och starkt förebyggande arbete.

Vi moderater, liksom en majoritet i utskottet, tycker att det förebyggande arbetet behöver utgå från evidens och att det därför behövs ett nationellt centrum för att utveckla, förvalta och kvalitetssäkra framgångsrika metoder inom ANDTS-området. Ytterligare ett viktigt uppdrag för detta centrum bör vara att utbilda och sprida information om de bästa metoderna så att de kommer till användning och gör nytta i hela landet.

Fru talman! Dessa fem tillkännagivanden innebär en tydlig beställning till regeringen – en beställning som förhoppningsvis kan göra det hyggligt enkelt för regeringen att nu göra sin bakläxa. Jag vill också påminna om de tillkännagivanden som riksdagen har gjort tidigare och som rimligen också bör inkluderas i arbetet med att ta fram en ny, bättre strategi. Jag tänker särskilt på det tillkännagivande som riksdagen gjorde för bara ett par veckor sedan om en stärkt vårdgaranti för personer med beroendesjukdom, liksom det som riksdagen gjorde i fjol om att öka tillgången till naloxon, det läkemedel som häver överdoser och därmed räddar liv.

Vi moderater har i detta betänkande också föreslagit att Sverige ska ta fram och genomföra en nationell överdosstrategi. En sådan strategi hade kunnat bidra till att förverkliga nollvisionen för narkotikarelaterade dödsfall. Därför, fru talman, vill jag yrka bifall till reservation 36 under punkt 25, som handlar om att ta fram en nationell överdosstrategi men också om ett systematiskt arbete med suicidprevention. Självfallet står jag bakom övriga moderata reservationer i betänkandet, men för tids vinning yrkar jag alltså bara bifall till den nyss nämnda.

Fru talman! Avslutningsvis och sammanfattningsvis: För ett framgångsrikt ANDTS-arbete behövs en ändamålsenlig strategi och ett politiskt ledarskap, konstaterar utskottet. Jag konstaterar att båda delarna nu saknas. Sverige behöver en ny ANDTS-strategi men också en ny regering.

Anf. 61 PER RAMHORN (SD):

Fru talman! För oss sverigedemokrater är arbetet för att minska skador och problem kopplade till alkohol, narkotika, dopning och tobak ett prioriterat område. Vi har bland annat sedan länge drivit frågan om att sjukvården måste ta över ansvaret för missbruksvården och att den i högre grad måste grunda sig på vetenskap och beprövad erfarenhet. För man ska naturligtvis komma ihåg att majoriteten av alla som har missbruksproblem, bland annat med narkotika, har bakomliggande psykiska eller fysiska sjukdomar. Därför måste missbruksvården bli betydligt mer tillgänglig så att fler kan bli fria från sitt missbruk.

Som vi vet har Sverige näst högst narkotikarelaterad dödlighet i hela Europa. Detta är ett svek mot såväl de missbrukare som behöver vård som mot deras anhöriga. Det är uppenbart för de flesta att regeringens politik inte har räckt till inom detta område.

Fru talman! Regeringen presenterar nu en ny ANDT-strategi, som vi ska ta ställning till här i dag. Strategin har fått ett tillägg i form av ett S och omfattar nu även spel, vilket vi anser är bra. Man har även återinfört målet att skydda barn från skadeverkningar, vilket också är bra.

Men, fru talman, det räcker inte. Det här är en strategi som inte håller måttet. Det är viktigt att man har en strategi som utgår från tydliga, konkreta mål som man kan följa upp och som bidrar till en bättre folkhälsa och räddar liv, vilket vi inte anser att denna strategi gör. Det framgår inte heller av propositionen att åtgärderna ska genomföras, och det skapar en osäkerhet om hur strategins övergripande mål ska kunna uppnås i praktiken, vilket är väldigt olyckligt.

Fru talman! Även om alla produkter inom strategins område är skadliga för hälsan är det ändå viktigt att klargöra de skillnader när det gäller dessa produkters skadeverkningar som är vetenskapligt påvisade. Vi är kritiska till att regeringen fortfarande inte gör en tydlig och skarp åtskillnad när det gäller skadeverkningar av tobaksrökning kontra bruk av snus och andra rökfria nikotinprodukter. Tobaksrökningen är definitivt ett av världens allvarligaste folkhälsoproblem. Den beskrivs också av Världshälsoorganisationen som en global epidemi, vilket naturligtvis är oerhört allvarligt.

Därför, fru talman, är det mycket glädjande att utskottet nu har lagt fram ett förslag till tillkännagivande om ett nytt övergripande mål som tar hänsyn till de varierande skadeverkningar som olika tobaks- och nikotinprodukter kan orsaka. Förhoppningsvis kan detta leda till att vi får en mer seriös politik på området, som utgår från evidens, beaktar olika ANDTS-produkters skadeverkningar och baseras på vetenskapliga riskbedömningar.

Fru talman! Bruket av narkotika har ökat, och utvecklingen har inte legat i linje med målet om minskade skador och dödsfall. Tvärtom har fler skadats och dött av sitt eget narkotikabruk, även om en positiv trend har kunnat skönjas de senaste åren.

Enligt den europeiska narkotikabyrån har Sverige nu Europas näst högsta narkotikarelaterade dödlighet. Som vi har hört tidigare är det förvisso alltid riskabelt att jämföra narkotikarelaterade dödsfall i olika länder. Men klart är att Sveriges har en väldigt hög dödlighet när det gäller narkotika, och det betyder att mycket mer behöver göras för att minska missbruket och i förlängningen rädda liv. Samtidigt ger regeringens förnyade strategi inte tillräckliga svar på hur dödsfallen ska bli färre. Detta är inte acceptabelt.

Fru talman! Sverigedemokraternas besked är således att vi vill se en strategi som håller betydligt högre standard än den som regeringen presenterat i sitt förslag – en seriös strategi som är heltäckande och tydlig när det gäller både konkreta insatser och målsättningar. Vår uppfattning är att regeringens förslag inte håller måttet. Därför vill vi se att regeringen inom en snar framtid återkommer med ett omarbetat förslag inom detta område så att vi så snart som möjligt kan stärka arbetet med att motverka det mänskliga lidandet och samtidigt hantera den samhällsproblematisering som är kopplad till området på ett ändamålsenligt sätt.

Med detta sagt, fru talman, ställer vi oss bakom reservation 32 och yrkar avslag på propositionen.

Anf. 62 ANDERS W JONSSON (C):

Fru talman! I boken *Vi begravde våra barn* berättar 33 mammor om sin kamp för sina barn och mot deras missbruk av droger och läkemedel, en strid som drogerna och sorgen gick segrande ur. Så var det med 19-åriga Timmy, som trots familjens vädjan om hjälp från samhället dog av sitt narkotikamissbruk den 1 september 2014, eller med Björn, 20 år, som efter år av missbruk och psykisk sjukdom hittades död i sitt rum hösten 2015.

Detta, fru talman, är tragedier som verkligen berör på djupet. Men det är också fungerande vittnesmål om en missbruksvård och en narkotikapolitik som över huvud taget inte fungerar. Det är just detta som den här debatten borde handla om.

I Sverige är dödligheten för människor som lider av narkotikaberoende bland de högsta i Europa. Om det vore så med någon annan patientgrupp – om vi hade de sämsta resultaten vad gäller att behandla cancer eller hjärt- och kärlsjukdomar eller att få för tidigt födda barn att överleva – skulle det vara ett ramaskri i Sverige och bland svenska politiker. Men just för att dödligheten drabbar en grupp människor som betraktas som stående längst ned på samhällsstegen och är mer utsatt än någon annan grupp är det väldigt tyst i debatten.

Det är klart att detta hänger samman med synen på narkotikaberoende. Man menar att det inte är en sjukdom. Ministrar kan stå i *Agenda* och säga ”jag tror” och ”jag tycker”, och en minister avfärdar den ansvariga myndighetens, Folkhälsomyndighetens, uppmaning att verkligen utreda bakgrunden till detta med att det inte stämmer med hennes politiska uppfattning. I det läget är det klart att man får den här effekten.

Beroendesjukdom är en sjukdom. Sjukdomar ska behandlas enligt vetenskap och beprövad erfarenhet. Där ska det vara forskning som ligger till grund för vad vi gör och vilka ställningstaganden vi gör.

Det är också politiskt tyckande och troende som gör att det till skillnad från när det gäller alla andra sjukdomar är socialtjänsten som har huvudansvaret för behandling av just den här gruppen. Då är det inte märkligt att vår dödlighet är bland de högsta i hela Europa och att vi har en regering som passivt ser detta hända.

Detta är en av anledningarna till att vi i Centerpartiet har landat i att det självklara är att yrka avslag på ANDTS-strategin. Det är en strategi som vad gäller narkotika radar upp målsättningar och visioner helt utan skarpa åtgärder. Som vi har hört här från talarstolen handlar det om diverse uppdrag till myndigheter och statliga verk, men den innehåller ingenting som i grunden påverkar situationen. Det är därför som vi ligger kvar på en dödlighet som är en av de högsta i Europa på det här området.

För oss i Centerpartiet handlar det dock inte bara om missnöje med avsaknaden av skarpa förslag inom narkotikapolitiken. Även inom alkoholpolitiken lyser de skarpa förslagen med sin frånvaro. Där är det lätt att glädjas över att alkoholkonsumtionen sjunker, inte minst bland ungdomar men även i befolkningen totalt sett. Men vi har fortfarande ett problem med ungefär 500 000 människor som har ett problematiskt alkoholbruk, snudd på ett beroende, där det inte finns adekvat hjälp att få.

Vi är också missnöjda med formuleringarna när det gäller tobak. Låt mig vara den förste att säga att snus definitivt inte är någon hälsoprodukt, utan den är befast med ett antal allvarliga konsekvenser. Det är klart att vi ska göra allt vi kan för att undvika att ungdomar börjar snusa. Men att

jämföra det med cigarettökning, som är ett av de största folkhälsorhot vi har och orsakar sjukdom och död i en omfattning som få andra saker, leder tanken helt fel.

Därför är det inte så konstigt att sex av riksdagens åtta partier står bakom Centerpartiets krav på att avslå ANDTS-strategin. Det räcker inte att ha en strategi med målsättningar och visioner utan skarpa åtgärder. Då är det inte riksdagens partier som är ansvariga för att regeringen ska få igenom sin ANDTS-strategi.

Den här regeringen måste inse att det inte minst vad gäller narkotikapolitiken är dags att lyssna på riksdagens partier och på alla de tillkännagivanden som har beslutats i den här kammaren och försöker skapa en majoritet bakom en ANDTS-strategi som verkligen skulle förändra situationen i Sverige.

Jag står bakom samtliga reservationer från Centerpartiet men väljer att yrka bifall endast till reservation 45.

Anf. 63 KARIN RÅGSJÖ (V):

Fru talman! Under hela mitt yrkesliv har jag jobbat med frågor som handlar om just alkohol och narkotika – som fältassistent i Solna, som behandlare, som projektledare och som kommunikationsstrateg. Jag har jobbat med socialt arbete, kommunikation och stora informationsinsatser, med ungdomar som kom ifrån trassliga hem och med hiv-infekterade beroende i Stockholm i början av hiv-epidemin. Men jag skulle aldrig utgå från min egen lilla bubbla – aldrig!

Jag har under hela mitt liv lyssnat på forskare och på dem som jobbar i professionen. Jag skulle önska att fler politiker gjorde det och att också regeringen gör det på ett annat sätt.

Regeringens stora problem är bristen på lyhördhet och bristen på ödmjukhet. Den bristen ger sig till känna i den ANDTS-strategi som nu skickas tillbaka till Socialdepartementet med olika ingångar från oppositionen. Strategin håller inte måttet på ett flertal områden.

Fru talman! Det finns i Sverige mycket kunniga beroendeforskare och extremt kunniga kliniker och utredare. I förra veckan fick vi i socialutskottet ett brev från dem, eller kanske snarare en miniutredning. Hur många av dem har varit med i den här processen? Har de blivit tillfrågade och varit på hearingar? Det blir problem när regeringen inte lyssnar på andra än dem man lyssnat på tidigare. Det är som i en liten ankdamn, där alla tycker samma sak.

Fru talman! Jag ställer mig frågande till hur det går att veta att tidigare strategier har varit framgångsrika. Det framgår inte om vården har blivit mer tillgänglig, varför 894 personer avled i narkotikarelaterad dödlighet 2019, om barn till beroende får egen hjälp eller om färre ungdomar har utvecklat ett beroende. Jag måste säga att den svenska narkotikastrategin i vissa delar är baserad på ofullständig och inaktuell information. Vi måste gräva mer i de här frågorna. Vi måste ha mer kunskap för att kunna göra mer relevanta saker.

Fru talman! Beroende kräver olika typer av insatser med tanke på omfattning och social situation. Många far illa för att man inom socialtjänsten och beroendevården använder metoder som inte utgår från fakta och forskning. Det behövs en genomlysning av behandlingsinsatser och förutsättningar för tillgång till vård och behandling inom området.

Vänsterpartiet vill ha koll på utvecklingen av antalet personer som får behandling på behandlingshem och antalet avgiftningsplatser i regionerna uppdelat på kvinnor och män samt unga människors förutsättningar att få vård och behandling. Att särskilt lyfta kvinnors situation och utsatthet utifrån alkohol- och drogprevention borde vara självklart. Stora nedskärningar i decennier inom både kommuner och regioner har inneburit att många med behov av hjälp har nekats vård och stöd. Det är uppenbart.

AA och AN är behandlingar som inte kostar något, och de är tyvärr de behandlingar som används i väldigt stor utsträckning. De kan vara jättebra som komplement, men kanske inte för alla.

Med anledning av detta är det så viktigt att möjliggöra en tydlig mätning av sociodemografiska förutsättningar för att få tillgång till reell vård och därigenom jämlik hälsa. Jag yrkar därför redan nu bifall till reservation nummer 30, fru talman.

Alkohol är, som ni vet, ingen vanlig vara, vilket innebär att vinstintresse och konkurrens ska hållas bort från handel med alkohol. Vi måste behålla den mycket restriktiva alkoholpolitik som vi ändå har lyckats hålla i och som har sin grund i ett folkhälsoperspektiv och är solidarisk i stället för egoistisk. När jag ser vissa alkoholpopulistiska utspel lite här och var i Sverige och även i kammaren blir jag lite lätt oroad.

När det gäller tobak är förstas det viktiga att förebygga att unga inte börjar använda nikotinprodukter.

Vi blir ofta uppvaktade, som ni vet, av olika lobbyister från olika håll. Det är Philip Morris, och det är snusfabrikanterna som numera också företräds av en läkare. Så kan det gå när inte haspen är på. Jag tycker att man ska hålla lobbyister från tobaksbranschen och alkoholindustrin på behörigt avstånd från politiken.

Utredningen om översyn av vissa frågor på tobaksområdet överlämnade sitt betänkande *Hårdare regler för nya nikotinprodukter* den 5 mars 2021. Det finns en mängd förslag som vi ska titta på i utredningen och som vi kommer att debattera. Men att just nu låta Socialstyrelsen utreda skillnader i hälsorisker mellan rökning och snus ställer sig Vänstern klart frågande till.

Barn till beroende far illa. Vart fjärde barn som växer upp i en familj med beroendeproblem går dessutom ut grundskolan utan gymnasiebehörighet. Det är dubbelt så många som i andra familjer. Den enskilt största förebyggande betydelsen är en fungerande jämlik förskola och skola med målet att alla går ut med betyg från grundskolan. Det är så viktigt, säger alla forskare, men så är det inte i verkligheten.

Att misslyckas i skolan är en tydlig indikation på en ökad risk för beroende. Barns rätt till eget stöd när de växer upp i hem med beroende är en fråga som Vänsterpartiet har drivit i flera år.

I dag får barnen förlita sig på projekt som kommer och går. Med anledning av det är det viktigt att specifika insatser riktade till barn och unga i riskzon görs till ett långsiktigt mål i den förnyade ANDTS-strategin. Men det behöver också utvecklas särskilda program för att förebygga barns och ungas användning av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och nikotinprodukter eller spel om pengar. Jag saknar det i den här strategin.

Fru talman! Under perioden 2006–2019 ökade dödligheten i läkemedels- och narkotikaförgiftningar med 79 procent – siffran kommer från Folkhälsomyndigheten. Den narkotikarelaterade dödligheten har ökat

mycket kraftigt i Sverige sedan 90-talet. Enligt senast tillgänglig statistik, som avser år 2019, inträffade 894 dödsfall till följd av läkemedels- och narkotikaförgifningar bland invånare 15 år och äldre. Hälften av fallen berodde på opioidöverdoser. För att vi inte ska hamna i en siffercirkus vill jag säga att när Folkhälsomyndigheten rapporterar till EU används ett annat mått. Enligt detta avled 540 personer under 2019 till följd av överdos. Därmed hör vi till de länder inom EU som rapporterar högst andel narkotikarelaterade dödsfall per miljon invånare i åldrarna 15–64 år, 77 jämfört med EU-genomsnittet 15.

Det här bara fortsätter år efter år. Det kan inte få fortsätta så här. Det är skamligt att så lite har gjorts så länge för att hindra detta och för att undersöka varför. Är inte det självklart? Precis som föregående talare, Anders W Jonsson, sa är beroende en sjukdom och ska behandlas som en sjukdom.

För drabbade mammor, pappor, systrar, bröder, vänner och barn och den döde själv är det ett förlorat liv.

Det är så tydligt att stigmatiseringen och utsattheten har ökat. Narkotikapolitiken håller inte ihop längre. Regeringen och tidigare regeringar har konsekvent ignorerat den höga överdödligheten. Det finns ett stort behov av att utvärdera vilka effekter narkotikapolitiken, inklusive kriminaliseringen, har haft. Hela lagstiftningen, allt, behöver utvärderas, och det är det jag förväntar mig av regeringen.

Det saknas en kunskap om behandling, tillgång och efterfrågan. Den stora frågan är att förändra narkotikapolitiken från livsfarlig, som den är nu, till en möjlighet för människor att gå vidare i sina liv genom att få behandling och hjälp. Så ser det inte ut nu. Alla människor ska ha ett anständigt liv, inte sant?

Den här strategin, som vi har sagt nej till, ger inte de svar som behövs. Och jag undrar verkligen var den utredning om narkotikapolitiken som vi beslutade om för cirka ett år och fyra månader sedan är. Den sägs ska komma nu. Det hade ju varit helt underbart om vi hade fått den före den här dagen, inte sant? Utredning först, sedan strategi hade varit en väldigt rimlig tågordning, tycker jag. Bakom kravet på utredning i det här betänkandet, som inkluderar allt, står Sverigedemokraterna, Vänstern, Centern och Liberalerna men inte, om jag tolkar det rätt, Moderaterna och Kristdemokraterna.

Som sagt: Jag tycker nog att de dödas pappor, mammor, systrar, bröder, vänner, partner och barn ska få en utvärdering som tittar på hela narkotikapolitiken och ger hopp om att det går att förändra. Vi gör som Folkhälsomyndigheten, Sveriges Kommuner och Regioner och hur många som helst av de mest prominenta forskarna som just har skickat det här materialet till hela socialutskottet och tittar på det här.

Ingen vill legalisera narkotika, ingen. Men vi vill ha en narkotikapolitik som inte dödar så här många. Vi måste göra någonting. Ignorera inte frågan en dag till!

Anf. 64 PIA STEENSLAND (KD):

Fru talman! Vi debatterar i dag regeringens förslag till ny ANDTS-strategi, alltså politiken kring alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar. Detta är frågor som engagerar mig mycket, då jag i min roll som forskare vid Karolinska institutet studerade vad som händer i hjärnan

under utveckling av beroende. Utifrån den kunskapen utvecklade min forskargrupp nya läkemedel för behandling av alkoholberoende.

Dessa frågor är oerhört viktiga för alla de människor som själva är drabbade och för de som lever tillsammans med någon som dricker för mycket alkohol eller som har någon annan missbruksproblematik. I Sverige är det ungefär 1 miljon människor över 15 år som dricker så mycket alkohol att de skadar eller riskerar att skada sin hälsa. Jag lade till de som riskerar att skada sin hälsa till den siffra som Anders W Jonsson uppgav tidigare. Många av dessa människor lever med ett stort stigma och en stark känsla av skuld och skam.

Fru talman! Jag tänker särskilt på de barn som lever i en familj där det finns alkoholproblem, barn som lever med en ständig otrygghet och en oro för att vinet eller ölen ska omvandla en älskad mamma eller pappa till en obehaglig, skrämmande och kanske aggressiv person. Dessa barn riskerar inte bara att lyckas sämre i skolan utan har också en förhöjd risk att utveckla ett eget missbruk senare i livet.

Inte minst för att stå upp för de drygt 300 000 barn som enligt Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning uppger att de har påverkats mycket negativt av att växa upp i en familj där en förälder har alkoholproblem är det så viktigt att ha en tydlig ANDTS-strategi. Det ska vara en strategi med ett tydligt politiskt ledarskap och konkreta insatser för att minska tillgängligheten och för att främja ett starkt förebyggande arbete samt en lättillgänglig vård och behandling med ett gott bemötande.

Först då, fru talman, kan vi effektivt motverka det mänskliga lidandet och den samhällsliga stora problembörda som är kopplad till alla bokstäver i strategin. Men här har regeringen brustit i sitt ansvar. Deras strategi är otydlig. Den saknar både konkreta insatser och politiskt ledarskap. Regeringen skriver exempelvis att de överväger att genomföra olika insatser. Det framgår med andra ord inte om dessa åtgärder kommer att genomföras eller inte. Dessa vaga formuleringar skapar en osäkerhet om hur strategins mål ska kunna uppnås i praktiken. Det här duger verkligen inte!

Fru talman! Vi kristdemokrater är angelägna om att få en bra ANDTS-strategi på plats omgående. Vi föreslog därför i vår följdmotion att regeringens strategi skulle avslås och att regeringen omgående skulle återkomma till riksdagen med en förbättrad version. För att ge regeringen ledning i det arbetet gav vi också 30 olika förslag på konkreta insatser som skulle förbättra strategin och stärka det politiska ledarskapet.

Fru talman! Jag är oerhört besviken på hur styvmoderligt regeringen behandlar ANDTS-frågorna. Inte nog med att den misslyckades med att ta fram en ny strategi i tid till att den förra löpte ut vid årsskiftet; när regeringen väl lade ett förslag på riksdagens bord var det en undermålig strategi.

Men, fru talman, jag är samtidigt glad och stolt över att vara verksam i ett socialutskott som även i denna fråga axlar ansvaret när regeringen brister i sitt. Jag vill därför passa på att tacka mina kollegor från andra partier för det fina samtalsklimat och den goda samarbetsvilja som alltid präglar vårt arbete i riksdagen – stort tack!

Jag är glad över att det nu finns en utskottsmajoritet bakom flera av de förslag som Kristdemokraterna presenterade. Det handlar om att klargöra de gradskillnader av ANDT-produkters skadeverkningar som är vetenskapligt påvisade och att genomföra en kartläggning av narkotikamissbruket i syfte att förbättra beroendevården. Men det som jag är extra stolt

över är att det nu finns en majoritet som ställer sig bakom att Sverige behöver ett nationellt kompetenscentrum för ANDTS-prevention.

Prevention är vetenskap, och kompetenscentrumet ska utveckla och utvärdera effektiva metoder men också stödja och utbilda den personal som arbetar med ANDTS-prevention ute i landet. Det finns redan en utmärkt grund för detta kompetenscentrum genom organisationen STAD, Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem, som är världsledande inom preventionsvetenskap. STAD är en del av Centrum för psykiatriforskning, som i sin tur är en del av Region Stockholm och Karolinska institutet. Och eftersom STAD:s kompetens redan är efterfrågad runt om i landet av myndigheter, kommuner och regioner torde omställningen till att bli ett formellt nationellt kompetenscentrum vara mindre omfattande.

Fru talman! Även om jag och Kristdemokraterna i dag är nöjda med utskottets förslag till beslut och helhjärtat står bakom det hade jag såklart önskat att vi hade fått gehör för alla våra 30 olika förbättringsförslag. Jag vill därför yrka bifall till Kristdemokraternas reservation 41 under punkt 27, som handlar om att tydliggöra det nationella politiska ledarskap som krävs för ett framgångsrikt genomförande av ANDTS-strategin.

Fru talman! Jag vill också nämna att jag noterade att socialministern i medierna har uttalat att hon inte vill ge besked om huruvida regeringen avser att återkomma med en ny, omarbetad strategi eller inte. Hon motive- rar detta med att det ”för mig är väldigt oklart på vilket sätt vi skulle kunna arbeta om strategin. Riksdagen är inte tydlig med vilka förändringar man vill ha”.

Jag ska erkänna att socialministerns uttalande förvånar mig, och jag vill uppmana henne att återigen läsa de konkreta tillkännagivanden som regeringen nu kommer att få. Men jag vill också betona att regeringen nu äger processen framåt.

Regeringen kan gärna inspireras av den skuggstrategi som togs fram av experter inom området och som lämnades till Socialdepartementet för drygt ett år sedan. Närmare 30 organisationer inom det civila samhället stod bakom denna skuggstrategi. Under förra vecka hörde tolv experter – forskare, kliniker och praktiker inom ANDTS-området – av sig direkt till socialutskottets ledamöter för att de ville bidra med sin erfarenhet och kompetens under arbetet med att förbättra strategin. Dessvärre uttryckte de att de inte hade fått gehör från Socialdepartementet.

Min uppmaning till regeringen är därför, fru talman: Gör om, gör rätt! Sverige behöver en bra ANDTS-strategi på plats så snart som möjligt, och det kan vi få om regeringen lyssnar på riksdagens men också på experternas konkreta förbättringsförslag.

Avslutningsvis, fru talman: Det vore ett svek mot alla de barn som far illa och lever i en familj där det finns missbruksproblematik om riksdagen skulle godkänna, acceptera och släppa igenom en dålig strategi bara för att ha en strategi. Jag vill därför säga varmt tack till alla de partier som genom att stödja Kristdemokraternas avslagsförslag nu står upp för dessa barns rätt att växa upp i en trygg familj.

Anf. 65 BARBRO WESTERHOLM (L):

Frau talman! Att bli beroende, vare sig det är av alkohol, narkotika, dopningspreparat, nikotinprodukter, spel eller läkemedel, är att bli ofri.

Prot. 2020/21:140

14 juni

*En förnyad strategi
för politiken avseende
alkohol, narkotika,
dopning, tobak och
nikotin samt spel om
pengar 2021–2025*

Drogen eller preparatet tar så att säga makten över den fria viljan, och det är väldigt svårt att komma loss.

Dock inte för alla. Vi vet fortfarande inte vilka som speciellt är i riskzonen. Det kan gälla ett preparat som morfin: En del blir illamående, andra blir höga och andra känner egentligen inte så mycket. Men vi vet inte på förhand vilka som blir höga och fastnar. Det vet vi inte heller när det gäller nikotin, alkohol och så vidare. Därför måste vi arbeta för att förebygga att man fastnar i ett beroende och för att se detta som en sjukdom.

Vi i Liberalerna är inte så positiva till alla de här bokstäverna – ANDTS, och så blir det kanske ett L därtill om vi får som vi vill – utan kallar det för beroendesjukdomar. För det är alltså en sjukdom att bli beroende av något av de här ämnena eller flera sammantaget.

Detta återspeglas också i vår syn på huvudmannaskap. Vi menar att det är sjukvården som ska ha huvudansvaret för att förebygga, bota och rehabilitera. Socialtjänsten kommer in med de insatser som behövs när det gäller boende, möjligheter till jobb och så vidare. Därför yrkar jag bifall till reservation 32 under punkt 21.

Sedan till strategin, vilken som vi har skrivit är väldigt svag. Vi har väntat i ett år, och det har funnits förväntningar på att det nu skulle komma någonting skarpt. Vi har diskuterat bland annat med dem som nu har skrivit till socialutskottet och också haft sina förväntningar på ett skarpt förslag. Under denna årslånga väntan har man ute i landet arbetat på utifrån den gamla strategin men ibland också utifrån egna erfarenheter och idéer. Ganska nära inpå att propositionen kom hade länsstyrelserna en stor konferens för 700 deltagare som alla var djupt engagerade i att arbeta med de här frågorna, att förebygga beroende och att förebygga död och ohälsa.

Vi skriver tydligt i betänkandet att deras insatser inte får stanna upp. De måste jobba på precis som de har haft för avsikt. Men de har då inte en skarp strategi från regeringen som stöd, för när propositionen kom innehöll den inga ska-krav. Det var överväganden om att göra det ena med det sjunde. Det är ju inget som man ute i landet, i arbetet i verkligheten med beroendesjukdomarna, kan bygga sin verksamhet på. Man har att arbeta vidare på den bas som man själv står på.

Vi vill alltså avslå detta och säger att regeringen skyndsamt måste komma tillbaka med ett skarpt förslag. Då kan regeringen använda sig av allt det vi har tagit upp, både i detta betänkande och i tidigare riksdagsbeslut och debatter som vi har haft.

Det här med att förebygga blir viktigt när vi inte vet vilka som fastnar i ett beroende. Då är det också viktigt att man använder sändare som man lyssnar till. Där vill jag upprepa erfarenheten från detta med att medicine studerande och också andra studerande inom hälso- och sjukvårdens yrken arbetar som sändare. De är lite äldre än dem som går på gymnasiet och på högstadiet men de blir lyssnade till genom den nära erfarenhet som de har av att vara unga. Det här är någonting som jag menar måste stimuleras.

Sedan finns här en rad detaljfrågor. Jag har jobbat med tobak hur länge som helst. Sedan jag fann att kvinnor som använde tobaksvaror, nikotin, löpte ökad risk för blodpropp under p-pillerbehandling har jag velat att man ska byta ordet ”tobak” mot ordet ”nikotin”. Visst, det är en skillnad när det gäller lungcancer och risk om man röker eller använder snus. Men snuset är inte ofarligt. Det ger kärllförändringar. Snusar en gravid kvinna

får det väntade barnet de här kärleförändringarna som vi inte vet hur de kommer att drabba barnet i form av ohälsa när det blir vuxet.

Det finns en rad olika saker här som jag skulle gå in på, men jag upp-
repar inte de fem tillkännagivandena som finns i betänkandet, för dem har
andra läst upp. Men jag vill avsluta med att säga att jag har debatterat de
här frågorna sedan 1988 när jag kom in i riksdagen, och till min bedrövelse
har vi inte gjort några jättekliv framåt. Jo, vi har fått sprututbytesprogram
och en del andra förbättringar, men det är inga jättekliv. Nu måste det till
en skarp strategi som förändrar tillvaron för barn, ungdomar, föräldrar och
så vidare.

Jag läste böckerna om Sara. Det är tre böcker där alla de tillkortakom-
manden som finns inom socialtjänsten men också inom hälso- och sjuk-
vården visas. Det här får inte fortsätta.

Anf. 66 NICKLAS ATTEFJORD (MP):

Fru talman! Jag vill inleda med att säga att Miljöpartiet står bakom
samtliga reservationer, men för tids vinning yrkar jag bifall endast till re-
servation 1.

Det kan vara bra att i en sådan här debatt påminna sig om att tobaks-
industrin är en av världens kanske mest cyniska och mest korruperade
industrier. Man har under åren köpt och mutat forskare, politiker och do-
mare världen över. Man har orsakat en för tidig död för miljontals männi-
skor. Varje reglering av cigaretter och andra tobaksprodukter har varit en
kamp. Varje strävan efter sanning har så gott som alltid undergrävts.

Nu ligger tobaksindustrins fokus på att stoppa världens utvecklingslän-
der från att reglera tobak på samma sätt som har gjorts i exempelvis Sve-
rige. Detta sker trots vetskapen om att många av dessa länder saknar en
sjukvård för att ta hand om dem som skadas och att de sjukdomar som man
orsakar med tobak tränger undan annan viktig vård som mödravård och
vaccinering av barn. Därtill bidrar man till att undergräva demokratierna
genom korruption.

Varför agerar då dessa företag på detta vis både i dag och historiskt?
Svaret är lika enkelt som cyniskt: Det handlar om pengar. Tobak innehåller
nikotin, vilket är den perfekta varan. Till en låg kostnad kan du göra dina
kunder kemiskt beroende. Att dina kunder utvecklar cancer och hjärt-kärl-
sjukdomar är inte ett problem för den här industrin, utan det lämnas med
varm hand över till skattebetalarna i de olika länderna att ta hand om.

Den här industrin har med tiden utvecklat sina produkter för att kunna
lägga ut dimridåer, eller kanske snarare rökridåer, för att kunna fortsätta
sälja sina produkter. Det handlar om allt från filter till så kallade lightciga-
retter och från snus till portionssnus och nu också det så kallade vita snuset.
I grunden är det såklart samma affärsidé: Introducera produkten så tidigt
som möjligt och få dina kunder att skriva under ett kontrakt av kemiskt
beroende så kommer pengarna att ticka in månad efter månad.

Fru talman! ANDTS-strategin lägger särskild vikt vid att skydda barn
och unga mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning,
tobak och nikotinprodukter samt nu också spel om pengar.

Skador bland barn och unga kan aldrig accepteras, och insatser för att
skydda barn och unga mot eget eller andras skadliga bruk utgör en av de
viktiga grunderna för regeringens ANDTS-strategi. Strategin handlar inte
om att moralisera, utan den fokuserar på hur samhället på gruppnivå ska

jobba med att förebygga, skademinimera och premiera en bättre folkhälsa, det vill säga hälsan på gruppnivå. De nationella ANDTS-strategierna har över tid fyllt en viktig och stödjande roll i sin funktion i arbetet med alkohol, narkotika och tobak runt om i landet. Strategierna har varit vägledande och ett viktigt verktyg i det lokala och nationella arbetet men också för civilsamhället.

Jag tycker att Systembolaget illustrerar detta på ett vackert sätt. Vi vet alla att alkohol har en rad negativa bieffekter med allt från cancer till våld i nära relationer. Systembolaget tillhandahåller alkohol men på ett ansvarsfullt sätt. Det är inte erbjudanden om att köpa tre och få en på köpet, och man har inte öppet till 23, utan det är balanserat.

De allra flesta tycker att den eventuella uppoffring vi som individer gör som tvingas att köpa vår alkohol på detta vis är ett pris som är värt att betala, för vi vet alla någonstans innerst inne vad priset för en oreglerad alkoholförsäljning är i form av en större social utslagning, barn som far illa och ökade sjukvårdskostnader. Vi som samhälle tjänar alltså på att alkoholkonsumtionen på gruppnivå hålls på rimliga nivåer.

Fru talman! Den gängse bilden av Sverige är att vi alltid har varit ett reglerat och lagstyrt land, men när det kommer till spel kan inget vara mindre sant. Vi har länge haft en total anarki på spelmarknaden. Nätkasino har vuxit som svampar ur jorden så till den milda grad att det näst intill har varit en plåga att se en fotbollsmatch på grund av alla avbrott för reklam för diverse nätkasino.

Medan övriga Norden tämligen snabbt tämjde denna bransch lät vi dessa företag ödelägga familj efter familj. Spelberoende är i dag ett folkhälsoproblem. Omkring 340 000 personer i Sverige har någon grad av spelberoende. 68 000 barn växer upp med spelberoende i sin familj. Här har vi dessutom att göra med en sjukdom som är starkt stigmatiserad och förknippad med stor skam.

Vi har nu något som kan likna en reglering. Med spellicensen har de värsta avarterna försvunnit, men mycket återstår. Regionerna står med nya kostnader för att behandla en ny grupp människor med beroendesjukdom. Kommunerna står med nya kostnader för den sociala utslagningen, skuld-sanering med mera när man ska försöka lappa ihop familjer som hamnat i skuldtrasket.

Därför är det nu bra att spel kommer in som en tydlig del inom ANDTS-strategin, för spel kan skapa samma typ av skadligt beroende som kemiska substanser.

Det är min övertygelse att samhället behöver markera ännu tydligare. En bransch som utan att tveka skickar erbjudanden med personliga bonusar till gravt spelberoende ska och bör få klart för sig att samhället inte tänker stilla se på när familjer och individer dras ned i avgrunden.

Fru talman! Under 2018 avled 903 personer i Sverige till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftning. Om man betänker att alla dessa personer har föräldrar, syskon, vänner och bekanta inser man att väldigt många människor berörs varje dag i Sverige. Att liv som vi hade kunnat rädda slocknar behöver brytas.

Fru talman! I våra grannländer avlider betydligt färre. Läger man till alla dem som dör 10–15 år för tidigt på grund av vanliga behandlingsbara sjukdomar som inte upptäcks på grund av att man stämpas och stigmatiseras som missbrukare blir det svårt att ta in hela vidden. Det var tydligen

Gandhi som myntade uttrycket ”varje samhälle bör bedömas efter hur det behandlar sina mest utsatta”. Människor med beroende och människor med samsjuklighet, det vill säga psykiska problem och beroende, tillhör våra allra mest utsatta.

Det är ingen hemlighet att jag och Miljöpartiet vill se en utvärdering av nuvarande narkotikapolitik. Vi har tydliga kongressbeslut i denna fråga. Långt innan frågan om sprutbytesprogram väcktes i den här kammaren drev Miljöpartiet dessutom den frågan samt att naloxon skulle vara tillgängligt i hela landet. I dag är det självklarheter i lågtröskelverksamheter för att öka överlevnaden.

Vi behöver dock få ett gediget underlag för att kunna utveckla politiken och minska dödligheten. Vid sidan av en utvärdering av nuvarande lagstiftning borde vi kanske titta på den historiska politiken och be om ursäkt. I fredags satt jag på LARO-mottagningen i Högsbo, i Göteborg, och pratade med en patient inom LARO-programmet. Han var en sådan medmänniska som av olika anledningar, av oss som inte gått i hans skor, brukar kallas för knarkare eller pundare men som nu lever ett värdigt och rikt liv med hjälp av läkemedelsbehandling. Han berättade hur vården eller snarare staten beslutat att vården skulle utformas när han sökte hjälp i början av 2000-talet. Då hade staten beslutat att en person med beroendesjukdom skulle ha två dokumenterade överdoser för att få vård. Ja, ni hörde rätt. Han sökte vård efter sin första överdos men fick svaret: Kom tillbaka efter din andra överdos.

Staten ville alltså att en person med beroendesjukdom mer eller mindre skulle ha båda fötterna i graven inte en utan två gånger innan man kvalade in för att få ta del av vården. Det säger en del om hur den svenska narkotikapolitiken och beroendevården har utvecklats. De kriterierna är dessbättre borta nu, med det säger en del om hur det varit.

Fru talman! Riksdagen har agerat vad gäller att utvärdera den nuvarande politiken. I det avseendet behöver det, enligt mig, inte tas fler initiativ. Enligt den information jag har bereder regeringen också för närvarande frågan och kommer inom kort att återkomma med en närmare beskrivning av utredningens uppdrag och direktiv.

Men oavsett beslut om en utvärdering behöver en utredare tillsättas. En utredning behöver författas. Den ska skickas ut på remiss. Och slutligen ska lagstiftningen eventuellt justeras och beslutas om. Det är en process som riskerar att ta flera år. Vi har inte år på oss för att få ned dödligheten. Vi behöver agera nu.

Regeringens proposition innehåller en tydlig nollvision när det gäller den narkotikarelaterade dödligheten. Den betonar utökad tillgänglighet till beroendevård, så att liv kan räddas och fler kan ta del av vård och evidensbaserade metoder, till exempel läkemedelsassisterad behandling.

Med det sagt yrkar jag återigen bifall till reservation 1.

Anf. 67 JOHAN HULTBERG (M) replik:

Fru talman! Trots att ledamoten Attefjord överskred sin talartid med mer än 50 procent levererade han egentligen inga konkreta besked om vad Miljöpartiet vill göra på området. Jag tycker att ledamoten Attefjords inlägg i debatten sammanfattar väl problemet med hela propositionen. Den är tom på förslag på konkreta insatser för att nå det som sägs med de vackra orden, för att nå de vackra visioner och målsättningar som ledamoten Atte-

fjord avslutade med: ett samhälle där ingen dör i narkotikarelaterad dödlighet och så vidare.

De konkreta insatserna lyser dock med sin frånvaro. Därför måste den här kammaren gång efter annan driva på för att det ska hända någonting, för att vi ska få till en strategi som blir ett verkligt och kraftfullt verktyg i arbetet framåt på det narkotikapolitiska området men också när det gäller det förebyggande arbetet i stort på området, som är så viktigt. Vi ser att det finns stora brister, och de behöver åtgärdas.

Hur man ska nå visionerna och målen måste ledamoten Attefjord och regeringen svara på. Men några sådana svar kom inte. Därför får ledamoten nu ytterligare två minuter för att svara på den frågan.

Jag vet att ledamoten Attefjord har ett stort engagemang i frågorna och har varit pådrivande, inte minst i den region som både ledamoten och jag kommer från, Västra Götaland. Därför är jag förvånad över att ledamoten när han kommer till riksdagen ger upp ambitionen att driva på för mer tillgänglig hälso- och sjukvård.

Personen som Attefjord träffade häromdagen och som var fast i opioidmissbruk möts inte längre av de kriterier som ledamoten förtjänstfullt redogjorde för. Däremot möts han av långa vårdköer. Moderaternas svar är att när man är beroendesjuk ska man få vård och inte mötas av en kölapp. Varför sa Miljöpartiet så sent som för två veckor sedan nej till tillkännagivandet om en förstärkt vårdgaranti?

Anf. 68 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik:

Fru talman! Kanske till skillnad från ledamoten Hultberg har jag suttit och förhandlat om tillgång till och tillgänglighet när det gäller beroendesjukvård i Västra Götaland. Jag vet vilka frågor mitt parti har drivit, och jag vet vilka frågor ditt parti har drivit, Johan Hultberg. I svensk hälso- och sjukvård ska sjukvård ges efter behov. Människor med beroende har stora vårdbehov. Jag vet som sagt vad jag själv har drivit i de förhandlingarna, och jag vet vad resultatet blev efter diskussionerna med ledamöter från bland annat ditt parti. Det är någonstans skillnad på vad man säger här i kammaren.

Jag förde någon sorts streckräkning över antalet ”vi moderater”. Men det handlar ju inte om ”vi moderater”. Det är Johan Hultberg själv, inte ”vi moderater” i resten av landet, som driver de här frågorna. Det är Johan Hultberg.

Anf. 69 JOHAN HULTBERG (M) replik:

Fru talman! Ledamoten Attefjord tillmäter måhända mig som enskild ledamot lite väl stort inflytande. Jag representerar mitt parti och är stolt över att Moderaterna är med och driver fram en mer ambitiös, mer konkret politik på området.

Sedan är det rätt och riktigt att mitt parti har gjort en resa i de här frågorna, precis som svensk narkotikapolitik i stort har gjort en resa. Vi har gått från mycket av stigmatiserande mot en mer modern hälso- och sjukvård som möter de patienterna med respekt och med adekvata, bra vårdinsatser.

Fru talman! Jag konstaterar dock att vi har en bit kvar att resa. Det behövs mycket mer. Moderaterna har lagt fram konkreta och skarpa förslag i riksdagen och den här kammaren. Det är här jag agerar. Jag har inte

möjlighet att påverka vad varje region gör. Men här driver vi moderater på för att vården ska bli mer tillgänglig, för ett starkt patientperspektiv i beroendevården, för att göra mer för att förebygga och sätta ljus på de stora områden som i dag är höljda i dunkel. Att vi inte vet hur många som har ett tungt injektionsmissbruk, hur många på nationell nivå som är i LARO-behandling eller hur vare sig behoven eller vården ser ut duger inte.

Varför säger då Miljöpartiet nej? Varför vill ni inte att vi kartlägger detta? Varför vill ni inte få på plats en förstärkt vårdgaranti?

Varför vill ni inte att vi ska ha en faktabaserad tobakspolitik som gör skillnad på olika produkter? Handen på hjärtat – även ledamoten Attefjord håller väl med om att det är enorm skillnad mellan röktobak och till exempel snus? En seriös politik måste ändå utgå från faktumet att det är mycket bättre att folk väljer att snusa framför att röka. Men med det förslag till målsättning som regeringen lade på riksdagens bord hade det varit bättre att två personer slutade snusa än att en person slutade röka. I min värld är det alltid viktigast att fokusera på minskad rökning.

Anf. 70 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik:

Fru talman! Nu landade vi helt plötsligt i nikotinfrågan. Jag tänker att de flesta rökare som vill sluta röka – och det är väldigt många – inte vill ersätta ett beroende med ett annat, utan de vill bli fria. Det är lite grann som ledamoten Barbro Westerholm sa i sitt anförande: Det handlar om att man blir berövad en frihet genom att man blir slav under en substans som skapar ett beroende, nämligen nikotin.

Det viktiga är att vi jobbar både förebyggande och med insatser kring dem som vill sluta röka, tänker jag. Det är självklart superviktigt. Skadorna av tobaksrökning är såklart större, men det innebär inte att nikotin eller nikotinprodukter är ofarliga. Vi behöver ha lika mycket förebyggande åtgärder, och framför allt är det viktigt att barn och unga inte förleds in i eller riskerar ett livslångt beroende.

Anf. 71 PIA STEENSLAND (KD) replik:

Fru talman! Jag måste säga att jag blev lika förvånad som ledamoten Hultberg när jag lyssnade på ledamoten Attefjords huvudanförande. Ledamoten beskriver nämligen väldigt väl den problematik som finns. Den är vi kristdemokrater väl medvetna om, och det är därför vi är så tydliga med att vi behöver en bra strategi – en strategi som faktiskt hjälper oss att minska det mänskliga lidandet, skadorna och de negativa effekter som finns i samhället kopplat till alla de bokstäver som finns i strategin.

Fru talman! Jag är nyfiken på vad ledamoten tycker är så väldigt bra i den här strategin. Ledamoten nämnde till exempel spel om pengar och att det är viktigt att vi förebygger och arbetar aktivt med det. Det är jag helt överens med honom om. Men varför skriver då regeringen i strategin att man ”överväger” att uppdatera de förordningar som nu reglerar ANDT så att S:et inkluderas i dem? Borde inte regeringen säga att man ”ska” uppdatera förordningarna så att alla bokstäver i strategin är inkluderade, fru talman?

Fru talman! Jag undrar också varför ledamoten röstar nej till ett kompetenscentrum för ANDTS-prevention. Det är oerhört viktigt att de som arbetar med de här frågorna ute i samhället får kunskap och får lära sig vilka metoder som faktiskt fungerar, när de ska användas och på vilket sätt

de ska användas. Det är svårt att veta, och därför behövs ett nationellt ledarskap och ett kompetenscentrum som ger det stödet. Varför röstar ni nej, Nicklas Attefjord?

Anf. 72 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik:

Fru talman! Tack för frågorna, ledamoten Pia Steensland!

Jag kan väl börja med hur vi kan se på strategi kontra konkreta förslag; den diskussionen har ju varit lite av en röd tråd i kritiken. Min syn är att en strategi inte ska styra i detalj. Den ska lite grann ge de breda penseldragen, och sedan kommer konkretiseringen när man jobbar med och bryter ned frågorna lokalt och regionalt: Hur blir de här målen relevanta? Hur ska vi möta dem utifrån den kontext vi har här och nu? Det kan ju vara väldigt olika beroende på om det rör sig om en kommun i Norrlands inland eller om det rör sig om en storstadskommun som Stockholms stad. Det tycker jag väl är svaret på frågan vad gäller konkretiseringen av strategin.

När det gäller den explicita frågan om kompetenscentrumet som tillhör STAD är det säkert en superbra inrättning och kunskapsnod – säkert state of the art – men jag vet inte om vi från riksdagens sida ska peka ut ett visst centrum. Det finns kanske fler kunskapscentrum, vad vet jag? Den frågan har inte heller berörts, det vill säga om vi ska detaljstyra exakt vilka kunskapscentrum som ska vara en del av en nationell strategi. Jag har inget emot att de skulle få ett uppdrag, men det kan lika gärna vara något annat centrum – jag vet inte.

Anf. 73 PIA STEENSLAND (KD) replik:

Fru talman! Det Nicklas Attefjords parti röstade nej till är ett nationellt kompetenscentrum för ANDTS-prevention. Utskottet skriver att det skulle kunna utgå från STAD:s organisation, men ledamoten säger nej till att vi ska ha ett nationellt kompetenscentrum. Det strider mot det som ledamoten säger här nu, och det gör mig väldigt konfunderad över ledningen.

Sedan är frågan: Hur ska alla organisationer och samordnare ute i landet kunna få ledning av en strategi som innehåller så många överväganden? Regeringen har ju inte bestämt sig för vilken riktning man ska gå i gällande alla de här frågorna, så hur ska detta vara en ledning för dem som arbetar aktivt där ute? Ska de sedan ta egna beslut? ”Ja, regeringen överväger detta, så då kanske vi också ska överväga det. Men ska vi göra det aktivt eller inte?”

Vi behöver en tydlig strategi som sätter ut riktningen, fru talman. *Hur* ska vi nå de här målen? Det är det som är det stora problemet här: Det finns ingen tydlighet. Det finns inga sätt som kommer att leda oss framåt. Det är därför utskottet säger nej. Tidigare direktören för Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning säger att han tycker att det är bra att socialutskottet röstade nej, för det är sämre att ha en dålig strategi än ingen alls.

Fru talman! Vad tänker ledamoten göra i den här situationen? Kommer ledamoten att arbeta aktivt för att vi ska ha en bra strategi som kan ge stöd åt alla de människor som far illa av de problem som är kopplade till bokstäverna i strategin?

Anf. 74 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik:

Fru talman! Frågan kommer upp till beslut i morgon, och allt beror lite på vilket beslut riksdagen väljer att fatta. Mycket talar ju för att den här strategin inte kommer att gå igenom, och då gäller det. Då får man ta och kavla upp ärmarna och börja jobba utifrån de förutsättningar som finns parlamentariskt i och med det beslut som riksdagen fattar och se hur det ska hanteras tillbaka till regeringen. Det är väl så jag tänker att man får jobba. I nuläget är min bedömning att den strategi som regeringen har presenterat ser ut att kanske inte få majoritet i kammaren, och om den faller blir det ett nytt läge. Då får man börja jobba utifrån det läget. Det är väl så man gör, tänker jag.

Anf. 75 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:

Fru talman! Om jag hörde rätt tyckte ledamoten Nicklas Attefjord att det skulle bli väldigt besvärligt med en utredning – det tar tid, det ska tillsättas en utredare och så vidare. Hörde jag rätt? Det kan ju ha varit någonting annat han sa.

Vi har under dagen rabblat dödstal här i kammaren, och jag kan ta ett till exempel. Det finns en vetenskaplig artikel som är publicerad i Scandianavian Journal of Public Health, och enligt den har den totala dödligheten för unga vuxna i Sverige legat på samma nivå mellan 2000 och 2017, det vill säga en ganska hög nivå – medan den i resten av Europa har sjunkit med 42 procent. Föranleder inte det vissa tankegångar hos ledamoten om att man kanske borde göra någonting, typ utreda? Det undrar jag.

Jag ska också läsa upp följande: ”En utredning av svensk narkotikapolitik bör undersöka vilka effekter kriminaliseringen av eget bruk tycks ha, och om det finns andra modeller som är mer i linje med en human narkotikapolitik. Det är i sammanhanget viktigt att poängtera att valet inte står mellan en kriminalisering och en total legalisering, där narkotikan släpps fri på en öppen marknad. De flesta realistiska förslag handlar istället om en avkriminalisering, där drogbruk fortfarande är otillåtet men inte medför straffansvar utan leder till andra åtgärder så som råd och stöd till vård sökande eller administrativa sanktioner. Det är viktigt att vi drar lärdom av erfarenheterna från andra länder för att utforma en modell som kan fungera i Sverige.”

En gång kände jag Miljöpartiet som ett parti som stod i framkant, i varje fall i Stockholms stad när vi stred för sprutbyte. Jag vet inte var ni har hamnat i de här frågorna. Men jag vill väldigt gärna, fru talman, bli upplyst om det.

Anf. 76 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik:

Fru talman! Tack, Karin Rågsjö, för den frågan! Det möjliggör för mig att förtydliga. Jag får också be om ursäkt till fru talmannen för att jag kraftigt överskattade min förmåga att hålla min talartid i mitt anförande.

Det som jag ville poängtera var att det för mig är viktigt vi vidtar åtgärder här och nu för att få ned den narkotikarelaterade dödligheten. Det finns ett tydligt mål, det vill säga en nollvision, och det finns tydliga mål om ökad tillgänglighet till bland annat LARO-vård i ANDTS-strategin som finns på bordet.

När det gäller frågan om en utredning av den nuvarande narkotikapolitiken var min poäng att det kommer att ta tid innan den är klar. Jag vill jättegärna ha en sådan utvärdering och en utredning. Men jag vill också börja arbetet med att få ned dödligheten i morgon, eller för den delen i går. Det är mitt tydliga svar till ledamoten Rågsjö.

Anf. 77 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:

Fru talman! Dödligheten har legat väldigt högt väldigt länge. Det är inte så att den plötsligt i går visade sig vara hög. Det har funnits stora möjligheter för regeringen, och också för andra regeringar, att göra någonting mer radikalt.

Vi har från utskottets sida begärt en utredning. Man borde kunna göra flera saker samtidigt, inte sant? Om man samtidigt har en utredning som rullar kan man inte blåsa av allting annat, utan man kanske kan jobba.

Det viktiga är väl att se: Vad är det som har föranlett de höga dödstalen? Vad kan vi göra för att få ned dem? Jag tycker att det är alarmerande. Det är också alarmerande av en regering och av tidigare regeringar att ignorera alla de döda, deras familjemedlemmar och så vidare.

Man skickar ut en signal. Man brukar tala om signalpolitik. Den signal den här regeringen skickar ut, och ni sitter i regeringen, är lite: So what?

Nu har ni klämt in en mening om nollvision när det gäller dödsfall. Vi hade gärna sett något lite mer. Vi har från utskottet begärt en utredning och en utvärdering.

Det brev som vi fick i förra veckan från de mest prominenta forskarna i Sverige på området, som är absolut mest i framkant och de bästa personerna som jobbar med de här frågorna, tar upp den här typen av frågor.

Jag skulle önska att Miljöpartiet på olika sätt pushade för den här frågan, för den är viktig. Det har en gång i tiden varit Miljöpartiets fråga. Nu verkar den inte vara det.

Vi måste få ned dödsfallen. Man måste se till att man har bra behandling i Sverige. Det har vi inte heller. Så mycket kan göras. Man kan göra bra saker utifrån en bra strategi som borde ha legat på bordet, och man kan samtidigt ha en utredning. Jag förstår inte riktigt problemet. Både och skulle bli en alldeles underbar kombo, tror jag.

Anf. 78 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik:

Fru talman! Jag ska vara jättetydlig. Jag säger både och. Vi behöver sätta igång utredningen. Den information jag har fått är att regeringen just nu tittar på utredningsdirektiven för att sätta igång den utredningen. Det är jättebra, check på det. Det är superbra. Bättre sent än aldrig, kan vi uppenbarligen tycka båda två.

Vi behöver likväl påbörja det andra arbetet. Det är att få Sveriges regioner att jobba med nollvisionen för narkotikarelaterad dödlighet och få ned den. De sitter ändå på nycklarna här. Det handlar om att vi måste öka tillgängligheten till bland annat LARO-behandlingen. Det är ändå inom den gruppen som den stora dödligheten är.

Man behöver egentligen inte vänta på detta. Det är också en fajt som jag uppfattar att Miljöpartiet tar när vi sitter i majoritet i varenda budgetförhandling. Det är grunddelen i svensk hälso- och sjukvård.

Vård ska ges efter behov. Har du samsjuklighet, beroendesjukdom och ditt beroende dessutom gäller opioider är det en extremt hög dödlighet. Då ska du ha vård i paritet till det behovet.

Anf. 79 ANDERS W JONSSON (C) replik:

Fru talman! Det var väldigt intressant att få lyssna på Nicklas Attefjords beskrivning av verkligheten i Sverige och världen. Där kunde jag nog skriva under på det allra mesta. Men sedan blir man förvånad när man hör liknöjdheten med ANDTS-strategin, som bevisligen inte innehåller några konkreta förslag över huvud taget, trots att socialutskottet har drivit på och riksdagen har fattat beslut.

Det vore intressant att höra vad Miljöpartiet har för uppfattning i två av de mest centrala frågorna. Den ena handlar om: Vem ska ha huvudansvaret för behandling av människor med beroendesjukdomar?

Sverige skiljer ut sig. I stort sett inga andra länder har lagt det på socialtjänsten. Alla andra ser det som en del av sjukvården där sjukvården ska ha huvudansvaret för behandling och utredning, även om man förstås ska ha stöd från socialtjänsten.

Jag undrar: Vad har Miljöpartiet för syn på det? Är det så att Sverige bör låta sjukvården få huvudansvaret med stöd av socialtjänsten? Eller ska det vara som i dag att man betraktar det som någonting som socialtjänsten kan pyssla med?

Den andra avgörande frågan är hur man ser på utvärdering av den svenska narkotikalagstiftningen. Vi har sedan 1987 en lagstiftning som kriminaliserar beroendesjukdomen. Om man är beroende av narkotika är det i Sverige kriminellt.

Vi vet inte hur den lagen har slagit. Det kan vara så att den är förklaringen till att vi har förhållandevis få som är beroende av narkotika. Men det kan också vara förklaringen till att vi har en extremt hög överdödlighet.

Anser Miljöpartiet att lagen från 1987 ska utvärderas så att vi kan få svar på frågan om den är förklaringen till att närmare 1 000 människor dör eller om det är förklaringen till att vi tack och lov har ganska få narkotikaberoende?

Anf. 80 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Anders W Jonsson, för frågorna!

Jag börjar med den första frågan om huvudmannaskapet. Miljöpartiets syn på detta är att det är hälso- och sjukvården som ska vara huvudman för beroendevården. Det är väl ändå en slutsats man kan dra. Det pågår nu en utredning för att reda ut allt som behöver redas ut för att flytta ett sådant huvudmannaskap.

Sedan finns det delar av beroendevården där socialtjänsten fortsatt kommer att spela en viktig roll. För att komma ut ur ett beroende behöver man hjälp med skuldsanering, bostad och en rad andra saker som socialtjänsten ändå borde vara det rimliga verktyget eller gränssnittet för att se till att man får hjälp.

När det gäller frågan om utvärdering talade jag i mitt anförande och också i några replikskiften om vår syn från Miljöpartiets sida. Jag personligen är väldigt angelägen om att få till stånd en sådan utvärdering. Vi har tydliga kongressbeslut på att en utvärdering av nuvarande lagstiftning ska göras.

Prot. 2020/21:140
14 juni

*En förnyad strategi
för politiken avseende
alkohol, narkotika,
dopning, tobak och
nikotin samt spel om
pengar 2021–2025*

Det är partiets linje i detta. Vi är regeringsunderlag, och ni är ett samarbetsparti till regeringen. Jag utgår från att vi kan föra en sådan diskussion och få igenom en bra och tydlig utredning för att kunna utvärdera nuvarande lagstiftning.

Anf. 81 ANDERS W JONSSON (C) replik:

Fru talman! Den utredning som sitter ska titta på samsjukligheten. Den har inte ett specifikt uppdrag att faktiskt göra de förändringar som krävs för att regionerna ska ta över behandlingsansvaret. Sedan är det ett delat ansvar vad gäller många sjukdomstillstånd, inte minst inom psykiatrin. Det gäller demens och så vidare. Men huvudansvaret ska ändå ligga på regionerna. Det handlar om ett sjukdomstillstånd.

Jag ska vara lite mer tydlig vad gäller utvärdering. En enig riksdag har sagt att man ska utvärdera narkotikapolitiken. Folkhälsomyndigheten tycker också att man borde titta på kriminaliseringslagstiftningen från 1987/88 – det tycker dessutom SKR och ett antal framstående experter och forskare på området. Det märkliga blir då att båda de ansvariga statsråden, justitieministern och socialministern, säger: Nej, det ska vi över huvud taget inte utvärdera.

Jag betonar ”utvärdera”. Man vill alltså inte ens ha svar på frågan: Är det här förklaringen till att vi har en överdödlighet i Sverige? Närmare 1 000 unga människor får sätta livet till kanske på grund av brister i narkotikapolitiken.

Men jag tolkar ändå ledamoten Attefjords svar som att Miljöpartiet vill att även lagen från 1987/88 om kriminalisering av bruk av narkotika ska utvärderas. Om det är på det viset blir det desto mer anmärkningsvärt att man släpper fram ett regeringsbeslut och statsråd som faktiskt säger: Nej, den dörren är stängd. Det vill vi över huvud taget inte ta reda på.

Men jag hoppas att jag tolkar Nicklas Attefjord på rätt sätt, att han faktiskt står upp för detta och att regeringen ser till att tillsätta utredningen och sedan tittar på svaret: Vad är förklaringen till överdödligheten?

Anf. 82 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Anders W Jonsson, för de förtydligade frågorna! Den information jag har är, som sagt, att regeringen nu tittar på hur man ska omhänderta det utskottsinitiativ som den här frågan härrör från, om att utvärdera gällande narkotikapolitik.

Jag har inte sett några färdiga skrivningar eller förslag på skrivningar. Jag har inte hört några namn på eventuella personer som ska leda utredningen och så vidare. Jag sitter inte i regeringen. Däremot ingår jag i ett parti som är underlag för regeringen. Det finns frågor om vad de olika statsråden har sagt och inte sagt i diverse sammanhang kopplat till detta. Jag tänker att det är rimligare att ställa en enkel fråga eller en interpellation till dem om hur de tänker omhänderta ett tydligt beslut från riksdagen i denna fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU30
Stärkt kompetens i vård och omsorg – reglering av undersköterskeyrket
(prop. 2020/21:175)
föredrogs.

*Stärkt kompetens i
vård och omsorg –
reglering av under-
sköterskeyrket*

Anf. 83 ACKO ANKARBERG JOHANSSON (KD):

Fru talman! Undersköterskan är basen för omsorgen inom äldreomsorgen. Undersköterskan är också en viktig del av hälso- och sjukvården och LSS. Genom personlig omvårdnad och en helhetssyn kan omsorgen präglas av värdighet och respekt. Undersköterskans arbete är viktigt, och kompetensen måste säkras. Därför är regeringens förslag välkommet.

Regeringen föreslår i den proposition vi behandlar i dag att en skyddad yrkestitel införs och att endast den som har ett bevis från ansvarig myndighet om detta får använda den i yrkesverksamhet inom hälso- och sjukvården och i verksamhet enligt socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Kristdemokraterna tillstyrker detta.

Det är bra och viktigt att undersköterskorna nu får en skyddad yrkestitel. Det gör att det blir tydligare vilken kompetens någon med underskötersketitel har samt vilka uppgifter en undersköterska får utföra.

Fru talman! Det kommande beslutet, i morgon, är viktigt för all berörd verksamhet, och det är extra viktigt för äldreomsorgen. Längre har det varit som om det räckt med att tycka om äldre för att få arbeta inom äldreomsorgen. Det räcker inte. Man måste ha relevant utbildning och den kompetens som krävs. Genom att undersköterska nu blir en skyddad yrkestitel stärks yrket. Därmed stärks också äldreomsorgen.

Det kräver också att vi får likvärdiga utbildningar runt om i landet så att gymnasieskolans utbildning liksom kommunal vuxenutbildning för vård och omsorg ger relevant kunskap oavsett var den bedrivs. Det kommer att krävas en del för att säkerställa det, och därför är propositionens förslag om en längre övergångsperiod rimligt. Detsamma gäller för all den verksamhet som styrs av avtal mellan exempelvis en kommun och en utförare. Där behövs en övergångsperiod för att man ska kunna göra de förändringar som krävs.

Det behöver bli förändringar så att vi tydliggör undersköterskans uppdrag och värderar yrket bättre än i dag. Propositionen kan medverka till det, men det krävs mer.

Fru talman! Arbetsvillkoren för äldreomsorgens personal måste förbättras. Exempelvis behöver önskade deltid och delade turer tas bort. Därför är jag väldigt glad över att riksdagen har beslutat om särskilda pengar i en extra ändringsbudget för att förbättra arbetsvillkoren för äldreomsorgens personal – detta till följd av ett initiativ från Kristdemokraterna, Vänsterpartiet och Moderaterna som vann kammarens gillande.

Resurser finns till kommunerna i år, och i förslaget framgår det att det ska vara uthålliga pengar kommande år. Nu återstår att se hur regeringen förvaltar detta i höstens budgetproposition. Det måste bli en nivåhöjning och uthålliga pengar till äldreomsorgen, både för att förbättra arbetsvillkoren och för att stärka den medicinska kompetensen.

Fru talman! Socialstyrelsen ska enligt propositionen få ta ut en avgift för att pröva ansökan om bevis om rätt att använda yrkestiteln undersköterska. Regeringen avser att återkomma i fråga om avgiften.

Kristdemokraterna hysar en oro för att den avgift som ska tas ut i samband med ansökan ska sättas för högt så att den utgör ett hinder för undersköterskan att ansöka. Kristdemokraterna anser därför att regeringen bör säkerställa att den avgift som tas ut är tillräckligt låg för att det ska vara möjligt för varje undersköterska att ansöka och betala avgiften.

Några remissinstanser har samma oro. Arbetsförmedlingen understryker att det är viktigt att avgiften inte blir så hög att den skapar en tröskel för att söka prövningen. Malmö kommun uttrycker tveksamhet till en avgift eftersom den kan innebära ett lägre incitament för fast anställd personal att ansöka.

Tyvär fanns det inte en majoritet i utskottet för detta tillkännagivande, så jag vill yrka bifall till reservation nummer 7.

Fru talman! Undersköterskans kompetens tydliggörs genom det kommande beslutet. Vi behöver vidta fler åtgärder för att behålla dem som i dag arbetar som undersköterskor och för att få fler att vilja bli undersköterskor. Det här är dock en viktig del som kommer att gagna den verksamhet som såväl kommuner som regioner har ansvar för. Det är ett bra beslut.

Anf. 84 ULRIKA JÖRGENSEN (M):

Fru talman! Vi debatterar nu socialutskottets betänkande *Stärkt kompetens i vård och omsorg – reglering av undersköterskeyrket*. Vi moderater ställer oss bakom lagförslaget om en skyddad yrkestitel för undersköterskor, vilket i praktiken innebär att endast den som har ett bevis om rätt att använda yrkestiteln undersköterska får använda sig av titeln i yrkesverksamhet inom hälso- och sjukvårdens område och i verksamhet enligt socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Bevis om rätt att använda yrkestiteln undersköterska ska efter ansökan utfärdas till den som har en utbildning med inriktning mot vård och omsorg från gymnasieskolan eller kommunal vuxenutbildning eller som har skaffat sig motsvarande kompetens. En person som saknar beviset ska inte heller få använda en titel som kan förväxlas med yrkestiteln undersköterska.

Fru talman! Detta är ett välkommet förslag som jag vet att många av mina gamla kollegor har längtat efter. Inte minst med erfarenhet av pandemin har vården, äldreomsorgen och undersköterskans roll varit i fokus. Undersköterskornas ansvarsområde och yrkesroll kommer att bli tydligare med detta lagförslag, vilket är bra.

Fru talman! Mitt första sommarjobb hade jag som 18-åring. Under sommaren började jag arbeta inom vården som vårdbiträde på den tidens ålderdomshem. Jag hade ingen direkt vårdutbildning utan gick ekonomisk utbildning på gymnasiet. Jag skulle ju inte jobba inom vården. Jag trivdes verkligen på äldreboendet men kände att jag behövde mer kunskaper för att känna mig trygg i att utföra mina uppgifter.

Några år sedan läste jag vidare till undersköterska, något som jag aldrig ångrat. Tanken var att inom kort läsa vidare till sjuksköterska, men det tog många år, fru talman, innan jag tog steget och utbildade mig till sjuksköterska.

Som undersköterska i kommunen på 90-talet – så länge sedan är det – fick jag via delegation utföra många sjukvårdande insatser. Samtidigt upplevde jag att jag hade tid att sitta och prata en stund, och jag tyckte att jag hade den bästa av världar. Jag var oerhört stolt över att arbeta som undersköterska och anser fortfarande att det är något av det finaste men också något av det svåraste som finns.

Att arbeta som undersköterska är komplext. Man ska vara någon annans händer, stötta utan att ta över och alltid utgå från individens behov. Det krävs också förståelse, empati, språkkunskaper och sakkunskaper inom diagnoser, bemötande samt en oerhört stor medicinsk kompetens. Rekryteringsbehovet är stort både nu och i framtiden. För att klara av personalbehovet inte bara av undersköterskor utan av alla vårdens medarbetare behövs till exempel digitala lösningar som kan avlasta så att tid frigörs för den mänskliga kontakten.

Fru talman! Med en skyddad yrkestitel för undersköterskor är jag övertygad om att statusen höjs och att yrkets attraktivitet ökar. Det blir inte längre upp till arbetsgivaren att besluta om vem som är utbildad till undersköterska. Med detta förslag krävs det ett bevis om rätt att använda yrkestiteln. Beviset utfärdas förslagsvis av Socialstyrelsen. Grunden kommer att vara utbildningsinnehållet i gymnasieskolans vård- och omsorgsprogram. Det här kommer helt enkelt att höja patientsäkerheten.

Fru talman! Vi moderater ställer oss bakom lagförslaget. Jag yrkar bifall till reservation 2, som innebär att regeringen bör säkerställa att sjuksköterskestuderande kan få tidsbegränsad anställning som undersköterska. Under sommarmånaderna anställs många sjuksköterskestuderande som undersköterskor, vilket givetvis är bra för sommarplaneringen, men det är även viktigt med den erfarenhet som de studerande erhåller genom att arbeta som undersköterska inom den kommunala vården eller på ett sjukhus.

Fru talman! Med detta sagt är en skyddad yrkestitel ett viktigt steg att göra undersköterskeyrket mer attraktivt och patientsäkert. Det finns dock mer att göra. Moderaterna vill se att sjukvårdens medarbetare får arbeta med det som man är utbildad till att göra. För att en undersköterska eller en sjuksköterska ska orka ett helt yrkesliv gäller det att arbetsmiljö, arbetstider och arbetsbelastning går att påverka.

Moderaterna anser även att det måste gå att utveckla vårdens arbetssätt så att alla medarbetare, oavsett yrke, känner att de kan vara med och påverka sin och sina kollegors arbetssituation i positiv riktning. Att få möjlighet att utvecklas inom sitt yrke tror jag är ett viktigt steg framåt för att få personal att stanna kvar och vara goda ambassadörer.

Med detta sagt är en skyddad yrkestitel för undersköterskor ett välkommet steg i rätt riktning att göra undersköterskeyrket mer attraktivt och kompetenshöjande. Det finns dock både mer att göra och mer att önska, fru talman.

Anf. 85 PER RAMHORN (SD):

Fru talman! I dag ska vi alltså ta ställning till regeringens proposition om att undersköterska ska bli en så kallad skyddad yrkestitel. Det kommer att innebära att den som vill kalla sig undersköterska måste ansöka om ett särskilt yrkesbevis från Socialstyrelsen, och för att få den här skyddade yrkestiteln måste man ha genomgått en vård- och omsorgsutbildning enligt en nationell standard.

Som vi alla vet har det tidigare funnits alla möjliga utbildningar, från bara några veckor ända till ett treårigt gymnasieprogram inom vård och omsorg. Det här lagförslaget tydliggör också undersköterskornas betydelse för kvaliteten i äldreomsorgen och sjukvården. Vem som helst ska inte kunna kalla sig undersköterska eller kunna ersättas av en person utan motsvarande kompetens.

Fru talman! Man ska komma ihåg att undersköterska är ett av Sveriges vanligaste yrken och utgör grunden för kvaliteten i svensk vård och omsorg. Inte minst under pandemin har betydelsen av undersköterskornas arbete synliggjorts när de stått i frontlinjen för att rädda äldres liv och hälsa. De har haft ett oerhört svårt jobb under pandemin där de i stor utsträckning lämnades ensamma att hantera krissituationen, vilket även Coronakommissionen har konstaterat.

Fru talman! Alla andra nordiska länder har reglerat yrket undersköterska. Här sticker Sverige ut som det enda land där undersköterska är helt oreglerat, både gällande titel och arbetsinnehåll. Vi sverigedemokrater hade helst sett att undersköterskeyrket blev ett legitimationsyrke, precis som det är i Danmark. Där har det också blivit den mest populära yrkesutbildningen av alla utbildningar. Vi kan dock se att en skyddad yrkestitel kan vara en ändamålsenlig reglering av yrket. Det är ett första steg i arbetet med att höja statusen för yrket men också för att stärka kvaliteten inom äldreomsorgen och sjukvården. Därför ställer vi oss bakom det mesta i lagförslaget.

Vi ser dock en del brister som vi anser bör åtgärdas. Vi anser att tillämpningen hade fungerat bättre om regeringens förslag hade innehållit en del av de åtgärder som vi har föreslagit i vår följdmotion.

Sverigedemokraterna anser till skillnad från regeringen att en reglering av yrket med en skyddad yrkestitel bör inkludera en prövning av både kompetens och lämplighet hos yrkesutövaren. Man ska komma ihåg att undersköterskor arbetar nära patienter och brukare, och därför är lämplighet av särskild vikt.

Regeringen anser också att ett bevis om rätt att använda yrkestiteln undersköterska inte ska kunna återkallas. Man menar att konsekvenserna för en undersköterska som missköter sitt arbete i stället ska resultera i arbetsrättsliga åtgärder som till exempel uppsägning eller omplacering.

Här delar vi inte regeringens bedömning. Vi anser att arbetsrättsliga regler inte är tillräckliga i de fall där en undersköterska missköter sitt uppdrag. Efter avsked eller uppsägning kan undersköterskan således börja arbeta hos annan arbetsgivare, vilket kan innebära fortsatt risk för misskötsel som riskerar att påverka patientsäkerheten.

Vi anser också att utdrag ur belastningsregistret liknande det som sker för legitimationsyrken ska krävas. Beviset bör även kunna återkallas om det erhållits på felaktiga grunder, exempelvis genom förfalskade intyg eller betyg.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 5.

Anf. 86 ANDERS W JONSSON (C):

Fru talman! Det här beslutet som riksdagen kommer att fatta under morgondagen är ett ganska viktigt beslut, både för äldreomsorgen i Sverige och för hälso- och sjukvården. Undersköterskorna bär nämligen en stor del av den här verksamheten på sina axlar. Det är den vanligaste yrkes-

gruppen i Sverige med närmare 200 000 undersköterskor, och allt vi kan göra för att stärka denna yrkesgrupp ska vi göra.

Att undersköterska blir en skyddad yrkestitel är ett väldigt viktigt steg. Som många andra talare har sagt här i talarstolen räcker det här såklart inte, utan det finns mycket mer som man skulle kunna göra. Bland annat är det tråkigt att regeringen inte lägger fram förslag om att också se till att skärpa kravet på undersköterskeutbildning. Grunden för att få den här skyddade yrkestiteln kommer att vara att man har genomgått en undersköterskeutbildning inom gymnasieskolans eller yrkeshögskolans ram. Här borde förstås Skolverket ha fått i uppdrag att utfärda en föreskrift där det tydligt anges vad innehållet i utbildningen ska vara. Men det ville regeringen inte föreslå.

Vidare finns frågan om avgiften. I ett läge där vi vill att så många som möjligt av Sveriges nästan 200 000 yrkesverksamma undersköterskor faktiskt ska ta ut ett bevis på den skyddade yrkestiteln, bör avgiften sättas till 0 kronor. Det är yrkesgruppen värd. Det vore ett bra sätt från statens sida att verkligen uppmuntra så många som möjligt till att validera sin kunskap och se till att skaffa sig nödvändig utbildning för att erhålla den skyddade yrkestiteln.

Sedan är det viktigt att gå vidare och titta på undersköterskornas möjlighet att skaffa sig en specialistutbildning. Det finns ett stort behov, inte minst i äldreomsorgen, av undersköterskor med specialistkompetens. Här bör man ta ytterligare steg och se till att underlätta för undersköterskor, precis som vi gör för sjuksköterskor, att skaffa sig en specialistkompetens.

Därtill måste en bättre arbetsmiljö skapas. Här finns mycket vi kan titta på. En sak som är helt orimlig är faktiskt att många undersköterskor har en förstalinjeschef som inte har ansvar för 15 eller 20 personer utan för ibland så många som 40, 45, 50 eller 55 personer. Att se till att det inom äldreomsorgen finns rimliga chefsområden är också viktigt.

Slutligen, fru talman, har vi den positiva utvecklingen i form av det nya huvudavtalet som gör det möjligt för en undersköterska att med stöd från CSN vidareutbilda sig – åtminstone ta det första året – till sjuksköterska.

Det finns mycket mer som kan göras för att stötta denna oerhört viktiga yrkesgrupp inom äldreomsorgen och hälso- och sjukvården, men det här är ett viktigt steg.

Jag står bakom samtliga reservationer från Centerpartiets sida, men jag yrkar bifall endast till den som jag tycker är viktigast, nämligen reservation 3. Genom föreskrift borde man styra upp undersköterskeutbildningen så att den blir likvärdig i hela landet.

Anf. 87 KARIN RÅGSJÖ (V):

Fru talman! Jag vill skicka en hälsning till alla undersköterskor inom vården och äldreomsorgen som har burit Sverige genom pandemin och för ert fantastiska arbete. Det gäller specifikt inom äldreomsorgen, där det har varit extra tufft. Det fanns ju ingen skyddsutrustning från början. Det fanns inga nationella lager, och regionerna svarade ungefär som i Lorry – ”jag tänkte inte på det” – när det uppenbarade sig att det inte heller fanns några regionala lager. Det har varit tufft. Det beslut vi ska fatta i morgon är bra.

Det är också underbart att höra alla partier, från höger till vänster, prata om undersköterskornas arbetsvillkor, att de inte ska ha delade turer, att de ska vara fast anställda och så vidare. Det är ett steg framåt.

Det kommer att råda brist på utbildade undersköterskor i framtiden. För att kompetensförsörjningen ska vara tryggad på lång sikt behöver yrket bli mer attraktivt. Det här är ett sätt att göra det mer attraktivt.

Fru talman! Vänsterpartiet vill att personal inom sjukvård och äldreomsorg ska vara utbildad och ha rätt kompetens för sitt uppdrag. En reglering behövs för att garantera att vård och omsorg blir mer likvärdig och att de regionala och kommunala variationerna minskar.

Vi måste också komma i kapp när det gäller äldreomsorgen i våra nordiska grannländer. I februari 2017 publicerade forskare vid Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet en ny rapport om äldreomsorgens arbetsvillkor. Man intervjuade undersköterskor i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Rapporten visar på extremt stora förändringar inom den svenska äldreomsorgen. Antalet hjälptagare som en hemtjänstanställd möter under en arbetsdag hade ökat påtagligt. Personalens handlingsutrymme hade minskat. Man upplevde sitt arbete som betydligt mer psykiskt och fysiskt tungt och mer tidspressat. Det måste bli bättre.

Jag hoppas verkligen att vi efter pandemin kan fortsätta att utveckla arbetsmiljön för undersköterskor inom både äldreomsorgen och hälso- och sjukvården. Det är viktigt.

Vänsterpartiet instämmer med Kommunal, som i sitt remissvar anger att yrket undersköterska bör regleras genom skyddad titel och förbehåll av arbetsuppgifter. Vidare instämmer vi i det Kommunal lyfter upp om att ett sätt att öka patientsäkerheten och påverka kvaliteten i hälso- och sjukvården och omsorgen på ett positivt sätt vore att kräva lägst undersköterskeutbildning för utförare av arbetsuppgifter enligt hälso- och sjukvårdslagen. Det skulle också möjliggöra en kvalitetssäkring av vård och omsorg.

Antalet undersköterskor i kommunal verksamhet har minskat medan antalet vårdbiträden har ökat. Det tycker jag inte låter optimistiskt. Vi måste vända den trenden. Risken är att behoven följs upp av utbildad personal och att det påverkar omsorgskvaliteten och kompetensförsörjningen negativt. Där vill vi inte vara.

En reglering av undersköterskans arbetsuppgifter skulle troligen skapa incitament för arbetsgivare att anställa fler undersköterskor och för den enskilda att utbilda sig vidare.

Att reglera yrket undersköterska genom skyddad titel och förbehåll av arbetsuppgifter måste ses som ett långsiktigt sätt att höja kvaliteten. Att bygga upp en väl fungerande vård och omsorg måste ta avstamp i en vilja att satsa på och få in adekvat kompetens. Det behövs tydliga legala förutsättningar där undersköterskor ges självständighet och ansvar för att utföra vissa hälso- och sjukvårdsuppgifter.

I utredningen *Stärkt kompetens i vård och omsorg* lämnas förslag om att ge en statlig myndighet i uppdrag att validera kompetens samt ge ett särskilt bemyndigande till Statens skolverk att i föreskrift fastställa innehållet i det nationella yrkespaketet för undersköterska. I propositionen anges att det saknas skäl att ge en statlig myndighet i uppdrag att validera kompetens under en avgränsad period. Flera remissinstanser har tillstyrkt detta, och Vänsterpartiet anser, i likhet med Kommunal, att det ska finnas en nationell standard för validering av yrket undersköterska. En statlig myndighet ska ges i uppdrag att validera kompetensen.

Fru talman! Det behövs ett långsiktigt nationellt rättssäkert system för validering i syfte att undvika olika bedömningar runt om i Sverige på olika utbildningar. Det ska vara enkelt och rättssäkert för enskilda att ansöka om bevis om rätt att använda yrkestiteln undersköterska. En statlig myndighet bör ges i uppdrag att validera yrket undersköterska.

Jag yrkar därmed bifall till reservation 4.

Anf. 88 ANN-CHRISTIN AHLBERG (S):

Fru talman! Vi socialdemokrater yrkar bifall till förslaget i betänkandet.

Äntligen är denna så viktiga reform här! Undersköterska ska bli och få vara en skyddad yrkestitel. Att vara undersköterska är inte att vara vem som helst, utan att vara undersköterska är att vara ett utbildat och tryggt proffs.

Undersköterskor är viktiga för vår välfärd, det vill säga de som jobbar inom hälso- och sjukvård, psykiatri, omsorgen och i äldreomsorgen. Det handlar om en stor och viktig yrkesgrupp i välfärdens tjänst. Det har tagit tid, men desto större är glädjen i dag.

Jag har mött många undersköterskor genom åren, och detta är något som många har önskat sig och längtat efter. Det kommer att öka yrkets status, och det kommer att öka kvaliteten och säkerheten i vård och omsorg. Det kommer att bli tydligare vilken kompetens som finns på arbetsplatsen, och jag tror att det kommer att locka fler att komplettera sin utbildning eller utbilda sig till undersköterska.

Det skapar större trygghet för såväl anhöriga som brukare, patienter, pensionärer med flera som kommer i kontakt med undersköterskor att veta vilka kunskaper de har.

Det kommer också att bli en bättre arbetsmiljö när man som personal vet vad man kan förvänta sig av sina arbetskamrater i fråga om kompetens och vilka arbetsuppgifter de kan utföra. I dessa tider med en pandemi har vi fått erfa att det har stor betydelse vilken kontinuitet och kompetens personalen har.

Fru talman! Socialstyrelsen behöver tid för att ställa om sin organisation. Arbetsgivaren behöver sin tid och den enskilde sin att förbereda sig inför lagändringen.

Den nya lagen kommer att börja gälla från och med den 1 juli 2023. Den som då har klarat sin undersköterskeutbildning kan ansöka hos Socialstyrelsen om ett yrkesbevis.

Grunden för den skyddade yrkestiteln kommer att vara det nya utbildningsinnehållet i gymnasieskolans vård- och omsorgsprogram eller tidigare gymnasieutbildning eller kommunal vuxenutbildning inom vård och omsorg.

Det kommer att finnas övergångsregler och en övergångsperiod mellan 2023 och 2033. Det är bra för dem som i dag är tillsvidareanställda men också för dem som går på vikariat, då de får möjlighet att komplettera sin utbildning. Därmed kan de med lång erfarenhet få sina kunskaper validerade för att kunna bli undersköterskor. Men vi vet att med övergångsreglerna kommer valideringen att minska, för sedan blir det så att för att kunna få yrkestiteln undersköterska måste man ha rätt kompetens.

Sista datum för att söka yrkesbeviset utifrån övergångsreglerna är den 30 juni 2023. Jag vet att det är många som i dag funderar på att gå i pension om fyra fem år, men om de har fast anställning kan de jobba kvar och gå i pension efter det året. De får fortsätta ha sin yrkestitel som undersköterska om de är anställda när lagändringen sker.

Fru talman! Många som är anställda som undersköterska har en utbildning, men inte alla. Kommunal är det fackförbund som organiserar undersköterskor. Av deras medlemmar har cirka 85 procent av undersköterskorna en yrkesutbildning och därmed möjlighet att få sin titel som undersköterska skyddad och ett bevis på det från Socialstyrelsen efter lagändringen den 1 juli 2023.

Jag har förstått att en del här i kammaren undrar hur hög avgiften för yrkesbeviset kommer att bli. Regeringen jobbar med det och kommer att återkomma. För en sjuksköterska kostar det i dag 700 kronor att få sin legitimation. Jag hoppas att det blir en lägre avgift för undersköterskor eller allra helst att det inte kostar någonting alls.

Det finns en reservation i betänkandet som handlar om utmaningen för sjuksköterskestudenter att inte kunna bli anställda som undersköterskor. Så blir det ju när undersköterska blir en skyddad yrkestitel. Är man inte undersköterska kan man inte anställas som sådan. Men vi socialdemokrater tror att arbetsgivaren kommer att hitta bra namn så att även den som är sjuksköterskestuderande kan få anställning som vikarie i semestertider. Det har man kunnat göra tidigare med andra yrkesgrupper.

I dag är det jätteviktigt att man anställer dem som har utbildning. Vi vet ju och har hört av tidigare talare att det är alltför många som inte har relevant utbildning som jobbar inom vård och omsorg.

För att få kalla sig undersköterska måste man vara det. Det kommer annars inte att vara tillåtet att kalla sig undersköterska eller något liknande när lagen har trätt i kraft i juli 2023.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag tacka alla undersköterskor där ute, både för allt jobb i pandemin och för kampen för att göra undersköterska till en skyddad yrkestitel. Som kommunalare och socialdemokrat känner jag extra glädje över att undersköterskorna har lyckats med sin ansträngning för att få en skyddad yrkestitel. Det är ett bevis på facklig-politisk samverkan, och det är jag oerhört glad och stolt över.

Det är undersköterskor som genom sitt medlemskap i Kommunal och som medlemmar i Socialdemokraterna har påverkat så mycket som de faktiskt kunnat göra genom en motion till sitt fackförbund som blev ett kongressbeslut och sedan en motion till vårt parti, som biföll den. Och nu har regeringen lagt fram denna proposition, som vi kommer att rösta ja till i morgon klockan 13.

Jag avslutar med det här, fru talman: En undersköterska är inte vem som helst. En undersköterska är ett utbildat proffs. Det här kommer att bli bra för oss alla, för det höjer kvaliteten och säkerheten för oss alla.

Jag önskar er alla, både er här och er som lyssnar, en trevlig sommar.

Anf. 89 BARBRO WESTERHOLM (L):

Fru talman! Äntligen! Alla vi i denna kammare är glada över att vi nu får en reglering av ett viktigt yrke inom hälso- och sjukvården, omsorgerna och socialtjänsten, nämligen undersköterskeyrket.

Vi har 183 000 undersköterskor i Sverige med varierande utbildning och 150 000 som tjänstgör som undersköterska. Där varierar erfarenheten och utbildningen väldigt mycket, men de allra flesta älskar sitt jobb och utför det efter bästa förmåga.

Det här är inget enkelt jobb. Det är ett komplicerat jobb. Det sker ensamt med stort ansvar under tidspress, och det kräver kunskap och kompetens. Det kräver också kontakt med andra professioner med deras erfarenheter för att tillhandahålla den hemtjänst, den vård och den omsorg som omsorgstagarna behöver och har rätt till i ett välfärdsland som Sverige.

Det är inte bara omsorgstagarna det gäller utan också i väldigt stor utsträckning anhöriga, som i Sverige bär en väldigt tung börda med uppgifter som de egentligen inte ska behöva utföra.

Jag såg häromdagen en video som riktar sig till sommarvikarier inom vård och omsorg, främst skolungdomar. De som uppträdde i videon hade själva erfarenhet av att vara utbildade vikarier och gav alla de råd de kunde. Det kopplar mycket till det som Ulrika Jörgensen tog upp utifrån sin erfarenhet. Rådet var: Fråga, fråga, fråga handledaren allt du kan komma på! Snart står du där ensam med ett väldigt stort, tungt ansvar.

Rådgivarna vittnade om vilken glädje de hade av arbetet men hur ensamt det kunde vara i krissituationer och hur det kändes att gå hem och känna att de inte, eftersom de saknade kunskap och erfarenhet, kunde göra det bästa för omsorgstagaren och de anhöriga. Det ansvar man lägger på dessa vikarier är alltså väldigt tungt, och detta kan vi inte fortsätta med. Vi måste ge fler den utbildning som krävs.

Det är mycket som krävs. Här kommer Socialstyrelsen, Skolverket, Inspektionen för vård och omsorg och andra in med sina erfarenheter och krav. Det krävs bedömningsförmåga. Hur mår egentligen omsorgstagaren? Vad är det som kan behövas? Här krävs omvårdnads- och omsorgskunskap. Det krävs också i viss mån medicinsk kompetens. Det krävs kunskap om åldrande och hur olika det kan te sig. Vi är olika som individer och lägger år till livet på olika sätt. Det krävs kunskap om diagnoser och läkemedelsbehandling. Kan de symtom som Kalle eller Anna visar vara en läkemedelskomplikation?

Och det handlar inte minst om bemötande. Personkemin kan ju vara så olika. Det kan också vara så att man passar att jobba ihop med en omsorgstagare och dennes anhöriga men inte med en annan. Och det fordras inlevelse i omsorgstagarens och anhörigas situation – att kunna sätta sig själv på deras plats. Hur är det att vara i Annas eller Gustavs situation?

Och sedan är det teamarbetet och att lära sig om den nya medicinska teknik som kommer in i folks vardagsrum och sängkammare och ska hanteras. Och det handlar om att dokumentera.

Detta är alltså ett komplicerat jobb, och det är basen i vården och omsorgen, inte bara om årsrika människor utan också om människor som behöver assistans och omsorg. Jag är därför lite orolig över detta med äldreomsorgslag – att vi utesluter andra som behöver samma typ av omsorg som årsrika.

Men vi välkomnar verkligen dagens beslut. Det är, kan tyckas, en lång övergångstid, och det kräver att man kan utbilda sig till biträde eller annat inom ramen för sin tjänst för att få yrkestiteln undersköterska. Om vi gör detta tillsammans med andra insatser som är på väg för att höja kvaliteten i äldreomsorgen och omsorgen överlag ska vi våga lägga år till livet.

Jag tror på att detta blir möjligt. Inte minst covid-19 har pekat på de brister vi har, och jag ser det som en blåslampa för att vi i framtiden ska kunna känna oss trygga med att vi har en vård och omsorg värd namnet för åsrika och andra omsorgstagare.

Anf. 90 NICKLAS ATTEFJORD (MP):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag och som många talare före mig säga att detta är ett viktigt beslut. Undersköterskor är ryggraden eller benstommen eller vad man nu vill använda för kroppsdel för att förklara vikten av denna yrkeskategori inom svensk hälso- och sjukvård och omsorg.

Jag har själv jobbat en del inom habilitering eller omsorg – det har kanske bytt namn sedan jag jobbade. Det man slås av är hur komplex en sådan här tjänst är och hur få ord detta ofta beskrivs med i platsannonser, uppdragsbeskrivningar och så vidare. Det handlar om att se och identifiera behoven, att läsa in en situation och känna av en stämning i rummet, att hantera olika sociala situationer och så vidare. Allt detta är saker som en erfaren undersköterska gör på millisekunder. Om man skulle leka med tanken att ersätta undersköterskor med artificiell intelligens eller robotar är det kunskaper som det skulle ta år av programmering och mängder av datakraft att över huvud taget ens komma i närheten av. Allt detta är egenskaper som de flesta undersköterskor har och saker som de behärskar med en beundransvärd kvalitet.

Som många andra vill jag också rikta ett särskilt tack till de många undersköterskor som i år har utträtt lite av underverk och, skulle jag säga, har varit en del i att lotsa Sverige genom pandemin med den äran. Stort tack för allt där!

Vid sidan av detta och förutom införandet av en skyddad titel, vilket är ett viktigt steg i att säkerställa kvaliteten inom den offentliga välfärden, skulle jag också vilja passa på att lyfta att nästa viktiga steg är att jobba med arbetsmiljö och det som jag definierar som det hållbara arbetslivet. Här tycker jag att man också kan lyfta fram en del av de satsningar som regeringen har gjort tidigare på till exempel återhämtningsbonusen, som innebär att man lokalt kan jobba med att utforma och utveckla sitt arbetsmiljöarbete med olika arbetstidsmodeller.

Regeringen tar steg efter steg för att stärka basen i svensk välfärd. Vi har höjt statsbidragen för till exempel äldreomsorgen. Det innebär att undersköterskor inte bara får en titel utan också fler kollegor. Detta är jätteviktigt, och det rör sig om en stor och viktig satsning, som är långsiktig.

Jag nämnde tidigare återhämtningsbonusen, det vill säga att vi stimulerar det arbete man kan göra lokalt för att stärka arbetsmiljön och ta steg mot ett hållbarare arbetsliv. Det senaste steget är att nu fatta beslut om en skyddad yrkestitel. Det är viktiga steg när det gäller att utveckla svensk offentlig välfärd.

Slutligen vill jag som sagt säga stort tack och yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

§ 13 Anpassningar till EU:s nya förordningar om medicintekniska produkter – del 2

Prot. 2020/21:140
14 juni

Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU32
Anpassningar till EU:s nya förordningar om medicintekniska produkter – del 2 (prop. 2020/21:172)
föredrogs.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

§ 14 Frågor om tvångsvård

Frågor om tvångsvård

Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU38
Frågor om tvångsvård
föredrogs.

Anf. 91 YASMINE BLADELIUS (S):

Fru talman! En person i min direkta närhet har under åren tvångsvårdats ett antal gånger. Jag skulle säga att det bidrog till att rädda hennes liv. Men med sig har hon många berättelser, negativa erfarenheter och vittnesmål om oroligheter, oegentligheter och bemötande. Vi har många gånger samtalat om de gånger som hon tvångsvårdats. Hon har många gånger ställt mig mot väggen och ställt mig till svars, för någonting måste ske. När personer tvångsvårdas måste det gå rätt till. Det måste vara en bra vård. Oegentligheter får inte ske, och ett bra bemötande måste vara ett faktum.

Jag har under åren i mina många samtal och möten med organisationer och representanter från exempelvis Tilia och i samtal med många unga flickor och pojkar hört berättelser och vittnesmål om att man behandlats illa, utsatts för kränkningar och om avskiljningar och bältesläggningar som inte gått till på ett rättssäkert sätt, på ett barnrättssäkert sätt eller helt enkelt på rätt sätt.

Inte minst genom mitt uppdrag som ledamot i Statens institutionsstyrelsens insynsråd vet jag att många av de berättelser och vittnesmål som vi får ta del av återspeglar en verklighet som existerar. Det är ett faktum. Problemen är på riktigt.

Fru talman! Att vårdas enligt tvång är ett oerhört personligt ingrepp. Ofta är det alldeles nödvändigt och ibland livräddande eller livsavgörande, men det är de facto ett ingrepp som kan upplevas som oerhört kränkande. Därför är det också noggrant beskrivet i lagstiftning hur det får gå till, och det ställs höga krav på tillämpningen av lagstiftningen gällande rättssäkerheten för de personer som vårdas med tvång. Så ska det naturligtvis vara. Och om det inte är tillräckligt tydligt i lagstiftningen måste vi ändra på det.

Jag är väldigt glad över det stora engagemang som socialutskottets ledamöter visar i dessa frågor. Vi behöver vidta åtgärder och åstadkomma förändring och förbättringar på området.

Fru talman! Det har under den senaste tiden blivit alltmer tydligt att det behövs förbättringar inom tvångsvården. Detta är en oerhört angelägen fråga för mig själv, för regeringen och för Socialdemokraterna. Social-

utskottet har också vid flera tillfällen kallat ansvariga till utskottet för att få redogörelser och lyfta fram oro kring frågor och problem inom verksamheterna som uppkommit, inte minst i medierna. Utskottet har också riktat ett antal tillkännagivanden till regeringen om olika förbättringar på tvångsvårdens område.

Dagens debatt handlar ju om att socialutskottet vill rikta ytterligare ett tillkännagivande till regeringen om en översyn av tvångsvården. Det är, som jag sa, glädjande att det finns ett så stort engagemang i dessa frågor hos utskottets ledamöter. Det är viktigt, och det behövs.

Anledningen, fru talman, till att vi inte står bakom tillkännagivandet denna gång är inte att vi nu helt plötsligt inte ser vikten av att komma till rätta med de problem som finns utan helt enkelt att det redan nu pågår ett omfattande arbete inom Regeringskansliet med att se över olika delar inom tvångsvården.

Som exempel kan nämnas att det för bara någon månad sedan gavs ett tillkännagivande från riksdagen om att regeringen den 1 augusti i år ska återkomma till riksdagen med en skrivelse som innehåller en bedömning av de insatser som krävs för att vården inom Sis särskilda ungdomshem ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen och för att en placering ska ge den unge den vård och behandling som krävs.

Fru talman! Säkerheten inom Sis är oerhört viktig. Många är de larm som vi har fått ta del av den senaste tiden som rör både dem som vårdas på Sis och dem som arbetar där. Det handlar om direkta missförhållanden, om hot och våld, om rymningar och om hur både de som vårdas och de anställda upplever en alldeles ohållbar vardag och situation.

Den slutna ungdomsvården måste förstärkas och förbättras. Det är en prioriterad fråga både för mig och för regeringen. Det är också så att i detta nu inom Regeringskansliet bereds förslag till en ny och bättre LVU-lagstiftning, och utredningsuppdraget om hur principen för barnets bästa kan stärkas vid beslut om tvångsvårdens upphörande redovisades ju den 10 mars i år.

När det gäller frågorna om stärkt tillsyn och uppföljning av barn- och ungdomspsykiatri och om hur ansvaret för vård vid samsjuklighet i form av psykisk ohälsa i kombination med beroendesjukdom kan samlas hos en huvudman har riksdagen redan gett ett tillkännagivande till regeringen, och regeringen avser att under året lämna ett uppdrag till Ivo om att stärka uppföljningen och tillsynen inom psykiatri med särskilt fokus på barn- och ungdomspsykiatri, tvångsvården och rättspsykiatri.

Därutöver kan nämnas att regeringen i maj i år beslutade om ett utredningsuppdrag till en särskild utredare om att se över vissa frågor enligt LPT, lagen om psykitrisk tvångsvård, och LRV, lagen om rättspsykiatrisk vård, med syftet att ytterligare stärka barnrättsperspektivet, rättssäkerheten och säkerheten i vården för de personer som tvångsvårdas med stöd av LPT och LRV.

Det pågår alltså i detta nu redan stora och viktiga arbeten på många delar av tvångsvårdens område inom Regeringskansliet. Därför, fru talman, trots att jag är väldigt glad över det stora engagemang i dessa frågor som ledamöterna i socialutskottet har visat här i dag är det svårt att gå med på detta tillkännagivande. Jag tror att det bästa är om regeringen får göra det som riksdagen redan har tillkännagivit och får möjlighet att återkomma i frågorna innan riksdagen kommer med ytterligare tillkännagivanden.

Fru talman! Det behövs förändringar på området, men de behöver göras på rätt sätt och ges förutsättningar att nå bästa resultat.

Jag vill med detta yrka bifall till vår reservation.

Anf. 92 NICKLAS ATTEFJORD (MP):

Fru talman! Vi har alla fått våra friheter begränsade under detta märkliga år. Runt om i Europa har vi sett människor mer eller mindre stängas in i husarrest. Även om det har inte varit så restriktivt i Sverige var det inte minst många äldre som drabbades av ofrivillig isolering genom till exempel besöksförbudet i äldreomsorgen. Kort sagt har vi alla fått ett smakprov på hur det är när våra grundläggande mänskliga fri- och rättigheter begränsas eller tas ifrån oss.

Det här betänkandet berör till stora delar lagstiftning som handlar om hur vi ger olika myndigheter eller verksamheter möjlighet att begränsa enskildas eller barns grundläggande rättigheter – bokstavligt talat på vilken laglig grund vi låser in, i vissa fall bältar, det vill säga spänner fast, barn så att de inte kan röra vare sig armar eller ben eller beslutar om avskiljning, alltså den byråkratiska omskrivningen för att isolera barn.

Vi har vid upprepade tillfällen i medierna kunnat ta del av vittnesmål om övergrepp och kränkningar mot barn som omhändertagits av olika myndigheter, alltifrån den slutna barn- och ungdomspsykiatri till kommunala behandlingshem och Sis-hem, det vill säga Statens institutionsstyrelsens inrättningar – alla mycket allvarliga.

Fru talman! Att frånta ett barn dess rättigheter är aldrig något som kan eller bör göras med lätthet. De olika professioner och myndigheter som vi ger denna rättighet behöver underkasta sig stränga dokumentationskrav och transparens. Därtill behöver man ha en grundad kunskap om barns rättigheter och om barnkonventionen. Som lagstiftare ska vi ställa de allra högsta krav på dem som ska ta hand om kanske några av de sköraste vi har i vårt samhälle. Därför är det med tillförsikt som jag nu ser fram emot de förslag som regeringen tar fram och bereder, där tyngdpunkten ligger på att stärka barns rättigheter och höja kvaliteten.

Självklart skulle mycket mer ha kunnat göras både av denna och tidigare regeringar när det gäller att stärka barns rättigheter, höja kvaliteten och öka transparensen. Men jag vill redan nu säga att jag är genuint berörd och fylld av förhoppning över det engagemang för inte minst barns rättigheter som finns i regeringen, i utskottet, i denna debatt och i debatten som vi hade förra veckan. Det är ett engagemang som jag är övertygad om kommer att utmynna i skärpta lagar, skärpt tillsyn, ökad transparens och slutligen att färre omhändertagna barn far illa.

I det utskickade underlaget till beslut finns från sidan 12 till sidan 20 en genomgång av alla pågående processer och arbeten som har initierats av riksdagen och regeringen i de olika frågorna. Jag delar alltså utskottsmajoritetens och regeringens uppfattning att det behövs förbättringar inom tvångsvården, något som nu är under beredning.

För att belysa det arbete som pågår kommer här ett litet axplock.

Enligt ett tillkännagivande från riksdagen ska regeringen den 1 augusti 2021 återkomma till riksdagen med en bedömning av de insatser som krävs för att vården inom Sis särskilda ungdomshem ska vara säker för såväl personal som placerade ungdomar, och placeringarna ska ge den unge den vård och behandling som krävs.

Sedan i fredags finns remissvaren att läsa när det gäller regeringens utredning om principen för barnets bästa, en fråga som berördes i förra veckans kammardebatt. Denna fråga hanteras nu också i särskild ordning av riksdagen, som har tillsatt en egen utredning.

Vidare har regeringen en pågående utredning om barn- och ungdomspsykiatri, bup, som leds av Peter Almgren. Vid sidan av den har regeringen även aviserat att under 2021 lämna ett uppdrag till Ivo för att stärka uppföljningen och tillsynen inom psykiatri med särskilt fokus på barn- och ungdomspsykiatri.

Viktiga pusselbitar är även utredningen kring samordnade insatser vid samsjuklighet och utredningen som regeringen lade fram för att ytterligare stärka barnrättsperspektivet, rättssäkerheten och säkerheten i vården eller mer precist den vård som berörs av lagen om psykiatrisk tvångsvård, även kallad LPT, och lagen om rättspsykiatrisk vård, LRV.

Avslutningsvis vill jag även nämna regeringens uppdrag i november 2020 till Ivo att förstärka tillsynen av socialtjänstens handläggning av ärenden som rör stöd och skydd till barn och unga.

Sammantaget anser Miljöpartiet att det inte behövs något ytterligare tillkännagivande i denna fråga. Jag yrkar därmed bifall till vår reservation i frågan.

Anf. 93 ACKO ANKARBERG JOHANSSON (KD):

Fru talman! När det är knas hemma, när man mår väldigt dåligt, när det strulat länge och mycket stöd och hjälp på olika sätt inte räcker till kan tvångsvård i någon form bli aktuell. När man kommer i samhällets vård ska det bli bättre.

Socialutskottet konstaterar inledningsvis följande i det betänkande som vi diskuterar nu: ”Att vara föremål för vård med tvång är ingripande för den enskilde. Enligt utskottet bör tvångsvård inte i första hand handla om att skydda den enskilde eller det allmänna utan om att erbjuda den enskilde en god, säker, effektiv och ändamålsenlig vård.”

Det är alltså den som placerats med stöd av lag som det handlar om. Vi ska med tvångsvården göra det bättre. Man ska få det bättre med hjälp av samhällets vård. Men så blir det inte alltid.

Därför har utskottets majoritet enats om ett tillkännagivande om en större översyn av hela tvångsvården. Vi har haft goda utredningar som berört delar av detta, och regeringen lämnar nya uppdrag till myndigheter. Men det behövs en samlad översyn. Vi borde ha en bättre tvångsvård, och socialutskottet vill medverka till det.

Fru talman! Tvångsvård är ingripande, och det är av största vikt att alla relevanta åtgärder har vidtagits innan det blir aktuellt med tvångsvård. Men när tvångsvård i någon form blir aktuell krävs det att den är bra.

Utredningen som föregår en placering måste vara rättssäker, tillförlitlig och evidensbaserad. Personalen ska ha tillräcklig kompetens. Det måste också finnas en bredd av kompetenser som svarar mot de behov som den som placerats i tvångsvård har. Personalen måste också kontinuerligt få del av fortbildning av god kvalitet.

Tiden då man är placerad ska innehålla vård och behandling på ett ändamålsenligt sätt, och om man är i behov av skolgång är det av yttersta vikt att den fungerar.

Tiden i tvångsvård måste följas upp ordentligt. Eftervården är lika angelägen. Samarbetet mellan alla berörda verksamheter är synnerligen angeläget för att det ska bli bra.

Tillsynen måste fungera. Man ska kunna lita på att missförhållanden av olika slag som anmäls tas upp och utreds. Man ska kunna lita på Ivo, som är ansvarig tillsynsmyndighet.

Fru talman! Detta kan tyckas som en lång önskelista. Det är ingen önskelista; det är en nödvändig kravbeskrivning.

Socialutskottet har under en längre tid arbetat med frågor kring placerade barn och unga liksom vuxna. Det handlar om samsjuklighet, där vi nu efter riksdagens tillkännagivande fått en statlig utredning som arbetar för en sammanhållen vård för personer med beroendesjukdom och annan svår psykisk ohälsa.

Det handlar om barn som utsätts för våld och hot och annat som gör att socialtjänsten måste vidta tvingande åtgärder för att skydda barnet. Socialutskottet har medverkat till skärpt lagstiftning, och mer är på gång.

I april blev det återigen ett enigt utskott som ställde krav till regeringen på att påtagligt förbättra verksamheten vid Sis, Statens institutionsstyrelse. Regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder i början av augusti.

Men det krävs också en bred översyn av tvångsvården. Det förslag som utskottets majoritet står bakom innebär just detta. Regeringen bör se över hela vårdkedjan i en bred översyn av tvångsvården.

Fru talman! Barns och ungas rättigheter måste stärkas. Barn och unga som placeras med stöd i lag omfattas av samma barnkonvention. Det finns inget undantag om man är på HVB eller på något av Sis ungdomshem. Barns bästa måste sättas i främsta rummet, alltid. Vi har inte råd att förlora något barn. Varje barn räknas.

Det förslag till utredning och lagstiftning som socialutskottet vill få till är en viktig pusselbit. Jag noterade att när vi diskuterade frågor om socialtjänsten i torsdagens kammardebatt framförde riksdagsledamoten Nicklas Attefjord att i den utredning som regeringen själv har gjort, och som kallas Lilla hjärtat, måste vi lyssna på vad remissinstanserna, framför allt barnrättsorganisationerna, säger. Jag har sedan dess hunnit läsa vad de tycker. Bris, Rädda Barnen, Unicef med flera är tydliga. Regeringens utredningsförslag räcker inte – det duger inte. Det måste tydligare sätta barnets bästa i främsta rummet, så det blir en egen person också i lagstiftningen.

Jag ser fram emot besluten från regeringens sida, att man säkerställer att det är utskottets väg man vill vandra för att stärka barnets bästa i alla situationer.

Slutligen, fru talman, står Kristdemokraterna bakom utskottets förslag. Jag yrkar alltså bifall till detsamma.

Anf. 94 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M):

Fru talman! Jag vill inledningsvis be fru talmannen och riksdagen om ursäkt. Jag behöver nämligen prata betydligt mer än sex minuter, och jag var alldeles för sent ute med att försöka förlänga min talartid. Det varav hjärtat är väldigt fullt är väldigt svårt att hinna med på bara sex minuter, och det borde jag ha förstått från början.

Fru talman! Det finns otroligt många viktiga frågor som måste arbetas med, men få saker som känns så oerhört viktiga som att förbättra möjligheter och förutsättningar för våra barn.

Jag kommer från ett parti som mycket tydligt arbetar för att det inte ska spela någon roll varifrån du kommer utan att det är vart du är på väg som ska betyda något. Så mycket i Sverige är så fantastiskt, och möjligheterna är så många. Men inte för alla. För barn som växer upp i dysfunktionella familjer, barn som placeras när hemmet inte fungerar och barn som växer upp på platser med institutionell karaktär går det inte alltid lika bra. För dem har vi ett ansvar och en skyldighet att se till att samhället står starkt när det behöver.

Fru talman! Precis så här började jag mitt anförande i torsdagens debatt gällande socialtjänst- och barnfrågor, och så börjar jag i dag. Fokus är nämligen precis detsamma: barn som far illa, barn som behöver samhällets skydd, barn och unga som tvångsomhändertas därför att deras familjer och hemförhållanden har så stora problem att barnet eller den unge riskerar att få varaktiga men och fara illa.

I den situationen behöver den unge stöd, kärlek, trygghet, vård och framtidstro. Det hem eller den vårdande institution man kommer till ska erbjuda just detta och inte vara en plats där man utsätts för övergrepp och mår allt sämre, där ”vård” är ett ord utan innebörd och där man snabbt förstår att man är en människa utan värde

För dessa barn är det en kamp att komma tillbaka och att hitta sitt människovärde och sitt självförtroende. Många av dem gör det aldrig, och för alltför många av dem slutar det riktigt illa.

I dagens Expressen kan man till exempel läsa om Elin, vars familjehemspappa våldtog henne. Mannens övervakare var hans kompis, som själv åtalades för medhjälp till våldtäkt mot barn och erkände att han också haft sex med Elin. Det är så vedervärdigt att jag saknar ord. De som skulle vara tryggheten förvandlades till förgripare och förbrytare.

Fru talman! Det är så mycket i Sverige som är galet, och alldeles för mycket av det handlar om barn. Granskningar som SVT gjort visar till exempel på HVB-hem och Sis-hem som ska erbjuda vård men som i stället saknar vård värd namnet och där övergrepp sker, mellan ungdomar men också av personal – återigen: de som ska vara tryggheten men som gravt missbrukar sin ställning och sitt förtroende. Är det konstigt att dessa redan sköra ungdomar tappar all tillit och allt förtroende för samhället som institution och för vuxna människor?

Fru talman! Jag är väldigt glad att vi i dag är sex partier som står bakom detta betänkande och utskottets förslag, som jag med kraft yrkar bifall till. Alla partier förutom regeringspartierna står bakom. Det är inte första gången och troligen inte heller den sista.

I det här fallet är en bred översyn viktig. Min vän och kollega Juno Blom brukar säga att det behövs en haverikommission för ungdomsvården, och jag håller med. Vi behöver ett totalt omtag när det gäller dessa frågor.

En bred översyn, fru talman, av tvångsvården och lagen om vård av unga bör enligt min och Moderaternas uppfattning omfatta alla delar i vårdkedjan, från den utredning och det förslag till beslut som inbegriper tvångsvård till utvärdering och system för uppföljning. Utredningar som ligger till grund för tvångsvård måste uppfylla krav på att vara rättssäkra,

sakliga och tillförlitliga. Riktlinjer och rutiner avseende handläggning bör ingå i denna översyn, liksom regelbunden fortbildning för den personal som på olika nivåer kommer i kontakt med det barn eller den vuxne som tvångsvårdas. Vetenskaplighet, objektivitet, tillförlitlighet och rättssäkerhet ska präglade svensk tvångsvård och bör vara utgångspunkter i en översyn.

Kvaliteten, såväl kvalitetsindikatorer som utvärderingar av dessa, bör ingå i denna breda översyn, som också bör baseras på evidensbaserade metoder. Därtill bör en översyn av särskilda befogenheter ingå, när vården ska upphöra samt hur förebyggande insatser ingår och bör utvecklas. Översynen bör också omfatta vilka krav som barn, unga och vuxna kan ställa på vården samt hur målgruppens rätt till hälso- och sjukvård kan tillgodoses.

Inte minst avser detta riktade insatser gällande psykisk hälsa, då det bland annat enligt Socialstyrelsen är nära fem gånger större dödlighet hos barn och unga som varit placerade jämfört med andra barn och unga. Därtill kommer en kraftigt förhöjd förskrivning av psykofarmaka, liksom överrepresentation av såväl självskaдебeteende som självmordsförsök. Mellan en fjärdedel och en tredjedel av alla barn placerade i familjehem har minst en psykiatrisk diagnos.

Fru talman! Därtill kan frågor ingå som ansvarsfördelning och tvärprofessionell samverkan, överenskommelser och samarbetsavtal, översyn av olika aktörers rätt och möjlighet att axla ansvar för tvångsvård samt utvärdering av befintliga system för uppföljning och utvecklande av eventuella nya. I en bred översyn bör det slutligen understrykas hur barn och unga ska göras mer delaktiga i besluten och vården.

Fru talman! Jag pratade i min förra debatt om socialutskottets resa som vi påbörjade förra året. Vi moderater lade i mars fram ett förslag till utskottsinitiativ utifrån den förfärliga händelsen med flickan vi lärde känna som "Lilla hjärtat", lilla Esmeralda i Norrköping. Det har bland annat resulterat i två lagförslag som trädde i kraft den 1 mars i år. Men det har också resulterat i flera utbrutna betänkanden och följts av förslag till utskottsinitiativ från andra partier.

Dagens betänkande är just ett så kallat utbrutet betänkande från socialtjänst- och barnfrågebetänkandet. Dess grund är ett samlat stöd för motionsyrkanden från fem partier om att en samlad, bred översyn av svensk tvångsvård måste ske. Det är motionsyrkanden från oss moderater, från Liberalerna, från Sverigedemokraterna, från Vänsterpartiet och från Miljöpartiet. Dessa yrkanden har också KD och Centern ställt sig bakom.

Då skulle man ju kanske tro att vi är sju partier bakom detta, men så är inte fallet. Nej, Miljöpartiet har valt att reservera sig mot sina egna förslag. Ja, ni hörde rätt: Det finns förslag i detta betänkande som kommer från Miljöpartiet, men de står inte upp för dem utan reserverar sig i stället mot hela betänkandet. Jag tycker att det känns rimligt att Miljöpartiets representant förklarar hur man tänkt när man inte står upp för de egna förslagen, som dessutom stämmer väldigt fint överens med de förslag vi övriga partier har lagt fram.

Jag tänker att ju fler vi är, desto starkare står vi. Men jag konstaterar att Miljöpartiet tyvärr inte verkar ta strid mot Socialdemokraterna.

Fru talman! Vi är många partier i Sveriges riksdag som arbetar för att barnens rättigheter och möjligheter ska möjliggöras och stadfästas, men vi

har ett stort och regeringsbärande parti som med all önskvärd tydlighet visar att detta inte är den viktigaste frågan för partiet, inte heller den näst viktigaste – tja, inte speciellt viktig alls faktiskt.

Det har varit sex förlorade år för barnen med den rödgröna regeringen. Utredningen om tvångsvård som kom 2015 och initierades av alliansregeringen lades i byrålådan liksom flera andra utredningar. Propositionerna och förslagen har lyst med sin frånvaro.

Jag fick för några dagar sedan frågan om jag kunde förklara regeringens och ministerns ointresse för frågor som handlar om utsatta barn. Jag hade inget svar, men det hoppas jag att regeringens representant i dagens debatt har. Det har ju funnits både utredningar och förslag. Varför hände ingenting förrän vi moderater lade ett utskottsinitiativ med tre skarpa lagförslag i mars 2020? Och varför tvingas socialutskottet göra en egen utredning av lex Lilla hjärtat för att regeringens egen inte håller måttet? Varför lade man fram en undermålig utredning som saknar viktiga analyser och saknar det barnperspektiv som sex av åtta partier i Sveriges riksdag vill se?

Jag har i debatt efter debatt ställt frågor utan att få något svar. Kanske kan en annan företrädare för Socialdemokraterna ge mig svar.

Fru talman! Varken jag, vi moderater eller kollegorna i socialutskottet kommer att ge oss förrän det blir en genomgripande förändring av hur barn behandlas, av vilken vård, omsorg och bemötande de får och av vilken utbildning och vilket inflytande de får. Det är en kamp som kommer att fortgå tills vi når ända fram.

(TREDJE VICE TALMANNEN: Jag noterar att ledamotens anmälda talartid var gravt underskattad. Ledamoten använde dubbelt så mycket tid som var anmäld. Jag noterar att det informerades om detta inledningsvis, men det är ett tips för framtiden att tänka på detta eftersom det nu närmade sig 100 procent mer än den tid som var anmäld.)

Anf. 95 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik:

Fru talman! Jag gjorde samma sak i ett tidigare anförande, så jag vet hur det känns.

Ledamoten Camilla Waltersson ställde några frågor om hur Miljöpartiet resonerar i den här frågan. I debatten i torsdags sa jag att det för vår del var viktigt att ta del av vad remissinstanserna skrev när det gäller Lilla hjärtat-utredningen.

Nu har vi kunnat ta del av de remissvaren. De kom in i fredags, och jag har inte under helgen haft någon kontakt med regeringen om hur den tänker föra den här frågan vidare. Men vi, eller i alla fall jag, delar bilden att barnrättsorganisationerna uppenbarligen är väldigt tydliga i sina svar om att det behövs en tydlighet när det gäller till exempel barnets rätt som eget rekvisit och att få in det i lagstiftningen.

Jag utgår från att regeringen kommer att titta på det här och läsa remissvaren. Det är ju en av anledningarna till att man skickar ut frågor på remiss.

Anf. 96 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M) replik:

Fru talman! Det är väldigt glädjande nyheter som ledamoten Attefjord lämnar i dag i kammaren. Jag fick upp hoppet lite grann redan i torsdags

eftersom ledamoten redan då lovade att han skulle ta starkt intryck av barnrättsorganisationerna.

Några svar från barnrättsorganisationer ramlade mycket riktigt på plats under fredagen, och jag vet att någon eller några remissinstanser dessutom har fått anstånd till mitten av den här veckan med att lämna in sina remissvar. Det ska naturligtvis bli väldigt intressant att ta del av dem också.

Men det är, precis som ledamoten Attefjord säger, väldigt tydligt att dessa barnrättsorganisationer ser att det saknas viktiga analyser i den utredning som man har presenterat från regeringens sida och att de saknar barnets bästa som eget rekvisit.

De sex partier som står sida vid sida och som nu förhoppningsvis kan bli sju, och vem vet, kanske även åtta, har hela tiden sagt att för att få till det perspektivskifte som behövs, från biologiska föräldrars rätt till sina barn till att det ska vara barnets bästa som är utgångspunkten, krävs det någonting mer. Barnets bästa står redan i dag i svensk lagstiftning. Men för att det ska ske en stor förändring behövs ett eget rekvisit.

Det har vi påpekat och arbetat med under ganska lång tid, och därför var vi väldigt förvånade över att regeringen valde att lägga fram en utredning som man redan, från allra första början, visste inte höll måttet.

Likväl måste jag ställa frågan till ledamoten Attefjord: Varför reserverar ni er i dag mot förslaget i dagens betänkande?

Anf. 97 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik:

Fru talman! Ledamoten Waltersson Grönvall har också varit riksdagsledamot när hennes parti har ingått i regeringen. Det finns olika vägar att gå, och den samlade bedömning som har gjorts är att vi väcker motioner och lägger förslag i riksdagen och att det också finns en ärendehantering som sköts via Regeringskansliet.

Det här förslaget berör en rad olika delar varav merparten, skulle jag säga, täcks av de utredningar och initiativ som riksdagen föredömligt har gett till regeringen och av olika initiativ som har tagits av regeringen kring att initiera utredningar, till exempel Peter Almgrens om barn- och ungdomspsykiatri och andra delar. De är i grunden heltäckande. Då avvaktar man ju och inväntar det arbete som är igångsatt via Regeringskansliet, som också sitter på betydligt större och mer omfattande utredningsresurser.

När det gäller hur direktivet till Lilla hjärtat-utredningen skrevs och vad som föranledde det är det bättre att fråga något statsråd. Vi har i alla fall från Miljöpartiets sida varit jättetydliga med att vi nu har den här utredningen och att utredaren får ta fram ett förslag som går ut på remiss – sedan ska vi värdera frågan på nytt när vi har remissvaren, och dem har vi nu.

Anf. 98 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M) replik:

Fru talman! Ledamoten Attefjord pratar om att avvakta, och vi kan väl säga att det är någonting som vi har gjort. Vi har avvaktat under väldigt många år. Den första utredningen, som hade kunnat göra skillnad och som faktiskt hade kunnat rädda livet på Esmeralda, "Lilla hjärtat", kom redan 2015.

Mina vänner! Den har legat i en byrålåda tillsammans med ett antal andra utredningar. Jag konstaterar att när det blev fart på regeringen, i den

mån det nu kan kallas för fart, var när vi lade ett skarpt utskottsinitiativ den 12 mars 2020. Det duger inte.

Jag kan hålla med ledamoten om att det hade varit klädsamt om vi hade sett statsrådet i någon debatt om utsatta barn. Det vill jag ge Märta Stenevi att hon stod här i kammaren när vi pratade om våld och utsatta kvinnor och barn i våldssituationer. Då stod ansvarigt statsråd här. Jag tror att de flesta kan hålla med mig om att vi har suttit här i kammaren och stått i talarstolen otaliga gånger och debatterat samma tema, inte minst utifrån att socialutskottet så starkt driver de här frågorna att vi har flera utbrutna betänkan- den, men statsrådet, fru talman, har lyst med sin frånvaro.

Jag konstaterar samma sak som i mitt anförande: Varför har vi en så ointresserad regering, och varför har vi ett så ointresserat statsråd när det gäller barnfrågor? Jag kan inte förklara det. Dessvärre kan Nicklas Atte- fjord inte heller göra det. Det gäller nämligen inte hans parti, och han har inte heller någon replik kvar i replikskiftet med mig.

Jag tror dock att det är viktigt att vi försöker hitta en bred samsyn i de här frågorna. Barnen kan inte vänta.

Anf. 99 LINDA LINDBERG (SD):

Fru talman! Jag hakar på temat som ledamoten Waltersson Grönvall just var inne på. Den 12 juli 2012 tillkallade den dåvarande regeringen en särskild utredare för att göra en översyn av LVU. I juni 2015 kom ett slut- betänkande. Vi är nu inne på 2021. Vad har hänt? Tja, egentligen ingen- ting. Jo, regeringen bereder nu denna utredning, så där fem sex år senare. Det är bedrövligt. Det behövs bevisligen påtryckningar från utskottet för att det ska bli lite action i detta ärende.

Utskottet har under våren lyft ut olika delar i vårt stora betänkande om socialtjänst och barnfrågor. I dag debatterar vi en av dem: tvångsvård. Jag ställer mig såklart bakom det utskottet anför om en bred översyn av tvångs- vården. Vi har tidigare begärt en översyn av Sis, men tvångsvården är så mycket bredare än just Sis.

Regeringspartierna väljer denna gång att inte ställa sig bakom tillkän- nagivandet. Man hänvisar till att regeringen gör massor med saker. Det kan den tyckas göra just nu. Men jag är ganska övertygad om att det till stor del beror på att utskottet agerar och ligger på i dessa viktiga frågor.

Jag glad över att utskottet under våren har kunnat enas om många vik- tiga frågor. Vi behöver få till ett stärkt barnperspektiv och en ökad rätts- säkerhet för barn i samhällets vård, särskilt för dem som behöver tvångs- vård.

För att uppnå kvalitetsförbättringar och stärka barnets rätt måste det till ett antal åtgärder. Fokus på barnet och den unge bör helt enkelt stärkas. Vi kan inte längre låta föräldrarnas rätt till sina barn väga tyngre, låta social- tjänsten fokusera på att barnet ska hem så fort det finns utrymme för det, stundtals på barnets bekostnad. Det finns exempel på barn som har place- rats men där det har hävts på grund av att föräldrarnas situation sett annor- lunda ut. Barnet flyttades hem för att inom kort tid återigen placeras. Vi behöver mer långsiktighet, stabilitet och trygghet och undvika flyttkaru- seller och att barn hamnar i ett allt sämre mående.

Hand i hand med detta går givetvis rättssäkra bedömningar och att det ska finnas rätt kompetens för beslutstagande.

Fru talman! En barndom går aldrig i repris, och jag kommer så länge jag har möjlighet att påverka göra min röst hörd för de barn och unga som är inom socialtjänsten i dag men även för dem som har varit eller kommer att vara det. Socialtjänstens arbete och funktion är oerhört betydelsefulla och viktiga för ungas chans till förändring men kan också vara en ny möjlighet i mångas liv. Ett stort ansvar vilar på socialsekreterarna men även på ansvariga politiker ute i landet för att rätt beslut fattas.

Fru talman! Cirka 30 000 barn och ungdomar får årligen vård utanför hemmet, i till exempel familjehem eller HVB-hem. Drygt 1 000 av dem kommer till Sis-hemmen. Då duger det inte att det om och om igen dyker upp reportage om missförhållanden på våra statliga boenden, fru talman. Från Inspektionen för vård och omsorg, Justitieombudsmannen och fackliga organisationer och inte minst via medierna vittnas det om allvarliga brister och problem inom den viktiga verksamhet som Sis bedriver. Fackliga organisationer vittnar om hot och våld mot personal och om avsaknad av vård och behandling eller att de inte håller måttet.

Vi behöver ha en tvångsvård av hög kvalitet. Men vi ser också att kommuner i brist på andra alternativ placerar barn och unga på Sis-anstalter trots att Statens institutionsstyrelse inte bedriver den formen av vård och inte heller har ett sådant uppdrag.

Vi kan inte fortsätta låta barn och unga som placeras i statens och för den delen kommuners vård fara illa. Vi kan inte ha barn och unga i vår vård som utsätts för våld, sexuella övergrepp eller annat oacceptabelt. Vi måste höja lägstanivån. Dessutom började inte tvångsvården för en månad sedan. Det här är något som har pågått under alldeles för många år.

Jag vill samtidigt passa på att parallellt med min kritik framföra att det finns många ute i landet som gör ett fantastiskt bra arbete för att unga ska må bra och att unga mår bra. Det är oerhört viktigt att framhålla också det arbetet. Den som gör det goda arbetet kommer ofta i andra hand och får stryka på foten när någon annan gör något dåligt.

I detta betänkande har vi sverigedemokrater lyft fram vikten av uppföljning av hälsa och i synnerhet av dem som farit illa under sin placering. Men det ska också erbjudas vård och uppföljning även efter placeringen. Man ska inte bara lämnas ensam. Enligt flera rapporter är det tydligt att placerade barn och unga har betydligt sämre tandhälsa, tar mer psykofarmaka och har svårare att klara sina skolstudier. Över 70 procent av barnen på de särskilda ungdomshemmen har någon form av psykiatrisk diagnos, enligt Socialstyrelsen. En rad studier visar också att placerade barn i jämförelse med jämnåriga lättare får hälsoproblem i vuxen ålder. Det kan vara såväl fysiska som psykiska hälsoproblem. Det finns också en överrepresentation av självskadebeteende och suicidförsök. Det är något vi inte kan förbise. Dessa rapporter och studier behöver tas på allra största allvar.

Fru talman! Vi har som sagt riktat en rad tillkännagivanden till regeringen under våren. Det har bland annat varit kompetenskrav för socialtjänstens personal, handledarstöd och introduktionsutbildningar, sökbara orosanmälningar och riktlinjer för myndigheters bemötande av våldsutsatta barn och unga. Men vi har också framfört att det behövs licensiering av familjehem och jourhem, omplacering av barn, drogtester etcetera. Samtliga är till förmån för barnets bästa.

Fru talman! Vi behöver ett rejält omtag. Det är alldeles för mycket i dag som slirar och fallerar. Vi behöver tillse en god vård och behandling

för de barn och ungdomar som av olika anledningar placeras utanför hemmet. Vi behöver stärka kompetensen, rättssäkerheten och professionaliteten inom socialtjänsten och alla delar som rör omhändertagna och placerade barn. Det behöver göras med varsam hand, i rätt tid och med god uppföljning.

Socialtjänsten är samhällets yttersta skyddsnät och en viktig del i det svenska välfärdssamhället. Vi måste se till att det fungerar, att det finns rätt kompetens och tillräckliga resurser så att arbetet kan utföras på bästa sätt. Det vinner vi alla på.

Anf. 100 YASMINE BLADELIUS (S) replik:

Fru talman! Jag noterar att repliker ska begäras under tiden anförandet pågår och ber om ursäkt för att jag förra gången tryckte för sent. Jag fick därför inte tillfälle att ta replik på Moderaternas representant i debatten.

Fru talman! Jag noterar och är, som jag sa i mitt anförande, glad över det stora engagemang som finns i de här frågorna inom vårt utskott. Vi har, som tidigare sagts, vid x tillfällen debatterat, lyft upp och kommit överens om många frågor inom området. Jag är också glad över att Sverigedemokraternas representant lyfter frågorna högt i vårt utskott.

Men med tanke på anförandet från ledamoten Lindberg från Sverigedemokraterna vill jag ställa en del frågor. För ett tag sedan stod jag nämligen i denna kammare och debatterade barns rättigheter när det gällde att göra barnkonventionen till svensk lag. Då röstade Sverigedemokraterna emot.

Det är också så att Sverigedemokraterna vid x tillfällen har lagt fram förslag om att försämra barns ekonomiska situation – ofta samma barn som vi talar om här i dag. Sverigedemokraterna vill slopa flerbarnstillägget; man säger att det är invandrare som får många barn och att de inte ska få ta del av detta. Ni anser att bara svenska barnfamiljer ska ha rätt till barnbidrag, bostadstillägg, föräldrapenning och annat, Linda Lindberg. Detta handlar alltså om samma barn som dem Sverigedemokraterna står i talarstolen här i dag och talar varmt om. Det är samma barn som man vill försämra den ekonomiska situationen för.

Hur kommer det sig, ledamoten Linda Lindberg, att ni i det ena utskottet talar varmt om barn och i det andra utskottet vill försämra barns rättigheter?

Anf. 101 LINDA LINDBERG (SD) replik:

Fru talman! Tack för dina frågor, ledamoten Bladelius! Det är intressant att ni uppmärksammar vår politik.

Jag tycker att detta är jätteviktigt, och jag tycker verkligen att regeringen bör ta tillfället i akt att lyssna på utskottet i de här frågorna. Det är mycket klokt som framförs, och jag ser verkligen fram emot kommande förslag från regeringens sida. Jag hoppas verkligen att de också innehåller de delar vi tydligt har påpekat och där vi har en tydlig majoritet i utskottet. Detta är oerhört viktiga frågor.

Ledamoten Bladelius ställer frågor som egentligen hör till ett annat utskott. Det Sverigedemokraterna har framfört är att man bör titta på hur framför allt de bosättningsbaserade förmånerna hanteras, så att det blir rätt. Det handlar i någon mening också om att ha ett rättssäkerhetsperspektiv; det kanske är ganska orimligt att vi har företrädare i Mellanöstern som tar

del av svenska skattebetalares pengar. Jag tycker inte att det är en orimlig eller kontroversiell inställning över huvud taget, utan jag tycker att det är viktigt att vi säkerställer att vi har ett högt förtroende för vårt välfärds-system och att vi värnar det.

Att vi tittar på flerbarnstillägget beror på det faktum att det slår ganska ojämnt. Det är inte heller något särskilt kontroversiellt. Vi ser att det är många i utanförskapsområden som tar del av flerbarnstillägget, vilket är ett tillägg som det inte ställs några som helst krav på. Det borde kanske finnas någon form av kravbild för det så att människor kommer ut på arbetsmarknaden och lär sig svenska språket. Jag tycker inte att det är speciellt märkligt heller, och jag tycker i alla fall att det är rimligt att man gör en översyn av det.

Jag vet inte hur Bladelius ställer sig till att Sverige ska försörja många personer som inte ens befinner sig i Sverige.

Anf. 102 YASMINE BLADELIUS (S) replik:

Fru talman! Tack för svaret, Linda Lindberg!

Det Linda Lindberg talar om i sitt svar till mig, fru talman, är oegentligheter som naturligtvis inte ska förekomma. Det handlar inte om att se till att de barn som Linda Lindberg talar sig varm om i talarstolen får ta del av de resurser som vårt samhälle gemensamt säger att våra barn som bor och lever här ska få ta del av. Det är Linda Lindberg nämligen emot. Linda Lindberg är emot att barn som inte är svenska medborgare ska få ha det bra. Barn som är svenska medborgare ska dock få ta del av de pengar vi gemensamt avsätter för att barn ska kunna ha det bra.

Linda Lindberg säger att barnkonventionen inte ska vara svensk lag, men i talarstolen talar hon sig varm för barns rättigheter. Hon säger samtidigt att barn som inte är svenska medborgare inte ska ha rätt till barnbidrag och annat. Bakgrunden är att Linda Lindberg tror att alla dessa föräldrar skickar alla pengar till ett annat land och inte låter någonting gå till sina barn.

Jag uppskattar som sagt att vi i utskottet har en bred samsyn kring barns rättigheter. Jag tycker att det är glädjande att vi är överens i många frågor, men jag tycker inte att Linda Lindberg i den här debatten ska få tala sig varm om barns rättigheter medan hennes parti på många andra områden lägger fram förslag som kraftigt försämrar för barn som lever och växer upp här hos oss i Sverige.

Anf. 103 LINDA LINDBERG (SD) replik:

Fru talman! Det är anmärkningsvärt att ledamoten Bladelius står här i talarstolen och påstår en massa saker som är helt tagna ur luften. Det ligger ingen sanning eller substans i dem över huvud taget.

Vad jag tycker är intressant är frågan varför regeringen inte har gjort någonting med den utredning som har legat i byrålådan sedan 2015. Här står ledamoten och slår sig för bröstet som den som arbetar för barns rättigheter – när man har haft en fantastisk utredning liggande i byrålådan sedan 2015. Det tycker jag inte är att ta ansvar. Jag tycker inte att det gör att man kan tycka att man är superbra för att man är socialdemokrat – tyvärr, ledamoten Bladelius. Jag tycker att det är dålig retorik att slänga saker och ting på en annan politiker för att man anser att den har en dålig politik.

Här har vi det faktum att man har haft ett underlag som man inte har tagit del av, därför att man har pysslat med en massa andra saker i stället. Jag tycker att det är jätteviktigt att vi har en bra socialtjänstlag och ett bra skydd för barn som far illa. Men jag tycker också att det är väldigt viktigt att vi värnar det svenska socialförsäkringssystemet – att vi ser till att systemets legitimitet är hög och att medborgarnas förtroende för det är intakt. Jag tycker att det är viktigt att vi täpper till alla felaktiga utbetalningar och alla möjligheter att lura till sig skattemedel. Det tycker jag också är jätteviktigt. Det är vad jag vill framföra.

Sedan tyckte vi kanske inte att barnkonventionen tvunget skulle bli svensk lag, för många delar av den var redan svensk lag. Nu är den svensk lag, och vad gör regeringen för att implementera barnkonventionen så att den verkligen fungerar i svensk lag? Det gäller exempelvis socialtjänstlagen.

Anf. 104 ANDERS W JONSSON (C):

Fru talman! Det är glädjande att sex av åtta partier i riksdagen har samlats kring vad som i morgon förhoppningsvis blir ett tillkännagivande till regeringen där vi uppmanar den att göra en samlad översyn, en samlad utredning, av tvångslagstiftningarna. Tvångslagstiftningarna är inte bara LVU, fru talman, utan det är även LVM och dessutom LPT, om man bortser från rättspsykiatrin. Det är det detta utskottsförslag och det som kommer att bli ett tillkännagivande handlar om.

Hösten 2018 sändes två väldigt uppmärksammade avsnitt av programmet *Uppdrag granskning*. De handlade om Sanne, och frågan som ställdes var: Vem kan rädda Sanne? Sanne var en ung tjej, myndig, som led av anorexi och psykisk sjukdom och som dessutom hade en missbruksproblematik. Under loppet av tolv dagar skickades hon mellan 14 olika vårdgivare. Hennes mamma Eva sa: ”Det känns så jävligt så jag har inte ord för det.” Man kan inte göra annat än att instämma.

Det Sanne hade drabbats av var inte bara att det var olika huvudmän, det vill säga sjukvården respektive socialtjänsten, utan det hon dessutom hade drabbats av var att det var olika tvångslagstiftningar – i hennes fall LVM och LPT. Hade hon varit under 18 år kanske det dessutom hade varit LVU. Det är detta som sex av åtta partier i socialutskottet föreslår ett tillkännagivande om, fru talman: att det måste göras en samlad utvärdering och utredning av den tvångslagstiftning vi har i Sverige. Detta drabbar nämligen människor, och det drabbar de absolut sköraste.

Det blir därför svårt att förstå att Socialdemokraterna och Miljöpartiet inte kan ställa upp på det här förslaget till tillkännagivande, fru talman. Jag lyssnade noga på båda anförandena här, och det man gör från dessa partiers sida är att räkna upp långa listor på olika initiativ och utredningsuppdrag – och till och med uppdrag till myndigheter – inom hela det här stora, politiska området. Det är jättebra att dessa initiativ tas, för det finns ett antal problem vad gäller den här gruppen av människor som är i behov av samhällets stöd. Men inte ett enda av dem handlar om kärnfrågan, nämligen att vi en gång för alla måste sätta oss ned och göra en samlad översyn av dessa tre tvångslagstiftningar. Det kommer att vara ett väldigt stort utredningsuppdrag.

De här tre lagstiftningarna handlar ofta om en och samma person, eller åtminstone två lagar handlar om en person. Bortsett från alla viktiga

myndighetsuppdrag, bortsett från alla andra utredningar och bortsett från det som sker i socialutskottet måste vi en gång för alla göra det stora utredningsarbetet. Det är inte välfungerande som det är i dag. Exemplet med Sanne i reportaget *Vem kan rädda Sanne?* visar så tydligt på att vi har en dåligt fungerande lagstiftning just för tvångsvården.

Fru talman! Jag är därför i dag väldigt glad att kunna yrka bifall till socialutskottets förslag i betänkandet. Det blir en tydlig signal till Socialdepartementet att det nu är dags att sätta igång med detta viktiga arbete.

Anf. 105 JUNO BLOM (L):

Fru talman! Tänk att du har utsatts för våld, övergrepp och försummelse i hemmet. Du har försökt att få uppmärksamhet och hjälp utifrån dina förutsättningar att larma, men utan reaktioner. Det gör att du får svårt att klara av skolan. Du vill inte gå hem, utan du vistas ute.

Du känner att skolan inte kan möta dina behov, och du börjar dessutom skolka alltmer. Dina drömmar försvinner, och du lever ensam, ofri, maktlös och utsatt. Dina drömmar har suddats ut, och du befinner dig i stället i en konstant mardröm.

Du fångas upp av äldre kriminella som lyckas ge dig ett sammanhang – något vuxenvärlden misslyckats med. Du börjar begå brott och självmedicinerar med droger för att döva verkligheten och den utsatthet du befinner dig i.

Eller, fru talman, du kanske föds med ett autismspektrumtillstånd. Du får inte den hjälp du har rätt till och behov av. I stället för assistans enligt LSS placeras du på en låst institution. Du känner dig maktlös, ensam och missförstådd. Du reagerar instinktivt och blir arg. Eller som en pojke sa till mig: Jag är egentligen rädd och ledsen, men det kommer bara ut ilska.

Till slut, fru talman, vid vägs ände, omhändertaras du av staten. Men i stället för att få bearbeta det du varit utsatt för, i stället för att du ges nya livschanser och får tillgång till det du har rätt till och dina drömmar, blir du återigen utsatt och återigen sviken av vuxenvärlden.

Vi har fått otaliga larmrapporter om missförhållanden, övervåld och kränkningar på statens låsta institutionsboenden. Hur kan det vara så att när svenska staten tar över ansvaret för redan utsatta barn och unga så utsätts de för hot, misshandel och sexuella övergrepp?

Hur låg kvalitet får det vara i statlig verksamhet? Vem tar ansvar för de barn som tvingats leva under sådana förhållanden, trots klagomål, anmälningar och otaliga rapporter? Det sker med ledningens goda minne på Statens institutionsstyrelse.

Barns utsatthet på de låsta boendena har varit så allvarlig att det hade varit skäl för ett omedelbart omhändertagande om det hade skett i hemmiljö. Men nu sker övergreppen i statens namn på de boenden där barn och unga ska ges nya livschanser och bearbeta tidigare svåra och många gånger traumatiska händelser. Det sker om och om igen.

Liberalerna har krävt en haverikommission med extern granskare och ansvarsutkrävande. De fruktansvärda övergrepp vi tagit del av är ett totalt misslyckande och hade inte kunnat ske någon annanstans i samhället. Men de här barnen, de mest utsatta, tillåts leva under sådana förhållanden. Framför allt är yngre flickor utsatta och barn med funktionsvariationer. Det är barn som har rätt till LSS-insatser men som i stället tvångsvårdas.

Fru talman! Vi i Liberalerna fick inte med oss utskottet fullt ut på att kräva en haverikommission. Vi har kommit en bit på vägen genom att en majoritet av utskottet ställt sig bakom ett tillkännagivande där regeringen senast den 1 augusti 2021 ska återkomma till riksdagen med en skrivelse som innehåller en bedömning av de insatser som krävs för att vården inom Sis ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen och för att en placering ska ge den unge den vård och behandling som krävs.

Att vara föremål för vård med tvång är ingripande för den enskilde. Enligt utskottet bör tvångsvård inte i första hand handla om att skydda den enskilde eller det allmänna. Men det stora problemet är att staten inte ens lyckats med det mest grundläggande: att skydda utsatta barn och unga. I stället för att skyddas utsätts alltför många. Det är långt ifrån kravet att erbjuda varje enskilt barn en god, säker, effektiv och ändamålsenlig vård.

Det är därför vi liberaler vill gå längre och vill att en oberoende utredning tillsätts som ser över statens alla låsta boenden. Det är både för att identifiera allt som gått fel och för att se vad som görs på de boenden som varit betydligt bättre.

Fru talman! Dessutom bör avskiljning avskaffas, punkt. Avskiljning är nämligen alltid våld. Bara ett fåtal länder tillåter det, Sverige är ett av dem. Kritik kommer från FN:s tortyrkommitté och barnrättskommitté. Barnrättsorganisationer kräver att det upphör, och det anser även vi liberaler.

Förr fanns det en ambition om att minska avskiljningar för att helt avskaffa dem på sikt. Det var bara några år sedan. Nu backar regeringen på det. Den vill inte ens se en nollvision. Självklart kommer avskiljningarna då att fortsatt öka.

Har man avskiljning som ett verktyg i sin verktygslåda kommer man att använda det. De som arbetar på statens låsta boenden ska vara rustade att möta barn och unga på rätt sätt med nya verktyg. Åtgärden kommer inte att behövas om verksamheten får ett tydligt ledarskap och åtgärdsprogram som kompletteras med relevant utbildning.

Fru talman! Dessutom har vi nyligen tagit del av SVT:s rapportering från hem för vård och boende. Det är en annan boendeform för barn som många gånger är placerade enligt LVU. Även där framkommer det att utsatta barn och unga mötts av personal på HVB som till exempel varit drog-påverkade eller hårdhänta, trakasserat barnen sexuellt eller använt sig av otillåtna tvångsåtgärder. Listan över misslyckanden kan bli lång. De som drabbas är alltid de utsatta barnen.

Fru talman! Sist men inte minst har vi den sorgliga utredningen som regeringen tog fram för att stärka barnets bästa när tvångsvården upphör. Miljöpartiets ledamot sa tidigare här i dag att han är berörd av regeringens arbete för utsatta barn.

Jag skulle snarare vilja säga att jag är upprörd över att regeringen inte har gjort något. Det gäller både ställningstagandet och arbetshastigheten. Ännu en gång visar regeringen med statsrådet Hallengren i spetsen, som sällan visar sig här, i ställningstagandet att den inte vågar utmana föräldrätten.

Barnkonventionen är numera lag. På den punkt där vi skulle kunna stärka barns villkor handlar det just om barns rätt att komma till tals och vara delaktiga. Där vill man inte gå fram och göra viktiga förändringar. Barns rättigheter blir tomma symboler när vuxenvärlden inte tar ansvar för dem.

Jag tänker på alla de unga killar som jag har mött som har suttit på anstalt eller Sis-institutioner. Jag ställer frågan till dem: Vad kan jag göra för dig i det läge som du befinner dig i just nu? De svarar: Du skulle ha varit där när jag var fem år. Man ser att de frågorna hänger så tydligt samman.

Här kan i varje fall varje placerat barn känna att de har en majoritet av ledamöterna med sig för att utmana föräldrarätten och för att regeringen ska ta fram ett nytt underlag som ser till att stärka barnets bästa vid bedömning om vård enligt LVU ska upphöra. Barns liv går inte i repris, och för det bär vi alla ett enormt ansvar.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

§ 15 Bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:

Motioner

med anledning av prop. 2020/21:193 Genomförande av visselblåsardirektivet

2020/21:4086 av Ali Esbati m.fl. (V)

2020/21:4091 av Arman Teimouri m.fl. (L)

§ 16 Anmälan om interpellationer

Följande interpellationer hade framställts:

den 11 juni

2020/21:829 Kraftvärmeproduktion och reservkapacitet i Uppsala

av *Mikael Oscarsson* (KD)

till statsrådet *Anders Ygeman* (S)

2020/21:830 Landsbygdens möjligheter att bekämpa skogsbränder

av *Mikael Oscarsson* (KD)

till statsrådet *Mikael Damberg* (S)

§ 17 Anmälan om frågor för skriftliga svar

Följande frågor för skriftliga svar hade framställts:

den 11 juni

2020/21:3184 Sveriges relation till Rojava

av *Anders Österberg* (S)

till utrikesminister *Ann Linde* (S)

2020/21:3185 Kompetensförsörjning i elbranschen

av *Lotta Olsson* (M)

till statsrådet *Anders Ygeman* (S)

Prot. 2020/21:140

14 juni

Frågor om tvångsvård

Prot. 2020/21:140
14 juni

2020/21:3186 Målet om fler specialistutbildade sjuksköterskor inom intensivvården

av *Lotta Olsson* (M)

till statsrådet Matilda Ernkrans (S)

2020/21:3187 Bristen på försvarsplatser

av *Maria Malmer Stenergard* (M)

till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2020/21:3188 Bromma flygplats framtid efter utredningen

av *Patrik Jönsson* (SD)

till infrastrukturminister Tomas Eneroth (S)

2020/21:3189 Ett helhetsgrepp om den svenska flygpolitiken

av *Patrik Jönsson* (SD)

till infrastrukturminister Tomas Eneroth (S)

2020/21:3190 Likhhet inför lagen

av *Niels Paarup-Petersen* (C)

till kultur- och demokratiminister Amanda Lind (MP)

den 13 juni

2020/21:3191 Den internationella insatsen i Mali

av *Markus Wiechel* (SD)

till försvarsminister Peter Hultqvist (S)

den 14 juni

2020/21:3192 Systematisk tortyr av uigurer

av *Markus Wiechel* (SD)

till utrikesminister Ann Linde (S)

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 19.59.

Sammanträdet leddes

av tredje vice talmannen från dess början till och med § 7 anf. 16 (delvis),
av andre vice talmannen därefter till och med § 7 anf. 35 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter till och med § 11 anf. 63 (delvis),
av förste vice talmannen därefter till och med § 14 anf. 92 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till dess slut.

Vid protokollet

TUULA ZETTERMAN

/Olof Pilo

§ 1 Val av chefsjustitieombudsman	1
Anf. 1 KARIN ENSTRÖM (M)	1
§ 2 Val till Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner	2
§ 3 Meddelande om statsministerns frågestund	3
§ 4 Anmälan om fördröjda svar på interpellationer	3
§ 5 Ärende för hänvisning till utskott	4
§ 6 Ärenden för bordläggning.....	4
§ 7 Granskningsbetänkande våren 2021	5
Konstitutionsutskottets betänkande 2020/21:KU20	5
<i>Inledning.....</i>	<i>5</i>
Anf. 2 KARIN ENSTRÖM (M)	5
Anf. 3 HANS EKSTRÖM (S)	8
Anf. 4 MATHEUS ENHOLM (SD)	9
Anf. 5 LINDA MODIG (C).....	10
Anf. 6 JESSICA WETTERLING (V)	11
Anf. 7 TUVE SKÅNBERG (KD)	13
Anf. 8 ANNA SIBINSKA (MP).....	14
<i>Regeringens hantering av coronapandemin (kapitel 5).....</i>	<i>15</i>
Anf. 9 IDA KARKIAINEN (S).....	15
Anf. 10 IDA DROUGGE (M)	19
Anf. 11 MIKAEL STRANDMAN (SD)	21
Anf. 12 LINDA MODIG (C).....	22
Anf. 13 JESSICA WETTERLING (V)	24
Anf. 14 TUVE SKÅNBERG (KD)	26
Anf. 15 TINA ACKETOFT (L)	29
Anf. 16 ANNA SIBINSKA (MP).....	31
Anf. 17 PER-ARNE HÅKANSSON (S)	33
Anf. 18 LARS JILMSTAD (M)	35
Anf. 19 PER SÖDERLUND (SD).....	37
Anf. 20 ERIK OTTOSON (M).....	39
<i>Vissa frågor om regeringens förhållande till riksdagen (kapitel 1).....</i>	<i>40</i>
Anf. 21 DANIEL ANDERSSON (S)	40
Anf. 22 ERIK OTTOSON (M).....	42
Anf. 23 PER SÖDERLUND (SD).....	43
Anf. 24 LINDA MODIG (C).....	45
Anf. 25 MIA SYDOW MÖLLEBY (V).....	46
Anf. 26 TUVE SKÅNBERG (KD)	48
Anf. 27 TINA ACKETOFT (L)	49
<i>Handläggning av vissa regeringsärenden (kapitel 2).....</i>	<i>50</i>
<i>Vissa frågor om regeringens ansvar för förvaltningen (kapitel 3)</i>	<i>50</i>
Anf. 28 PATRIK BJÖRCK (S)	50
Anf. 29 IDA DROUGGE (M)	51
Anf. 30 MIKAEL STRANDMAN (SD)	53
Anf. 31 PER SCHÖLDBERG (C).....	54
Anf. 32 MIA SYDOW MÖLLEBY (V).....	55
Anf. 33 TUVE SKÅNBERG (KD)	57

Anf. 34 TINA ACKETOFT (L)	58
Anf. 35 ANNA SIBINSKA (MP)	59
<i>Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning (kapitel 4)</i>	61
Anf. 36 PER-ARNE HÅKANSSON (S).....	61
Anf. 37 LARS JILMSTAD (M).....	62
Anf. 38 FREDRIK LINDAHL (SD).....	63
§ 8 Behandlingen av riksdagens skrivelser	64
Konstitutionsutskottets betänkande 2020/21:KU21	64
Anf. 39 DANIEL ANDERSSON (S).....	64
Anf. 40 IDA DROUGGE (M).....	66
(Beslut skulle fattas den 15 juni.).....	67
§ 9 Undantag från sekretess för vissa beslut som rör stöd vid korttidsarbete	67
Konstitutionsutskottets betänkande 2020/21:KU32	67
Anf. 41 DANIEL ANDERSSON (S).....	67
(Beslut skulle fattas den 15 juni.).....	69
§ 10 Hållbarhetskriterier – genomförande av det omarbetade förnybartdirektivet	69
Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2020/21:MJU24	69
Anf. 42 BETTY MALMBERG (M).....	69
Anf. 43 ELIN SEGERLIND (V).....	70
Anf. 44 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD).....	72
Anf. 45 MARLENE BURWICK (S).....	73
Anf. 46 BETTY MALMBERG (M) replik	74
Anf. 47 MARLENE BURWICK (S) replik	75
Anf. 48 BETTY MALMBERG (M) replik	75
Anf. 49 MARLENE BURWICK (S) replik	76
Anf. 50 LORENTZ TOVATT (MP).....	76
Anf. 51 BETTY MALMBERG (M) replik	77
Anf. 52 LORENTZ TOVATT (MP) replik	77
Anf. 53 BETTY MALMBERG (M) replik	78
Anf. 54 LORENTZ TOVATT (MP) replik.....	78
Anf. 55 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD) replik	79
Anf. 56 LORENTZ TOVATT (MP) replik	79
Anf. 57 KJELL-ARNE OTTOSSON (KD) replik	79
Anf. 58 LORENTZ TOVATT (MP) replik	80
(Beslut skulle fattas den 15 juni.).....	80
§ 11 En förnyad strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025	80
Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU25	80
Anf. 59 YASMINE BLADELIUS (S)	80
Anf. 60 JOHAN HULTBERG (M)	82
Anf. 61 PER RAMHORN (SD)	84
Anf. 62 ANDERS W JONSSON (C)	86
Anf. 63 KARIN RÅGSJÖ (V)	87
Anf. 64 PIA STEENSLAND (KD)	89
Anf. 65 BARBRO WESTERHOLM (L)	91
Anf. 66 NICKLAS ATTEFJORD (MP).....	93
Anf. 67 JOHAN HULTBERG (M) replik.....	95

Anf. 68 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik.....	96
Anf. 69 JOHAN HULTBERG (M) replik	96
Anf. 70 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik.....	97
Anf. 71 PIA STEENSLAND (KD) replik	97
Anf. 72 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik.....	98
Anf. 73 PIA STEENSLAND (KD) replik	98
Anf. 74 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik.....	99
Anf. 75 KARIN RÅGSJÖ (V) replik	99
Anf. 76 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik.....	99
Anf. 77 KARIN RÅGSJÖ (V) replik	100
Anf. 78 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik.....	100
Anf. 79 ANDERS W JONSSON (C) replik	101
Anf. 80 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik.....	101
Anf. 81 ANDERS W JONSSON (C) replik	102
Anf. 82 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik.....	102
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)	102
§ 12 Stärkt kompetens i vård och omsorg – reglering av	
undersköterskeyrket	103
Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU30	103
Anf. 83 ACKO ANKARBERG JOHANSSON (KD)	103
Anf. 84 ULRIKA JÖRGENSEN (M).....	104
Anf. 85 PER RAMHORN (SD)	105
Anf. 86 ANDERS W JONSSON (C)	106
Anf. 87 KARIN RÅGSJÖ (V).....	107
Anf. 88 ANN-CHRISTIN AHLBERG (S).....	109
Anf. 89 BARBRO WESTERHOLM (L).....	110
Anf. 90 NICKLAS ATTEFJORD (MP).....	112
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)	112
§ 13 Anpassningar till EU:s nya förordningar om	
medicintekniska produkter – del 2	113
Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU32	113
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)	113
§ 14 Frågor om tvångsvård.....	113
Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU38	113
Anf. 91 YASMINE BLADELIUS (S).....	113
Anf. 92 NICKLAS ATTEFJORD (MP).....	115
Anf. 93 ACKO ANKARBERG JOHANSSON (KD)	116
Anf. 94 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M)	117
Anf. 95 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik.....	120
Anf. 96 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M)	
replik.....	120
Anf. 97 NICKLAS ATTEFJORD (MP) replik.....	121
Anf. 98 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M)	
replik.....	121
Anf. 99 LINDA LINDBERG (SD).....	122
Anf. 100 YASMINE BLADELIUS (S) replik.....	124
Anf. 101 LINDA LINDBERG (SD) replik	124
Anf. 102 YASMINE BLADELIUS (S) replik.....	125
Anf. 103 LINDA LINDBERG (SD) replik	125
Anf. 104 ANDERS W JONSSON (C)	126

Prot. 2020/21:140
14 juni

Anf. 105 JUNO BLOM (L).....	127
(Beslut skulle fattas den 15 juni.).....	129
§ 15 Bordläggning.....	129
§ 16 Anmälan om interpellationer	129
§ 17 Anmälan om frågor för skriftliga svar	129
§ 18 Kammaren åtskildes kl. 19.59.	130

Tryck: Elanders Sverige AB, Vällingby 2021